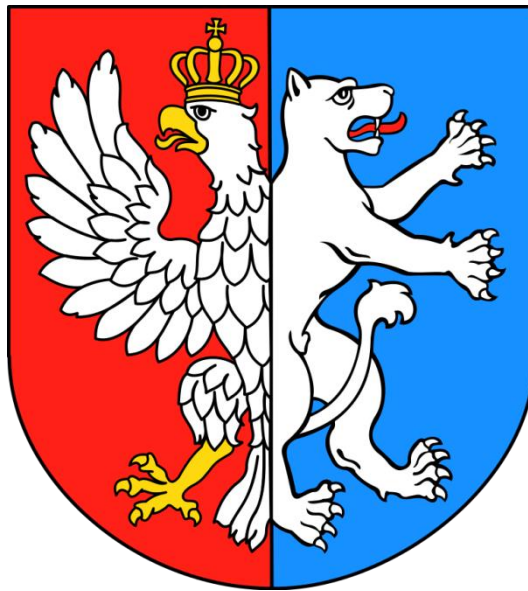

Załącznik Nr 1
do uchwały Nr 214/15
Zarządu Powiatu w Lubartowie
z dnia 4 grudnia 2015 r.

PROJEKT

PROGRAM ROZWOJU POWIATU LUBARTOWSKIEGO na lata 2015 – 2022

Koordinacja prac:

Lubartów 2015 r.

Niniejszy Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 ma na celu przedstawienie przyjętych planów rozwojowych powiatu w oparciu o jego zweryfikowany potencjał, zasoby oraz możliwości rozwojowe, w szczególności w kontekście uwarunkowań nowego okresu programowania środków z Funduszy Unii Europejskiej na lata 2014-2020.

**ZESPÓŁ DS. OPRACOWANIA PROGRAMU ROZWOJU POWIATU
LUBARTOWSKIEGO NA LATA 2015-2022**

powołany

ZARZĄDZENIEM NR 25/15 STAROSTY LUBARTOWSKIEGO

z dnia 14 maja 2015 r.

1)	Kazimierz Sysiak	Wicestarosta Lubartowski;
2)	Radosław Guz	Członek Zarządu Powiatu w Lubartowie;
3)	Jolanta Skiba	Kierownik Wydziału Inwestycji i Rozwoju;
4)	Agnieszka Waśniowska	Inspektor Wydziału Inwestycji i Rozwoju;
5)	Agnieszka Kasperek	Kierownik Wydziału Finansowego;
6)	Krzysztof Krupa	Kierownik Wydziału Oświaty i Sportu;
7)	Jerzy Piekarczyk	Kierownik Wydziału Spraw Społecznych;
8)	Lucyna Józwiak	Kierownik Wydziału Rolnictwa Leśnictwa i Ochrony Środowiska;
9)	Marek Kowalski	Kierownik Wydziału Komunikacji Transportu i Drogownictwa;
10)	Grażyna Szafrąńska	Radna Rady Powiatu w Lubartowie;
11)	Piotr Fiutka	Radny Rady Powiatu w Lubartowie;
12)	Anna Wójtowicz	Dyrektor Zespołu Szkół Nr 2 w Lubartowie;
13)	Zbigniew Zarzycki	Zastępca Dyrektora RCEZ w Lubartowie;
14)	Monika Kanadys	Specjalista ds. programów Powiatowy Urząd Pracy w Lubartowie;
15)	Iwona Maj	Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Lubartowie;
16)	Jolanta Tomaszewicz	Dyrektor Powiatowego Młodzieżowego Domu Kultury w Lubartowie;
17)	Grzegorz Jaworski	Dyrektor Zarządu Dróg Powiatowych w Lubartowie;
18)	Anna Zielińska	Naczelnia Pielęgniarka SPZOZ w Lubartowie;
19)	Grzegorz Szyszko	Komendant Powiatowy Państwowej Straży Pożarnej w Lubartowie;
20)	Robert Filipowicz	Zastępca Naczelnika Wydziału Prewencji Komendy Powiatowej Policji w Lubartowie;
21)	Leszek Gajuś	Zastępca Nadleśniczego Nadleśnictwa Lubartów;
22)	Piotr Krzyżanowski	Zespół Doradztwa Rolniczego w Lubartowie;
23)	Michał Rola	Zastępca Wójta Gminy Abramów;
24)	Dariusz Firczuk	Zastępca Wójta Gminy Firlej;
25)	Agnieszka Piecyk	Inspektor, Urząd Gminy Jeziorzany;
26)	Katarzyna Ogórek – Świdarska	Podinspektor ds. wspierania rozwoju gminy, Urząd Gminy w Kamionce;
27)	Tomasz Futera	Burmistrz Miasta Kock;
28)	Piotr Turowski	Naczelnik Wydziału Strategii, Rozwoju i Funduszy Zewnętrznych, Urząd Miasta Lubartów;

29) Małgorzata Kołodziej	Inspektor w Referacie Centrum Obsługi Inwestora, Urząd Gminy Lubartów;
30) Janusz Jankowski	Wójt Gminy Michów;
31) Janusz Marzęda	Wójt Gminy Niedźwiada;
32) Sylwia Szczepańska	Sekretarz Gminy Ostrów Lubelski;
33) Małgorzata Karasek	Kierownik Referatu Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska, Urząd Gminy Ostrówek;
34) Stanisław Marzęda	Wójt Gminy Serniki;
35) Stanisław Wołoszkiewicz	Wójt Gminy Uścimów;
36) Ewa Zielińska	Kierownik Oddziału Lubelskiej Fundacji Rozwoju w Lubartowie;
37) Jakub Wróblewski	Kierownik Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Lubartowie;
38) Leszek Zieliński	Dyrektor Biura Lokalnej Grupy Działania <i>Doliną Wieprza i leśnym szlakiem</i> ;
39) Paweł Waśniowski	Dyrektor Biura Lokalnej Grupy Rybackiej <i>W dolinie Tyśmienicy i Wieprza</i> ;
40) Jacek Bednarski	Stowarzyszenie Sąsiedzi;
41) Jolanta Włoszek	Prezes Stowarzyszenia Inicjatyw Lokalnych;
42) Monika Grzeszczak	Prezes Spółdzielni Socjalnej Planetarium;
43) Grzegorz Poznański	Prezes Społem PSS Jedność w Lubartowie;
44) Henryk Wójtowicz	Prezes Solbet Lubartów;
45) Mirosław Gajewski	Wiceprezes Zarządu Banku Spółdzielczego w Lubartowie;
46) Joanna Firgolska	Gospodarstwo Agroturystyczne CICHOSZA.

Zadaniem zespołu było zgromadzenie materiałów i informacji niezbędnych do opracowania Programu, jak również udział w warsztatach i konsultacjach strategicznych.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
I. CEL, METODOLOGIA I HORYZONT CZASOWY PROGRAMU	9
II. DIAGNOZA SYTUACJI POWIATU LUBARTOWSKIEGO	11
1. Przestrzeń i środowisko	11
1.1. Umiejscowienie i ogólna charakterystyka powiatu oraz gmin powiatu	11
1.2. Sieć osadnicza	13
1.3. Środowisko przyrodnicze – zasoby naturalne	14
1.4. Tereny i obiekty przyrodnicze chronione	19
1.5. Zasoby kulturowe	22
2.2. Gospodarstwa domowe i źródła utrzymania ludności	32
2.3. Rynek pracy	34
2.4. Bezrobocie	37
3. Infrastruktura społeczna	40
3.1. Edukacja	40
3.2. Kultura	42
3.3. Sport i rekreacja	44
3.4. Ochrona zdrowia	45
3.5. Pomoc społeczna	46
3.6. Bezpieczeństwo publiczne	49
4. Sfera gospodarcza	50
4.1. Sfera pozarolnicza	50
4.2. Rolnictwo	54
4.3. Turystyka	59
5. Infrastruktura techniczna	64
5.1. Transport i komunikacja	64
5.2. Infrastruktura ochrony środowiska	68
5.3. Energetyka i gazownictwo	71
6. Zarządzanie	71
6.1. Finanse powiatu	71
6.2. Planowanie strategiczne	74
V. WNIOSKI I REKOMENDACJE	88
VI. WIZJA - MISJA – CEL GENERALNY PROGRAMU	95
VII. CELE STRATEGICZNE - OBSZARY PRIORYTETOWE	97
VIII. CELE OPERACYJNE - KIERUNKI DZIAŁAŃ	101
IX. ZGODNOŚĆ CELU GŁÓWNEGO I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	106
X. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA	110
XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I PLAN FINANSOWY REALIZACJI PROGRAMU ...	113
1. PLAN FINANSOWY KLUCZOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH PROGRAMU – lata 2015-2022	120
XII WDRAŻANIE PROGRAMU – ZAŁOŻENIA SYSTEMU REALIZACJI	124
1. WDRAŻANIE PROGRAMU NA POZIOMIE OPERACYJNYM	128
XIII. KONSULTACJE SPOŁECZNE	130
XIV. ZAŁĄCZNIKI	132
Załącznik nr 1	133
Powiat Lubartowski na tle innych powiatów województwa lubelskiego – analizy statystyczne	133

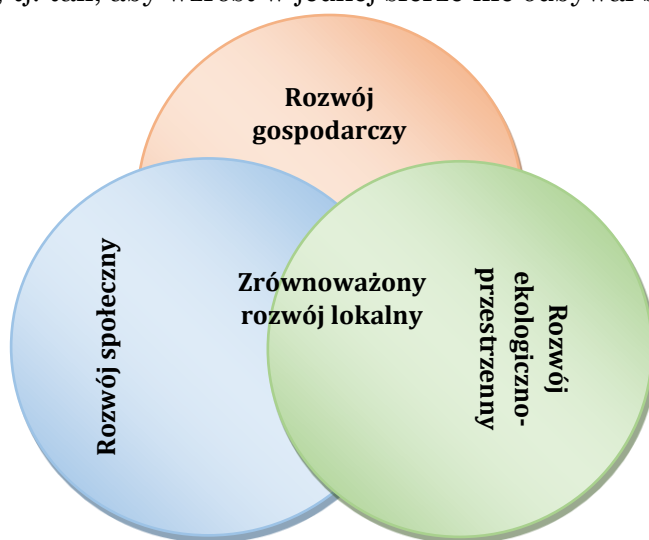
Załącznik nr 2.....	154
Raport z badania ankietowego przeprowadzonego w procesie opracowania Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022.....	154
Załącznik 3.....	180
Lista uczestników konsultacji założeń Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego...	180
Załącznik 4.....	182
Spisy map, tabel, wykresów i fotografii.....	182
Załącznik 5.....	185
Zestawienie, źródeł, dokumentów i opracowań, które wykorzystano przy opracowaniu Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego	185

WSTĘP

Rozwój wspólnoty samorządowej, jaką jest powiat lubartowski powinien być postrzegany jako proces stałego wzrostu jakości życia lokalnych społeczności, oparty na wzajemnie zrównoważonych czynnikach o charakterze społecznym, gospodarczym i ekologicznym.

Takie rozumienie wzrostu jest działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju i rozumiane jest jako podejmowanie i wprowadzanie w życie takich decyzji, które na zasadzie kompromisu godzą ze sobą przeciwstawne cele właściwe dla każdej z wymienionych sfer rozwoju.

W procesie planowania zrównoważonego rozwoju konieczne jest rozumienie powiązań pomiędzy różnymi czynnikami tak, aby dokonywać wyboru rozwiązań efektywnych gospodarczo, sprawiedliwych społecznie oraz bezpiecznych dla środowiska przyrodniczego, tj. tak, aby wzrost w jednej sferze nie odbywał się kosztem innej.

Głównym celem rozwoju gospodarczego jest generowanie dochodów gospodarstw domowych, przedsiębiorstw, a pośrednio poprzez system podatkowy budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Efektem rozwoju w lokalnym sektorze gospodarczym powinien być stały wzrost obrotów i osiąganego zysku, a w konsekwencji przyrost nowych miejsc pracy. Konsekwencją rozwoju tej sfery jest wzrost zamożności i poprawa jakości życia mieszkańców powiatu/gminy/województwa. Osłabienie rozwoju sektora gospodarczego prowadzi do pogorszenia jakości życia mieszkańców i degradacji środowiska przyrodniczego. Sprawność funkcjonowania lokalnej gospodarki w zasadniczy sposób wpływa na poziom życia i tempo rozwoju lokalnej społeczności.

Rozwój w sferze społecznej to stały wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców, ich świadomości obywatelskiej oraz kultury osobistej. Obowiązki lokalnego samorządu związane z tą sferą rozwoju sprowadzają się głównie do możliwie najlepszego zaspokojenia zbiorowych potrzeb mieszkańców powiatu w zakresie opieki zdrowotnej, edukacji, kultury, pomocy społecznej, ładu i porządku oraz bezpieczeństwa publicznego. Ta sfera rozwoju dotyczy również spraw związanych z popularyzowaniem powszechnie uznanych wartości etycznych oraz godnych naśladowania postaw i zachowań.

W sferze rozwoju ekologicznego i przestrzennego największe znaczenie ma zachowanie walorów środowiska przyrodniczego oraz kreowanie ładu przestrzennego. Podstawowe czynniki związane z kształtowaniem rozwoju w tej sferze to: redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza, gleby i wody, poszanowanie i odbudowa zasobów naturalnego środowiska przyrodniczego, instalowanie urządzeń zapobiegających emisji zanieczyszczeń oraz stosowanie proekologicznych technologii. Planowanie przestrzenne powinno mieć na celu usuwanie konfliktów powstających w procesie zagospodarowywania terenów oraz kształtowanie funkcjonalnego i estetycznego środowiska życia człowieka. Przyjęte kierunki przestrzennego zagospodarowania powiatu powinny być spójne ze strategią jego rozwoju.

Wśród ww. sfer rozwoju lokalnego podstawowe znaczenie ma działalność gospodarcza, w istotnym stopniu kształtująca możliwości rozwoju społecznego i ekologicznego. Stymulowanie rozwoju gospodarczego przez działania administracji publicznej różnych szczebli, okazuje się więc jak najbardziej zasadne. Wynika to z oczywistego faktu, że żaden „organizm” nie działa w próżni, ale w określonej przestrzeni fizycznej i społecznej oraz w określonym otoczeniu prawnym. Jakkolwiek dominujące przedsiębiorstwa prywatne samodzielnie decydują o swoim rozwoju i bieżącej działalności, to jednak możliwości ich działania uzależnione są od wielu czynników kształtowanych m.in. przez instytucje państwowe i samorządowe. Władze i administracja publiczna różnych szczebli mogą skutecznie wspierać rozwój gospodarki starając się stwarzać korzystne warunki otoczenia dla sektora gospodarczego, jednocześnie redukując niepożądane zjawiska wywołane grą sił wolnorynkowej konkurencji.

Możliwości oddziaływania lokalnych władz i administracji samorządowej na lokalną sferę gospodarczą powinny koncentrować się przede wszystkim na grupie czynników o charakterze społecznym i geograficzno-przestrzennym. Stymulowanie rozwoju powiatu dokonuje się głównie poprzez:

- dokonywanie oceny zachodzących w powiecie przemian
- ustalanie hierarchii celów do osiągnięcia przez powiat w bliższej i dalszej perspektywie
- dokonywanie oceny zasobów materialnych, ludzkich i organizacyjnych powiatu
- osiąganie wysokiej sprawności działania w strukturach powiatowych jednostek organizacyjnych.

Rozwój lokalnego sektora gospodarczego ma bezpośredni wpływ na kształtowanie, jakości życia mieszkańców powiatu, ponieważ rozwój przedsiębiorstw kreuje nowe miejsca pracy. Praca jako źródło dochodów kształtuje popyt, który stymuluje produkcję dóbr i usług itp.

Tworzenie nowych miejsc pracy powinno być zatem jednym z podstawowych celów podejmowanych w procesie stymulowania zrównoważonego rozwoju powiatu.

I. CEL, METODOLOGIA I HORYZONT CZASOWY PROGRAMU

Proces planowania rozwoju lokalnego stanowi jeden z podstawowych warunków sprawnego i efektywnego zarządzania jednostką samorządową. Ukierunkowuje działalność całej organizacji w taki sposób, by wyznaczone cele długoterminowe były realizowane najlepiej i najpewniej, przy ekonomicznym wykorzystaniu dostępnych środków. Planowanie pomaga bardziej wydajnie gospodarować zasobami oraz przewidywać problemy, które mogą pojawić się w niedalekiej przyszłości, aby odpowiednio wcześniej zacząć im przeciwdziałać.

Program rozwoju powiatu umożliwia uporządkowanie i odpowiednie rozłożenie w czasie planowanych działań. Pozwala to na uniknięcie realizacji projektów nieprzemyślanych, nie powiązanych ze sobą logicznie i nie wpisujących się w ciąg przyczynowo – skutkowy. Program rozwoju pokazuje, że planowane do realizacji zadania są konsekwencją strategicznego myślenia o rozwoju.

Główne cechy takiego planowania to:

- **wieloletniość**, czyli wieloletnia perspektywa w określaniu celów, planowaniu zadań inwestycyjnych i operacyjnych;
- **kompletność**, czyli podporządkowanie programowi wszystkich planów realizacyjnych jednostek zależnych, bez względu na ich formę prawną;
- **efektywność**, czyli stosowanie przez urząd i wszystkie jednostki zależne pomiarów efektywności dla poprawy zarządzania;
- **uczestnictwo**, gdzie cele i oceny są przedmiotem szerokiego dialogu publicznego.

Ustawą z dnia 24 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz. 379) przyznano jednostkom samorządu lokalnego uprawnienie do przygotowania i realizowania programów rozwoju. W ustawie o samorządzie powiatowym uzupełniono kompetencje zarządu powiatu w zakresie opracowywania programów rozwoju. Dlatego zasadne jest podjęcie działań mających na celu przygotowanie programu określającego uwarunkowania i cele rozwoju powiatu lubartowskiego na najbliższe lata, obejmujące unijną perspektywę finansową 2014-2020.

Niniejszy Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 został opracowany przy zastosowaniu metodologii partycypacyjno-eksperckiej. Oznacza to włączenie w proces tworzenia programu przedstawicieli lokalnej społeczności powiatu i jednocześnie powierzenie prac koordynacyjnych doświadczonym ekspertom z zewnątrz. Podstawowe elementy programu tworzą w szczególności:

I. Część diagnostyczna:

- analiza opisowa powiatu w różnych aspektach: położenie geograficzne, zasoby naturalne, sfera i infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, sfera gospodarcza, zarządzanie, itd.;
- analiza SWOT, określenie głównych problemów i uwarunkowań;
- sformułowanie wniosków i rekomendacji;

II. Część strategiczna:

- określenie misji, tj. celu generalnego programu;
- wskazanie priorytetów rozwoju oraz celów strategicznych;
- wskazanie celów operacyjnych;

- określenie systemu wdrażania i monitorowania;

Nieodłącznym elementem i walorem zastosowanej metodologii jest partycypacja społeczna w procesie opracowywania programu. Dzięki temu program uwzględnia potrzeby społeczne i ma wsparcie lokalnej społeczności w fazie jego wdrażania.

Niniejszy Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 jest spójny z ustaleniami podstawowych dokumentów strategicznych obowiązujących na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym:

- **Strategia „Europa 2020” - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,**
- **Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,**
- **Strategia rozwoju województwa lubelskiego na lata 2014-2020.**

Cele rozwoju zawarte w Programie Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 są zgodne z celami i priorytetami zawartymi w wyżej wymienionych dokumentach. Umożliwia to, z punktu widzenia formalnego, ubieganie się powiatu o dofinansowanie przewidzianych do realizacji przedsięwzięć rozwojowych (projektów), w tym inwestycji powiatowych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w latach 2014-2020 oraz innych instrumentów zewnętrznego finansowania rozwoju lokalnego.

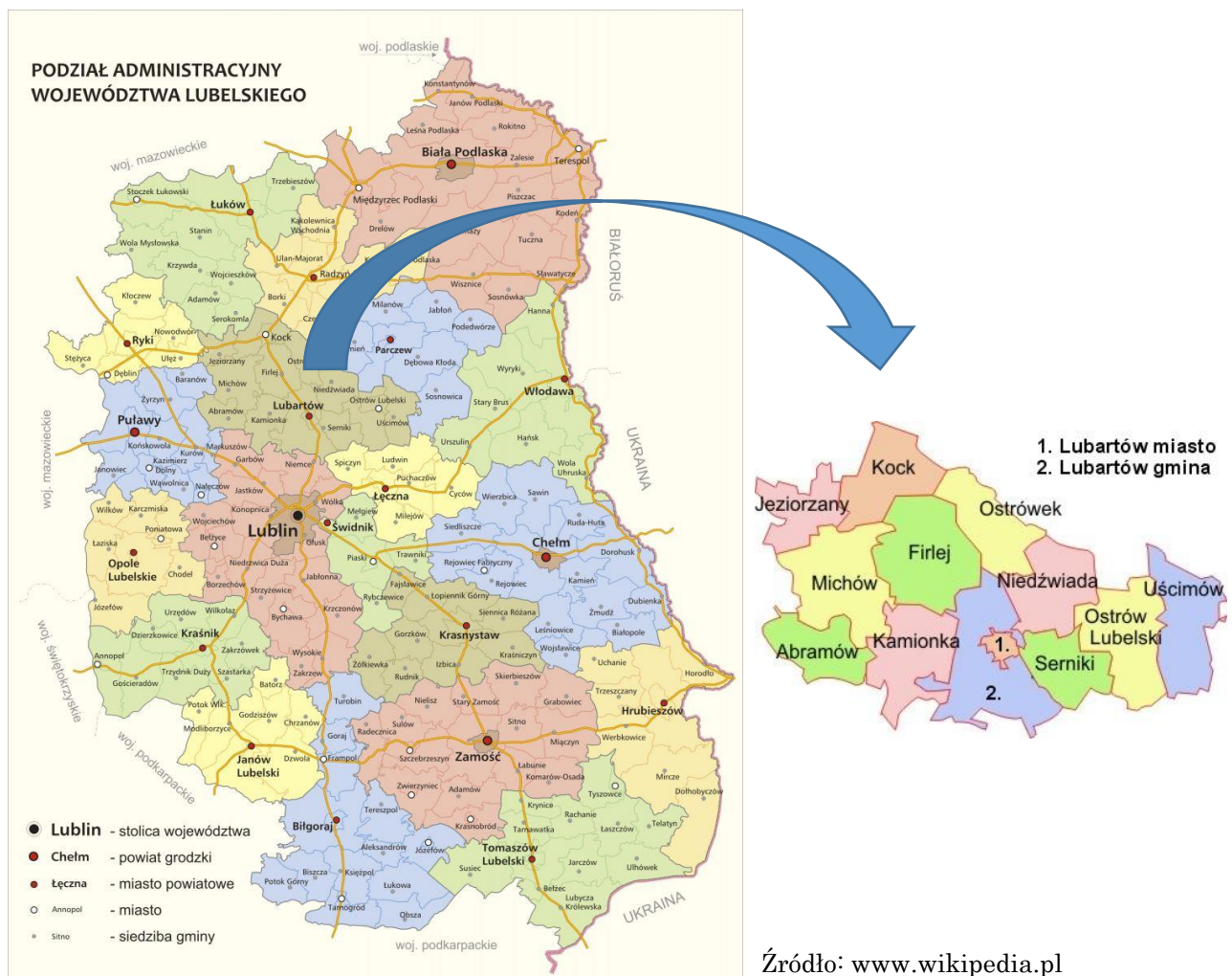
II. DIAGNOZA SYTUACJI POWIATU LUBARTOWSKIEGO

1. Przestrzeń i środowisko

1.1. Umiejscowienie i ogólna charakterystyka powiatu oraz gmin powiatu

Od 1 stycznia 1999 roku powiat lubartowski należy do województwa lubelskiego i położony jest w jego północnej części. Od północy graniczą z nim: powiat rycki, łukowski i radzyński. Zachodnią granicę powiatu stanowi granica z powiatem puławskim, zaś wschodnią – z powiatem parczewskim. Południowa część powiatu graniczy z powiatem lubelskim i łęczyńskim. Wg NTS¹ powiat lubartowski należy do podregionu lubelskiego.

Mapa 1. Umiejscowienie powiatu lubartowskiego w województwie lubelskim

Stolicą powiatu i siedzibą władz powiatowych jest Miasto Lubartów.

¹ nomenklatura jednostek terytorialnych dla celów statystycznych

Rys. 1. Insygnia powiatu lubartowskiego: herb i flaga powiatu:

Pod względem geograficznym powiat leży na granicy 3 regionów: Mazowsza, Polesia Lubelskiego i Wyżyny Lubelskiej.

Powiat lubartowski zajmuje obszar 1289 km², co stanowi 5,14% powierzchni województwa i 0,4% powierzchni Polski. Powiat zamieszkuje 89,7 tys. osób, co stanowi 4,18% ludności województwa i 0,23% ludności Polski. Gęstość zaludnienia w powiecie wynosi 70 osób/km² i jest niższa niż średnia dla województwa lubelskiego i Polski (odpowiednio: 85 osób/km² i 123 osoby/km²).

Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności gmin powiatu lubartowskiego

Jednostka terytorialna	Powierzchnia [km ²]	Ludność (31.XII.2014 r.)			Gęstość zaludnienia
		Ogółem	w tym		
			kobiety	mężczyźni	
Powiat Lubartowski	1289	89749	45824	43925	70
M. Lubartów	14	22463	11774	10688	1615
Abramów	85	4182	2081	2101	49
Firlej	126	5969	3031	2938	47
Jeziorzany	66	2903	1479	1424	44
Kamionka	112	6396	3298	3098	57
Kock	101	6620	3370	3250	65
Lubartów	158	11245	5692	5553	71
Michów	136	6074	3073	3001	45
Niedźwiada	96	6263	3150	3113	65
Ostrów Lubelski	122	5428	2670	2758	45
Ostrówek	90	43993	2067	1926	45
Serniki	76	4892	2477	2415	65
Uścimów	107	3321	1662	1659	31

Źródło: www.powiatlubartowski.pl

W miastach powiatu lubartowskiego (Lubartów, Kock i Ostrów Lubelski), wg stanu na 31.12.2014 roku mieszka łącznie 28 059 osób, czyli 31,3% populacji powiatu, co świadczy o stosunkowo niskim wskaźniku urbanizacji.

Najsilniejszym ośrodkiem miejskim jest miasto Lubartów, będące centrum aktywności gospodarczej i społecznej powiatu. Lubartów, jako jedyne miasto powiatu dysponuje znacznym potencjałem demograficznym. Miasta: Kock i Ostrów Lubelski, zaliczane są do kategorii miast o lokalnym oddziaływaniu. Wskazują na to wyniki oceny potencjału ekonomicznego² ujęte w opublikowanym przez Urząd Statystyczny w Lublinie opracowaniu „Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000-2010”.

Powiat cechuje dobra dostępność komunikacyjna. Przez środkową część powiatu przebiega droga krajowa S19 (Białystok–Lublin–Rzeszów) oraz linia kolejowa nr 30 (Siedlce–Łuków–Lublin). Stolica powiatu – Lubartów znajduje się w odległości 24 km od Lublina.

1.2. Sieć osadnicza

Powiat charakteryzuje się stosunkowo korzystnym układem osadniczym. W skład powiatu wchodzi:

- 1 gmina miejska: Lubartów
- 2 gminy miejsko-wiejskie: Kock i Ostrów Lubelski
- 10 gmin wiejskich: Abramów, Firlej, Jeziorzany, Kamionka, Lubartów, Michów, Niedźwiada, Ostrówek, Serniki i Uścimów.

Prawa miejskie posiadają: Lubartów, Kock i Ostrów Lubelski (w wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej w zaborze rosyjskim w roku 1869, prawa miejskie utraciły: Kamionka, Firlej, Michów i Jeziorzany). W powiecie wyodrębnionych jest 178 miejscowości wiejskich.

W układzie przestrzennym powiatu występują zwarte i rozproszone formy osadnictwa. Dominuje zabudowa wiejska jednorodzinna. Najmniej liczną grupę stanowią wsie o zabudowie rozproszonej, nieregularnej oraz kolonijnej. Ważnym elementem osadniczym są również obiekty o wartości historycznej: liczne pałace, zespoły dworskie i folwarczne oraz obiekty sakralne.

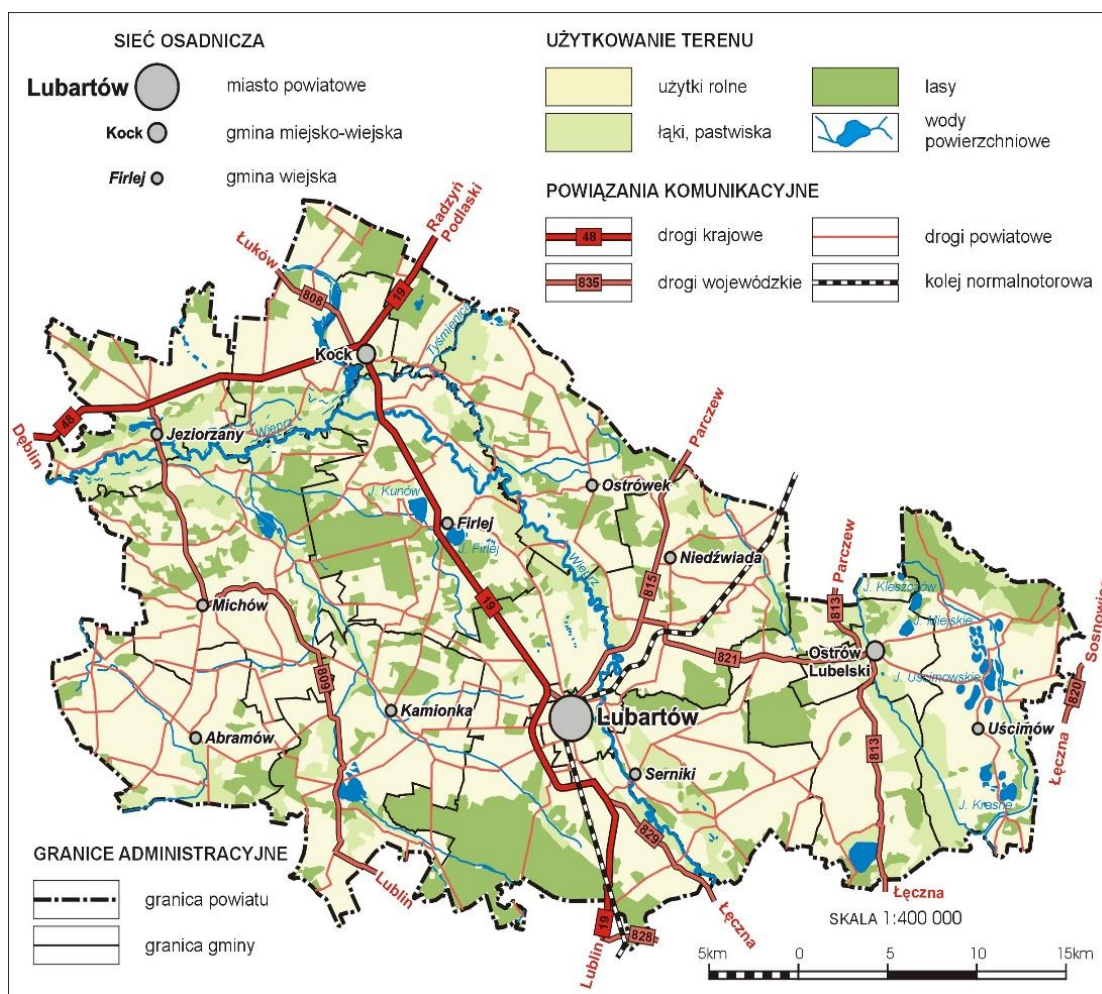
Wiele wsi zachowało swój historyczny wygląd, jednak stan ich zagospodarowania wymaga wielu działań rewitalizacyjnych. Odnosi się to zarówno do budynków mieszkalnych i gospodarczych, których większość została wybudowana przed rokiem 1970, jak i szeroko rozumianej przestrzeni publicznej.

---

² Potencjał ekonomiczny jest wynikiem interakcji różnorodnych grup czynników, stanowi miarę jakościową rozwoju gospodarczego, a tym samym odzwierciedla poziom konkurencyjności badanych jednostek. Do oceny potencjału ekonomicznego miast województwa lubelskiego wyróżniono siedem jego głównych komponentów: potencjał demograficzny, aktywność gospodarcza, aktywność jednostek samorządu terytorialnego, infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, kapitał ludzki i społeczny oraz dostępność komunikacyjna. Determinują one rozwój społeczno-gospodarczy, jego kierunki i dynamikę, a jednocześnie dostarczają istotnych informacji na temat stopnia rozwoju badanych miast.

Mapa 2. Układ osadniczy powiatu lubartowskiego

Źródło: Starostwo Powiatowe w Lubartowie

1.3 Środowisko przyrodnicze – zasoby naturalne

Rzeźba terenu

Obszar powiatu lubartowskiego położony jest w granicach 3 krain geograficznych: Mazowsza, Polesia Lubelskiego i Wyżyny Lubelskiej. Znaczną część powiatu zajmuje falista równina morenowa, Wysoczyzna Lubartowska – mezoregion Mazowsza, a pozostałą część Pojezierze Łęczyńsko - Włodawskie, wchodzące w skład Polesia Lubelskiego. Teren ten znajduje się w strefie styku dwóch prowincji geograficznych: Nizu Środkowoeuropejskiego, zaliczanego do Europy Zachodniej oraz Polesia stanowiącego część Europy Wschodniej.

Równina lubartowska zajmuje obszar pomiędzy Pradolina Wierprza a lessową krawędzią Wyżyny Lubelskiej. Część wysoczyzny lubartowskiej przecina dolina rzeki Wieprz. Pradolina Wierprza przebiega w północnej części powiatu i obejmuje dolny bieg rzeki oraz jej dopływu – Tyśmienicy. Pradolina ma szerokość od kilku do kilkunastu

kilometrów i oddziela Równinę Lubartowską od położonej na północ Wysoczyzny Siedleckiej.

Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie zajmuje część gminy Ostrów Lubelski, gminę Niedźwiada i gminę Uścimów. Na obszarze powiatu znajduje się kilka ponad 1-hektarowych jezior pochodzenia krasowego, spośród 67 wchodzących w obręb Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Gleby

Na terenie Powiatu Lubartowskiego przeważają gleby rdzawe, bielcowe wytworzone z piasków słabogliniastych i gliniastych. We wschodniej części powiatu występują miejscami gleby wytworzone z piasków luźnych. Duży obszar zajmują także gleby pyłowe w kompleksie z brunatnymi i odgórnie oglejonymi, powstałe z piasków naglinionych i glin zwałowych lekkich. W dolinach rzeki Mininy, sporadycznie Wieprza, występują gleby hydrogeniczne, wytworzone z torfów niskich i rzadko mułowe oraz murszowe. W dolinie rzeki Wieprz dominują mady piaszczyste oraz pyłowe i ilaste.

Na obszarze powiatu występują gleby o słabej bonitacji. Pod względem wartości bonitacyjnych gruntów ornych powiatu, w zdecydowanej większości gmin przeważają gleby średniej i słabej jakości (IV, V i VI klasa). Niespotykane są gleby klasy I, a łączna powierzchnia gleb klasy II wynosi zaledwie 13 ha. Natomiast gleby klasy IV i gorsze zajmują areał 89% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Gleby słabe występują na terenie gmin: Firlej, Lubartów, Ostrówek i Uścimów. Na pozostałym obszarze występują gleby średniej klasy bonitacyjnej.

Klimat

Zgodnie z regionalizacją klimatyczną Polski (Alojzy Woś, 1999), powiat lubartowski znajduje się w obrębie Regionu klimatycznego XIX – Podlasko-Poleskiego, który zbliżony jest do kontynentalnego z akcentami klimatu oceanicznego w okresie letnim. Warunki klimatyczne Ziemi Lubartowskiej kształtują masy powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego, co wiąże się z występowaniem następujących cech w porównaniu do pozostałych regionów klimatycznych:

- najmniejszą liczbą dni z pogodą umiarkowaną ciepłą (w ciągu roku jest ich ok. 119)
- najmniejszą liczbą dni pochmurnych z pogodą umiarkowanie ciepłą (ok. 70 w roku)
- najmniejszą liczbą dni z pogodą umiarkowanie ciepłą z opadami (ok. 55 w roku)
- stosunkowo wysoka liczba dni umiarkowanie ciepłych, pochmurnych z opadem (ok. 26 w roku).

Średnia roczna temperatura powietrza wynosi ok. 7,4°C i występują tu wiosenne i letnie przymrozki. Biorąc pod uwagę fakt, że ostatnie wiosenne przymrozki występują między 15 a 25 maja, a pierwsze przymrozki w pierwszej dekadzie września – jest to bardzo niekorzystna cecha klimatyczna, która ma bezpośredni wpływ na vegetację roślin.

Najwyższe temperatury powietrza odnotowywane są w lipcu i wynoszą 18,6-19,2°C, a najniższe w styczniu i wynoszą średnio od -2,4 do -3,0 °C. Średnia wilgotność powietrza jest wysoka i osiąga wartości od 68 do 70% a parowanie potencjalne wody od 860 do 900 mm rocznie.

Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych na terenie powiatu lubartowskiego są niższe niż w województwie i wynoszą ok. 540 mm. Największe opady występują w lipcu (80

mm) i charakteryzują się dużym natężeniem, a najniższe wiosną (średnio 30 mm miesięcznie). W okresie zimowym opady są krótkotrwałe i o niewielkim natężeniu. Pokrywa śnieżna zalega średnio 70-80 dni w roku.

Zasoby wodne

Ważnym elementem środowiska przyrodniczego jest sieć wodna, na którą składają się głównie rzeki, jeziora i stawy. Powiat ma dość dobrze rozwiniętą sieć wodną. Łączna długość rzek w powiecie wynosi 353,8 km.

Największą rzeką jest Wieprz – jego długość w obrębie powiatu wynosi 72,8 km. Pozostałe rzeki przepływające przez Ziemię Lubartowską to:

- Tyśmienica,
- Czarna,
- Minina,
- Parysówka,
- Czerwonka,
- Syroczanka,
- Bobrówka.

Na terenie powiatu występują liczne jeziora, wśród których 9 ma powierzchnię przekraczającą 20 ha. Największe z jezior to:

- Kunów (gm. Firlej),
- Firlej (gm. Firlej),
- Krasne (gm. Uścimów),
- Uścimowskie (gm. Uścimów),
- Kleszczów (gm. Ostrów Lubelski),
- Miejskie (gm. Ostrów Lubelski).

W skład sieci wodnej powiatu wchodzi również stawy hodowlane, których łączna powierzchnia wynosi 1,2 tys. ha.

Wiele rzek i jezior zachowało swój naturalny kształt i stan, stanowiąc jeden z ważniejszych elementów bogactwa naturalnego powiatu. Poważnym problemem jest wysoki stopień zanieczyszczenia wód powierzchniowych w rzekach i jeziorach. Głównymi źródłami zanieczyszczeń są ścieki komunalne oraz środki ochrony roślin i nawozy stosowane w rolnictwie.

Lasy

Powiat cechuje się średnim poziomem lesistości. Lasy zajmują 21,4% powierzchni i wskaźnik ten uległ niewielkiemu wzrostowi w ostatnich latach. W porównaniu do podregionu lubelskiego, lesistość w powiecie jest znacznie wyższa (7p.proc), natomiast w stosunku do województwa, wskaźnik ten jest nieco niższy. Zupełnie inaczej wygląda porównanie struktury własności lasów w powiecie, podregionie i województwie. O ile w przypadku powiatu lubartowskiego lasy publiczne, podobnie jak w podregionie stanowią 48,4% i są głównie własnością Skarbu Państwa, o tyle lasy państwowe w województwie

lubelskim zajmują 60,7% powierzchni lasów ogółem. Szczegółowe dane porównawcze prezentuje tabela 2.

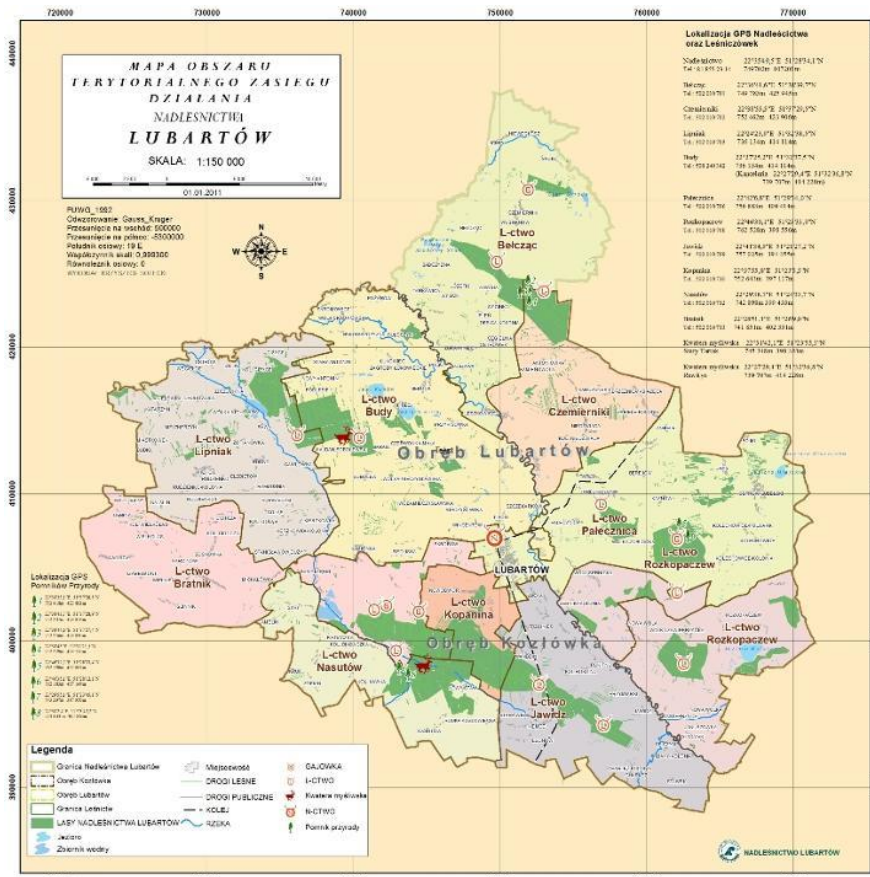
Tabela 2. Powierzchnia gruntów leśnych, lesistość, powierzchnia lasów w powiecie lubartowskim na tle Podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego w 2014 roku wg wszystkich form własności

Powierzchnia gruntów leśnych, lesistość, powierzchnia lasów w powiecie lubartowskim na tle podregionu lubelskiego i województwa w 2014 roku						
Wyszczególnienie	Powierzchnia gruntów leśnych [ha]	Lesistość [%]	Powierzchnia lasów [ha]			
			ogółem	w tym lasy publiczne	w tym lasy prywatne	udział % lasów publicznych [%]
Powiat Lubartowski	27 950	21,4	27 583	13 364	14 219	48,4
Podregion lubelski	61 130	14,3	60 420	28 538	31 882	47,2
Województwo lubelskie	591 426	23,2	583 040	344 960	238 080	60,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Obszary leśne, za wyjątkiem dwóch dużych kompleksów (Kozłowiecki i Budy-Lipniak), nie przekraczają powierzchni 800 ha i stanowią rozdrobnione powierzchnie leśne. Utrudnia to prowadzenie efektywnej gospodarki leśnej z rozwinięciem zadań wielofunkcyjnych, w tym m.in. ochrona lasów, gospodarka leśna, turystyka i ostoja dla zwierzyny. Z uwagi na walory przyrodnicze oraz bliskość Lublina, Lasy Kozłowieckie nazywane są „zielonymi płucami Lublina”. Rozmieszczenie kompleksów leśnych Nadleśnictwa Lubartów prezentuje mapa 3.

Mapa 3. Mapa obszaru Nadleśnictwa Lubartów

Źródło: www.lubartow.lublin.lasy.gov.pl

Analizując poszczególne gminy powiatu, stwierdza się duże zróżnicowanie pod względem lesistości. Najwyższą lesistość odnotowujemy w gminie Lubartów (38,3%), zaś najniższe wskaźniki występują na terenie gmin: Abramów (9,3%) i Jeziorzany (11,8%).

Pod względem struktury własności sytuacja w poszczególnych gminach powiatu również wykazuje duże zróżnicowanie. Lasy Państwowe zajmują największy obszar leśny w przypadku gmin: Uścimów (83,8%), Lubartów (76,9%) i Ostrów Lubelski (65,8%), natomiast lasy w rękach prywatnych właścicieli dominują w obrębie gmin: Abramów, Kamionka i Ostrówek.

Szczegółowe dane dotyczące gruntów leśnych w poszczególnych gminach powiatu lubartowskiego, prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Powierzchnia gruntów leśnych, lesistość, powierzchnia lasów w powiecie lubartowskim i poszczególnych gminach powiatu w 2014 roku

Powierzchnia gruntów leśnych, lesistość, powierzchnia lasów w powiecie lubartowskim i poszczególnych gminach powiatu w 2014 roku						
Jednostka terytorialna	Powierzchnia gruntów leśnych [ha]	Lesistość [%]	Powierzchnia lasów [ha]			
			ogółem	w tym lasy publiczne	w tym lasy prywatne	udział % lasów publicznych [%]
Powiat Lubartowski	27 950	21,4	27 583	13 364	14 219	48,4
M. Lubartów	6	0,3	4	1	2	32,9
Abramów	787	9,3	786	16	770	2,0
Firlej	3 608	28,2	3 565	1 671	1 894	46,9
Jeziorzany	778	11,7	777	155	621	19,9
Kamionka	1 929	17,3	1 927	219	1 708	11,4
Kock	1 968	19,3	1 937	1 098	840	55,7
Lubartów	6 234	38,3	6 077	4 673	1 404	76,9
Michów	2 872	20,9	2 848	967	1 881	34,0
Niedźwiada	1 714	17,8	1 702	476	1 227	28,0
Ostrów Lubelski	2 570	20,9	2 535	1 681	854	66,3
Ostrówek	1 965	21,9	1 963	169	1 795	8,6
Serniki	1 172	15,4	1 166	317	849	27,4
Uścimów	2 348	21,4	2 296	1 922	374	83,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Złoża naturalne

Na terenie powiatu występują znaczne ilości złóż kruszyw naturalnych oraz glin i torfów. Część kruszyw w postaci piasków, żwirów i ilów jest eksploatowana i wykorzystywana w lokalnym przemyśle budowlanym.

Na terenie gmin: Ostrów Lubelski, Niedźwiada i Serniki znajdują się udokumentowane zasoby przemysłowe węgla kamiennego. Są to głównie węgle energetyczne.

Powiat lubartowski dysponuje znacznym potencjałem, jeżeli chodzi o rozwój energii odnawialnej (OZE). Powiat należy do obszarów uprzywilejowanych do rozwoju energetyki wodnej, wiatrowej i słonecznej³. Podstawą do rozwoju energetyki wodnej mogą być dwie istniejące budowle piętrzące na rzece Minina w miejscowościach Lipniak i Węgielce w gminie Michów.

Ponadto areal gruntów ornych oraz tradycja rolnicza stwarza realne szanse rozwoju upraw energetycznych na terenie powiatu oraz produkcji energii z odpadów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (np. biogazu). Powiat leży również w obrębie tzw. rowu lubelskiego, w pobliżu którego stwierdzono występowanie znacznych zasobów wód geotermalnych.

1.4. Tereny i obiekty przyrodnicze chronione

Powiat lubartowski jest bogaty w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Obszary prawnie chronione zajmują powierzchnię 32 100 hektarów (24,9% powierzchni powiatu) i stanowią je: rezerwaty przyrody (41 ha), parki krajobrazowe (12 027 ha), obszary chronionego krajobrazu (19 199 ha) i 41 pomników przyrody. Na terenie powiatu zostały wyznaczone dwie ostoje, które wchodzą w skład obszarów NATURA 2000. Są to: ostoja siedliskowa *Dolny Wieprz* (na styku gmin Jeziorzany i Michów) oraz ostoja ptasia *Dolina Tyśmienicy* (na granicy gmin Ostrówek i Kock).

Do obszarów chronionych zlokalizowanych na terenie powiatu zaliczają się:

- *„Kozłowiecki Park Krajobrazowy”*, obejmujący największy w okolicach Lublina kompleks leśny (6 121 ha) z cennymi gatunkami roślin i zwierząt wraz z otuliną. Celem powołania parku w 1990 roku było zachowanie walorów przyrodniczych, kulturowych, historycznych, krajobrazowych i turystycznych środowiska ze szczególnym uwzględnieniem ekosystemów leśnych. Kozłowiecki Park Krajobrazowy ma równinny charakter, jednak występują w rzeźbie terenu ciągi wydm, wzgórz morenowe i terasy zalewowe. Ponad 90% powierzchni parku stanowią lasy. Przeważają bory świeże, bory wilgotne, bory mieszane sosnowo-dębowe, fragmenty boru bagienno, świetlistych dąbrów, suchych borów sosnowych, olsów oraz w dolinie Mininy i Krzywej Rzeki - łągów wierzbowo-topolowych i jesionowych. Występuje tu bardzo rzadki dąb bezszypułkowy. W obrębie parku występują bogate florystycznie śródleśne łączki, bagienka i oczka wodne, a także zespoły stawów. Stanowią one ostoje ptaków wodnych. Na terenie parku stwierdzono występowanie m.in. żółwia błotnego, bociana czarnego i orlika krzykliwego.
- *Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie”*, w skład którego wchodzi liczne jeziora i stawy z występującym bogactwem fauny i flory. Powołany został w celu zachowania walorów przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, historycznych i turystycznych środowiska ze szczególnym uwzględnieniem jezior i torfowisk.
- *Rezerwat Przyrody „Kozie Góry”*, położony w kompleksie Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego, ustanowiony w celu ochrony dębu bezszypułkowego. Okazy dębów osiągnęły wiek 120-150 lat. W rezerwacie stwierdzono występowanie: 14 gatunków drzew, 6 gatunków krzewów, 91 gatunków roślin kwiatowych i paprotników oraz 12 gatunków mszaków. Fauna rezerwatu jest tu typowa dla wnętrza dużych kompleksów leśnych. Występują tu gatunki zwierząt objęte ochroną ścisłą: myszołów, jastrząb, krogulec, muchołówka białoszyja, muchołówka żałobna, muchołówka szara, kowalik, sikora bogatka, sikora modraszka, sikora sosnowka, sikora czarnogłówka, strzyżyk, drozd śpiewak, kos, gołąb grzywacz, turkawka, puszczyk, kukułka, dzięcioł duży,

---

³ Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla województwa lubelskiego, BPP, Lublin 2013.

krętogłów, sójka, wilga, rudzik, kapturka, raniuszek, słonka, świstunka leśna. Ponadto występują: lis pospolity, borsuk, dzik, sarna, jelen szlachetny, daniel, jenot, kuna leśna, padalec zwyczajny, zaskroniec zwyczajny, jaszczurka zwinka, żmija zygzakowata, ropucha szara, żaba trawna, rzekotka drzewna, jeż zachodni, łasica, gronostaj, wiewiórka pospolita.

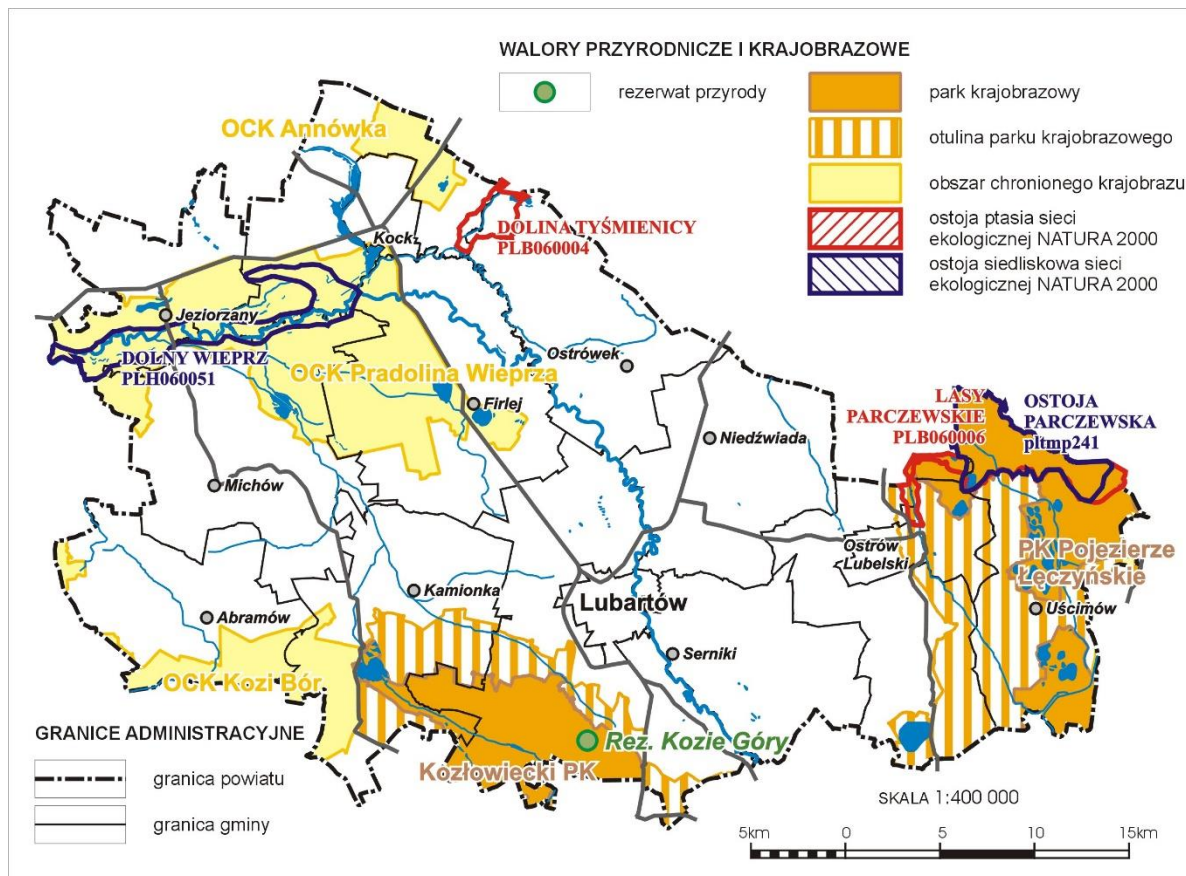
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozi Bór”*, znany między innymi z występowania rzadkich gatunków nietoperzy, jest chroniony ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach. Obejmuje część gmin Kamionka i Abramów. Wschodnia granica OCK Kozi Bór pokrywa się z granicą otuliny Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego. Utworzony został w celu ochrony walorów krajobrazowych mozaik lasów i łąk oraz zachowania powiązań przestrzennych między terenami o wysokiej aktywności biologicznej.
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”*, stanowiący ostoję dla wielu ginących gatunków ptaków wodno-błotnych. Wyróżnia się krajobrazem ze zróżnicowanymi ekosystemami. Jest wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką, wypoczynkiem oraz pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Osią ekologiczną OCK jest dolina rzeki Wieprz. Występują tu zbiorowiska grądu subkontynentalnego lipowo-dębowo-grabowego i kontynentalne bory mieszane. W okolicy stawu Lipniak stwierdzono występowanie wielu gatunków roślin rzadkich i chronionych: żabieniec lancetowaty, salwinia pływająca i wolffia bezkorzeniowa. Najcenniejsze gatunki fauny na terenie OCK Pradolina Wieprza, związane są z występującymi zbiornikami wodnymi i otaczającymi je łąkami: Jezioro Firlej i Kunów oraz kompleks stawów Lipniak. Do występujących tu najcenniejszych gatunków zwierząt zaliczamy: bączka, zimorodka, brzegówkę, rybitwę czarną, kszczyka, brzęczkę, remiza, dziwonie, srokosza, derkacza i przepiórkę. W obrębie stawów Lipniak występują płazy: traszka zwyczajna, ropucha szara, kumak nizinny, rzekotka drzewna, żaba wodna, żaba śmieszka, żaba trawna, i gady: zaskroniec zwyczajny.
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”*, będący rozległym kompleksem leśnym z rzadkimi gatunkami drzew. Jego powierzchnia wynosi 2 069 ha. Stworzony został w celu ochrony zwartego, dobrze zachowanego kompleksu leśnego, który zdecydowanie warto zobaczyć, gdyż udział starodrzewu przekracza tutaj 30%. Jest to obszar zwarty, zróżnicowany fitosocjologicznie, gdzie przeważają sosnowe bory suche i świeże. Jest to ciekawe miejsce również ze względu na występującą tu bogatą faunę (m in. bielik i błotniak stawowy) oraz florę, np. grąźel żółty i grzybień biały w stawie Tyśmianka.
- *użytki ekologiczne* to śródleśne powierzchnie zabagnione, torfowiska oraz śródleśne łąki, porośnięte brzozą, olszą, wierzbą, dębem, sosną, grabem oraz krzewami kruszyny, czeremchy, leszczyny tworzącymi zarośla o różnym stopniu zadrzewienia. Uznanie tych powierzchni za użytki ekologiczne miało na celu ochronę cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym unikatowych środowisk i pozostałości ekosystemów. Z gospodarczego punktu widzenia są to zazwyczaj tzw. nieużytki.
- *Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Tyśmienicy* PLB060004, obejmuje fragment doliny Tyśmienicy od Ostrowa Lubelskiego do wsi Górka Kocka. W terytorialnym zasięgu powiatu znalazł się ww. obszar, obejmujący środkowy i dolny odcinek doliny Tyśmienicy. Dolinę pokrywają wilgotne łąki z płatami turzycowisk. Mimo że większość doliny została przygotowana do prowadzenia intensywnej gospodarki łąkarskiej, z powodu zaniechania wypasu i koszenia ulega wtórnemu zabagnieniu. Bardzo cennymi siedliskami w dolinie są starorzecza, a także powstałe w efekcie ludzkiej działalności torfianki, z których znaczna część obecnie ulega degradacji w wyniku wypłycenia i sukcesji łożowisk. W torfiankach stwierdzono występowanie strzebli błotnej i żółwia błotnego. Na obrzeżach doliny miejscami utrzymały się pozostałości naturalnych olsów.

Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej E 64. Na jej terenie dotychczas stwierdzono ok. 270 gatunków ptaków (w tym ok. 150 lęgowych), z czego ok. 240 na stawach rybnych w Siemieniu. Z tej liczby wszystkich obserwowanych gatunków 39 jest wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej, z czego 26 to gatunki lęgowe i 5 prawdopodobnie lęgowe.

- Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolny Wieprz PLH060051** jest rozległą, płaską doliną rzeczną z bogatym mikroreliefem (piaszczyste wzniesienie i muliste obniżenia). Koryto rzeki zachowało naturalny, silnie meandrujący charakter. Towarzyszą mu liczne starorzecza i zastoiska. Do doliny głównej uchodzi kilka małych dolin rzecznych (m.in. Minina). W dolinie Wieprza położonych jest kilka kompleksów stawów. Lokalnie występują płaty łągów i zakrzaczeń wierzbowych oraz płaty muraw napiaskowych. Naturalna dolina Wieprza, z licznymi meandrami i starorzeczami to najlepszy przykład "półnaturalnego krajobrazu dużej doliny rzecznej" w tej części Polski. Dolina pełni funkcję korytarza ekologicznego o randze krajowej. Jest ważną ostoją siedlisk podmokłych i okresowo zalewanych łąk z załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Stwierdzono tu występowanie 7 rodzajów siedlisk przyrodniczych z tego załącznika, zajmujących łącznie 37% obszaru. W ostoi znajduje się jedyne istniejące w Polsce, stanowisko zastępcze marsylii czterolistnej (*Marsilea quadrifolia*). Roślina została tu wprowadzona w latach 1995-2000. Ponadto występuje tu 7 gatunków zwierząt z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Jest to też ważna ostoja ptaków wodno - błotnych. Rozległy, otwarty teren ma również bardzo duże walory krajobrazowe.

Lokalizację walorów przyrodniczych i krajobrazowych w obrębie powiatu lubartowskiego prezentuje poniższa mapa.

Mapa 4. Walory przyrodnicze i krajobrazowe w powiecie lubartowskim

Źródło: Starostwo Powiatowe w Lubartowie

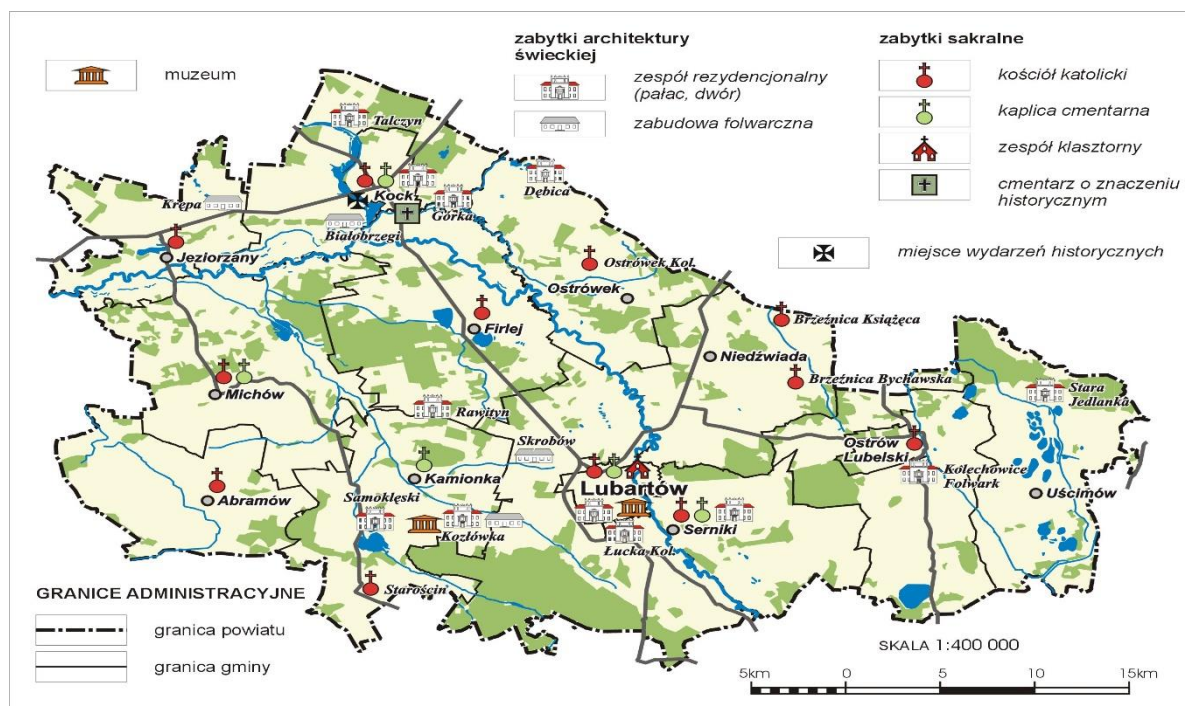
1.5. Zasoby kulturowe

O historii i bogatym dziedzictwie kulturowym powiatu świadczą liczne zabytki. Na terenie powiatu zarejestrowanych jest około 1700 zabytków architektury i kultury. Wśród nich wyróżniają się:

- zespoły urbanistyczne (m.in. zespoły urbanistyczne Kamionki, Kocka, Firleja, Michowa, Lubartowa i Ostrowa Lubelskiego),
- zespoły pałacowe (w tym pałace w Lubartowie, Kocku, Kozłowie, Samoklęskach),
- zespoły dworskie i folwarczne (na terenie powiatu zachowało się jedenaście zespołów dworskich),
- obiekty sakralne (reprezentowane przede wszystkim przez 13 zespołów kościołów parafialnych, kaplice cmentarne oraz liczne kapliczki i krzyże przydrożne).

Poniższa mapa prezentuje umiejscowienie najciekawszych zabytków kulturowych powiatu lubartowskiego.

Mapa 5. Zabytki architektoniczne powiatu lubartowskiego

Źródło: Starostwo Powiatowe w Lubartowie

Wśród wielu zabytków kultury sakralnej i świeckiej, na uwagę zasługują:

- Pałac – Muzeum Zamoyskich w Kozłowie to perła turystyczna powiatu lubartowskiego, doceniona w konkursie National Geographic 7 Cudów Polski. Pałac, w którym mieści się muzeum jest położony na skraju Lasów Kozłowieckich. Rezydencja należała w latach 1799 – 1944 do rodu Zamoyskich. Pałac został wzniesiony ok. 1742 roku, a jego

architektem był prawdopodobnie Józef Fontana. Muzeum Zamoyskich w Kozłówce nazywane jest „polskim Wersalem”. W Muzeum znajduje się największy w Europie zbiór nagrań muzyki klasycznej. Turyści zainteresowani sztuką bardziej współczesną mogą odwiedzić jedyną w Polsce Galerię Socrealizmu. W sumie ponad 1600 rzeźb, obrazów, grafik i pomników ma charakter dydaktyczny. Przy muzeum znajduje się również powozownia, gdzie można zobaczyć historyczne pojazdy konne z XIX wieku oraz kaplica z 1903 – 1909 roku. Kaplica została wybudowana według projektu architekta Jana Heuricha. Wewnątrz znajduje się murowany nagrobek Zofii z Czartoryskich Zamoyskiej. Równie piękny i chętnie odwiedzany jest park.

fol. Jakub Gackowski; www.jakubgackowski.pl

- Zespół pałacowo – parkowy w Kocku – zespół znajduje się w wyjątkowo uroczym zakątku miejscowości, w miejscu, gdzie miasteczko opada ku dolinie Tyśmienicy i Wieprza. Pałac księżnej Anny z Sapiechów Jabłonowskiej powstał na bazie dawnego XVI – wiecznego zamku Firlejów. Prawdopodobnie ok. roku 1770 rezydencję przebudował Szymon Bogumił Zug. Zespół składa się z budynku głównego i dwóch jednakowych oficyn, połączonych z pałacem ćwierćkolistymi galeriami kolumnowymi. Za czasów księżnej Anny Jabłonowskiej w pobliżu pałacu powstały imponujące ogrody parkowe, urządzone w stylu wczesnego parku angielskiego. W połowie XIX wieku rezydencja została przebudowana według projektu architekta Henryka Marconiego. Pałac, jak i oficyny są w dość dobrym stanie, dlatego turyści zainteresowani architekturą mają szansę podziwiać rezydencję. Do pałacu prowadzi most nad dawną fosą. Obecnie w pałacu mieści się Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez powiat lubartowski.

- Zespół pałacowo – parkowy w Lubartowie - Pałac Sanguszków to wizytówka miasta Lubartów. Początkowo rezydencja należała do Piotra Firleja, założyciela miasta. Pałac był wielokrotnie niszczone. Swoją obecną formę zawdzięcza Pawłowi Antoniemu Fontanie, który pracował na zlecenie księcia Pawła Karola Sanguszki na początku XVIII wieku. Na początku XIX wieku rezydencja przeszła w ręce Banku Polskiego, później pełniła funkcję szpitala wojskowego, była też pod administracją Zgromadzenia Zakonnego Braci Kresowych. W 1933 roku w pałacu wybuchł pożar, który doszczętnie zniszczył budynek. Prace remontowe zostały zakończone dopiero w 1970 roku. Od 1999 roku pałac jest siedzibą władz Powiatu Lubartowskiego. Na szczególną uwagę zasługuje reprezentacyjna Sala Rycerska, wyposażona w stylowe meble i obrazy. Za pałacem znajduje się rozległy park, który został zrekonstruowany według projektu Gerarda Ciołka.

- Dwór w Samokłeskach - Dwór powstał pod koniec XVIII wieku. Jego architektem był Chrystian Piotr Aigner. W 1883 roku nowy właściciel wsi Samokłeski, znany pisarz Józef Weysenhoff rozbudował rezydencję, dodając do parterowego budynku z czterokolumnowym portykiem boczne ryzality. W skład zespołu wchodzi osiem różnych obiektów, w tym dawna oranżeria pochodząca prawdopodobnie z 1800 roku. Przypuszcza się, że powstała ona w czasie, gdy rezydowała tu księżna Izabella z Flemingów Czartoryska. Dwór w Samokłeskach leży w regionie największych zespołów stawów rybackich. Od 2008 roku jest on własnością prywatną i popada w ruinę.
- Bazylika Mniejsza pw. św. Anny w Lubartowie – Historia parafii i kościoła św. Anny w Lubartowie jest długa i z pewnością zasługuje na odrębną publikację. Pierwsza udokumentowana wzmianka o istnieniu kościoła w Lubartowie pochodzi z roku 1549. Wówczas to Piotr Firlej postawił drewnianą świątynię pod wezwaniem Piotra i Pawła. Po ośmiu latach, kolejny właściciel miasta - Jan Firlej przekazał kościół kalwinom. Niemal 40 lat minęło nim świątynia stała się ponownie katolicka, co było zasługą Elżbiety Kazimierskiej. Pierwszy kościół pod wezwaniem św. Anny wybudował Samuel Ratkowski. Niestety, jak w wielu podobnych przypadkach świątynia spłonęła w 1630 roku. Została odbudowana dopiero dwadzieścia lat później, dzięki staraniom proboszcza Stefana Mosińskiego. Była to ostatnia drewniana świątynia w tym miejscu. Kościół wybudowany w latach 1733 – 1738 według projektu Pawła Antoniego Fontany rozpoczął nową historię lubartowskiej fary. Jej fundatorem był książę Paweł Karol Sanguszko. Dwuwieżowa fara ma elewację bogatą w pilastry i gzymsy. Wykonany z czarnego marmuru portal wejściowy wsparty jest na dwóch kolumnach. W środku świątyni zachwycają zdobienia, obrazy i gra światła, stworzona przez imponujące witraże. W prawej nawie znajduje się epitafium z sercami fundatora (Pawła K. Sanguszki) i jego żony - Barbary z Duninów Sanguszkowej. Wnętrze bazyliki - jak

przystało na świątynię barokową - jest bogato zdobione. Sklepienie tworzą freski wykonane prawdopodobnie przez Jana Włocha i Mejera, a ołtarz główny - obrazy przedstawiające patronkę lubartowskiej świątyni. Przy kościele znajduje się dzwonnica z połowy XVIII wieku oraz zabytkowa plebania, odnowione w latach 2013-2015, dzięki pozyskanym środkom europejskim (dofinansowanie z funduszy europejskich RPO WL).

- Kościół pw. św. Wawrzyńca w Lubartowie z zakonem oo. Kapucynów - Powstanie klasztoru oo. Kapucynów w Lubartowie datuje się na lata 1737 – 1741. Zgodnie z regułami Kapucynów świątynia jest prosta i oszczędna w dekoracjach. Jediną ozdobą kościoła są osiemnastowieczne płótna pędzla Szymona Czechowicza. Na ołtarzu głównym znajduje się obraz „Męczeństwo św. Wawrzyńca”. Przy kościele znajduje się klasztor otoczony murem obronnym i piękne ogrody.
- Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Firleju - Jedyne drewniany kościół w powiecie lubartowskim. Powstał w 1880 roku. Ołtarz w stylu rokoko został później uzupełniony o obraz „Przemienienie Pańskie”. W świątyni przechowywany jest ołtarz połowy I Pułku Ułanów z dywizji gen. Chrzanowskiego, który 9 maja 1831 r. odniósł zwycięstwo w bitwie pod Firlejem z wojskami rosyjskimi.
- Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Kamionce - Powstanie świątyni datuje się na koniec XV lub początek XVI wieku. To najstarszy kościół w powiecie lubartowskim. Na przełomie stuleci świątynia była rozbudowywana. Obok kościoła znajduje się dzwonnica murowana, barokowo-klasycystyczna z 1781 r. W 1858 r. na cmentarzu wzniesiona została grobowa rotunda Weyssenhoffów.

- Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Kocku - Świątynia wybudowana w latach 1778 -1782 według projektu Szymona Bogumiła Zuga. To pierwszy w Polsce budynek z portykiem kolumnowym w elewacji. Front kościoła zwrócony jest ku

rynkowi, a po jego obu stronach znajdują się dwie, autentyczne dzwonnice. Świątynia w Kocku zapoczątkowała typ budowli opartej na planie prostokąta i mającej portyk kolumnowy w elewacji. Po II wojnie światowej dokonano swobodnej rekonstrukcji świątyni. Oryginalne pozostały dzwonnice, zbudowane na planie kwadratu z okrągłymi oknami.

- Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Ostrowie Lubelskim – Świątynia jest kolejnym przykładem architektury barokowej. Kościół został wzniesiony w 1755 roku, wybudowany na rzucie krzyża łacińskiego z dwiema strzelistymi wieżami, według projektu prawdopodobnie Pawła Antoniego Fontany. Przy świątyni znajduje się brama – dzwonnica, wzniesiona prawdopodobnie pięć lat później. Na uwagę zasługuje również ogrodzenie z bramkami i kapliczkami z drugiej połowy XVIII wieku.

- Rabinówka w Kocku – jest jednym z najbardziej charakterystycznych budynków w powiecie. Od 1924 roku aż do wybuchu II wojny światowej rabinem w Kocku był Józef Morgensztern, twórca tzw. chasydyzmu kockiego. Za jego czasów do Kocka zjeżdżały pielgrzymki społeczności żydowskiej z całego świata. Zginął 9 września 1939 roku w trakcie bombardowania. Dom cadyków znajduje się u zbiegu ulic Wojska Polskiego i Polnej.

- Mogiła Berka Joselewicza w Białobrzegach – Berek Joselewicz był pułkownikiem wojska polskiego o pochodzeniu żydowskim. Zginął w 1809 roku w bitwie z Austriakami pod Kockiem. Na jego cześć usypano kopiec i postawiono tablicę pamiątkową.
- Cmentarz żydowski w Kocku – najważniejszym obiektem na kirkucie jest ohel, w którym pochowani są: Menachem Mendel z Kocka, Beniamin Morgenstern, Dawid Morgenstern, Jakub Jozue Morgenstern i Dow Zeew kohen Rappaport.

- Groby powstańców w Sobolewie – w gminie Firlej na cmentarzu w Sobolewie znajdują się groby powstańców styczniowych poległych w bitwie z Rosjanami w 1863 r.
- Cmentarz osadników niemieckich – cmentarz z przełomu XIX i XX wieku znajduje się w miejscowości Trójnia w gminie Lubartów.
- Cmentarz prawosławny w Kolechowicach - zespół cmentarza prawosławnego z II połowy XIX wieku wraz z kaplicą cmentarną można zobaczyć w Kolechowicach w gminie Ostrów Lubelski.
- Chałupa w Rudce Kijańskiej (gmina Ostrów Lubelski) – w miejscu tym odbyło się pierwsze w kraju posiedzenie Wojewódzkiej Rady Narodowej w dniu 18 lutego 1944 r. Wydarzenie to upamiętniono na ścianie frontowej chałupy. Chałupa pochodzi z pierwszej połowy XX wieku, została zbudowana z konstrukcji węglowej z dachem dwuspadowym.

2. Sfera społeczna

2.1. Demografia

Ludność powiatu lubartowskiego stanowi 4,2% ludności województwa lubelskiego oraz 12,6% ludności podregionu lubelskiego i według stanu na 31.12.2014 roku wyniosła 89,7 tys. osób.

Powiat jest stosunkowo słabo zaludniony. Gęstość zaludnienia wynosi 70 osób na 1 km² i jest niższa niż średnia dla województwa (85) i podregionu lubelskiego (169). Od 2010 roku liczba ludności wykazuje stałą tendencję spadkową (na przestrzeni ostatnich 5 lat nastąpił spadek liczby ludności o 813 osób).

W powiecie, jak i w całym województwie występuje przewaga kobiet. Na koniec 2014 roku na 100 mężczyzn przypada 104 kobiety, co jest wskaźnikiem korzystniejszym niż w województwie i podregionie (odpowiednio 106 i 111) kobiet na 100 mężczyzn.

W trzech miastach powiatu: Lubartowie, Kocku i Ostrowie Lubelskim zamieszkuje 28,1 tys. osób, co stanowi 31,3% ludności całego powiatu. Szczegółowe dane dotyczące liczby mieszkańców powiatu lubartowskiego na przestrzeni lat 2007-2014 prezentuje poniższa tabela oraz wykres.

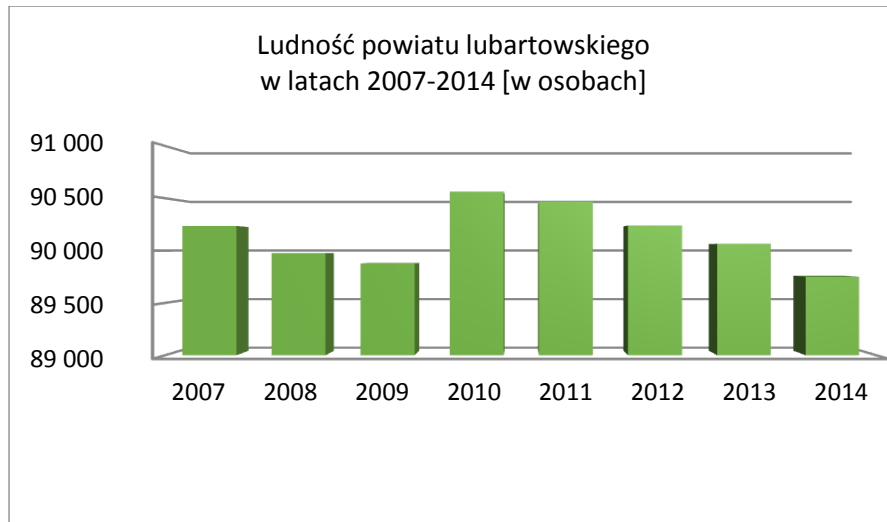
Tabela 4. Ludność powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014 w podziale na płeć oraz miejsce zamieszkania

Ludność powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014 [osoby]								
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem								
ogółem	90 235	89 975	89 876	90 562	90 470	90 240	90 065	89 749
mężczyźni	44 205	44 071	44 001	44 361	44 285	44 155	44 084	43 925
kobiety	46 030	45 904	45 875	46 201	46 185	46 085	45 981	45 824
w miastach								
ogółem	28 536	28 355	28 321	28 537	28 414	28 278	28 162	28 043
mężczyźni	13 733	13 620	13 592	13 705	13 644	13 567	13 554	13 471
kobiety	14 803	14 735	14 729	14 832	14 770	14 711	14 608	14 572
na wsi								
ogółem	61 699	61 620	61 555	62 025	62 056	61 962	61 903	61 706

mężczyźni	30 472	30 451	30 409	30 656	30 641	30 588	30 530	30 454
kobiety	31 227	31 169	31 146	31 369	31 415	31 374	31 373	31 252

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 1. Ludność powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Spadek liczby mieszkańców w powiecie lubartowskim wynika z dwóch głównych przyczyn: ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji.

Poza rokiem 2007 przyrost naturalny rokrocznie wykazuje saldo ujemne. W 2014 roku przyrost naturalny wyniósł -194 osoby i jest to najgorszy wskaźnik na przestrzeni lat 2007-2014, natomiast saldo migracji wewnętrznych wyniosło -185 osób a zagranicznych -2 osoby.

Według prognoz demograficznych do 2020 roku z powiatu ubędzie kolejny 1 tys. osób.

Tabela 5. Ruch naturalny ludności powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014

Ruch naturalny ludności powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014 [osoby]								
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
urodzenia żywe								
ogółem	1001	1027	1002	987	1021	942	885	787
mężczyźni	498	527	497	496	527	488	449	401
kobiety	503	500	505	491	494	454	436	386
zgony								
ogółem	967	1133	1083	1081	1044	1057	1074	981
mężczyźni	520	601	576	604	563	615	542	512
kobiety	447	532	507	477	481	442	532	469
przyrost naturalny								
ogółem	34	-106	-81	-94	-23	-115	-189	-194
mężczyźni	-22	-74	-79	-108	-36	-127	-93	-111
kobiety	56	-32	-2	14	13	12	-96	-83

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 6. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

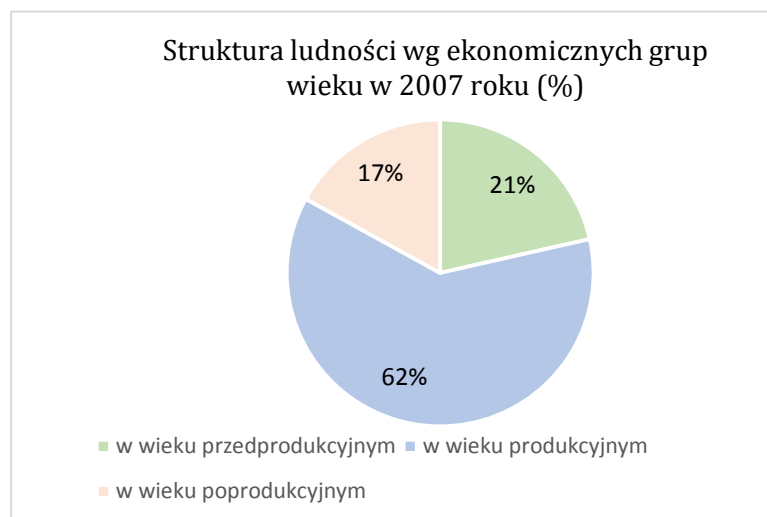
Migracje ludności w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014 [osoby]								
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
saldo migracji wewnętrznych								
ogółem	-213	-159	-179	-162	-82	-109	-183	-185
mężczyźni	-76	-59	-67	-33	-43	-34	-58	-94
kobiety	-137	-100	-112	-129	-39	-75	-124	-91
saldo migracji zagranicznych								
ogółem	-11	-19	-4	-10	13	7	-17	-2
mężczyźni	-11	-11	7	-1	3	-7	-7	2
kobiety	0	-8	-11	-9	10	0	-10	-4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS-7

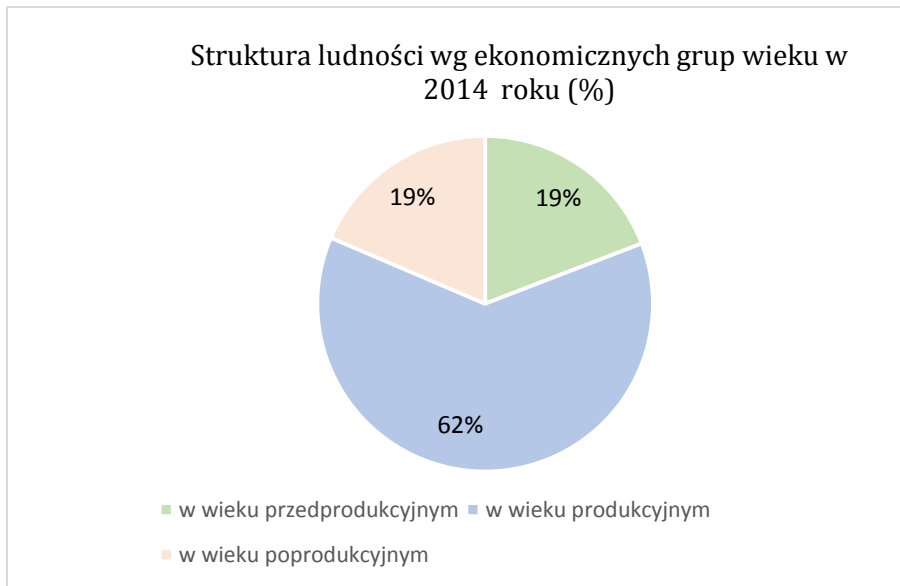
Struktura wiekowa ludności powiatu lubartowskiego jest zbliżona do średniej dla województwa lubelskiego. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 62,3% ludności powiatu (województwo 62,7%, podregion 63,2%). Osoby młode, poniżej 17 roku życia stanowią 19,2% mieszkańców powiatu i jest to wskaźnik wyższy niż w województwie (18,3%) i podregionie lubelskim (18,0%). Osoby w wieku poprodukcyjnym (kobiety powyżej 59 roku życia, mężczyźni powyżej 64 roku życia) stanowią – 18,6% ludności powiatu i jest to wskaźnik niższy niż w województwie lubelskim (19,0%) i podregionie (18,8%). Świadczy to o nieco korzystniejszej strukturze wiekowej w powiecie lubartowskim niż w porównywanych obszarach.

Analiza danych dotyczących struktury ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2007-2014 wskazuje na fakt niewielkiego systematycznego pogarszania się wskaźników. Od roku 2009 udział osób w wieku produkcyjnym właściwie się nie zmienia, natomiast wzrasta lekko udział osób w wieku poprodukcyjnym, w stosunku do osób młodych, co jest tendencją niekorzystną świadczącą o starzeniu się społeczeństwa. W porównaniu do roku 2007 udział osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do ogółu mieszkańców spadł o 2,3 p.proc, natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym w analogicznym okresie wzrósł o 1,6 p. proc. Strukturę ludności wg ekonomicznych grup wieku prezentuje poniższy wykres oraz tabela.

Wykres 2. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w powiecie lubartowskim w roku 2007 i 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ze strukturą wieku wiążą się ściśle wskaźniki obciążenia demograficznego, które określają liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na liczbę osób w wieku produkcyjnym.

Tabela 7. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014								
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ludność ogółem [osoby]								
ogółem	90 235	89 975	89 876	90 562	90 470	90240	90065	89 749
mężczyźni	44 205	44 071	44 001	44 361	44 285	44155	44084	43 925
kobiety	46 030	45 904	45 875	46 201	46 185	46085	45981	45 824
w wieku przedprodukcyjnym [osoby]								
ogółem	19 365	18 922	18 491	18 302	18 180	17876	17525	17 192
mężczyźni	9 926	9 716	9 481	9 350	9 260	9129	8953	8 804
kobiety	9 439	9 206	9 010	8 952	8 920	8747	8572	8 388
w wieku produkcyjnym [osoby]								
ogółem	55 537	55 735	55 972	56 677	56 460	56213	56132	55 892
mężczyźni	29 454	29 624	29 783	30 319	30 284	30224	30223	30 150
kobiety	26 083	26 111	26 189	26 358	26 176	25989	25909	25 742
w wieku poprodukcyjnym [osoby]								
ogółem	15 333	15 318	35 489	15 583	15 830	16151	16408	16 665
mężczyźni	4 825	4 731	18 477	4 692	4 741	4802	4908	4 971
kobiety	10 508	10 587	17 012	10 891	11 089	11349	11500	11 694

udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ogólnej liczby ludności [%]								
w wieku przedprodukcyjnym	21,5	21,0	20,6	20,2	20,1	19,8	19,4	19,2
w wieku produkcyjnym	61,5	61,9	62,3	62,6	62,4	62,3	62,3	62,3
w wieku poprodukcyjnym	17,0	17,0	17,1	17,2	17,5	17,9	18,2	18,6
wskaźnik obciążenia demograficznego								
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	62,5	61,4	60,6	59,8	60,2	60,5	60,5	60,6
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	79,2	81,0	83,4	85,1	87,1	90,4	93,6	96,9
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	27,6	27,5	27,5	27,5	28,0	28,7	29,2	29,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W prezentowanej tabeli, w analizowanym okresie wskaźniki te ulegały wahaniom z zarysowującą się tendencją spadkową w przypadku wskaźnika „ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym” oraz wzrostową w przypadku pozostałych dwóch wskaźników: „ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym” i najważniejszym z nich: „ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym”, czyli liczba osób w wieku emerytalnym przypadająca na 100 osób pracujących. Wszystkie te wskaźniki, z uwagi na obserwowane w powiecie trendy są bardzo niekorzystne.

Zbyt wysokie wartości wskaźnika „ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym”, choć korzystnie świadczące o możliwości i stanie zdrowia społeczeństwa, są jednak niekorzystne z punktu widzenia finansów publicznych (mała liczba osób płacących podatki przy dużej liczbie osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, ochrony zdrowia itp.). Przy niskim poziomie urodzeń (ujemny przyrost naturalny) i coraz dłuższym trwaniem życia, wskaźnik ten jest zdecydowanie niekorzystny z gospodarczego punktu widzenia – wymaga podjęcia, z odpowiednim wyprzedzeniem, reform systemów: podatkowego i ubezpieczeń społecznych, ochrony zdrowia oraz edukacji, na co zarząd powiatu nie ma wpływu.

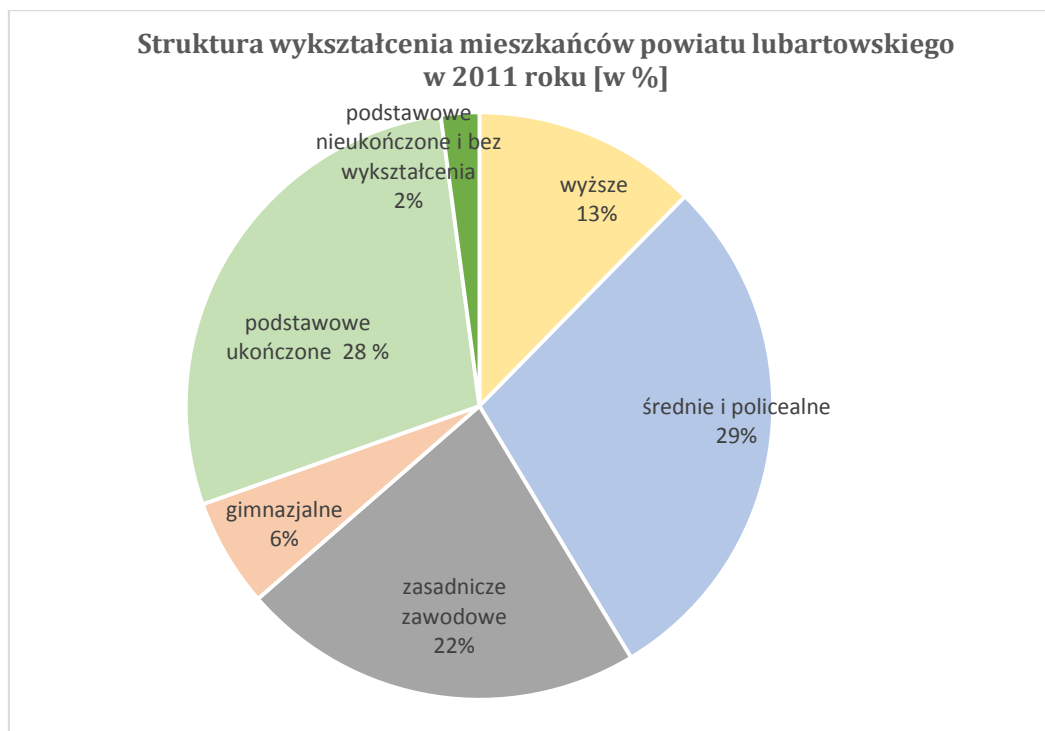
Największą zmianę obserwujemy w przypadku wskaźnika „ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym”. Z poziomu 79,2 w 2007 roku wzrósł on do 96,9 w roku 2014. Wskaźnik „liczba osób w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym i emerytalnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 roku ukształtował się na poziomie 60,6 (przy wartości 62,5 w roku 2007).

Istotne znaczenie z punktu widzenia potencjału rozwojowego danego obszaru ma poziom wykształcenia ludności. Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 roku, osoby zamieszkujące powiat lubartowski, legitymujące się wykształceniem wyższym stanowią 13% ogółu mieszkańców powiatu. Jest to wskaźnik zbliżony do średniej dla województwa lubelskiego (13,5%) i zdecydowanie niższy niż średnia dla podregionu lubelskiego (22,3%). Osoby z wykształceniem średnim i policealnym stanowią 29% ogółu ludności powiatu (województwo lubelskie 30%,

podregion 34% ogółu mieszkańców). 2% ogółu mieszkańców powiatu nie posiada nawet podstawowego wykształcenia i jest to wskaźnik wyższy o niespełna 0,7 p. proc. w stosunku do danych dla województwa i podregionu lubelskiego. Reasumując, struktura wykształcenia w powiecie lubartowskim wykazuje cechy zbliżone do danych dla całego województwa, jednak z uwagi na bliskość powiatu do Lublina, struktura ta mogłaby być korzystniejsza.

Strukturę wykształcenia w powiecie lubartowskim prezentuje poniższy wykres.

Wykres 3. Wykształcenie mieszkańców powiatu lubartowskiego w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

2.2. Gospodarstwa domowe i źródła utrzymania ludności

Według danych zebranych w ramach Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku, z łącznej liczby 90,5 tys. mieszkańców, z dochodów uzyskiwanych z pracy zarobkowej (główne źródło utrzymania) utrzymuje się 32,8 tys. osób, tj. 36%. Bardzo duży odsetek mieszkańców powiatu utrzymuje się z emerytury, renty lub zasiłku -25,3 tys. osób, tj. 28% (z tego, aż 15,1 tys. osób stanowią kobiety). Z pracy najemnej poza rolnictwem utrzymuje się kolejne 22,7 tys. osób (25%) a praca w rolnictwie stanowi główne źródło utrzymania dla 7,6 tys. osób, tj. 8% mieszkańców.

Bardzo duży odsetek stanowią osoby będące na utrzymaniu współmałżonków lub rodziny. Stanowią oni 32% ogółu mieszkańców powiatu lubartowskiego.

Szczegółowe dane dotyczące głównych źródeł utrzymania mieszkańców powiatu lubartowskiego prezentuje poniższa tabela i wykres.

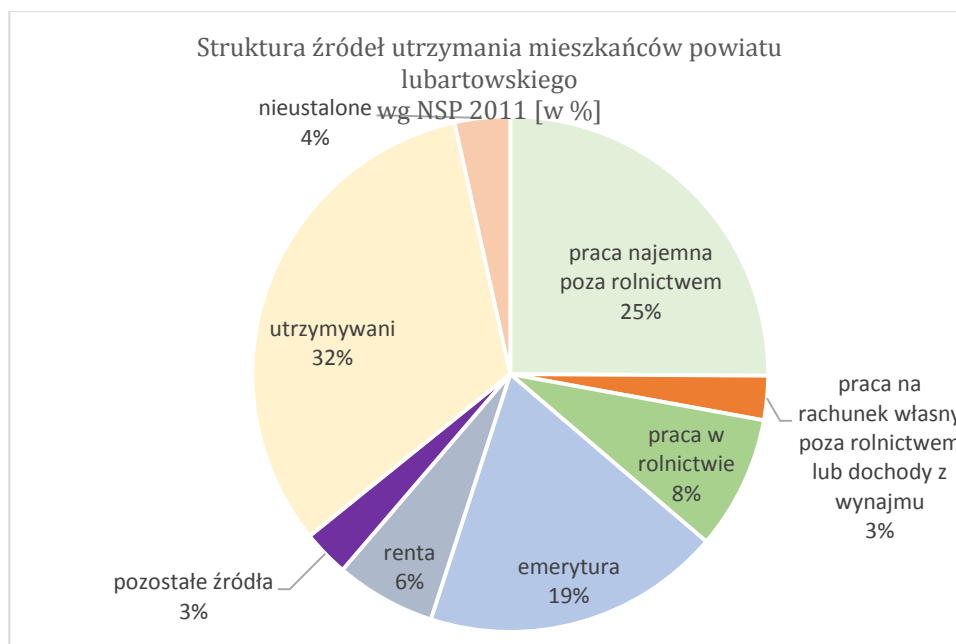

Tabela 8. Źródła utrzymania mieszkańców powiatu lubartowskiego wg danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2011

Źródła utrzymania gospodarstw domowych [osoby] Narodowy Spis Powszechny 2011									
Wyszczególnienie	ogółem	w tym:							
		praca najemna poza rolnictwem	praca na rachunek własny poza rolnictwem lub dochody z wynajmu	praca w rolnictwie	niezarobkowe źródła utrzymania			nieustalone	
emerytura	renta				pozostałe źródła	utrzymywani			
ogółem	90 459	22 704	2 505	7 583	16 947	5 692	2 638	29 248	3 142
w tym:									
mężczyźni	44 279	12 445	1 712	4 322	5 721	3 060	1 313	14 196	1 510
kobiety	46 180	10 260	794	3 260	11 226	2 633	1 325	15 051	1 632
udział w strukturze [%]									
ogółem	100,0%	25,1%	2,8%	8,4%	18,7%	6,3%	2,9%	32,3%	3,5%
w tym:									
mężczyźni	100,0%	28,1%	3,9%	9,8%	12,9%	6,9%	3,0%	32,1%	3,4%
kobiety	100,0%	22,2%	1,7%	7,1%	24,3%	5,7%	2,9%	32,6%	3,5%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 4. Główne źródła utrzymania mieszkańców powiatu lubartowskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Dochody z pracy zarobkowej mieszkańców powiatu lubartowskiego są niższe od dochodów mieszkańców podregionu lubelskiego, województwa i kraju. Średniomiesięczny dochód mieszkańca powiatu wg stanu na koniec 2014 roku wyniósł 3 089 zł. i stanowił 85,7% przeciętnego wynagrodzenia w województwie lubelskim i 77,2% przeciętnego wynagrodzenia w kraju w analogicznym okresie.

W latach 2007-2014 wynagrodzenie brutto wzrosło o 920 zł, tj. 42% w stosunku do roku bazowego. W tym samym czasie wynagrodzenia w podregionie lubelskim i województwie lubelskim wzrosły o 46% i 45% i wyniosły w grudniu 2014 roku odpowiednio: 3 946 zł. i 3 605 zł., tj. o 1 238 zł. w podregionie lubelskim i 1 119 zł. w województwie lubelskim.

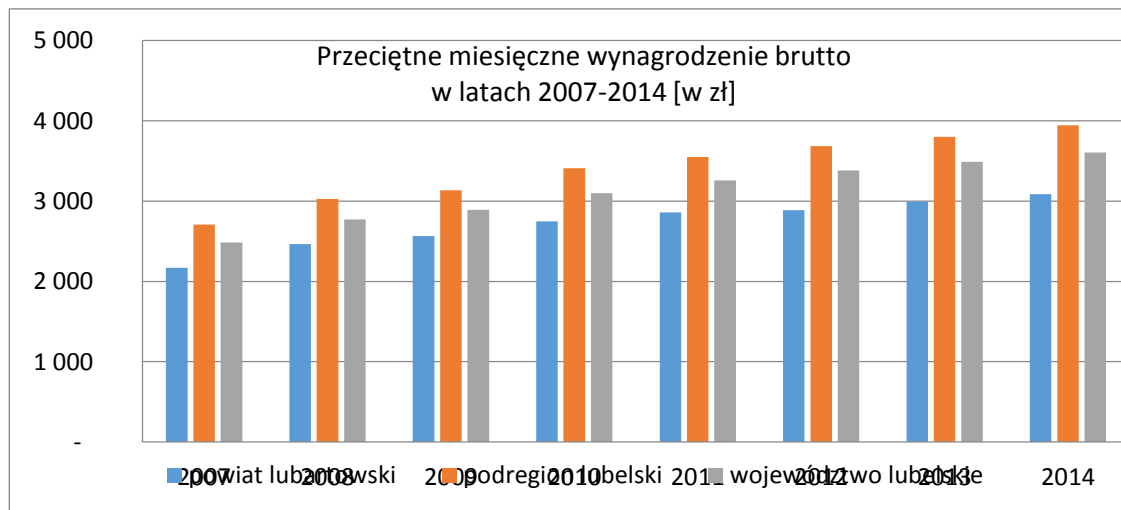
Szczegółowe dane dotyczące średniomiesięcznych dochodów osiągniętych w latach 2007-2014 prezentuje poniższa tabela i wykres.

Tabela 9. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie lubartowskim, podregionie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2007-2014

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w latach 2007-2014									
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	dynamika w %
przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [zł]									
powiat lubartowski	2 169	2 463	2 566	2 747	2 858	2 888	2 994	3 089	42%
podregion lubelski	2 708	3 026	3 136	3 410	3 551	3 684	3 799	3 946	46%
województwo lubelskie	2 486	2 772	2 891	3 100	3 257	3 383	3 489	3 605	45%
przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej wojewódzkiej [województwo lubelskie = 100%]									
powiat lubartowski	87,2%	88,9%	88,7%	88,6%	87,8%	85,4%	85,8%	85,7%	
przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej [Polska = 100%]									
powiat lubartowski	75,7%	78,0%	77,4%	80,0%	78,8%	77,1%	77,2%	77,2%	
podregion lubelski	94,5%	95,8%	94,6%	99,3%	98,0%	98,4%	98,0%	98,5%	
województwo lubelskie	86,7%	87,8%	87,2%	90,2%	89,8%	90,3%	90,0%	90,0%	

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie lubartowskim na tle podregionu i województwa w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

2.3. Rynek pracy

Analiza danych dotyczących wszystkich osób pracujących w konkretnych sektorach gospodarki, potwierdza rolniczy charakter obszaru powiatu lubartowskiego. Osoby pracujące w rolnictwie stanowią zdecydowaną większość ogółu pracujących. Według stanu na 31.12.2013 roku spośród 26,1 tys. osób pracujących, 15,1 tys. osób zatrudnionych jest

w rolnictwie, leśnictwie, rybactwie i rybołówstwie, co stanowi 58% pracujących ogółem. Jest to bardzo niekorzystny wskaźnik, prawie 3-krotnie wyższy niż w podregionie lubelskimi (21,8%), świadczący o typowo rolniczym charakterze powiatu i przestarzałej strukturze gospodarki. W analogicznym okresie średnia pracujących w sektorze rolnym w województwie lubelskim wynosiła 38,5%.

Drugim w kolejności sektorem pod względem liczby pracujących są szeroko rozumiane usługi (18%). W przemyśle i budownictwie pracuje 15% ogółu pracujących.

Liczba pracujących kobiet wg stanu na 31.12.2013 wyniosła 13,5 tys. i stanowiła 51,7% ogółu pracujących. Jedynie w sektorze przemysłu i budownictwa występuje znaczący udział pracujących mężczyzn (69% zatrudnionych w sektorze), zaś kobiety zdecydowanie dominują w sektorze działalności finansowej i ubezpieczeniowej i pozostałych usługach (75%). W pozostałych sektorach struktura płci pracującej ludności nie wykazuje znaczącego zróżnicowania.

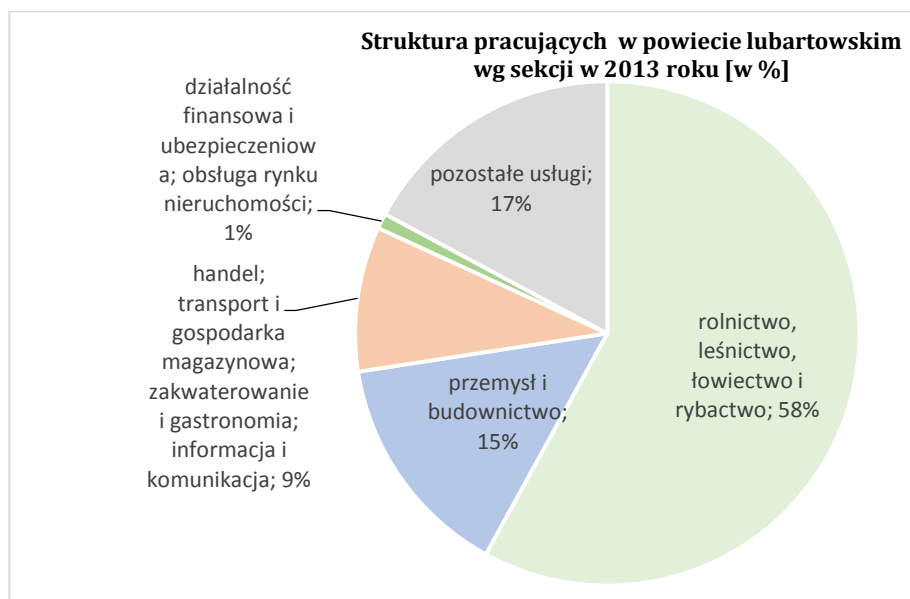
Szczegółowe dane dotyczące ogółu pracujących w powiecie lubartowskim w podziale na sekcje i płeć za 2013 rok prezentuje poniższa tabela i wykres.

Tabela 11. Pracujący w powiecie lubartowskim w podziale na płeć i sektor wg stanu na 31.12.2013 roku

Pracujący wg płci i sekcji w powiecie lubartowskim w 2013 roku [osoby]						
Wyszczególnienie	pracujący ogółem	w tym:				
		rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	handel; transp. i gospodarka magazynowa; zakwater. i gastronomia; informacja i komunikacja	działalność finansowa i ubezpiecz.; obsługa rynku nieruchomości	pozostałe usługi
ogółem	26 106	15 141	3 804	2 426	256	4 479
mężczyźni	12 615	7 669	2 624	1 135	80	1 107
kobiety	13 491	7 472	1 180	1 291	176	3 372

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 7. Struktura pracujących w powiecie lubartowskim w 2014 roku

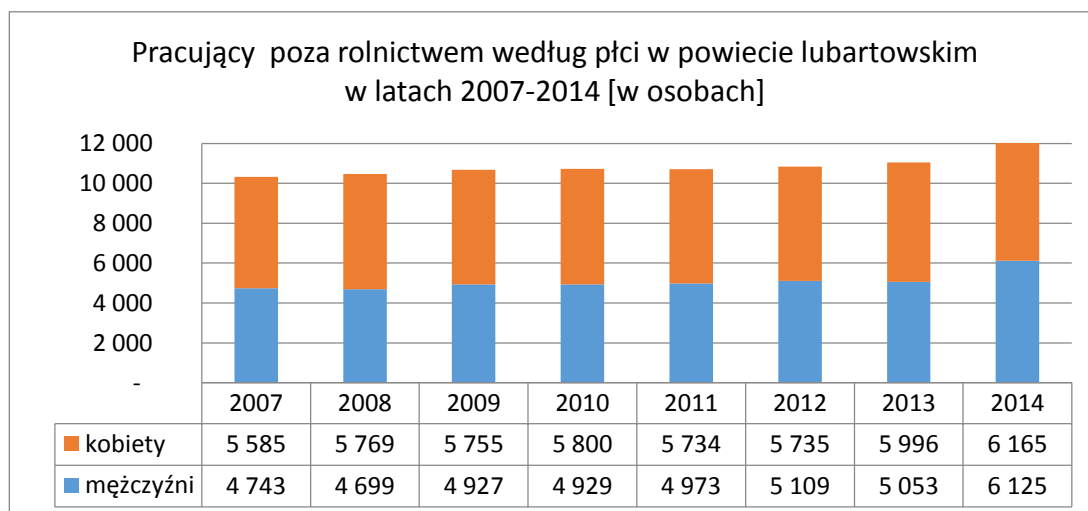

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rynek pracy w powiecie lubartowskim kształtowany jest przez rolniczy charakter gospodarki, strukturę wykształcenia ludności, a także położenie powiatu względem stolicy województwa. Według danych za 2014 rok liczba pracujących poza rolnictwem wyniosła 12,2 tys. osób i na przestrzeni lat 2007-2014 stale wzrasta.

W porównaniu do roku 2007 liczba pracujących poza rolnictwem wzrosła o 1 962 osoby, tj. o 11,9%. W strukturze płci pracujących przeważają kobiety i jest to zjawisko utrzymujące się od wielu lat. Kształtowanie się struktury pracujących poza rolnictwem w podziale na płeć w latach 2007-2014 prezentuje poniższy wykres.

Wykres 6. Pracujący poza rolnictwem w powiecie lubartowskim wg płci w latach 2007-2014 (w osobach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Systematycznie wzrasta również odsetek osób pracujących poza rolnictwem na 1000 ludności powiatu. O ile w 2007 roku wynosił on 114 osób, to w 2014 ukształtowała się na poziomie 127 osób. Podobną tendencję obserwujemy w przypadku podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego, przy czym dane dla podregionu są dużo wyższe. Wynika to z faktu, że w podregionie lubelskim obok powiatu lubartowskiego znajdują się powiat łączyński, lubelski, świdnicki i Miasto Lublin, gdzie rynek pracy jest zdecydowanie lepiej rozwinięty. Szczegółowe dane prezentuje poniższa tabela.

Tabela 10. Pracujący na 1000 ludności w powiecie lubartowskim na tle wskaźników dla podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego w latach 2007-2014

Pracujący w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014 [osoby]								
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
pracujący wg płci								
ogółem	10 328	10 468	10 682	10 729	10 707	10 844	11 049	11 418
mężczyźni	4 743	4 699	4 927	4 929	4 973	5 109	5 053	5 253
kobiety	5 585	5 769	5 755	5 800	5 734	5 735	5 996	6 165
pracujący na 1000 ludności								
powiat lubartowski	114	116	119	118	118	120	123	127
podregion lubelski	215	222	224	224	227	228	233	236
województwo lubelskie	166	169	169	169	170	169	172	174

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

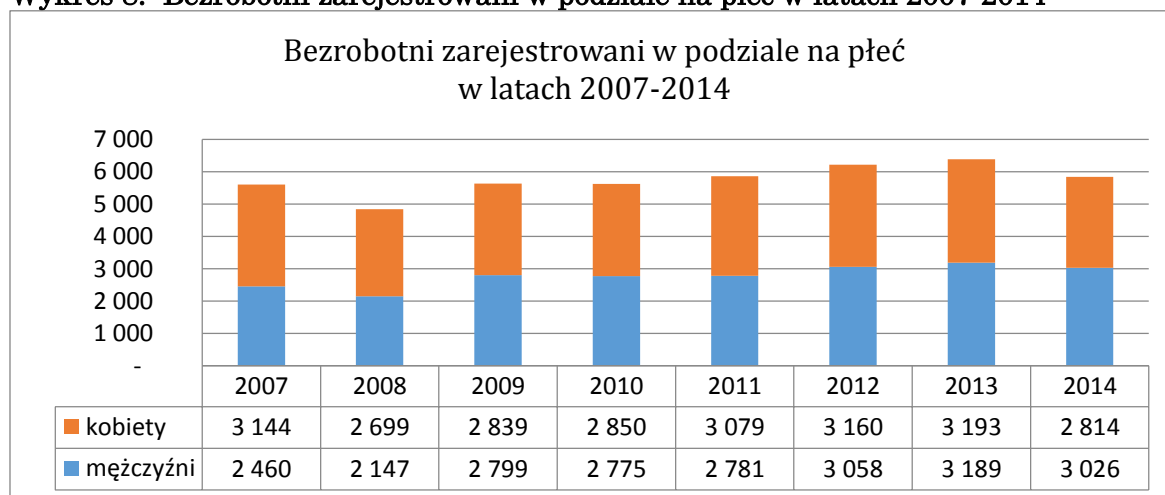
2.4. Bezrobocie

Poważnym problemem związanym bezpośrednio z rynkiem pracy jest bezrobocie. W 2014 roku w powiecie lubartowskim zarejestrowanych było 5,8 tys. bezrobotnych, w tym 2,8 tys. kobiet. W analizowanym okresie poziom bezrobocia w powiecie wzrósł o 4,2%, przy czym nastąpił znaczący wzrost bezrobotnych mężczyzn (o 23%) i spadek bezrobotnych kobiet (o -10,5%).

Analiza danych bezrobocia rejestrowanego w podziale na poziom wykształcenia wykazała, że w 2014 roku największy odsetek bezrobotnych dotyczył osób z wykształceniem policealnym, zasadniczym zawodowym, średnim zawodowym. Osoby te stanowiły 55% bezrobotnych w powiecie. Znaczącą grupą są również bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Stanowili oni 11% bezrobotnych mieszkańców powiatu. Podobnie osoby z dyplomami studiów wyższych. Porównując te dane z danymi z 2007 roku można stwierdzić, że struktura bezrobocia uległa niewielkim zmianom.

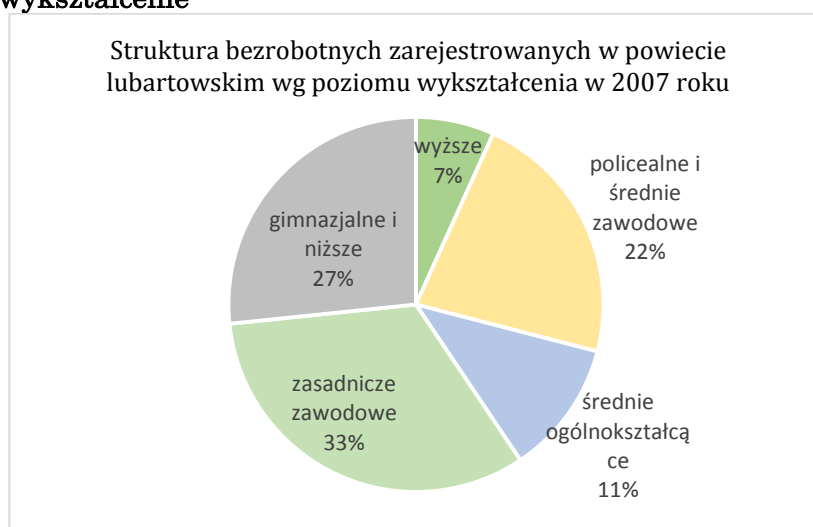
Szczegółowe dane dotyczące bezrobocia w podziale na płeć oraz wykształcenie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 8. Bezrobotni zarejestrowani w podziale na płeć w latach 2007-2014

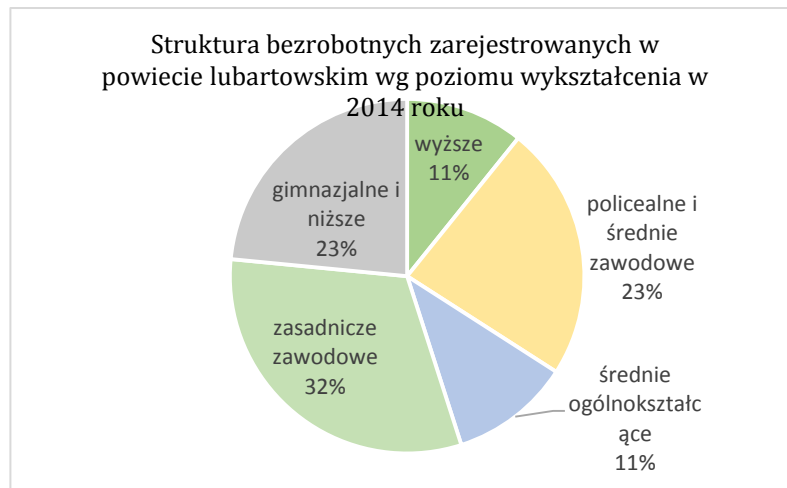

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wykres 9. Bezrobotni zarejestrowani w powiecie lubartowskim w roku 2007 i 2014 w podziale na wykształcenie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy są to osoby m.in. w wieku 24 lat i mniej, 55 lat i więcej, osoby długotrwale bezrobotne, a także osoby niepełnosprawne. O ile w analizowanym okresie spadł odsetek bezrobotnych osób młodych (o -10,8%) o tyle sytuacja osób w wieku 55+ uległa znacznemu pogorszeniu – odsetek tych osób wzrósł ponad dwukrotnie w stosunku do roku bazowego. Dotyczy to w równej mierze kobiet i mężczyzn w tej grupie wiekowej z tym, że bezrobotnych kobiet w wieku 55+ jest prawie 3 razy mniej niż mężczyzn.

Osoby bezrobotne powyżej 24 miesięcy (długotrwale bezrobotni) stanowią 36,3 % ogółu bezrobotnych. W porównaniu do 2007 roku ich liczba prawie się nie zmieniła i na koniec 2014 roku osiągnęła wartość 2,1 tys. osób. Nastąpiły natomiast zmiany w strukturze płci tej grupy bezrobotnych. W 2014 roku kobiety stanowiły 57,3%, natomiast w 2007 ich odsetek był wyższy o 9,7 p. proc. (67%). Skala bezrobocia długotrwałego w powiecie jest znacząca. Ograniczenie tego zjawiska może nastąpić w sytuacji poprawy koniunktury gospodarczej, ale i przekwalifikowania się tych osób poprzez nabycie nowych kwalifikacji zgodnie z wymogami rynku.

Tabela 12. Bezrobotni zarejestrowani w podziale na płeć, miejsce zamieszkania, wiek i poziom wykształcenia w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

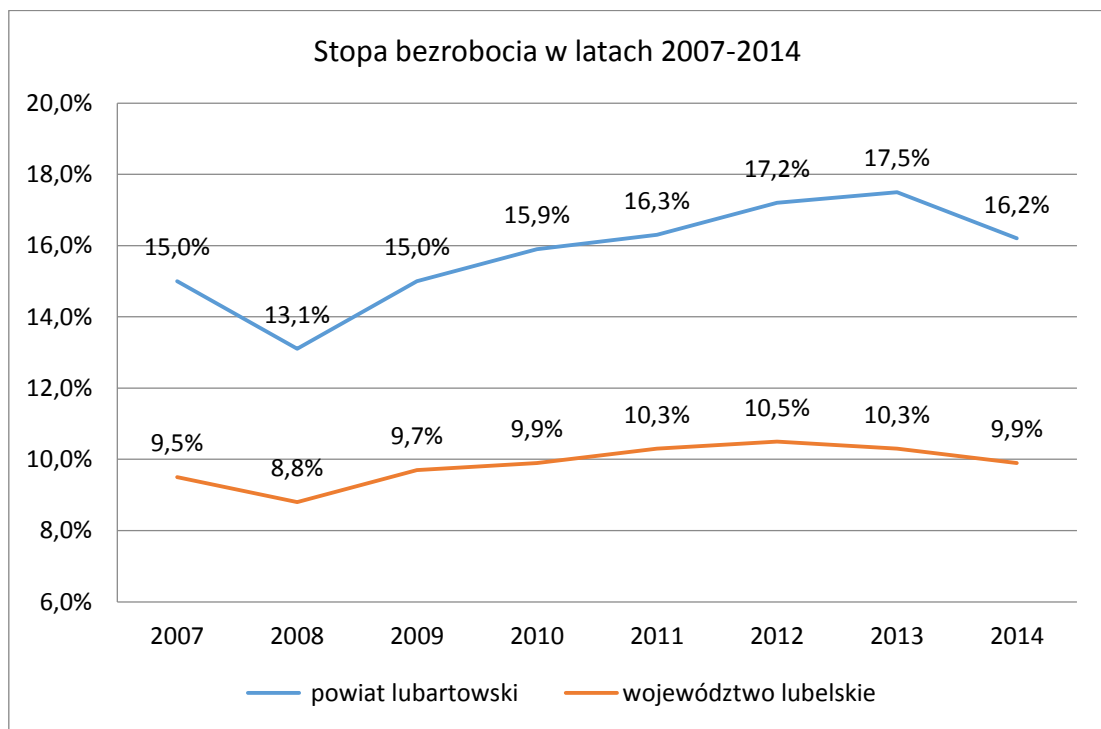
Bezrobotni zarejestrowani w latach 2007-2014								
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	5 604	4 846	5 638	5 625	5 860	6 218	6 382	5 840
mężczyźni	2 460	2 147	2 799	2 775	2 781	3 058	3 189	3 026
kobiety	3 144	2 699	2 839	2 850	3 079	3 160	3 193	2 814
w podziale na miejsce zamieszkania								
wieś	3 678	3 110	3 713	3 773	3 976	4 256	4 420	4 019
miasto	1 926	1 736	1 925	1 852	1 884	1 962	1 962	1 821
wg wieku								
w wieku 24 lat i mniej	1 279	981	1 337	1 278	1 415	1 416	1 356	1 141
w wieku 55 lat i więcej	355	326	428	525	567	669	757	768
wg poziomu wykształcenia								
wyższe	379	328	487	523	624	688	708	630
policealne i średnie zawodowe	1 248	1 045	1 194	1 343	1 424	1 526	1 491	1 360

średnie ogólnokształcące	648	614	776	602	675	667	719	641
zasadnicze zawodowe	1 836	1 587	1 736	1 766	1 788	1 882	1 986	1 839
gimnazjalne i niższe	1 493	1 272	1 445	1 391	1 349	1 455	1 478	1 370

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W 2014 roku stopa bezrobocia w powiecie lubartowskim wyniosła 16,2% i była wyższa o 6,3 p. proc. od stopy bezrobocia w województwie lubelskim. W latach 2008-2013 stopa bezrobocia, tak jak i w całym województwie wzrastała (w 2013 roku osiągnęła najwyższą wartość) i w ostatnim roku nastąpił jej spadek o 1,3 p. proc. Trend zmian stopy bezrobocia w analizowanym okresie odzwierciedla, z niewielkimi różnicami, sytuację w województwie.

Wykres 10. Stopa bezrobocia w latach 2007-2014 w powiecie lubartowskim i województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

3. Infrastruktura społeczna

Zadaniem infrastruktury społecznej jest zaspokojenie potrzeb socjalnych, oświatowych i kulturalnych ludności. Od stanu infrastruktury społecznej zależy w dużym stopniu, jakość życia oraz możliwości rozwojowe społeczeństwa.

3.1. Edukacja

Edukacja i łatwy do niej dostęp jest jednym z ważniejszych zadań samorządu. Na infrastrukturę edukacyjną składają się przedszkola i szkoły.

W 2014 roku na terenie powiatu lubartowskiego funkcjonowało 16 przedszkoli, z tego 9 podległych samorządom gminnym, co stanowiło jedynie 3% wszystkich przedszkoli w województwie lubelskim oraz 7,4% przedszkoli w podregionie lubelskim. W samym Lubartowie funkcjonują 4 przedszkola publiczne i 4 niepubliczne. Wśród przedszkoli publicznych w jednym z nich (Przedszkole Miejskie nr 1) zorganizowanych jest 5 oddziałów integracyjnych dla dzieci zdrowych i z niepełnosprawnościami oraz upośledzonych.

Na 1640 dostępnych miejsc we wszystkich przedszkolach (975 w przedszkolach samorządowych), do przedszkoli uczęszczało 1447 dzieci (886 w podległych pod jst), w tym 736 chłopców i 711 dziewczynek. Infrastruktura edukacji przedszkolnej to nie tylko same przedszkola, ale też oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych oraz punkty przedszkolne.

W oddziałach przy szkołach edukacją przedszkolną objętych było 1179 dzieci, z tego 592 chłopców i 587 dziewcząt.

W latach 2007-2014 nastąpił znaczący wzrost liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną (dzieci w wieku 3-6 lat) z poziomu 1553 w 2007 roku do poziomu 2559 w 2014 roku (wzrost o 69%). W tym samym czasie liczba dzieci ogółem w tej grupie wiekowej wzrosła o 9% i w roku 2014 osiągnęła poziom 4054 osób.

Powyższe dane znalazły odzwierciedlenie w dynamice wzrostu odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w stosunku do liczby dzieci ogółem. Wskaźnik ten wzrósł z poziomu 42% w 2007 roku do 63% w roku 2014. Szczegółowe dane prezentuje poniższa tabela i wykres.

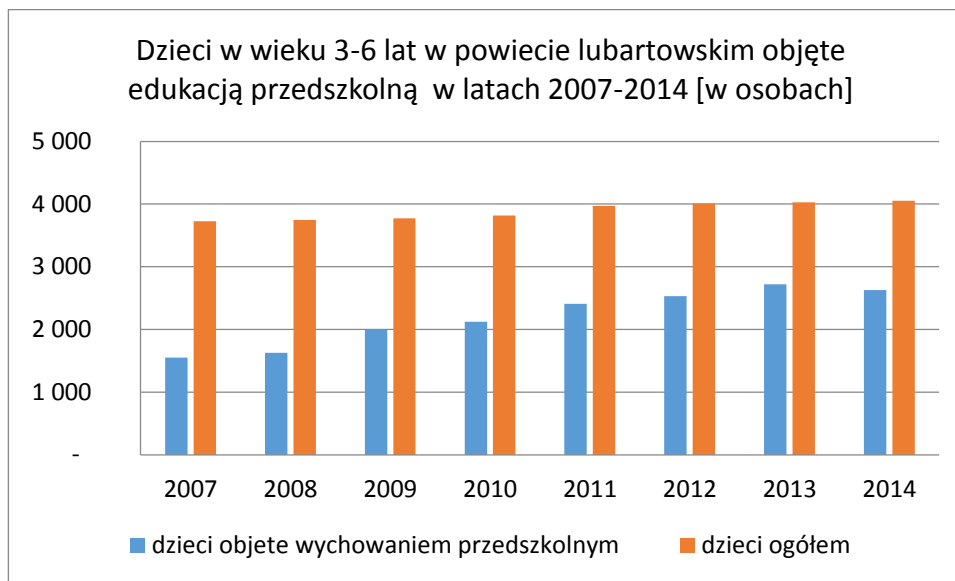
Tabela 13. Dzieci w wieku 3-6 lat objęte edukacją przedszkolną w latach 2007-2014

Dzieci objęte edukacją przedszkolną w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	dynamika %
dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat	1 553	1 629	1 995	2 123	2 409	2 533	2 720	2 559	69%
dzieci ogółem w wieku 3-6 lat	3 728	3 746	3 774	3 817	3 973	4 010	4 027	4 054	9%
odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	42%	43%	53%	56%	61%	63%	68%	63%	

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 11. Dzieci w wieku 3-6 lat objęte edukacją przedszkolną w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na podstawie danych za 2014 rok infrastrukturę edukacji szkolnej w powiecie lubartowskim tworzą następujące placówki:

- 56 szkół podstawowych (5398 uczniów)
- 20 szkół gimnazjalnych (2852 uczniów)
- 6 zasadniczych szkół zawodowych (560 uczniów)
- 6 techników (900 uczniów)
- 10 liceów ogólnokształcących, w tym 4 dla młodzieży, 5 dla dorosłych i 1 liceum ogólnokształcące uzupełniające dla dorosłych (1563 uczniów)
- 2 szkoły policealne (93 uczniów).

Powiat lubartowski jest organem prowadzącym dla 4 zespołów szkół zawodowych zlokalizowanych w miastach, w tym:

- Zespołu Szkół nr 2 w Lubartowie
- Zespołu Szkół w Kocku
- Zespołu Szkół w Ostrowie Lubelskim
- Regionalnego Centrum Edukacji Zawodowej w Lubartowie.

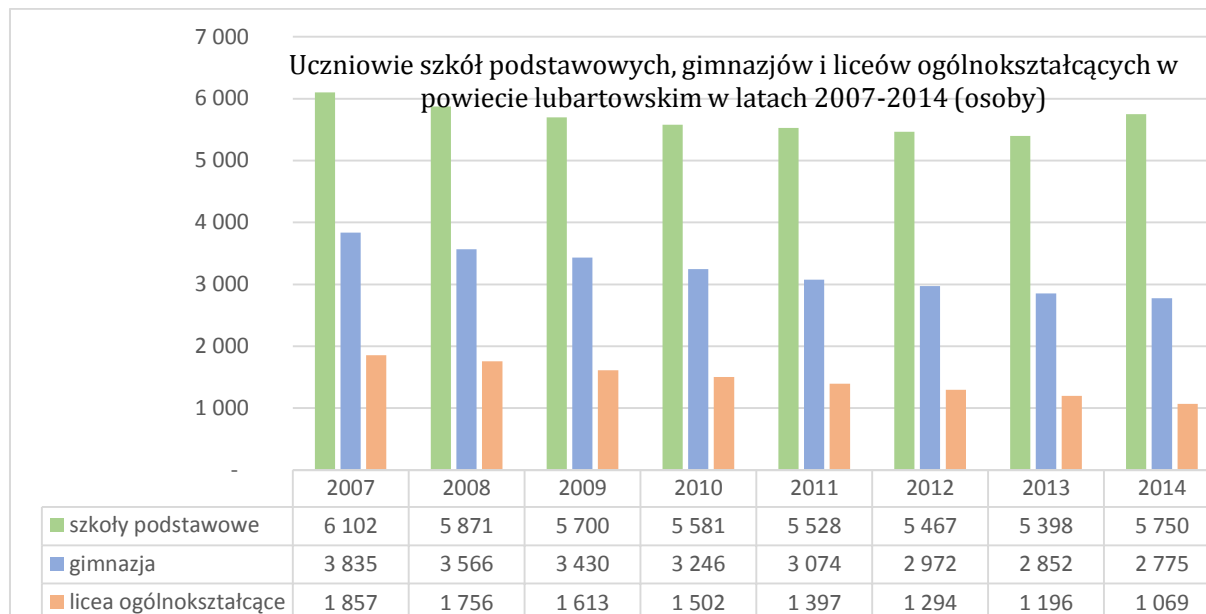
W samym Lubartowie funkcjonują:

- 3 szkoły podstawowe
- 2 gimnazja
- 3 szkoły ponadgimnazjalne
- 2 szkoły policealne
- szkoła muzyczna (społeczna)

Utrzymujący się trend demograficzny (spadek liczby mieszkańców powiatu) znalazł potwierdzenie w liczbie dzieci i młodzieży szkolnej. Wg stanu na koniec 2014 roku liczba uczniów wyniosła 9 594 osób i była o 16% niższa niż w roku 2007, kiedy to osiągnęła wartość 11 794 osób. Najwyższy spadek zanotowano w przypadku uczniów liceów ogólnokształcących (22%), najniższy zaś w przypadku uczniów szkół podstawowych (spadek o 13%).

Liczbę uczniów w poszczególnych latach prezentuje poniższy wykres.

Wykres 12. Uczniowie szkół podstawowych, gimnazjów i liceów ogólnokształcących w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W szkołach podstawowych powiatu lubartowskiego jedynym nauczany obowiązkowo językiem obcym jest angielski. W gimnazjach nauczane są: angielski, niemiecki, francuski i rosyjski.

Infrastruktura szkolna w powiecie jest w dobrym stanie i dostosowana wielkością do liczby uczęszczających do niej uczniów. Większość szkół wyposażona jest w sprzęt informatyczny i posiada stałe łącze internetowe. Na 1 komputer z dostępem do internetu przypada 6,72 ucznia i wskaźnik ten uległ znaczącej poprawie - w 2007 roku wynosił 12,5 ucznia na 1 komputer. Sytuacja w powiecie jest porównywalna do wskaźników dla podregionu lubelskiego i lepsza niż w województwie. Wskaźnik ten w podregionie lubelskim wynosił 6,48% a w województwie lubelskim 7,16%.

3.2. Kultura

Poza edukacją, nie mniej ważna dla społeczeństwa jest kultura. W powiecie lubartowskim infrastruktura kultury jest dobrze rozwinięta. Na terenie powiatu funkcjonują 3 muzea. Są to:

- Muzeum Zamoyskich w Kozłowie
- Muzeum Regionalne w Lubartowie
- Muzeum parafialne w Lubartowie

Najbardziej znanym jest Muzeum Zamoyskich w Kozłowie z zabytkowymi wnętrzami pałacu z przełomu XIX i XX wieku i powozownią. Muzeum znajduje się w czołówce najchętniej odwiedzanych muzeów w Polsce.

Muzeum Regionalne ma siedzibę w XIX wiecznym dworcu. Swoimi działaniami obejmuje Miasto i teren powiatu lubartowskiego. Placówka ma w swych zbiorach ponad 2,5 tys. eksponatów, które reprezentują następujące dziedziny: etnografia, historia, sztuka, numizmatyka i archeologia. Jednymi z najciekawszych zabytków są wyroby lubartowskiej „fajansarni” funkcjonującej w latach 1840-1850.

Muzeum parafialne zlokalizowane jest przy sanktuarium św. Anny w Lubartowie, w pomieszczeniach znajdujących się nad zakrystią. Na ekspozycji prezentowane są zbiory sztuki sakralnej, gromadzone na przestrzeni ostatnich 300 lat: zabytkowe ornaty i paramenty liturgiczne w postaci kielichów, monstrancji, feretronów i relikwiarzy. Bardzo interesująco prezentuje się księgozbiór gromadzony od 1650 roku. Liczba eksponatów: ok. 1000, w tym ok. 500 starodruków.

Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalnej, obok muzeum pełni kino. W powiecie jest 1 kino stałe w Lubartowie ze 196 miejscami na widowni. Teatr, filharmonia i operetka otwierają swe podwoje dla mieszkańców powiatu lubartowskiego w niedalekim Lublinie.

Ważnym aspektem jest również funkcjonowanie bibliotek i posiadane przez nie woluminy oraz ośrodki kultury, a także działalność zespołów artystycznych.

W powiecie funkcjonuje 41 bibliotek publicznych (łącznie z filiami) z księgozbiorem 321,3 tys. woluminów, w tym 1 biblioteka powiatowa. Część z placówek posiada udogodnienia dla osób niepełnosprawnych: w przypadku 17 bibliotek udogodnienia dotyczą wejścia do budynku (umożliwienie wejścia osobom na wózkach inwalidzkich), a 9 posiada udogodnienia wewnątrz budynku. Dla osób niewidzących i słabowidzących znalazły się udogodnienia w 2 bibliotekach. W skali roku zanotowano 17,2 tys. czytelników, którzy wypożyczyli łącznie 355,1 tys. woluminów.

Wskaźnikowo powiat pod względem liczby ludności przypadającej na 1 bibliotekę, na tle podregionu i województwa wypada bardzo dobrze. O ile w przypadku powiatu lubartowskiego jest to 1,5 tys. osób/1 placówkę, o tyle w podregionie wynosi on 3,4 tys. osób/placówkę, a w województwie 2,9 tys. osób/placówkę biblioteczną. Równie dobre wskaźniki dotyczą wielkości księgozbioru i liczby wypożyczeń przypadających na 1 czytelnika. Szczegółowe dane dotyczące 2014 roku zawiera poniższa tabela.

Tabela 14. Biblioteki, księgozbiór, czytelnictwo w powiecie lubartowskim na tle podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego

Biblioteki w powiecie lubartowskim na tle podregionu i województwa lubelskiego w 2014 roku				
Wyszczególnienie	ludność na 1 bibliotekę	księgozbiór na 1000 ludności	czytelnicy na 1000 ludności	wypożyczenia na 1 czytelnika
województwo lubelskie	2 902	2 906	176	19,1
podregion lubelski	3 391	2 933	203	19,5
powiat lubartowski	1 547	3 679	190	20,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W powiecie działa 5 ośrodków kultury, które w skali roku 2014 zorganizowały 218 imprez. Ponadto funkcjonuje 29 zespołów artystycznych, w tym 3 teatralne, 6 muzycznych instrumentalnych, 4 wokalne i chóry, 1 taneczny i 11 folklorystycznych. W ostatnim roku w imprezach masowych wzięło udział 12,8 tys. osób.

Wydarzenia kulturalne cykliczne organizowane na terenie powiatu (wybrane):

- Konkurs Literacki im. Ludwika St. Licińskiego
- Amatorskie Spotkania Taneczne
- Dni Lubartowa – Festyn Miejski
- Lubartowskie Konfrontacje Taneczne o Puchar Burmistrza Lubartowa
- Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego
- Międzynarodowy Przegląd Orkiestr Dętych Ochotniczych Straży Pożarnych
- Rock Alert Festiwal
- „Pastorałko nieś się biała” – Koncert charytatywny
- Ogólnopolski Konkurs Recytatorski (etap powiatowy) dla szkół ponadgimnazjalnych
- „Biesiada Czerwcową” – Powiatowy Przegląd Dokonań Twórczych
- „Kolekcje” – spotkania ze sztuką
- „Witryna Teatralna” – Prezentacja Teatrów Amatorskich
- „Opowieści wigilijne” – Powiatowy Konkurs Literacko-Plastyczny
- Konkurs fotograficzno –literacki „Zawód reporter”
- Dni Kocka
- Dożynki gminno-parafialne
- Rocznica bitwy pod Kockiem
- Festiwal Pieśni Patriotycznej
- Ostrowskie Spotkania z Kolędą
- Gminne konkursy recytatorskie
- Ostrowskie Perełki
- Koncert Pieśni Maryjnej
- Przegląd Piosenki Filmowej
- Obchody Świąt Narodowych
- Koncert Dzieci - Dzieciom

3.3. Sport i rekreacja

Na infrastrukturę sportową powiatu lubartowskiego składają się stadion miejski, boiska sportowe, hale sportowe i sale gimnastyczne przy większości szkół podstawowych i ponadgimnazjalnych. Ponadto przy Gimnazjum nr 2 w Lubartowie funkcjonuje skate park, a przy Szkole Podstawowej nr 3 – boisko „Orlik”, kort tenisowy, basen kryty,

zarządzane przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. W ramach infrastruktury Zespołu Szkół nr 2 funkcjonuje zespół boisk do lekkiej atletyki.

Nowoczesną infrastrukturą sportową dysponuje Miasto Kock. Oddany w 2012 r. (po remoncie) stadion miejski oraz hala widowiskowo-sportowa (futsal, aerobic, siatkówka, koszykówka i piłka ręczna) stanowią główne obiekty sportowo-rekreacyjne dla mieszkańców. Stadion ma dwa pełnowymiarowe boiska: boisko główne (trawa z rolki) oraz boisko treningowe. Widownia na 500 miejsc siedzących, z czego 250 pod dachem. Przy stadionie znajduje się również klubowy budynek z szatniami i sanitariatami. Jesienią 2013 r. oddano do użytku boiska asfaltowe. Hala widowiskowo-sportowa to nowoczesny obiekt oddany do użytku w 2006 r. Posiada boiska do piłki siatkowej, koszykówki i piłki ręcznej, nagłośnienie i tablice świetlną. Odbywają się tu także widowiska kulturalno-rozrywkowe. Widownia liczy 200 miejsc siedzących.

Na terenie powiatu lubartowskiego wg stanu na koniec 2014 roku funkcjonują 33 kluby sportowe, w ramach których działa 60 sekcji sportowych. Sport w ramach tych klubów uprawia 1,9 tys. osób. Są to wskaźniki gorsze niż w roku 2007, nastąpił bowiem spadek liczby klubów o 15 (spadek o 31%), liczby sekcji o 34 (spadek o 36%) i liczby trenujących o 145 osób (o 7%). Zjawisko to pokazuje, że zainteresowanie uprawianiem sportu przez mieszkańców powiatu jest nadal wysokie, a jedynie (częściowo ze względów ekonomicznych) nastąpiła likwidacja części klubów.

Do najważniejszych (największych i najbardziej znanych) rokrocznych imprez sportowych organizowanych na terenie powiatu lubartowskiego należą:

- Wyścig Kolarski po Ziemi Lubartowskiej
- Ogólnopolskie Biegi Uliczne pamięci Generała Franciszka Kleeberga
- Międzynarodowy Moto-Piknik
- Święto Roweru.

3.4. Ochrona zdrowia

Na infrastrukturę ochrony zdrowia składają się w powiecie lubartowskim:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Lubartowie
- Placówki podstawowej opieki zdrowotnej
- Apteki ogólnodostępne i punkty apteczne
- Praktyki lekarskie

Należy stwierdzić, że infrastruktura ochrony zdrowia w powiecie jest dobrze rozwinięta. W Lubartowie funkcjonuje Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, prowadzony przez samorząd powiatowy, który dla potrzeb pacjentów prowadzi 10 oddziałów, w tym: neurologiczny, pediatryczny, internistyczno-kardiologiczny, chorób płuc, urologii, chirurgii urazowo-ortopedycznej, ginekologiczno-położniczy, neonatologiczny, chirurgiczny ogólny i intensywnej terapii i anestezjologii. SPZOZ dysponuje 269 łózkami dla pacjentów. Szpital świadczy także usługi zdrowotne w zakresie ambulatoryjnej opieki specjalistycznej. Większość oddziałów została wyremontowana i wyposażona dzięki wsparciu finansowemu z Unii Europejskiej. W 2014 r. przeprowadzono kompleksowe prace termomodernizacyjne obiektu.

Ponadto w strukturze szpitala funkcjonują: Centrum Medycyny Rodzinnej, Pracownia Diagnostyki Obrazowej, Pracownia Endoskopii, Pracownia Medycyny Pracy oraz szereg poradni specjalistycznych.

Mimo, iż wskaźnik liczby łóżek przypadający na 10 tys. mieszkańców wynoszący 30,0 jest niekorzystny w porównaniu do podregionu i całego województwa lubelskiego (odpowiednio 68,0 i 53,0), to bliskość Lublina uzupełnia ewentualne „niedobory” powiatu w tym zakresie. Na terenie powiatu w ramach ambulatoryjnej podstawowej opieki zdrowotnej funkcjonują 32 przychodnie, z tego 3 podległe samorządowi powiatowemu oraz 17 praktyk lekarskich, w tym 6 w miastach i 11 na terenach wiejskich.

W roku 2014 udzielono łącznie 412,3 tys. porad lekarskich, w tym 52,2 tys. w poradniach podległych samorządowi. W ramach prowadzonych praktyk lekarskich udzielono łącznie 539,3 tys. porad.

W 2014 roku funkcjonowało w powiecie 38 aptek ogólnodostępnych oraz 2 punkty apteczne. Oznacza to, że na 1 aptekę przypada 2 370 osób i jest to wskaźnik korzystniejszy niż dla podregionu lubelskiego (2 411 osób) i województwa lubelskiego (2 661 osób). Szczegółowe dane porównawcze powiatu na tle podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego prezentuje poniższa tabela.

Tabela 15. Łóżka w szpitalach ogólnych, ambulatoryjna opieka zdrowotna, apteki i punkty apteczne w 2014 r.

Wyszczególnienie	Liczba mieszkańców	Łóżka w szpitalach ogólnych		Ambulatoryjna opieka zdrowotna		Apteki ogólnodostępne	Punkty apteczne
		w sztukach	na 10 tys. mieszk.	Przychodnie	Praktyki lekarskie	w sztukach	w sztukach
Województwo lubelskie	2 147 746	11 367	53	1 180	428	813	55
Podregion lubelski	712 124	4749	68	462	98	293	8
Powiat Lubartowski	89 749	269	30	36	17	38	2

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

3.5. Pomoc społeczna

Źródła państwowej pomocy społecznej należy szukać w ustanowionym w 1601 roku w Anglii „prawie ubogich”, zgodnie z którym na gminy (hrabstwa) nałożono obowiązek pomocy osobom pozbawionym opieki ze strony rodziny.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń (np.: zasiłek celowy, zasiłek okresowy),
- pracy socjalnej,
- prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z zakresu pomocy społecznej,
- realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych,
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Pomoc społeczna, jako działalność, pomaga osobom potrzebującym przezwyciężyć ich trudne sytuacje życiowe. Zapobiega również trudnym sytuacjom życiowym poprzez podejmowanie działań, które pomagają usamodzielnic się osobom i rodzinom oraz zintegrować je ze środowiskiem.

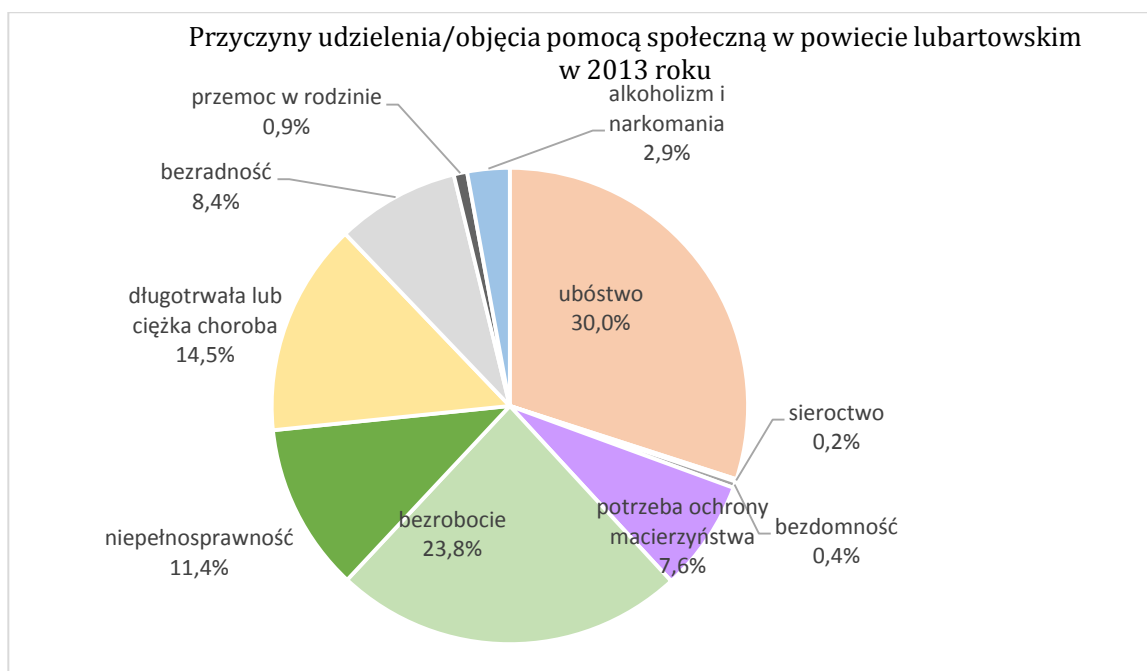
Pomoc społeczna w powiecie lubartowskim realizowana jest za pośrednictwem gminnych ośrodków pomocy społecznej, miejskiego ośrodka pomocy społecznej oraz powiatowego centrum pomocy rodzinie, w tym w szczególności:

- Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Lubartowie,
- Domu Pomocy Społecznej im. Macieja Rataja w Kocku, przeznaczonego dla kobiet i mężczyzn w podeszłym wieku z przewlekłymi somatycznie chorobami,
- Domu Pomocy Społecznej w Ostrowie Lubelskim, przeznaczonego do całodziennego pobytu dorosłych kobiet i mężczyzn niepełnosprawnych intelektualnie,
- Domu Pomocy Społecznej dla Dorosłych Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Jadwinowie, przeznaczonego dla kobiet w podeszłym wieku przewlekle somatycznie chorych,
- Środowiskowego Domu Samopomocy w Lubartowie,
- Środowiskowego Domu Samopomocy w Jamach.

Pomoc społeczna na terenie każdej gminy (realizowana za pośrednictwem gminnych/miejskiego ośrodków pomocy społecznej), skierowana jest do bardzo zróżnicowanych grup społecznych. Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi rodzinę do wsparcia systemem pomocy społecznej są: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność.

Przyczyny udzielenia/objęcia pomocą społeczną w powiecie lubartowskim w 2013 roku prezentuje poniższy wykres.

Wykres 13. Powody udzielenia/objęcia pomocą społeczną w powiecie lubartowskim w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W analizowanym okresie struktura pomocy społecznej w poszczególnych latach zmieniała się. Łącznie w 2013 roku z powodu trudnej sytuacji życiowej, udzielono pomocy 10,3 tys. osób i było to o 7% mniej niż w roku 2007. Najwyższa dynamika zmian dotyczyła udzielenia pomocy z powodu przemocy w rodzinie (+92%), potrzeby ochrony macierzyństwa (+72%), bezdomności (+50%). Najbardziej znaczące spadki zanotowano w przypadku przyznania pomocy z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (-34%), sieroctwa (-22%) i ubóstwa (-16%). Szczegółowe dane dotyczące powodów przyznania pomocy społecznej w latach 2007-2013 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 16. Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy społecznej w latach 2007-2013

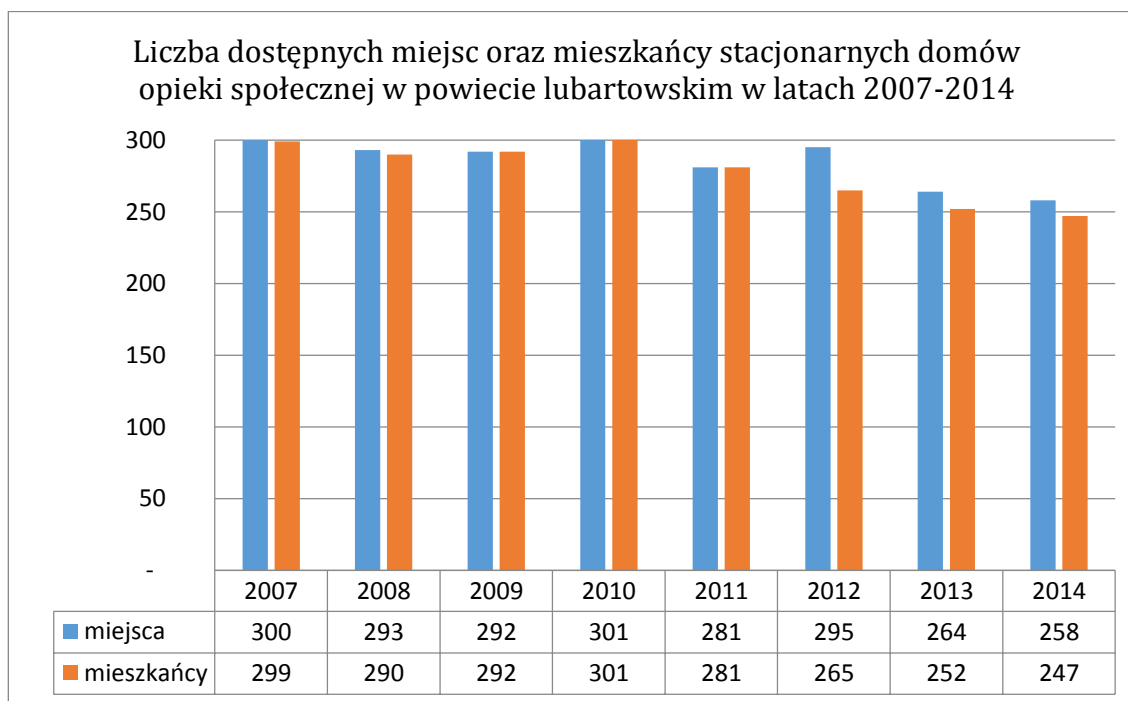
Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy w powiecie lubartowskim w latach 2007-2013 [liczba osób]								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	dynamika %
ubóstwo	2 955	2 421	2 310	2 423	2 377	2 398	2 468	-16%
sieroctwo	18	17	27	21	11	15	14	-22%
bezdomność	24	24	21	24	37	41	36	50%
potrzeba ochrony macierzyństwa	362	489	388	525	558	535	623	72%
bezrobocie	2 076	1 501	1 545	1 708	1 709	1 816	1 961	-6%
niepełnosprawność	1 160	941	946	962	977	960	939	-19%
długotrwała lub ciężka choroba	992	962	999	991	1 050	1 072	1 192	20%
bezradność	1 035	731	712	713	692	643	688	-34%
przemoc w rodzinie	39	35	24	25	26	38	75	92%
alkoholizm	269	230	238	289	235	235	232	-14%
narkomania	2	3	2	3	2	1	5	150%
trudności w przystosowaniu do życia po powrocie z ZK	28	19	22	28	27	29	39	39%
zdarzenia losowe	33	18	48	18	19	28	26	-21%
sytuacja kryzysowa	32	14	18	16	15	6	29	-9%
klęska żywiołowa lub ekologiczna	56	3	7	-	-	1	-	
Razem	11 088	9 416	9 316	9 756	9 746	9 830	10 340	-7%

Źródło: Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Lubartowskim na lata 2014-2020

W latach 2007-2014 liczba miejsc w stacjonarnych domach opieki społecznej spadła z poziomu 300 w roku bazowym do 258 w 2014 roku, tj. o 14%. W tym samym czasie o 17% zmniejszyła się liczba osób korzystających ze stacjonarnego pobytu w tego typu placówkach.

Mieszkańcy DPS-ów oprócz całodobowej opieki – usługi bytowe i opiekuńcze, korzystają z różnych form wsparcia. Są to m.in. zabiegi wspomagające i rehabilitacyjne, udział w warsztatach terapii zajęciowej.

Wykres 14. Liczba dostępnych miejsc oraz mieszkańcy stacjonarnych domów opieki społecznej w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

3.6 Bezpieczeństwo publiczne

Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego należy do zasadniczych zadań władzy publicznej na każdym szczeblu. Zgodnie z ustawą o samorządzie powiatowym powiat wykonuje zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie:

- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli
- ochrony przeciwpowodziowej
- ochrony przeciwpożarowej
- zapobiegania innym nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi oraz środowiska.

Za realizację w/w zadań odpowiedzialny jest Starosta Lubartowski przy pomocy utworzonej Komisji Bezpieczeństwa i Porządku.

Na straży bezpieczeństwa publicznego w powiecie lubartowskim stoją:

- Komenda Powiatowa Policji w Lubartowie i podległe jej posterunki gminne
- Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Lubartowie
- Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej

- Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Lubartowie
- Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Lubartowie.

Szczegółowe kwestie związane z zapewnieniem bezpieczeństwa mieszkańców powiatu reguluje obowiązujący do 2018 roku „Powiatowy program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego na lata 2014 – 2018”.

4. Sfera gospodarcza

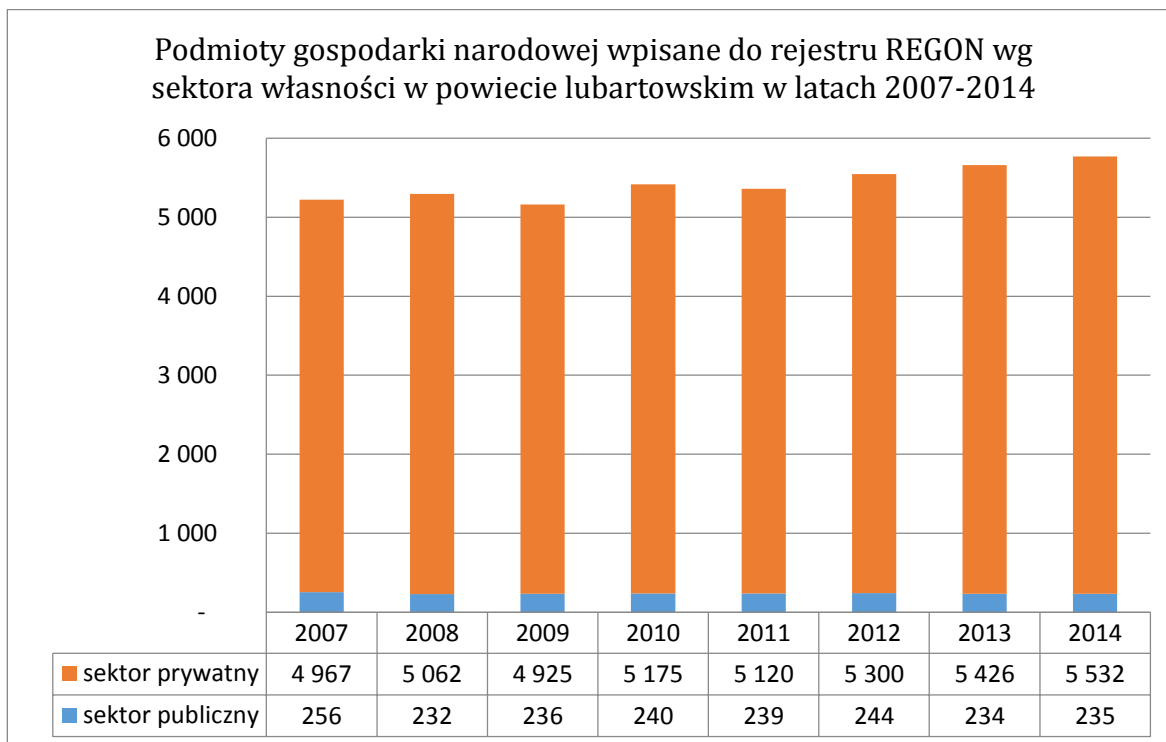
4.1. Sfera pozarolnicza

W powiecie lubartowskim wg stanu na 31.12.2014 roku funkcjonowało 5 767 podmiotów gospodarczych, w tym 5 532 podmioty z sektora prywatnego, co stanowiło 96% ogółu podmiotów. Wskaźnik przedsiębiorczości w powiecie, definiowany jako liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców wyniósł 64 i jest on zdecydowanie niższy niż w podregionie lubelskim i województwie, gdzie wynosi odpowiednio: 97 i 80.

W porównaniu do roku 2007 liczba podmiotów gospodarczych ogółem wzrosła o 544 podmioty, tj. o 8,4%, przy czym liczba firm prywatnych wzrosła o 565 podmiotów. Największy udział w strukturze podmiotów prywatnych mają podmioty prowadzone przez osoby fizyczne – 81% (4 494 firmy). Spółki prawa handlowego stanowią jedynie 3,4% ogółu firm prywatnych i w 2014 roku było ich 188.

Liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON w latach 2007-2014 wg struktury własnościowej prezentuje poniższy wykres.

Wykres 15. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Firmy sektora przemysłu i budownictwa stanowią jedynie 27% ogólnej liczby firm w powiecie i ich liczba w latach 2009-2014 wzrosła o 13%. Największą grupę firm stanowią firmy z sektora usług – 70% ogólnej liczby podmiotów w powiecie lubartowskim.

Analizując podmioty gospodarcze według wielkości zatrudnienia należy zauważyć, że zdecydowaną większość, podobnie jak w całym województwie i kraju stanowią - mikro- i małe przedsiębiorstwa. Udział mikroprzedsiębiorstw (zatrudnienie do 9 osób) w strukturze podmiotów stale wynosi ponad 95%. Na koniec 2014 roku zarejestrowanych było 5 516 mikroprzedsiębiorstw. Małe firmy (od 10 do 49 zatrudnionych) stanowią zaś 3,4% ogółu przedsiębiorstw w powiecie lubartowskim.

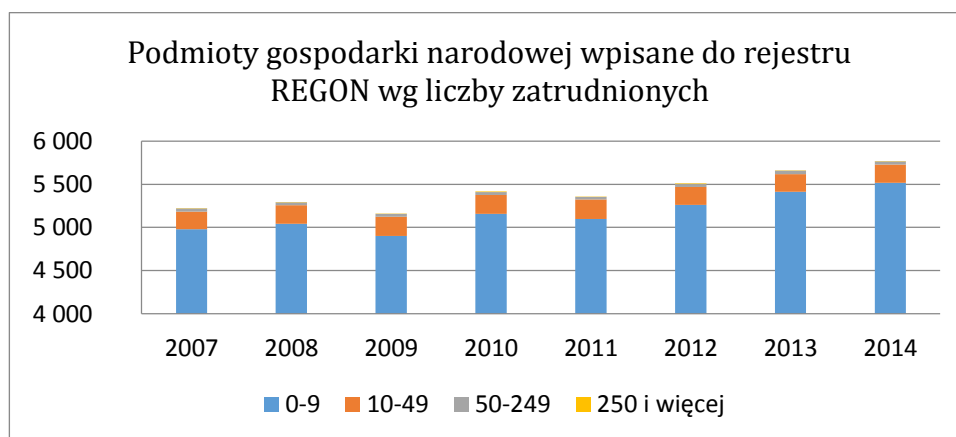
Szczegółowe dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w powiecie lubartowskim zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2007-2014 wg sekcji PKD 2007 oraz wg poziomu zatrudnienia prezentuje poniższa tabela i wykres.

Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2014 w powiecie lubartowskim

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2014									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	dynamika %
wg sekcji (PKD 2007)									
ogółem	5 223	5 294	5 161	5 415	5 359	5 544	5 660	5 767	8,4%
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybołówstwo	bd	bd	167	170	175	182	182	176	9%
przemysł i budownictwo	bd	bd	1 346	1 428	1 427	1 477	1 520	1 561	13%
pozostałe	bd	bd	3 648	3 817	3 757	3 885	3 958	4 030	8%
wg wielkości [liczba zatrudnionych]									
ogółem	5 223	5 294	5 161	5 415	5 359	5 544	5 660	5 767	8%
0-9	4 979	5 043	4 901	5 155	5 096	5 259	5 413	5 516	9%
10-49	204	214	222	222	227	209	206	212	1%
50-249	38	33	34	34	32	36	38	36	0%
250 i więcej	2	4	4	4	4	4	3	3	50%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 16. Podmioty gospodarki narodowej w powiecie lubartowskim wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2014 wg poziomu zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Sektor gospodarczy powiatu lubartowskiego jest niedoinwestowany. Świadczą o tym nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach oraz wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach.

W 2013 roku (brak danych za 2014 rok) nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach powiatu wyniosły nominalnie 180,0 mln. zł. Największy udział w strukturze miały nakłady w handlu, transporcie, gospodarce magazynowej, hotelarstwie, hotelarstwie i gastronomii (57,6% nakładów ogółem) oraz w budownictwie i przemyśle (35,2%). Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach powiatu wyniosła 1076,0 mln zł.

Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca powiatu wyniosły 2 003,4 zł, natomiast wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca powiatu wyniosła 11 944,5 zł. i stanowiła jedynie 28,5 % wartości wskaźnika osiągniętego średnio w Polsce.

Szczegółowe dane (nominalnie) dotyczące nakładów inwestycyjnych i wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w powiecie lubartowskim prezentuje poniższa tabela.

Tabela 18. Nakłady inwestycyjne i wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w powiecie lubartowskim w 2013 roku wg sektorów

Nakłady inwestycyjne i wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w powiecie lubartowskim w 2013 roku wg sektorów					
Wyszczególnienie	ogółem	rolnictwo, łowiectwo, rybactwo, rybołówstwo	przemysł i budownictwo	handel, transport, gospodarka magazynowa, hotelarstwo i gastronomia	pozostałe
nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach					
sektory w mln zł	180,0	4,9	63,4	103,7	8,0
sektory %	100,0	2,7	35,3	57,6	4,4
wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach					
sektory w mln zł	1 076,0	31,7	752,6	181,3	110,4
sektory %	100,0	2,9	70,0	16,8	10,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

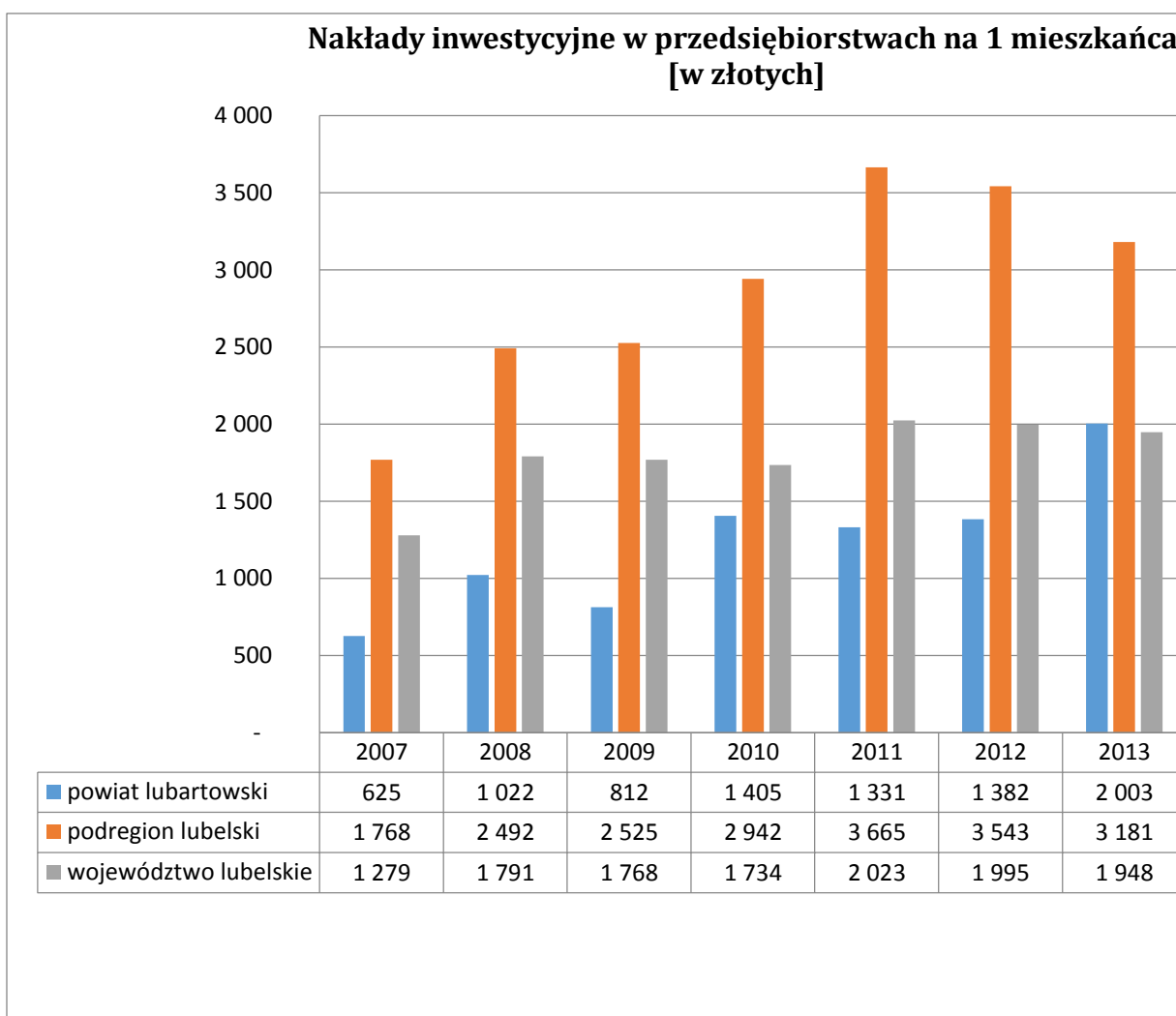
Analiza poszczególnych wskaźników dla powiatu lubartowskiego w porównaniu do sytuacji w podregionie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2007-2013 potwierdza fakt niedoinwestowania firm funkcjonujących w powiecie.

Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca powiatu w poszczególnych latach są zdecydowanie niższe niż w podregionie lubelskim i województwie lubelskim. Stanowią one od 32,2% do 47,8% wartości wskaźników uzyskanych w podregionie lubelskim i od 45,9% do 81,0% wskaźników odnotowanych w województwie lubelskim w latach 2007-2013.

Konsekwencją wieloletniego niskiego poziomu rocznych nakładów inwestycyjnych w firmach powiatu jest odbiegająca in minus wartość środków trwałych w przedsiębiorstwach. Wskaźniki w powiecie lubartowskim dotyczące wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca również w znacznym stopniu odbiegają od średnich dla podregionu i województwa. W 2007 roku były to wartości niższe o 14,4 tys. zł w stosunku do podregionu lubelskiego i 8,4 tys. zł w stosunku do województwa lubelskiego. Różnice te systematycznie się pogłębiają i w roku 2013 wyniosły -21,0 tys. zł w stosunku do podregionu lubelskiego i -10,6 tys. zł w stosunku do województwa lubelskiego.

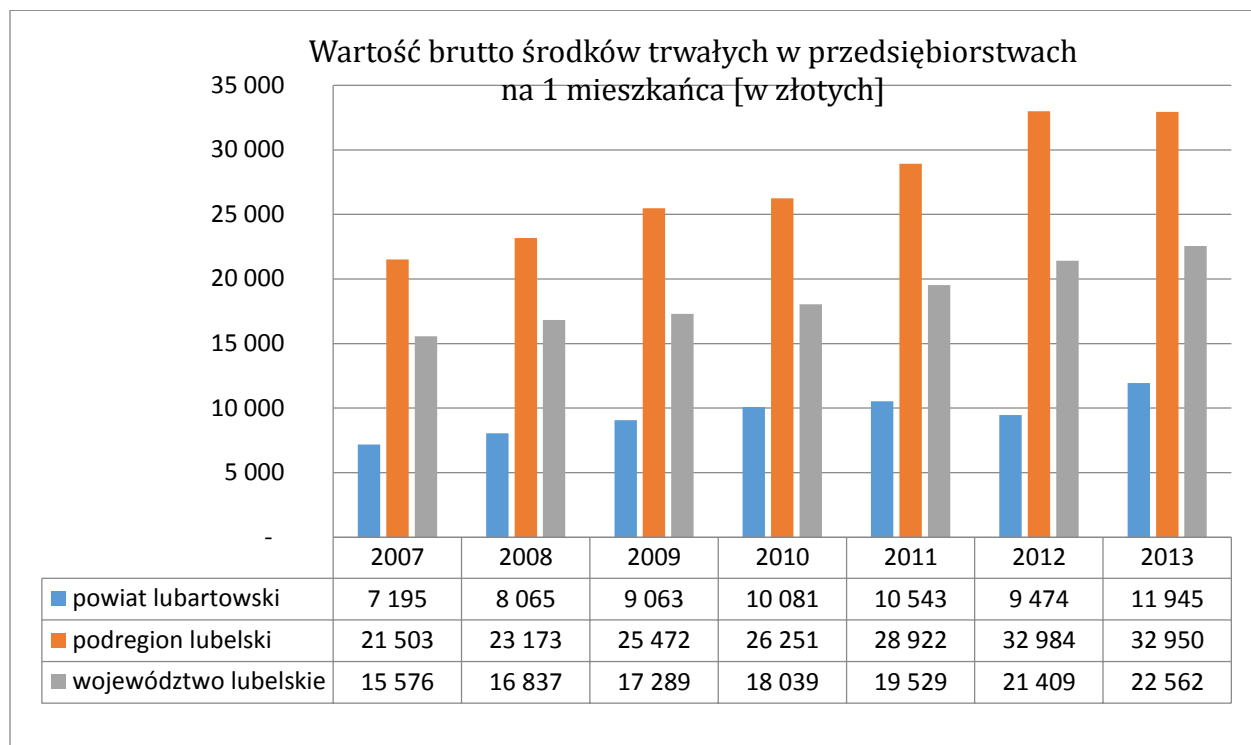
Szczegółowe dane dotyczące nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca oraz wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiecie lubartowskim na tle podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego w latach 2007-2013 prezentują poniższe wykresy.

Wykres 17. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wykres 18. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca

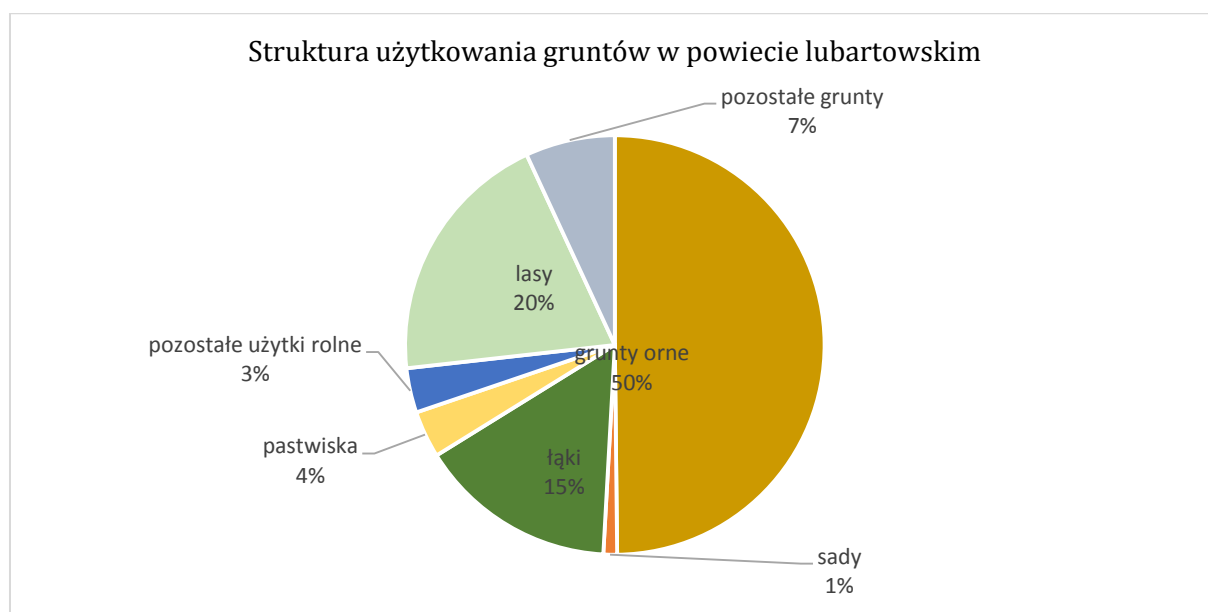

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

4.2. Rolnictwo

Powiat lubartowski, podobnie jak całe województwo lubelskie jest powiatem typowo rolniczym. Na 128,9 tys. ha ogólnej powierzchni powiatu, użytki rolne zajmują 73,2% powierzchni, a same grunty orne - 49,8% powierzchni powiatu. W przypadku podregionu lubelskiego użytki rolne zajmują 77,9% powierzchni podregionu, a grunty orne 61,3%, natomiast dla województwa lubelskiego wynoszą one odpowiednio: 70,0% i 52,5%.

Wykres 19. Struktura użytkowania gruntów w powiecie lubartowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Z uwagi na przewagę gleb niższej bonitacji (IV, V i VI klasa) w powiecie, dość znaczny udział w strukturze użytkowania gruntów mają łąki i pastwiska. W powiecie zajmują powierzchnię 18,9% i jest to wskaźnik o 8pkt. proc wyższy niż w podregionie lubelskim i o 6 pkt. proc wyższy niż w województwie lubelskim. Sady zajmują 1,1% powierzchni powiatu.

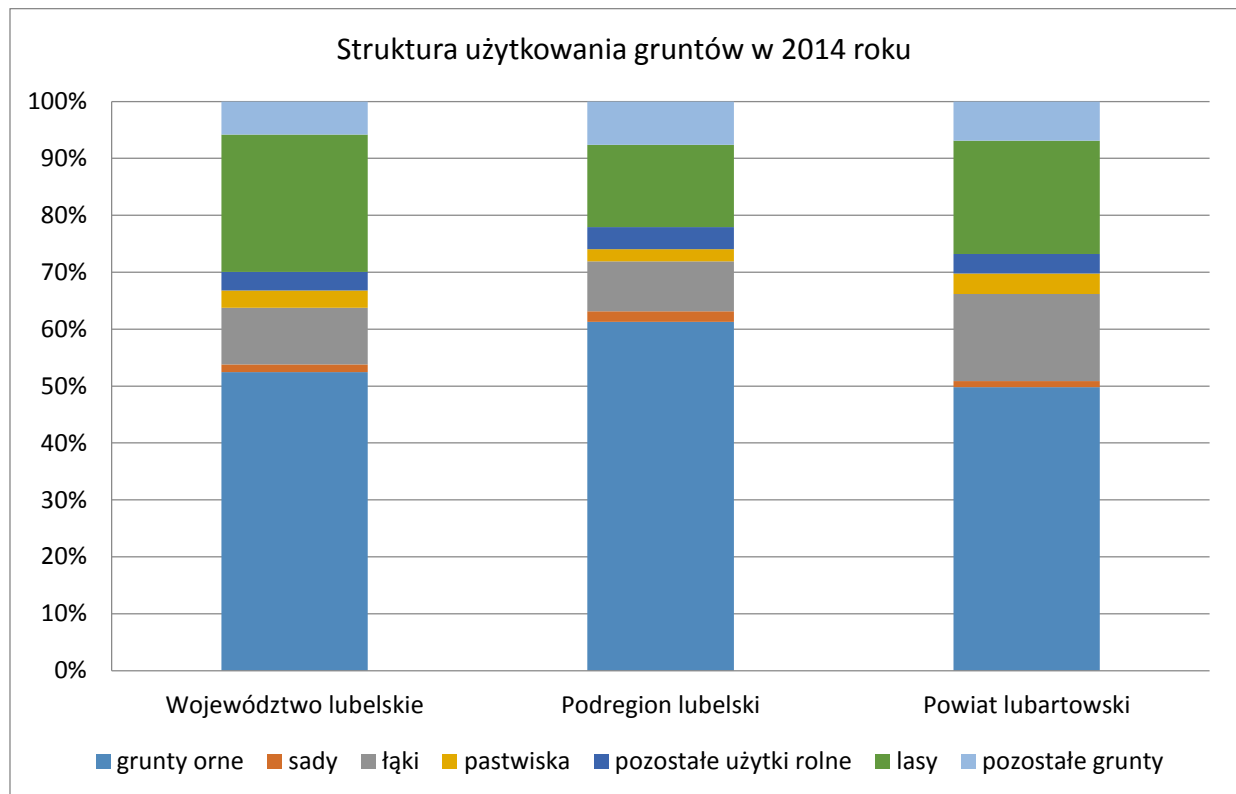
Szczegółowe dane dotyczące struktury użytkowania gruntów w powiecie lubartowskim na tle podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego prezentuje poniższa tabela i wykres.

Tabela 19. Użytkowanie gruntów w 2014 roku

Użytkowanie gruntów w 2014 roku									
Wyszczególnienie	Ogółem	Użytki rolne						lasy	pozostałe grunty
		razem	w tym:						
			grunty orne	sady	łąki	pastwiska	pozostałe użytki rolne		
[w ha]									
Województwo lubelskie	2 512 246	1 760 037	1 318 245	33 429	250 219	75 524	82 620	606 270	145 939
Podregion lubelski	422 073	328 881	258 737	7 733	36 942	9 192	16 277	61 003	32 189
Powiat lubartowski	128 874	94 371	64 211	1 360	19 711	4 659	4 430	25 601	8 902

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 20. Struktura użytkowania gruntów w powiecie lubartowskim, podregionie lubelskim i województwie lubelskim w 2014 roku

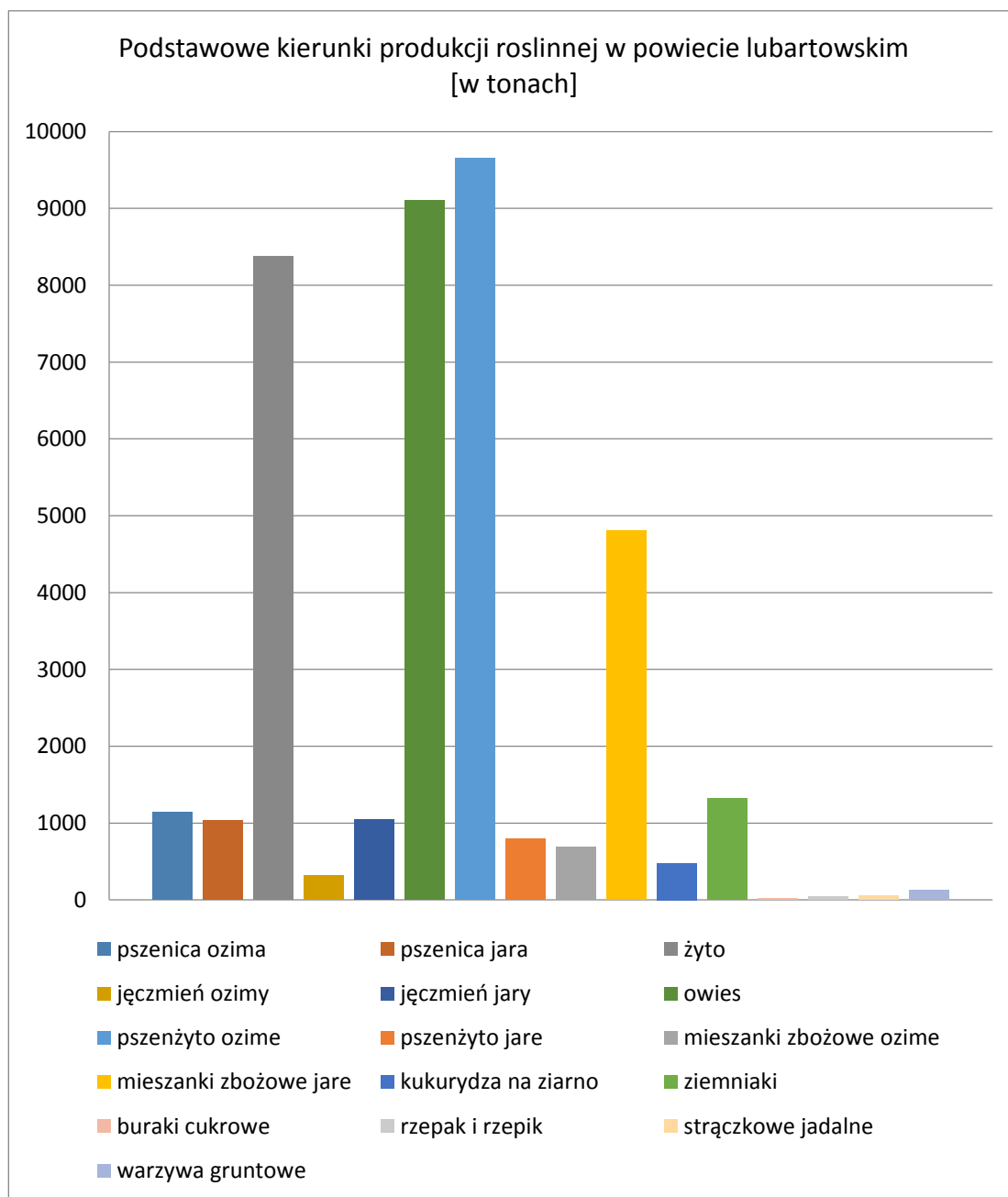

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W powiecie lubartowskim wg danych Spisu Rolnego z 2010 roku dominują uprawy owsa, przeżyta ozimego i żyta. Taki kierunek upraw roślinnych zdeterminowany jest przewagą występujących w powiecie gleb niższych klas bonitacyjnych, które są odpowiednie do zasiewów powyższych zbóż. Poza zbożami, uprawiane są ziemniaki i warzywa gruntowe.

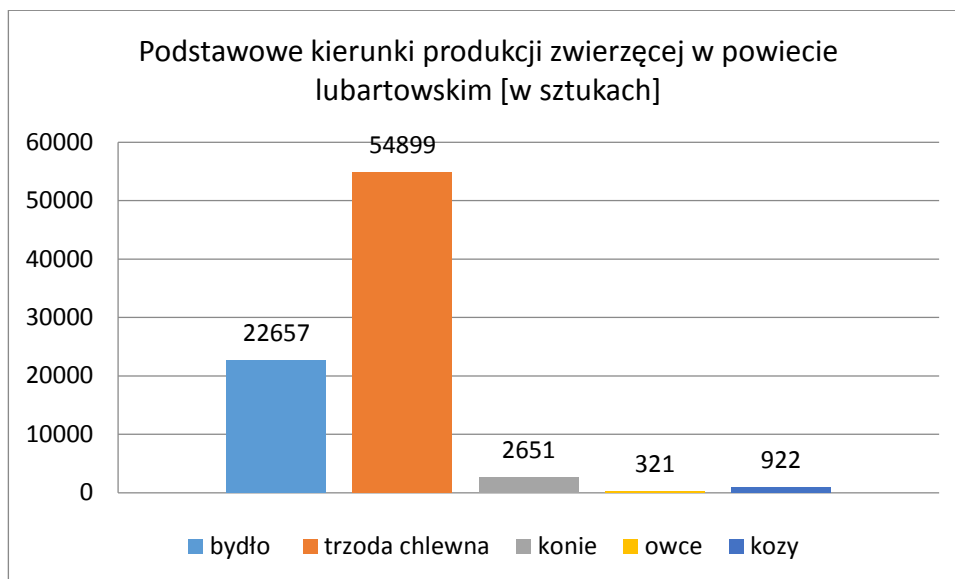
W przypadku hodowli zwierząt dominuje trzoda chlewna i bydło, w tym krowy. Szczegółowe dane dotyczące podstawowych kierunków produkcji roślinnej i zwierzęcej w powiecie lubartowskim prezentują poniższe wykresy.

Wykres 21. Podstawowe kierunki produkcji roślinnej w powiecie lubartowskim wg danych Spisu Rolnego w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

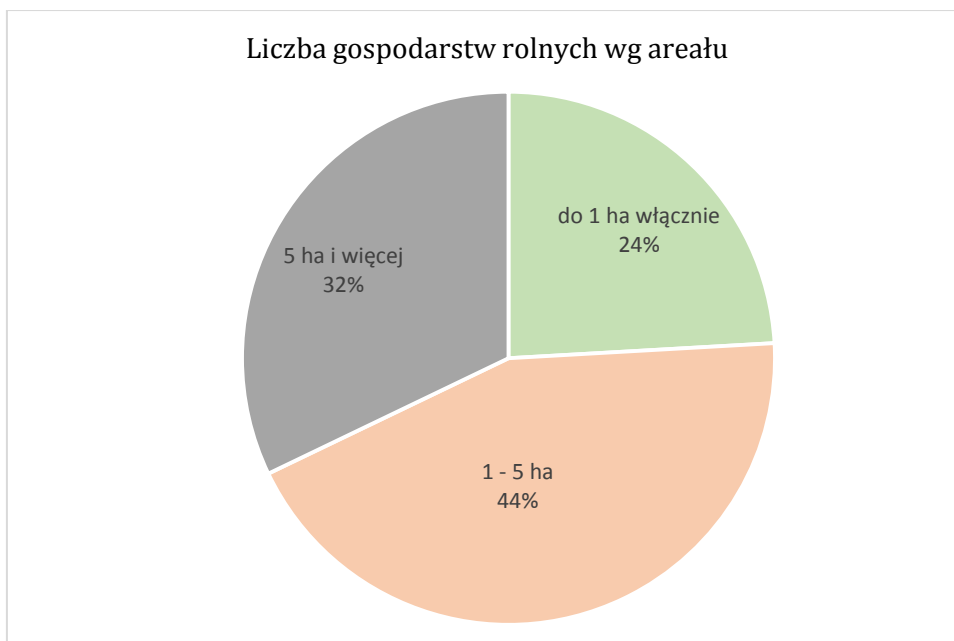
Wykres 22. Podstawowe kierunki produkcji zwierzęcej w powiecie lubartowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 roku na obszarze powiatu funkcjonuje 14,8 tys. gospodarstw rolnych, z czego 12,7 tys. prowadzi działalność rolniczą. Gospodarstwa rolne są rozdrobnione, o czym świadczy duży odsetek gospodarstw o powierzchni do 1 ha (24%) oraz do 5 ha (68%). W 2010 roku było ich łącznie 10,1 tys. Gospodarstwa większe o powierzchni powyżej 10 ha stanowią 10% gospodarstw. Gospodarstwa mniejsze – do 5 ha zajmują łącznie powierzchnię 55,6 tys. ha. Przeciętne gospodarstwo rolne w powiecie lubartowskim ma powierzchnię 5,4 ha, i jest to wskaźnik niższy niż w województwie i podregionie lubelskim.

Wykres 23. Gospodarstwa rolne wg areалу w powiecie lubartowskim wg danych Spisu Rolnego 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Rolnicy powiatu lubartowskiego nie stosują nadmiernie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin. Wynika to w dużej mierze z potrzeby ograniczenia kosztów produkcji, ale i z faktu, że wiele gospodarstw produkuje żywność na własne potrzeby. Zużycie nawozów sztucznych w powiecie na 1 ha użytków rolnych jest zdecydowanie niższe niż średnio w województwie lubelskim. Różnice sięgają poziomu od 14,3 kg/1 ha mniej w przypadku nawozów wapniowych, aż do 55,0 kg/1 ha w przypadku nawozów mineralnych. Z uwagi na fakt, iż ziemie w powiecie lubartowskim od wielu lat nienarażane są na działanie różnorodnych środków chemicznych w nadmiernych ilościach sprzyja to rozwijaniu się produkcji ekologicznej. Liczbę gospodarstw ekologicznych w Powiecie Lubartowskim w latach 2007-2012 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 20. Liczba gospodarstw ekologicznych w Powiecie Lubartowskim w latach 2007-2012

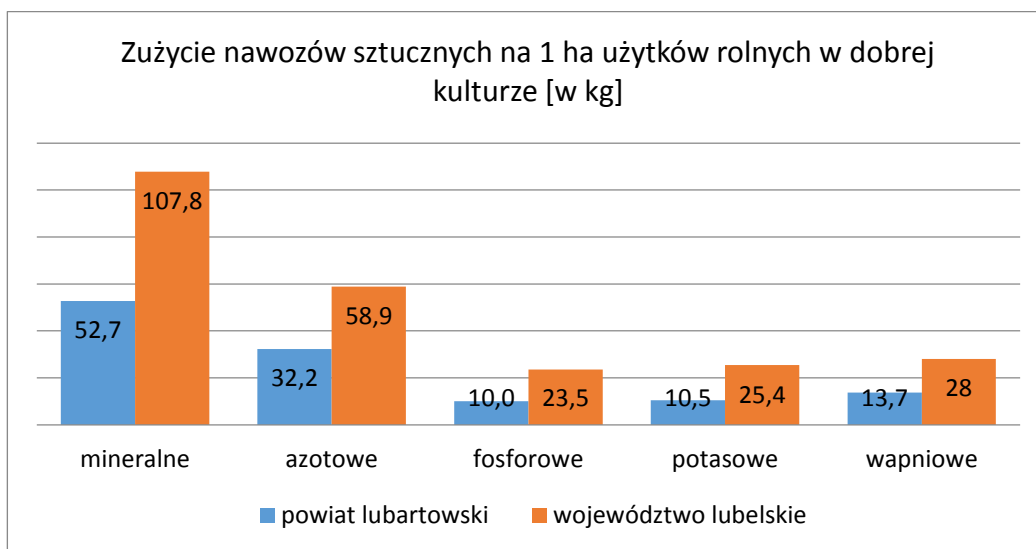
Jednostka terytorialna	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Abramów	2	4	4	4	4	4
Firlej	6	7	6	7	7	8
Jeziorzany	8	6	5	6	6	5
Kamionka	9	4	5	4	3	3
Kock	12	8	9	10	11	11
Lubartów	4	7	6	10	11	11
Michów	16	15	16	13	15	13
Niedźwiada	4	2	2	3	4	5
Ostrów Lubelski	12	11	10	12	8	6
Ostrówek	19	18	19	17	19	20
Serniki	17	17	16	18	17	15
Uścimów	7	7	7	8	8	7
Powiat Lubartowski	116	106	105	112	113	110

Źródło: Starostwo Powiatowe w Lubartowie

Obecnie zarejestrowanych jest (certyfikowanych) 7 gospodarstw ekologicznych, głównie z Woli Skromowskiej (4 gospodarstwa), 2 gospodarstwa z Sułoszyna i 1 z Luszawy. Specjalizują się one w ekologicznej produkcji owoców miękkich, warzyw i zbóż.

W roku 2014 po raz drugi z rzędu gospodarstwo ekologiczne z Woli Skromowskiej zdobyło tytuł Najlepszego Gospodarstwa Ekologicznego w kraju, w konkursie organizowanym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W ponad 70-hektarowym gospodarstwie prowadzona jest produkcja warzyw gruntowych metodami ekologicznymi na potrzeby przetwórstwa. Właściciele w swoim gospodarstwie prowadzą także działalność agroturystyczną z pełnym wyżywieniem na bazie ekologicznych produktów. W 2013 roku laureatem tego konkursu zostało również gospodarstwo z gminy Michów.

Wykres 24. Zużycie nawozów sztucznych na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze w powiecie lubartowskim i województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Niewielkie gospodarstwa, mało dochodowa struktura produkcji oraz starzejące się społeczeństwo powodują, że dla znacznej części rolników ich gospodarstwo nie stanowi głównego źródła utrzymania. Na 14,8 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych, jedynie 2,5 tys. utrzymuje się w pełni z działalności rolniczej, tj. jedynie 21% gospodarstw rolnych. Dla pozostałych gospodarstw produkcja rolna stanowi częściowe źródło utrzymania i utrzymują się one dodatkowo z innych źródeł, głównie emerytur i rent, pracy najemnej, pracy w pozarolniczej działalności gospodarczej.

4.3. Turystyka

Ziemia Lubartowska posiada wiele wyjątkowych miejsc, malowniczych zakątków, lasów zasobnych w dziką zwierzynę i pięknych jezior. Bogactwo przyrody, krajobrazu, czyste środowisko naturalne w połączeniu z cennymi obiektami kultury sakralnej i świeckiej są szansą dla wzmocnienia lokalnej gospodarki i rozwoju powiatu.

Powiat jako całość i każda gmina z osobną odznaczają się sprzyjającymi warunkami do uprawiania turystyki oraz różnych form rekreacji i wypoczynku. Oprócz wspomnianego potencjału leżącego w uwarunkowaniach przyrodniczo-kulturowo-historycznych niezbędna jest infrastruktura turystyczna.

Według stanu na 31.12.2014 roku w powiecie lubartowskim funkcjonowało 16 obiektów zbiorowego zakwaterowania, co stanowiło 4,4% obiektów w województwie lubelskim, w tym 7 obiektów całorocznych. Obiekty te dysponowały 1162 miejscami noclegowymi (321 w obiektach całorocznych) i stanowiło to 5,6% miejsc noclegowych w województwie (2,3% całoroczne). W 2014 roku powiat odwiedziło 11 356 turystów, w tym 397 z zagranicy, którym udzielono 36.731 noclegów (1023 turystom zagranicznym). Turycy w powiecie lubartowskim stanowili 1,5% turystów odwiedzających województwo lubelskie (0,4% zagraniczni). Średnia długość pobytu turysty w powiecie lubartowskim wynosiła 3,23 doby (zagranicznego (2,57) i jest to wskaźnik lepszy niż w województwie lubelskim (odpowiednio: 2,14 i 1,4 doby).

W analizowanym okresie lat 2007-2014 nastąpił spadek liczby turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania o 4 obiekty, tj. o 20% w stosunku do roku bazowego, natomiast liczba miejsc noclegowych obniżyła się jedynie o 8%, stąd należy wnioskować, że

obiekty, które przestały funkcjonować w tym czasie były obiektami posiadającymi relatywnie niewielką liczbę miejsc.

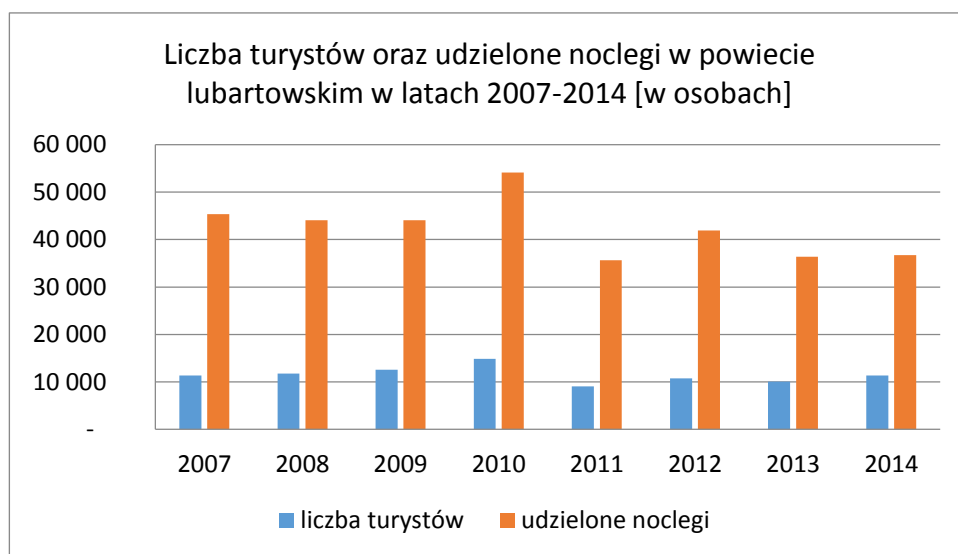
Liczba turystów w stosunku do roku 2007 nie zmieniła się, jednak analizując szczegółowe dane można zauważyć, że w 2010 roku ziemię lubartowską odwiedziła rekordowo duża liczba turystów (14,9 tys. osób), po czym w 2011 roku nastąpił znaczący spadek zainteresowania regionem do poziomu 9,1 tys. osób i od tego roku ich liczba wzrasta. W tym czasie turyści zagraniczni coraz częściej decydują się na pobyt w regionie. W stosunku do roku 2007 ich liczba wzrosła 2,5-krotnie. W tym czasie turyści skrócili czas przebywania w obiektach turystycznych powiatu o 19%. W 2014 roku udzielono o 8,6 tys. mniej noclegów niż w roku 2007.

Tabela 21. Turystyka w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Turystyka w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	dynamika %
obiekty turystyczne	20	20	20	20	15	16	17	16	-20%
w tym całodobowe	8	8	10	8	6	6	6	7	-13%
miejsca noclegowe	1 257	1 226	1 158	1 190	1 089	1 154	1 172	1 162	-8%
w tym całodobowe	335	335	380	298	221	311	302	321	-4%
liczba turystów	11 337	11 778	12 539	14 890	9 088	10 766	10 066	11 356	0%
w tym zagraniczni	159	298	277	137	159	198	268	397	150%
udzielone noclegi	45 361	44 048	44 067	54 089	35 648	41 902	36 408	36 731	-19%
w tym turystom zagranicznym	683	2 011	1 151	181	730	288	985	1 023	50%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 25. Liczba turystów i udzielonych usług noclegowych w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Bazę gastronomiczno-noclegową powiatu lubartowskiego stanowią następujące obiekty:

Miasto Lubartów:

- Restauracja „Stara Łaźnia”
- Restauracja ”Zgoda”
- Restauracja przy stacji paliw BP
- Siedlisko ”Gościnne Progi”
- Motel ”RELAX”

Gmina Lubartów:

- Restauracja „LAGUNA”
- Zajazd ”GUZ”
- Zajazd Wincentów
- Hotel Restauracja „Mieczysława”

Gmina Firlej:

- Hotel „Imperium”
- Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji GOSiR
- Ośrodek Szkolno -Wypoczynkowy „eFeS”
- Ośrodek Wypoczynkowy „Wodnik”
- Gościniec "Kamienny Potok"
- Polesie – Ośrodek Sportów Wodnych
- Ośrodek Wypoczynkowy "MARTA" Jadwiga Bogusz
- KOMPLEKS Rekreacyjno- Hotelowo- Wypoczynkowy „ FIRLEJOWE SIOŁO”
- Zajazd Sosnowe Uroczysko

Gmina Uścimów:

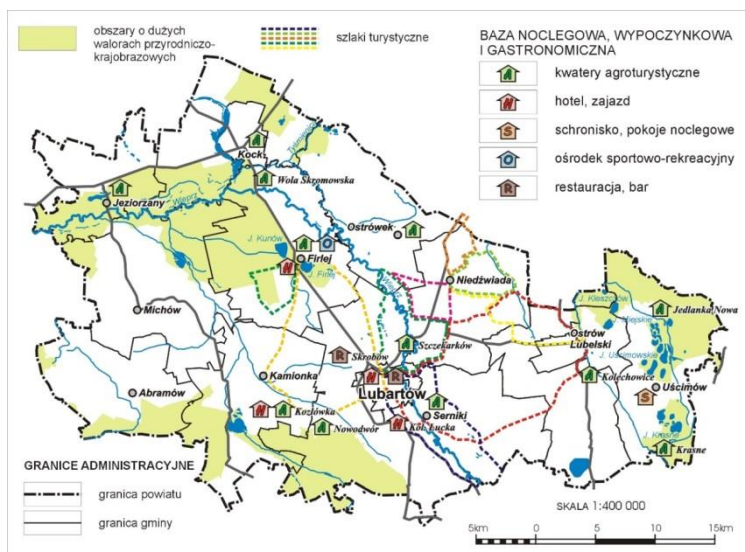
- Schronisko Młodzieżowe przy Szkole Podstawowej w Nowej Jedlance
- Ośrodek Wypoczynkowy "Riviera" w Krasnem
- Zajazd "RUBIN" w Krasnem
- Ośrodek Wypoczynkowy Zakładu Energetycznego LUBZEL S.A. w Lublinie

Miasto Kock:

- Hotel Restauracja President w Kocku

Obok bazy turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w powiecie funkcjonują kwatery/gospodarstwa agroturystyczne, które uzupełniają nie tylko ofertę noclegowo-gastronomiczną powiatu, ale w zdecydowanej większości oferują atrakcyjne usługi turystyczne.

Mapa 6. Uwarunkowania rozwoju sektora turystyki w powiecie lubartowskim

Źródło: Starostwo Powiatowe w Lubartowie

Oferta agroturystyki na terenie powiatu jest bardzo bogata i zróżnicowana, a co najważniejsze - dostępna dla turystów przez cały rok. Podstawą działania są wygodne pokoje i smaczna domowa kuchnia, oferująca produkty regionalne. Na terenie powiatu lubartowskiego funkcjonują 22 gospodarstwa agroturystyczne. Ponadto na turystów czekają bardzo ciekawe atrakcje: dla dorosłych i dzieci, sprawnych i niepełnosprawnych, aktywnych i lubiących wypoczywać biernie w ciszy i spokoju.

Gospodarstwa oferują: przejażdżki konne, wycieczki rowerowe, spacer po okolicy, rozrywkę w parku linowym i atrakcje pobytowe na ranczu „Arka”. W niektórych gospodarstwach turyści mogą uczestniczyć w pracach polowych.

W poszczególnych gminach bazę agroturystyczną oferują:

Gmina Firlej:

Na terenie gminy funkcjonuje 9 gospodarstw agroturystycznych oferujących zarówno podstawowe usługi: nocleg z wyżywieniem (w tym na bazie ekologicznych produktów), ale i wypoczynek w przydomowych ogrodach, placykach zabaw dla dzieci, spacer po malowniczej okolicy, wypożyczalnie rowerów

Gmina Jeziorzany:

Na terenie gminy turyści mogą skorzystać z oferty 1 gospodarstwa (Hoteliku myśliwskiego) z basenem kąpielowym, sprzętem wędkarskim, rowerami, kajakami, motorówką.

Gmina Kamionka:

W gminie funkcjonuje 1 gospodarstwo agroturystyczne, zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu pałacowo-parkowego Muzeum Zamoyskich w Kozłowie. Do dyspozycji gości są dwu- lub trzyosobowe pokoje z łazienką, kuchnia, internet bezprzewodowy. Gospodarstwo posiada staw rybny zasobny w karpie, liny, karasie, okonie i szczupaki.

Gmina Kock:

Na turystów czeka 1 gospodarstwo agroturystyczne z dużym ogrodem i sadem. Do dyspozycji gości są pokoje z osobnymi łazienkami, jadalnia z kominkiem, weranda.

Gmina Lubartów:

W gminie są 4 gospodarstwa agroturystyczne, oferujące spokojny wypoczynek na terenie posesji oraz spacer po okolicy. W jednym z gospodarstw znajduje się teren rekreacyjny z basenem, kominkiem i altaną.

Gmina Ostrówek:

Funkcjonuje tu 1 gospodarstwo agroturystyczne z ofertą dla turystów preferujących zbieranie jagód, grzybów, ziół i łowienie ryb.

Gmina Serniki:

W gminie funkcjonuje 1 gospodarstwo agroturystyczne z rozległym terenem rekreacyjnym. Pensjonat posiada tereny rekreacyjne z placem zabaw dla dzieci, wiatrakiem i strzelnicą oraz mini zoo. Do atrakcji należy także możliwość jazdy konnej, bryczką i cygańskim wozem.

Gmina Uścimów:

Na turystów czeka oferta 4 gospodarstw agroturystycznych, w tym posiadające stadninę koni, łowisko wędkarskie. Gospodarstwa oferują jazdy konne rekreacyjne, przejażdżki bryczką i kuligi, łowienie ryb, spacer po okolicy.

Agroturystyka jest szansą dla mieszkańców wsi na dywersyfikację źródeł dochodów, ale jednocześnie reklamą powiatu dla turystów z innych części województwa, kraju oraz z zagranicy.

Oferta turystyczna powiatu:

- Kozłowiecki Park Krajobrazowy, położony na Równinie Lubartowskiej w odległości kilku kilometrów od północnej krawędzi Wyżyny Lubelskiej. Obejmuje on największy w pobliżu Lublina kompleks leśny oraz towarzyszące mu śródleśne łąki, bagna i stawy, a także enklawy rolniczo - osadnicze. Park oferuje bogactwo krajobrazu, flory i fauny z gatunkami objętymi częściową lub całkowitą ochroną gatunkową.
- Pradolina Wieprza. Po rzece Wieprz prowadzi jeden z najpiękniejszych szlaków kajakowych w południowo – wschodniej Polsce. Liczne meandry, odnogi i piękno przyrody sprawiają, że spływ jest niezapomnianą przygodą. Szlak prowadzący przez rzekę Wieprz jest idealny do rozpoczęcia przygody z kajakarstwem. Trasy prowadzące przez Powiat Lubartowski wynoszą ok. 30 km. Proponowane jednodniowe spływy to trasy: Zawieprzyce – Szczekarków o długości ok. 24 km oraz Szczekarków - Wola Skromowska, o długości 28 km. Turyści mogą skorzystać z funkcjonujących przystani kajakowych i wypożyczalni kajaków.
- Kąpieliska nad jeziorami w Firleju i Ostrowie Lubelskim, gdzie można wypożyczyć sprzęt do sportów wodnych oraz powędkować.
- Zalew w Pałecznicy z wybudowanym pomostem i altankami dla miłośników przyrody, wędkowania i aktywnego spędzania czasu wolnego. W pobliżu znajdują się dwa boiska do gry w piłkę plażową.
- Stajnia Enklawa, usytuowana w sąsiedztwie Lasów Kozłowieckich, 3 km od Muzeum Zamoyskich, w pobliżu jezior Firlej i Kunów. Można skorzystać z nauki jazdy konnej, przejażdżek bryczką lub powozem, kuligu. Stajnia oferuje również usługi pensjonat dla koni.
- Park Linowy Leśna Ryba – największy park linowy w regionie. Składa się z pięciu tras o łącznej długości 885 metrów. Trasy są różnej trudności, w ofercie także atrakcje dla najmłodszych. W pobliżu znajduje się obóz indiański.
- Ranczo Arka– miejsce, które promuje obcowanie z naturą. W ofercie m.in.: mini zoo, kolejka wąskotorowa, dwa stawy, atrakcje dla dzieci, przejażdżki bryczką, a zimą kulig.
- Pole paintballowe w Firleju położone w 2-hektarowym lesie ze starymi torfowiskami

Na terenie powiatu lubartowskiego zorganizowano również bogatą ofertę szlaków turystycznych pieszych, rowerowych i samochodowych oraz ścieżki rowerowe i edukacyjne. Są to:

Szlaki piesze:

- Osada Firlej – trasa łatwa, ok. 7 km
- Firlej – Kunów – trasa łatwa, ok. 7 km
- Firlej – Serock, ok. 23 km

Szlaki rowerowe:

- Firlej – Domek Myśliwski, 17 km
- Firlej – Kozłówka, 33 km

Szlaki samochodowe:

- Szlak Partyzancki, 77 km: Rąblów- Łopatki - Markuszów - Kozłówka - Lubartów - Serniki -Kaznów do Ostrowa Lubelskiego
- Szlak im. generała Kleeberga, 122 km: Dęblin – Kock – Radzyń Podlaski – Czemierniki

Ścieżki rowerowe:

W Lasach Kozłowieckich wyznaczono sieć ścieżek rowerowych, które prowadzą do najciekawszych miejsc takich jak rezerwat „Kozie Góry”, osada Stary Tartak, stawy „Wzory”, Kozłówka.

Opisy tras i ścieżek rowerowych, a także ofertę ścieżek edukacyjnych można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.lublin.lasy.gov.pl/web/lubartow/>

Turyści pragnący poznać bogactwo przyrodniczo-kulturowo-historyczne powiatu lubartowskiego mogą skorzystać z interaktywnej mapy powiatu dostępnej pod adresem: <http://portal.gis-expert.pl/lubelszczyzna/powiatlubartowski/>

5. Infrastruktura techniczna

5.1. Transport i komunikacja

Infrastrukturę transportową powiatu lubartowskiego tworzą sieć drogowa i kolejowa. Sieć kolejowa na terenie powiatu jest stosunkowo uboga. Długość trasy Lublin-Lubartów-Parczew-Łuków-Siedlce, w granicach powiatu lubartowskiego wynosi 21,5 km. Od 2013 roku ruch pasażerski na tej trasie został przywrócony. Trasę obsługuje PKP Przewozy Regionalne.

Wprowadzona z dniem 1 stycznia 1999 roku reforma administracyjna kraju spowodowała także reformę drogownictwa. Obecnie drogi publiczne dzielą się na krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Na terenie powiatu lubartowskiego, drogi wojewódzkie administrowane są przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie, powiatowe przez Zarząd Dróg Powiatowych w Lubartowie i gminne - przez samorządy gminne.

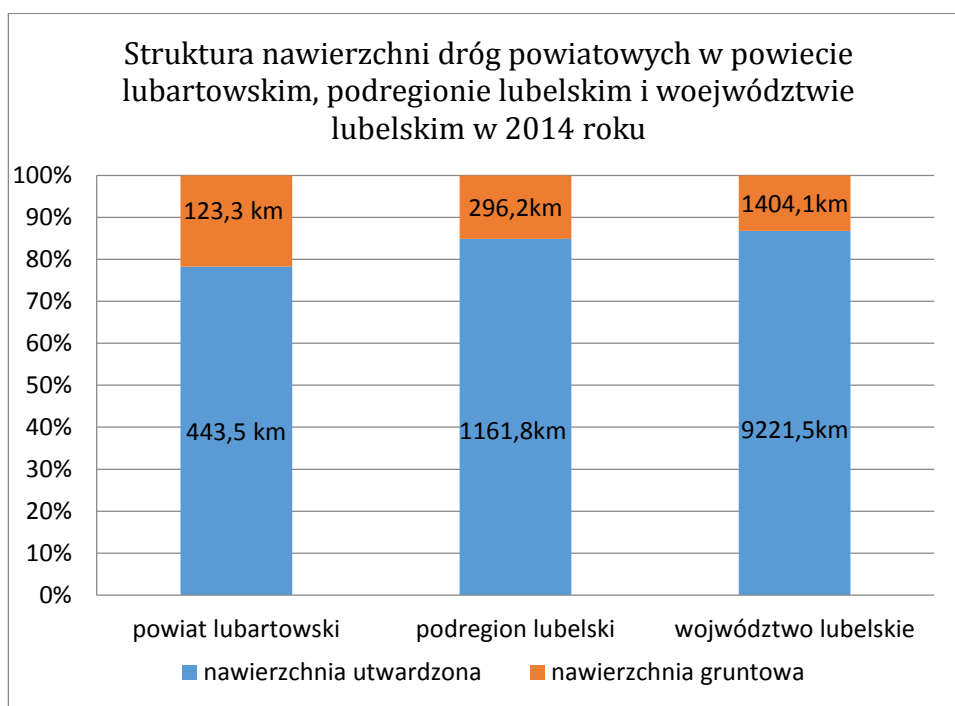
Sieć dróg publicznych na terenie powiatu lubartowskiego o łącznej długości 1 580,5 km tworzą:

- Drogi krajowe o łącznej długości 56 km: droga S19 Białystok-Lublin-Rzeszów i droga DK 48 Dęblin –Kock;
- Drogi wojewódzkie o łącznej długości 95 km: droga DW 809 Jeziorzany-Lublin, droga DW 813 Łęczna-Ostrów Lubelski-Parczew, droga DW 815 Lubartów-Wisznice, droga DW 821 Lubartów –Ostrów Lubelski i droga DW 829 Łęczna-Lubartów;
- Drogi powiatowe o łącznej długości 566,8 km, w tym 443,5 km o nawierzchni twardej;

- Drogi gminne o łącznej długości 1 012,2 km, w tym 348,5 km o nawierzchni twardej.

Porównując dane dotyczące gęstości dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej (długość dróg na 100 km² powierzchni) w powiecie lubartowskim na tle podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego należy stwierdzić, że powiat charakteryzuje się gorszymi wskaźnikami. Według danych za 2014 rok na 100 km² powierzchni powiatu przypadało 34,4 km dróg powiatowych o nawierzchni twardej i 27,0 km dróg gminnych o nawierzchni twardej. Nieco lepsze wskaźniki występują dla średnich w województwie lubelskim. Udział dróg powiatowych o twardej nawierzchni na 100 km² powierzchni województwa wynosi 36,7 km, a w przypadku dróg gminnych – 34,7 km.

Wykres 26. Struktura nawierzchni dróg powiatowych w powiecie lubartowskim, podregionie lubelskim i województwie lubelskim w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jakość dróg w powiecie lubartowskim oraz infrastruktury drogowej w ostatnich latach znacznie się poprawia. Spowodowane jest to znaczącymi inwestycjami drogowymi przeprowadzonymi w latach 2011-2015. Inwestycje te realizowane były samodzielnie przez powiat lubartowski lub w partnerstwie z gminami i możliwe do wykonania w znacznej części inwestycji dzięki współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej lub budżetu państwa. Dzięki tym inwestycjom poprawiło się bezpieczeństwo w ruchu drogowym, w tym także pieszych.

Zrealizowane inwestycje drogowe w powiecie lubartowskim w latach 2011-2015:

Inwestycje drogowe 2015:

1. Przebudowa ciągu dróg powiatowych nr 1570 L i 1574 L na odcinku Ostrów Lubelski (ul. Poniatowskiego) – Głębokie – Stary Uścimów o długości 7,4 km.
2. Utwardzenie kruszywem żelbetowym dróg powiatowych w miejscowościach Kolonia Samokłęski, Kunów, Sułoszyn, Karolina.

Inwestycje drogowe 2014:

1. Przebudowa drogi powiatowej nr 1537 L Kamienowola – do drogi wojewódzkiej nr 815 w miejscowości Antoniówka o długości 0,95 km.
2. Przebudowa drogi powiatowej nr 1559 L (od drogi nr 1557 L - Serniki - Nowa Wola – Brzostówka - Kolechowice - do drogi wojewódzkiej nr 813) w miejscowości Serniki.
3. Przebudowa drogi powiatowej nr 1551 L Lubartów – Chlewiska – Pałecznicza – Tarło Kolonia o długości 1,2 km.
4. Przebudowa drogi powiatowej nr 1550 L Lubartów – Annobór – (Nowy Staw) – II etap o długości 1,23 km.
5. Przebudowa drogi powiatowej nr 1550 L Lubartów – Annobór – (Nowy Staw) – I etap o długości 2,2 km
6. Przebudowa drogi powiatowej nr 1509 L Antonin Nowy - skrzyżowanie z drogą krajową nr 19 - Łukówiec – Sułozyn o długości 1,3 km.
7. Przebudowa skrzyżowania przy ulicy Słowackiego i Lipowej w Lubartowie
8. Przebudowa drogi powiatowej Nowa Wieś - Wola Sernicka Kolonia w Gminie Serniki
9. Przebudowa drogi Dębiny – Abramów – Michałówka – Rudka Gołębska do drogi woj. nr 809 finansowana w połowie ze środków Powiatu Lubartowskiego oraz Gminy Abramów.
10. Droga powiatowa Ostrów Lubelski - Jedlanka Podleśna- Sosnowica
11. Przebudowa drogi powiatowej nr 1574 L Głębokie – Stary Uścimów – Krasne – (Rogóżno) o długości 1,0 km

Inwestycje drogowe 2013:

1. Przebudowa ciągu dróg powiatowych 1556L - 1553L - 1554L – 1555L stanowiących połączenie dróg wojewódzkich nr 815 i 821 na odcinku ponad 13 km. Inwestycja przebiegała przez miejscowości: Niedźwiada Kolonia, Brzeźnica Książęca Kolonia, Brzeźnica Książęca, Zabiele, Brzeźnica Bychawska, Berejów, Tarło Kolonia.
2. Przebudowa drogi powiatowej Nr 1545L Kozłówka – Nowodwór – Lubartów o długości 6,8 km.
3. Przebudowa drogi powiatowej Nr 1528L Lubartów – Kamionka - Kierzkówka na odcinku 1,9 km od obwodnicy do skrzyżowania na Wolę Mieczysławską.
4. Przebudowa dwóch obiektów mostowych w m. Polny Młyn i Kierzkówka w ciągu drogi 1528L wraz z przebudową drogi na odcinku Kamionka do drogi wojewódzkiej nr 809 (długości 5 km).
5. Przebudowa ponad 5 km dróg powiatowych na odcinkach zniszczonych podczas zimy: Górka Kocka - Lipniak, Ciotcza - Rudno, Blizocin - Jeziorzany, Młyniska - Firlej, Michałówka - Miastkówka, Wola Skromowska - Pożarów, Firlej - Lubartów, Abramów - Ciotcza, Wolica - Trzciniac, Kozłówka - Dąbrówka, Łucka - Kaznów, Nowa Wieś - Brzostówka, Wólka Zawieprzycka.
6. Przebudowa drogi powiatowej Nr 1521L Dębiny – Abramów – Michałówka – Rudka Gołębska.

7. Przebudowa drogi powiatowej Nr 1550L Lubartów – Annobór – ul. Krańcowa w Lubartowie o długości 465 m.
8. Modernizacja drogi powiatowej Nr 1541L Skrobów – Wola Mieczysławska o długości 4,5 km.
9. Przebudowa drogi powiatowej Nr 1562L Nowa Wieś – Brzostówka Etap I na długości ok. 1,5 km.
10. Remont drogi powiatowej Nr 1553L Niedźwiada - Brzeźnica Bychawska – Kaznów na długości 1 779 m.
11. Przebudowa drogi powiatowej nr 1579 L (ul. Szaniawskiego w Lubartowie).

Inwestycje drogowe 2012:

1. Przebudowa drogi nr 1528L Lubartów - Kamionka – Kierzkówka na odcinku 1900 mb od obwodnicy do skrzyżowania na Wolę Mieczysławska.
2. Przebudowa drogi powiatowej nr 1527L Kamionka – Samokłęski.
3. Remont mostu w miejscowości Górka Kocka w ciągu drogi powiatowej nr 1532L.
4. Przebudowa drogi powiatowej nr 1521L Dębiny – Abramów – Rudka Gołębska.
5. Przebudowa drogi powiatowej nr 1509L Antonin Nowy – Łukówiec – Sułoszyn w miejscowości Łukówiec.
6. Przebudowa dróg w Gminie Michów: Michów - Miastkówek i Krupy – Wólka Michowska – Rawa – Rudno.
7. Remont drogi powiatowej nr 1566L Ostrów Lubelski – Stara Jedlanka.
8. Przebudowa drogi powiatowej nr 1561L Wola Sernicka – Nowa Wola.

Inwestycje drogowe 2011:

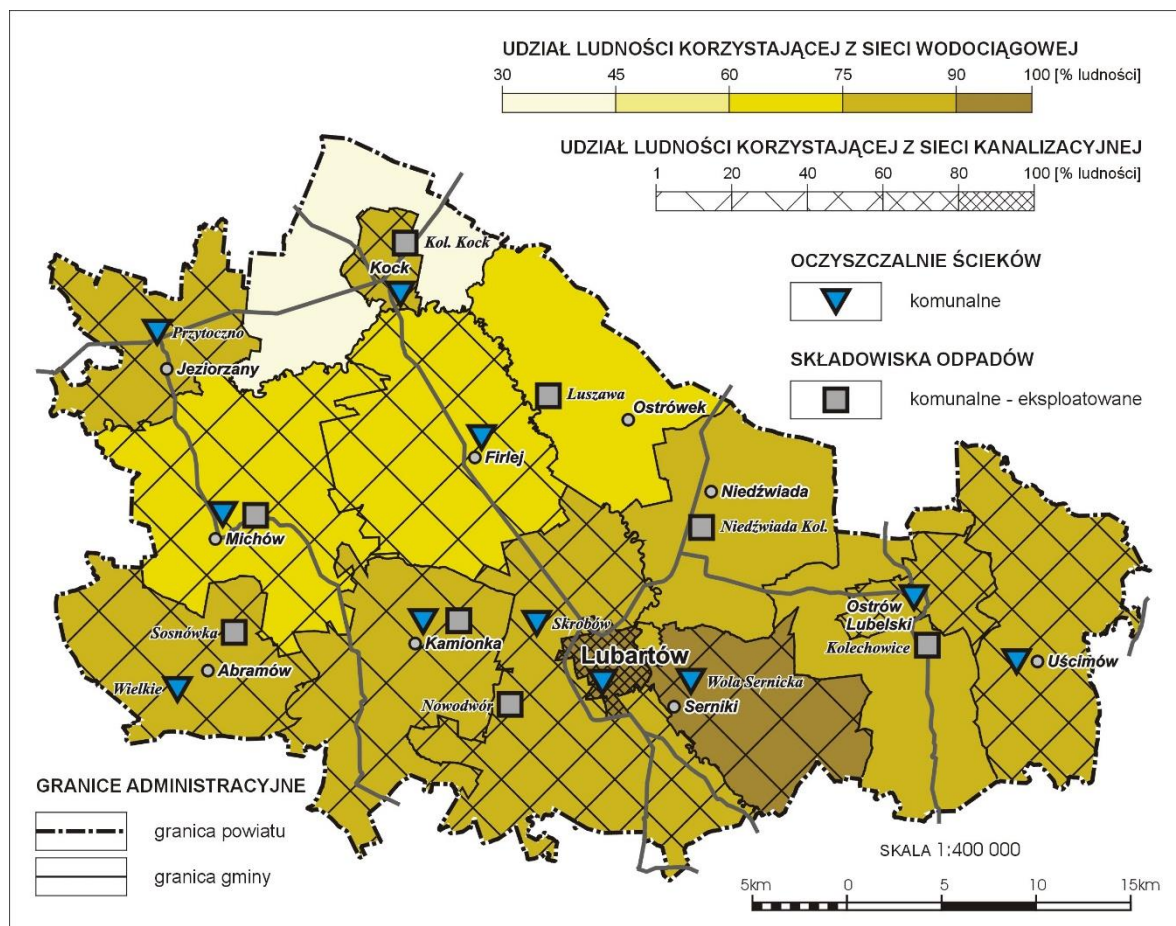
1. Przebudowa mostu w m. Serniki w ciągu drogi powiatowej nr 1557L.
2. Przebudowa drogi powiatowej nr 1435L (Ułęż) – Blizocin – Jeziorzany w m. Blizocin.
3. Budowa drogi powiatowej nr 1513 L Michów - Gołąb o długości 1175,03m i szer. 5,5 m.
4. Budowa drogi powiatowej nr 1534 L Tarkawica – Żurawiniec o długości 1558 m.
5. Przebudowa drogi powiatowej nr 1539L Firlej – Przypisówka – Lubartów.
6. Przebudowa drogi powiatowej nr 1503L Białobrzegi – Kock.
7. Przebudowa drogi powiatowej nr 1545 L Kozłówka – Nowodwór – Lubartów o długości 1 976,14 m.

Należy podkreślić, że w najbliższym czasie zostanie rozpoczęta kolejna inwestycja, która nie tylko przyczyni się do dalszej poprawy bezpieczeństwa na drogach powiatu, ale wpłynie na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej oraz poprawi jego dostępność komunikacyjną. Będzie to planowana od lat budowa drogi ekspresowej S19 na odcinku pomiędzy Lubartowem a Lublinem. Na przeważającym odcinku prowadzić będzie po nowo wyznaczonym śladzie. Początek odcinka stanowi przedłużenie obwodnicy Lubartowa, a projektowana trasa ominie Niemce włączając się do obecnego przebiegu drogi w miejscowości Leonów, aż do węzła Lubartów na obwodnicy Lublina. Planowany odcinek drogi będzie miał długość 17,3 km.

5.2. Infrastruktura ochrony środowiska

Na infrastrukturę ochrony środowiska składają się: sieć wodociągowa i kanalizacyjna, oczyszczalnie ścieków oraz gospodarka odpadami.

Mapa 7. Infrastruktura ochrony środowiska w powiecie lubartowskim

Źródło: Starostwo Powiatowe w Lubartowie

Długość sieci wodociągowej rozdzielczej w powiecie lubartowskim wynosi wg stanu na 31.12.2014 roku 1 196 km i jest dłuższa o 12,3% w stosunku do roku 2007. Długość sieci wodociągowej na 100 km² powierzchni powiatu wynosi 87,4 km i wskaźnik ten jest korzystniejszy o 2,2 pkt. proc. w stosunku do roku 2007. W 2013 roku wskaźnik ten dla podregionu lubelskiego wyniósł 126,2 km/100km² powierzchni, a dla województwa lubelskiego – 81,9 km/100km² powierzchni.

Większość gmin powiatu jest w 100% zwodociągowana. Na przestrzeni lat 2007-2014 wzrosła liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania o 14,2% i ich liczba na koniec 2014 roku wyniosła 22,1 tys. sztuk. Z wodociągu korzysta 87,4% ogółu mieszkańców powiatu i jest to wskaźnik korzystniejszy w stosunku do analogicznego w województwie lubelskim (81,9%) i nieco gorszy niż w podregionie lubelskim (88,4%).

Długość sieci kanalizacyjnej w powiecie wynosi 400,1 km i stanowi jedynie 34% długości sieci wodociągowej. Pomimo, że w stosunku do roku 2007 jej długość wzrosła o 79% nadal jest to sytuacja niekorzystna. Z kanalizacji korzysta 45,8% mieszkańców

powiatu i jest to wskaźnik wyższy w porównaniu do 2007 roku o 9,5 pkt.proc. W stosunku do wskaźników w podregionie lubelskim i województwie lubelskim wskaźnik ten jest niekorzystny (odpowiednio: 62,6 % i 49,7%). Gęstość sieci kanalizacyjnej wynosi 30,0 km na 100 km² powierzchni powiatu i jest to wskaźnik o 12,6 pkt. proc. wyższy niż w roku 2007. W roku 2013 długość sieci kanalizacyjnej na 100 km² powierzchni w podregionie lubelskim wynosiła 37,4 km/km² zaś w województwie lubelskim - 22,0km/100km² powierzchni.

W analizowanym okresie liczba przyłączy do gospodarstw domowych i zbiorowego zakwaterowania wzrosła w powiecie o 64,3%.

Wykres 27. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w powiecie lubartowskim

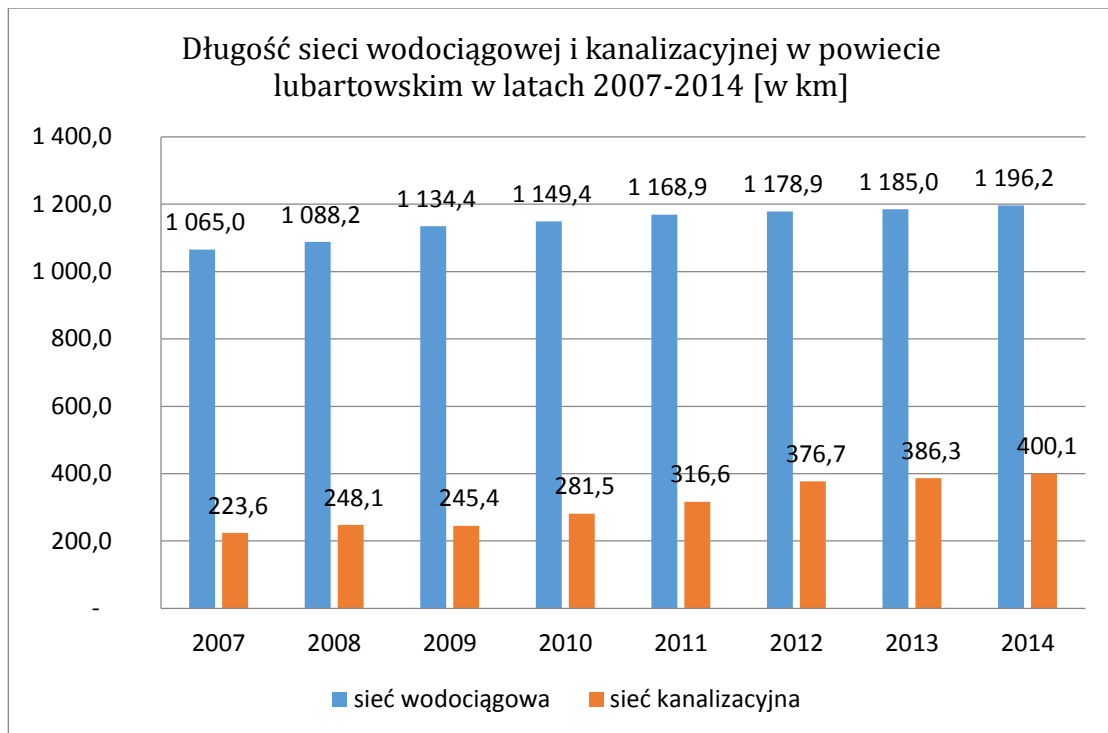

Tabela 22. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna i ich poziom wykorzystania w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014										
Wyszczególnienie		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	dynamika %
Wodociągi										
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	1 065,0	1 088,2	1 134,4	1 149,4	1 168,9	1 178,9	1 185,0	1 196,2	12,3%
przyłącza	szt.	19 318,0	20 003,0	20 508,0	20 729,0	21 289,0	21 422,0	21 520,0	22 067,0	14,2%
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam3	2 334,0	2 240,0	2 217,4	2 123,9	2 078,9	2 155,8	2 176,0	2 209,0	-5,4%
zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m3	25,9	24,9	24,7	23,4	23	23,9	24,2	24,6	-5,0%
Kanalizacja										
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	223,6	248,1	245,4	281,5	316,6	376,7	386,3	400,1	78,9%
przyłącza	szt.	5 241,0	5 868,0	5 983,0	6 492,0	7 230,0	8 308,0	8 481,0	8 613,0	64,3%
ścieki odprowadzone	dam3	1 493,1	1 282,0	1 297,3	1 248,0	1 282,0	1 294,0	1 375,0	1 351,0	-9,5%
korzystający z instalacji do ogółu ludności										
sieć wodociągowa	%	85,2	86,1	86,6	86,7	87,2	87,3	87,4	bd	
sieć kanalizacyjna	%	36,3	38,0	38,2	39,6	42,6	45,5	45,8	bd	
sieć na 100 km2 powierzchni										
sieć wodociągowa	%	82,6	84,4	88,3	89,2	90,7	91,5	92,0	bd	
sieć kanalizacyjna	%	17,4	19,3	19,0	21,8	24,6	29,2	30,0	bd	

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na jakość środowiska naturalnego ogromny wpływ ma gospodarka odpadami.

W powiecie lubartowskim funkcjonuje 20 oczyszczalni ścieków, w tym 17 komunalnych. Oczyszczalnie obsługują 47,3 tys. mieszkańców, tj. 52,6% ogółu mieszkańców powiatu lubartowskiego. Ponadto w powiecie funkcjonuje ok.10 tys. zbiorników bezodpływowych i 130 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Na terenie powiatu funkcjonują 2 składowiska odpadów o łącznej powierzchni 9 ha.

W 2014 roku w powiecie wytworzono 9,7 tys. ton odpadów komunalnych (107,5 kg/1 mieszkańca powiatu) oraz 41,5 tys. ton odpadów przemysłowych, z których skierowano do odzysku 39,3 tys. ton. Odbiorem odpadów z gospodarstw domowych zajmuje się 10 firm.

Poza tym w powiecie funkcjonuje 5 dzikich wysypisk śmieci. W roku 2013 zlikwidowano 17 dzikich wysypisk śmieci i zebrano z nich 21 ton odpadów.

5.3. Energetyka i gazownictwo

Energia elektryczna stanowi podstawowe źródło energetyczne. Stan infrastruktury energetycznej w powiecie jest zadowalający. Na terenie powiatu wszystkie zakłady, instytucje i gospodarstwa rolne są zelektryfikowane. Układ energetyczny powiatu oparty jest na sieci wysokiego napięcia 110kV relacji Lublin-Radzyń Podlaski z liniami 15 kV zasilającymi gminy powiatu. Wraz z postępem technologicznym wzrasta zapotrzebowanie na pobór mocy z sieci elektrycznej. Obecnie nie dostrzega się niedoboru energii elektrycznej na terenie powiatu.

W roku 2013 zużycie energii elektrycznej w powiecie wyniosło 21 488 MWh (675 kWh na 1 mieszkańca).

Przez gminy Kamionka, Michów i Jeziorzany przebiega magistrala gazowa wysokiego ciśnienia. Sieć gazowa rozdzielcza w 2014 roku wynosiła 106,4 km i była dłuższa o 21,5 km w stosunku do roku 2007. Z gazu sieciowego korzysta 1 461 gospodarstw domowych. Długość sieci gazowej rozdzielczej na 100 km² powierzchni powiatu wynosi 8,3 km. Z gazu sieciowego korzysta 5% mieszkańców powiatu.

Powyższe wskaźniki wskazują na bardzo duże zapóźnienie powiatu w stosunku do podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego w zakresie gazyfikacji. Korzystający z instalacji gazowej w podregionie lubelskim stanowią 60,6% ogółu mieszkańców podregionu, zaś w województwie lubelskim – 40,1%. Natomiast długość sieci gazowej rozdzielczej na 100 km² powierzchni w podregionie wynosi 63,6 km, a w województwie lubelskim – 29,1 km/100 km² powierzchni. Jest to jednak sytuacja na które oddziaływanie władz powiatu jest niewielkie.

6. Zarządzanie

6.1. Finanse powiatu

Wysokość dochodów budżetowych w 2014 roku w powiecie lubartowskim wyniosła 84 205,4 tys. zł, zaś wydatki zamknęły się kwotą 97152,0 tys. zł.

W strukturze dochodów dominującą pozycję stanowią subwencje. Ich wartość wyniosła 38 110,0 tys. zł, w tym subwencje na oświatę w wysokości 25 419,0 tys. zł.

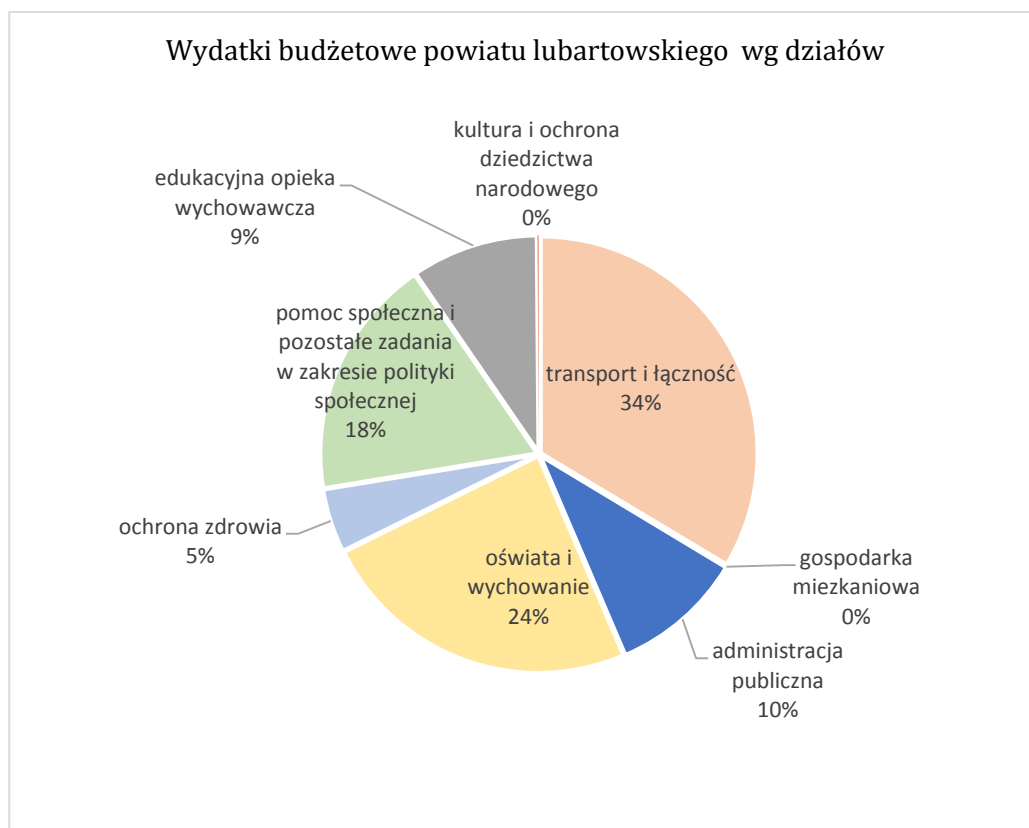
Dochody własne stanowiły 22%, a dotacje celowe z budżetu państwa 21% dochodów budżetowych.

Największą pozycją wydatków budżetowych w ujęciu rodzajowym są wydatki bieżące. Ich wartość wyniosła 68 765,0 tys. zł i stanowiły 71% wydatków budżetu. Wydatki majątkowe budżetu wynosiły 28 387,0 tys. zł i w całości przeznaczone były na cele inwestycyjne.

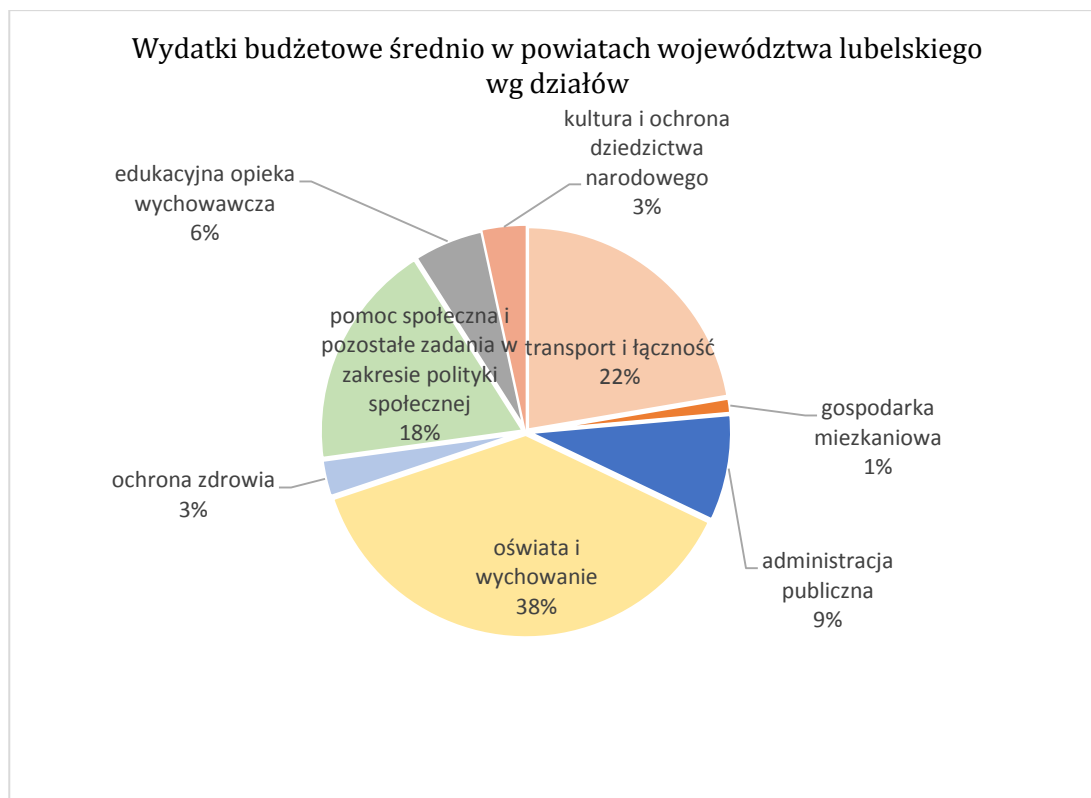
W strukturze dochodów budżetu powiatu lubartowskiego wg działów dominują dochody na pomoc społeczną i na koniec 2014 roku wyniosły 7 626,0 tys. zł. Dodatkowo na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej powiat otrzymał 2 492,0 tys. zł w formie dotacji. Na ochronę zdrowia powiat otrzymał 3 780,0 tys. zł natomiast na transport i łączność 6 098,0 tys. zł.

Największą pulę środków finansowych powiat przeznaczył na wydatki związane z transportem i łącznością: 27 905,4 tys. zł. Kolejną wysoką pozycję w wydatkach budżetowych stanowiły oświata i wychowanie: 20 038,6 tys. zł oraz pomoc społeczna: 14 454,6 tys. zł. Najniższe środki finansowe w 2014 roku przeznaczono na ochronę zdrowia: 3 933,9 tys. zł oraz na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego (101,7 tys. zł), a także na gospodarkę mieszkaniową (32,5 tys. zł). Porównując te dane do wydatków innych powiatów województwa lubelskiego widać pewne różnice w strukturze wydatkowania środków. Największe dotyczą wydatków na oświatę i wychowanie, kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz transport i łączność. O ile w powiecie lubartowskim stanowiły: 24%, 0,1% i 34% o tyle średnio w powiatach województwa lubelskiego odpowiednio: 38%, 3% i 22%.

Wykres 28. Struktura wydatków budżetowych w powiecie lubartowskim oraz średnio w powiatach województwa lubelskiego w 2014 roku.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Najbardziej miarodajnym wskaźnikiem ukazującym poziom dochodów i wydatków budżetowych jest ich wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Dochody na 1 mieszkańca wyniosły 935,52 zł i były dwukrotnie niższe niż średnia dla województwa lubelskiego. Wydatki na 1 mieszkańca wyniosły w 2014 roku 1 079,36 zł i były niższe o 779 zł niż średnio w województwie.

Poniższa tabela prezentuje dochody i wydatki powiatu lubartowskiego na tle pozostałych powiatów w województwie lubelskim.

Tabela 23. Dochody i wydatki budżetowe w powiatach województwa lubelskiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca

POWIATY	Dochody		Wydatki		
	ogółem	w tym własne	ogółem	w tym bieżące	w tym inwestycyjne
	w zł				
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	1 831,15	701,88	1 858,33	1 484,42	360,24
Powiaty					
Bialski	705,13	205,04	686,84	649,33	37,51
Parczewski	1 007,16	196,80	1 009,74	779,70	230,03
Radzyński	739,47	142,71	698,97	681,02	17,95
Włodawski	1 361,68	319,19	1 299,58	1 163,45	136,12
Biłgorajski	955,14	210,96	886,32	792,44	93,88
Chełmski	831,29	189,89	856,42	624,37	232,05
Hrubieszowski	750,52	133,71	790,77	730,78	59,99
Krasnostawski	1 116,32	333,26	1 122,15	948,63	173,52

Tomaszowski	695,74	167,21	824,54	764,52	60,02
Zamojski	546,09	214,72	515,13	432,87	82,27
Lubartowski	935,52	200,75	1 079,36	763,98	315,38
Lubelski	748,58	202,28	786,78	607,59	179,19
Łęczyński	959,52	221,77	943,80	768,20	175,61
Świdnicki	884,87	268,78	844,59	765,93	78,65
Janowski	865,91	267,28	861,24	752,33	108,91
Kraśnicki	898,18	232,68	843,90	800,22	43,68
Łukowski	865,77	176,04	833,46	766,25	67,22
Opolski	740,07	139,50	750,55	628,64	121,91
Puławski	965,58	227,24	989,50	887,22	102,29
Rycki	917,17	247,00	873,98	806,96	67,01
Miasta na prawach powiatu					
Biała Podlaska	3 891,60	1 603,81	3 759,72	3 550,71	183,09
Chełm	3 796,45	1 593,00	3 899,87	3 613,15	245,89
Zamość	4 522,46	1 630,02	4 423,44	4 088,36	327,45
Lublin	5 163,30	2 506,06	5 375,56	3 754,36	1 562,00

6.2. Planowanie strategiczne

Planowanie strategiczne jest jednym z podstawowych warunków efektywnego zarządzania daną jednostką samorządu terytorialnego. Właściwie realizowany proces planowania strategicznego pozwala na przewidzenie ewentualnych problemów w przyszłości oraz przygotowuje do radzenia sobie z nimi.

Podstawowymi narzędziami planowania strategicznego są opracowane i realizowane dokumenty o charakterze planistycznym. Od ich jakości oraz zakresu zależy sprawnie prowadzona polityka rozwoju.

W powiecie lubartowskim opracowane są następujące dokumenty:

- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Lubartowskim na lata 2014-2020
- Powiatowy Program Zapobiegania Przemocy oraz Ochrony Bezpieczeństwa Obywateli i Porządku Publicznego na lata 2014-2020
- Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Lubartowskim na lata 2013-2018
- Program wsparcia uzdolnionych uczniów szkół ponadgimnazjalnych, dla których organem prowadzącym jest powiat
- Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Lubartowskim na lata 2013-2015
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubartowskiego na lata 2012-2016
- Powiatowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Mieszkańców Powiatu Lubartowskiego na lata 2012-2015

III. KONKURENCYJNOŚĆ POWIATU

Tworzenie warunków dla rozwoju jednostek terytorialnych, a także wzrostu ich konkurencyjności jest jednym z podstawowych zadań realizowanych przez władze samorządowe. Konkurencyjność jest również istotnym celem polityki Unii Europejskiej. Znalazło to odzwierciedlenie m.in. w zapisach „Strategii Lizbońskiej” z 2000 roku, w której jest ona warunkiem koniecznym dla dynamicznego rozwoju gospodarczego. Podpisana w roku 2000 nowa strategia rozwoju Unii Europejskiej: „Europa 2020: strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, również kwestie konkurencyjności jednostek terytorialnych traktuje priorytetowo.

Poniższy rozdział ma formę prezentacji wybranych danych statystycznych dla powiatów województwa lubelskiego według stanu na 31.12.2013 roku. Dane zawarte są w załączniku nr 1 i uporządkowane w formie zestawień tabelarycznych. Prezentowane tabele zawierają różnorodne dane statystyczne i są swoistym kompendium wiedzy na temat powiatu lubartowskiego na tle innych powiatów województwa. Dane te dotyczą m.in. zagadnień z zakresu demografii, warunków życia ludności, infrastruktury technicznej i społecznej, aktywności gospodarczej oraz struktury dochodów i wydatków powiatów.

Zgodnie z obowiązującą w Polsce definicją prawną⁴), przez powiat rozumieć należy wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium. Powiaty odgrywają kluczową rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu – z jednej strony pełnią funkcje komplementarne i wyrównawcze w stosunku do gmin, wpływając na ich rozwój, a z drugiej poprzez swoje działania przyczyniają się do rozwoju regionu.

Wspólną cechą szeregu definicji konkurencyjności w kontekście terytorialnym jest osiągnięcie sukcesu gospodarczego i wysokiego poziomu życia mieszkańców. Według T. Markowskiego⁵), konkurencyjność danej jednostki terytorialnej można rozpatrywać w ujęciu pośrednim i bezpośrednim. Ujęcie pośrednie mierzone jest zdolnościami konkurencyjnymi firm zlokalizowanych na danym obszarze i polega na tworzeniu warunków otoczenia regionalnego pozwalających na uzyskanie przewagi konkurencyjnej. Ujęcie bezpośrednie przejawia się w rywalizacji jednostek terytorialnych o różnego rodzaju korzyści, np. o dostęp do środków finansowych, zewnętrznych inwestorów, napływ i utrzymanie kapitału na danym obszarze.

Konkurencyjność bywa również określana, jako zdolność do rywalizacji oraz przystosowania się jednostki do zmieniających się warunków i trendów występujących w otoczeniu, czyli postrzegana jest w kontekście umiejętności adaptowania pozytywnych trendów pojawiających się w otoczeniu, kreujących korzyści wewnętrzne i zewnętrzne⁶).

Poniżej zaprezentowano najważniejsze wnioski wynikające z informacji zawartej w opracowaniu „Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013”⁷).

Jako kluczowe dla kształtowania konkurencyjności danej jednostki terytorialnej, a jednocześnie wpływające na jej atrakcyjność wymieniane są najczęściej: potencjał gospodarczy, potencjał ludzki i społeczny a także infrastruktura społeczna, techniczna

⁴ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 578

⁵ Wspieranie wzrostu konkurencyjności w polityce rozwoju regionalnego Polski – T. Markowski w „Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski” Warszawa 1996, Friedrich Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Polsce

⁶ B. Filipiak, M. Kogut, A. Szewczuk, M. Ziolo – Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury”, Szczecin 2005

⁷ „Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013”, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2015

i komunikacyjna. Dane jednostki terytorialne są na tyle konkurencyjne na ile przedsiębiorcze i kreatywne są ich społeczności lokalne. Poprzez wykorzystanie specyfiki regionalnej, jednostki terytorialne dążą do wzmocnienia poziomu konkurencyjności, który można scharakteryzować m.in. za pomocą cech:

- demograficznych (szeroko rozumiany „potencjał ludnościowy”)
- przyrodniczych (m.in. zasobów naturalnych, walorów turystycznych)
- ekonomicznych (np. poziom rozwoju gospodarczego, stosunków własnościowych podmiotów gospodarczych)
- społecznych (decydujących, o jakości życia i warunkach sprzyjających tworzeniu społeczności obywatelskiej).

Przestrzenne zróżnicowanie rozwojowe powiatów województwa lubelskiego znajduje odzwierciedlenie w poziomie ich konkurencyjności i atrakcyjności. Konkurencyjność jest jednym z podstawowych pojęć wyznaczających kierunki rozwoju jednostek terytorialnych i narzędziem osiągania celów takich jak rosnące standardy życia czy zwiększenie dobrobytu społecznego. Konkurencyjność powiatu rozumiana może być, jako trwała przewaga pewnego obszaru administracyjnego nad jednostkami samorządu terytorialnego tego samego szczebla organizacyjnego. W analizie Urzędu Statystycznego w Lublinie do oceny konkurencyjności powiatów województwa lubelskiego wyróżniono 5 głównych komponentów, stanowiących o możliwości rozwoju gospodarczego. Są to:

- potencjał demograficzny i społeczny
- infrastruktura techniczna
- aktywność jednostek samorządu terytorialnego
- warunki życia/infrastruktura społeczna
- potencjał gospodarczy.

Obszary te, opisane odpowiednio dobranymi wskaźnikami pozwoliły na określenie dystansu, który dzieli poszczególne powiaty. W efekcie dane te tworzą swoisty ranking powiatów. Analizą objęte były wszystkie powiaty, tj. 24, w tym 4 miasta na prawach powiatu.

W komponencie „potencjał demograficzny i społeczny” brane były pod uwagę: gęstość zaludnienia, współczynnik przyrostu rzeczywistego, wskaźnik obciążenia demograficznego, przyrost naturalny, współczynnik płodności, współczynnik salda migracji, zdawalność matur, liczba osób z wyższym wykształceniem, liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych i frekwencja wyborcza.

W przypadku komponentu „infrastruktura techniczna” analizowano m.in.: długość dróg gminnych i powiatowych na 100 km² powierzchni, sieć rozdzielcza wodociągowa na 100 km² powierzchni, sieć ciepłota przesyłowa na 10 tys. mieszkańców, ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w % ludności ogółem i ludność korzystająca z sieci gazowej w % ludności ogólnej.

Na obszar „warunki życia, infrastruktura społeczna” składają się m.in.: liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 osób, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, udział mieszkań bez gazu sieciowego w ogólnej liczbie mieszkań, liczba osób na 1 przychodnię, ludność przypadająca na 1 aptekę ogólnodostępną, liczba miejsc w żłobkach, liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce w przedszkolu, liczba miejsc w placówkach opieki społecznej, liczba szkół średnich, liczba czytelników bibliotek, liczba osób na miejsce w kinach stałych, liczba zwiedzających muzea, emisja zanieczyszczeń

powietrza, odsetek nieoczyszczonych ścieków przemysłowych, obszary chronione w powierzchni ogółem.

Komponent „potencjał gospodarczy” mierzony był następującymi wskaźnikami: pracujący na 1000 mieszkańców, udział pracujących w rolnictwie, leśnictwie łowiectwie i rybactwie w ogólnej liczbie pracujących, stopa bezrobocia rejestrowanego, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym, nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca, liczba spółek prawa handlowego, udzielone noclegi i udział turystów zagranicznych w liczbie turystów ogółem.

W komponencie „aktywność jednostek samorządu terytorialnego” analizowano: dochody własne na 1 mieszkańca, wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca, fundusze unijne w latach 2007-2013 na 1 mieszkańca i wydatki na obsługę długu publicznego na 1000 zł dochodów budżetu ogółem.

Pozycja konkurencyjna powiatu lubartowskiego w województwie lubelskim w 2013 roku według opracowania „Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013 w poszczególnych w/w obszarach jest następująca:

- potencjał demograficzny i społeczny – lokata 7 (w 2009 roku: 9)
- infrastruktura techniczna – lokata 19 (w 2009 roku: 22)
- warunki życia, infrastruktura społeczna – lokata 6 (w 2009 roku: 7)
- potencjał gospodarczy – lokata 21 (w 2009 roku: 19)
- aktywność jednostek samorządu terytorialnego – lokata 3 (w 2009 roku: 11)

Lokata globalna w rankingu powiatów w 2013 roku – 8 miejsce (w 2009 roku: 15)

IV. ANALIZA SWOT

Zasadniczym celem strategicznym każdej jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie jak najlepszego poziomu życia swoim mieszkańcom, dzięki wykorzystaniu zasobów regionu, w którym żyją. Efektywność realizacji tego celu wymaga dokonania właściwej oceny potencjału, wybrania kierunków rozwoju oraz spełnienia przez gminę/powiat określonej misji.

Istota analizy SWOT, której nazwa pochodzi od pierwszych liter wyrazów, tj.:

Strength - silne strony,

Weaknesses – słabe strony,

Opportunities – szanse,

Threats – zagrożenia,

Analiza SWOT sprowadza się do oceny zasobów społeczno-ekonomicznych danej jednostki w świetle szans i zagrożeń pojawiających się w jej otoczeniu.

W przypadku jednostek samorządu terytorialnego poszczególne grupy czynników rozumiane są jako:

- silne strony, czyli wewnętrzne czynniki pozytywne: to głównie unikalne zasoby, wartości, umiejętności oraz inne aspekty odróżniające dany samorząd terytorialny od pozostałych jednostek, szczególnie tych sąsiadujących.
- słabe strony, czyli wewnętrzne czynniki negatywne, do których należą atrybuty funkcjonowania jednostki zmniejszające jej sprawność, skuteczność czy dynamikę rozwoju
- szanse, czyli zewnętrzne czynniki pozytywne, to wszystkie procesy zachodzące w bliższym lub dalszym otoczeniu jednostki, które mogą w przyszłości wpłynąć pozytywnie na jej rozwój,
- zagrożenia, czyli zewnętrzne czynniki negatywne, do których należą wydarzenia i procesy zachodzące w otoczeniu jednostki, mające negatywny wpływ na jej działalność.

Analiza SWOT dla powiatu lubartowskiego została przeprowadzona w trakcie warsztatów strategicznych w 6 obszarach strategicznych:

- przestrzeń i środowisko
- sfera społeczna
- infrastruktura społeczna
- sfera gospodarcza
- infrastruktura techniczna
- zarządzanie.

Wykonana w ten sposób analiza SWOT może mieć zastosowanie między innymi w formułowaniu tzw. przewag strategicznych w działalności jednostki samorządu terytorialnego. Można bowiem wyróżnić cztery podstawowe warianty strategiczne, tj.:

1. **Strategia SO (agresywna)**, której celem jest wykorzystanie szans będących w otoczeniu jednostki, bazując na jej mocnych stronach. Jest to więc strategia dynamicznego, często skokowego rozwoju, przejawiająca się między innymi w wysokim wzroście inwestycji, wysokiej absorpcji środków unijnych dzięki pracy i zaangażowaniu pracowników urzędu;

2. **Strategia WO (konkurencyjna)**, której celem jest przewyciężenie słabości bądź ich uniknięcie poprzez wykorzystanie możliwości pojawiających się w otoczeniu, np. zmniejszenie poziomu zadłużenia, współpraca z innymi samorządami, wykorzystanie środków unijnych;

3. **Strategia ST (konserwatywna)**, rozumiana jako wykorzystywanie mocnych stron danego samorządu terytorialnego w celu zminimalizowania bądź uniknięcia zagrożeń, np. wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego, opracowanie właściwego planu zagospodarowania przestrzennego;

4. **Strategia WT (defensywna)**, która polega na ograniczaniu wewnętrznych słabości oraz unikaniu potencjalnych zagrożeń ze strony otoczenia, np. reorganizacja struktur samorządowych w celu redukcji kosztów, ograniczenie wydatków inwestycyjnych i dalszego zadłużania się.

Na podstawie przeprowadzonych analiz strategicznych, w tym analizy SWOT oraz w oparciu o wyniki warsztatów z udziałem przedstawicieli lokalnej społeczności wynika, iż powiat lubartowski w przyszłym okresie powinien przyjąć strategię konkurencyjną.

W dalszej części opracowania - tabelaryczna prezentacja wyników przeprowadzonych warsztatów strategicznych, dotyczących analizy SWOT, jak również wyników przeprowadzonego badania ankietowego.

Wyniki analizy SWOT

PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Duży udział w powierzchni ogólnej powiatu wód powierzchniowych: jeziora, rzeki • Duża powierzchnia powiatu objęta ustawową ochroną przyrody: OCK, PK, Natura 2000, pomniki przyrody, użytki ekologiczne • Zasoby przyrodnicze - parki krajobrazowe, jeziora, rzeka • Atrakcyjne zabytki w Kozłowie, Lubartowie i Kocku • Dobre warunki środowiskowe: czyste powietrze, nieskażone wody • Znaczna liczba gospodarstw ekologicznych i sprzyjające warunki ich rozwoju • Dobra kondycja drzewostanów w lasach • Wzrastająca lesistość powiatu • Duża powierzchnia stawów hodowlanych – 4 gospodarstwa rybackie i duża powierzchnia zbiorników do amatorskiego połowu ryb • Dobre warunki do rozwoju elektryki odnawialnej • Połączenie kolejowe z Lublinem • Atrakcyjne położenie powiatu w województwie • Bliskość aglomeracji lubelskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • Słaba promocja zabytków dziedzictwa kulturowego • Niedoinwestowane zabytki kultury • Brak wystarczającej infrastruktury turystycznej • Duży udział działek leśnych rolniczych w tym działek skarbów państwa • Słaba infrastruktura turystyczna w pobliżu zbiorników wodnych • Niska świadomość ekologiczna mieszkańców • Niewykorzystanie tradycji i kultury żydowskiej • Nieoptymalne wykorzystanie potencjału turystycznego (np. rzeki Wieprz)
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrastająca świadomość ekologiczna mieszkańców • Duża liczba turystów • Kuchnia i zasoby regionalne • Wykorzystanie zasobów naturalnych- lasy, jeziora, rzeki • Budowa parku rozrywki 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenia wynikające z braków środków własnych • Słaba infrastruktura komunikacyjna, brak dróg szybkiego ruchu • Podupadanie obiektów zabytkowych (problemy i ograniczenia narzucane przez nadzór konserwatorski) • Degradacja środowiska

SFERA SPOŁECZNA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom zdawalności egzaminów zewnętrznych • Dobra współpraca szkół z organami prowadzącymi i nadzorującymi • Wysoka aktywność szkół przy organizacji imprez, konkursów, zawodów • Odpowiednio przygotowana kadra pedagogiczna w szkołach • Zwiększona liczba kierunków kształcenia - dostosowanie do oczekiwań • Różnorodność praktyk zawodowych • Współpraca z uczelniami wyższymi • Wykwalifikowana kadra medyczna • Wspecjalizowana kadra w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie • Organizacja cyklicznych imprez masowych, w tym o zasięgu ogólnopolskim – m. in. „Święto roweru”, Piknik motocyklowy • Wzrost aktywności fizycznej społeczeństwa • Duża liczba stowarzyszeń • Duża aktywność społeczeństwa: grupy rowerowe, rekonstrukcyjne (historyczne) • Usługi e- biblioteka, zwiększający się księgozbiór • Różnorodność form aktywności osób bezrobotnych • Duża ilość programów dotyczących zmiany kwalifikacji zawodowych • Doświadczenie i wiedza w zakresie pozyskiwania środków finansowych UE 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczające wsparcie socjalne i społeczne dla rodzin i uczniów • Mała liczba uczniów, likwidacja szkół • Brak doradztwa zawodowego dla uczniów • Długi czas oczekiwania na leczenie u specjalisty • Brak opieki lekarskiej i stomatologicznej w szkołach • Długi czas przyjazdu pogotowia do poszkodowanego pacjenta • Długie kolejki do rejestracji medycznej • Brak współpracy pomiędzy placówkami medycznymi • Deficyt programów zdrowotnych realizowanych przez samorządy lokalne • Brak skoordynowanych, jednolitych działań instytucji i organizacji społecznych powołanych do zajmowania się problemami społecznymi • Niedostateczna liczba/niedopasowanie aktywnych form działania instytucji pomocy społecznej • Ubogie społeczeństwo • Brak ośrodków wsparcia dla osób zagrożonych przemocą, kryzysami • Niska dostępność dla specjalistycznego wsparcia i terapii dla osób potrzebujących wsparcia
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość zmiany zawodu przez kwalifikacyjne kursy zawodowe • Możliwość zatrudnienia po szkole zawodowej • Dostosowanie kierunków kształcenia do rynku pracy • Bliskość ośrodka uniwersyteckiego • Czyste środowisko i rozwój rolnictwa ekologicznego • Edukacja prozdrowotna , w tym promocja zdrowego trybu życia • Zawiazywanie partnerstw lokalnych • Organizacja pomocy przez różne ośrodki wsparcia • Wdrożenie nowych form pomocy społecznej • Możliwość pozyskiwania środków UE 	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszająca się liczba uczniów • Zmniejszenie nakładów na oświatę • Odpyływ młodziży poza granice powiatu • Brak zainteresowania niektórymi kierunkami kształcenia • Brak możliwości wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce • Niedoszacowany kontrakt NFZ • Starzenie się społeczeństwa • Odpyływ specjalistów do innych regionów lub za granicę • Zmienność przepisów prawa • Pogłębienie się zjawiska długotrwałego korzystania z pomocy społecznej • Niewłaściwe wykorzystanie środków z pomocy społecznej (patologie, uzależnienia)

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Wystarczająca sieć i dobre warunki lokalowe bazy placówek medycznych i szkół • Dobre zaplecze sportowe w szkołach – sale gimnastyczne, boiska szkolne • Dzienny dom pomocy społecznej • Zaplanowane ścieżki rowerowe w planach zagospodarowania przestrzennego gminy • Dobra baza szkolnictwa zawodowego 	<ul style="list-style-type: none"> • Zniszczony parking przyszpitalny • Brak miejsc w szpitalu na niektórych oddziałach. • Występowanie barier architektonicznych i instytucjonalnych • Niewystarczające zasoby lokali socjalnych • Brak domu dziecka • Likwidacja oddziału leczenia uzależnień • Słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjna • Ograniczone zagospodarowanie zasobów przyrodniczych • Szybka degradacja zabytków
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie mobilnej rejestracji pacjentów • Wprowadzenie zintegrowanego systemu informatycznego • Możliwość tworzenia ośrodków rehabilitacyjnych, chirurgii plastycznej, odnowa biologiczna • Likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych • Możliwość pozyskania środków unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Mniej atrakcyjna oferta instytucji kultury • Niedościgniony kontrakt NFZ • Nie uzyskanie dofinansowania z UE

SFERA GOSPODARCZA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Lotnisko w Świdniku i jego rozwój • Istnienie specjalnej strefy ekonomicznej • Istniejące tereny inwestycyjne na terenie powiatu • Wzrost liczby podmiotów gospodarczych • Rozwój instytucji biznesu • Bliskość KWK Bogdanka 	<ul style="list-style-type: none"> • Region słabo rozwinięty w zakresie ekonomicznym, przemysłowym (region rolniczy) • Niewielki procent gospodarstw specjalistycznych i grup producenckich • Brak ośrodków badawczo- rozwojowych • Niska klasa bonitacyjna gleb, rozdrobnienie gospodarstw rolnych • Długi czas oczekiwania na decyzje administracyjne, biurokracja • Niska zdolność eksportowa firm • Mała liczba przedsiębiorstw produkcyjnych - dominacja handlu i usług • Niedostosowanie kierunków szkolnictwa do potrzeb rynku pracy • Brak ofert pracy dla osób młodych i z wyższym wykształceniem • Niski poziom współpracy rolników – niewystarczająca liczba grup producenckich • Niski poziom patriotyzmu lokalnego w zakresie nabywania lokalnych produktów i usług • Niskie płace i duży przepływ pracowników • Niedostateczna oferta inwestycyjna powiatu – mała ilość uzbrojonych terenów inwestycyjnych • Niski poziom świadomości społecznej w zakresie prowadzenia, podejmowania działań gospodarczych • Utrudnienia przy zakładaniu działalności gospodarczej • Słaba współpraca PUP z przedsiębiorstwami • Niewykorzystany potencjał turystyczny
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój w dziedzinie odnawialnych źródeł energii • Rozwój gospodarstw i produkcji ekologicznej • Budowa S19 – Lublin-Lubartów • Ściągnięcie inwestorów zewnętrznych • Rozwój przetwórstwa rolnego • Promocja powiatu- produkty ekologiczne • Przyciągnięcie inwestorów • Rozwój przedsiębiorczości –zwiększenie miejsc pracy • Zmniejszenie emigracji • Rozwój turystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • Niezrozumienie i opór społeczeństwa w procesie scalania gruntów • Brak rynku zbytu dla produkcji rolnej i niestabilność cen • Brak S19 do Lublina, słaba dostępność komunikacyjna – Warszawa, Zachód Polski • Wysokie koszty utrzymania przedsiębiorstw i pracownika • Migracja zarobkowa, w tym osób młodych, wykształconych i specjalistów • Wzrost bezrobocia

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Dobrze rozwinięty transport zbiorowy • Wysoki poziom inwestycji ze środków powiatu na remonty i przebudowy dróg • Doinwestowane zaplecze techniczne zarządu dróg - park maszynowy • Dobra współpraca z gminami w zakresie inwestycji drogowych • Transport kolejowy pasażerski do Lublina - szynobus, zwiększenie liczby przystanków kolejowych • Dostęp do map cyfrowych ewidencji gruntów • Dobrze funkcjonujący system odbioru odpadów • Dobra sieć światłowodowa • Zadowolając poziom zwodociągowania gmin powiatu oraz dobry stan urządzeń gminnych • Dobre warunki do rozwoju energetyki odnawialnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Szybka degradacja dróg, duża ilość dróg wymagająca natychmiastowej naprawy • Wysoki odsetek dróg gruntowych lub prowizorycznie utwardzonych • Duża ilość mostów wymagających naprawy • Likwidacja linii przez PKS i brak przewozów na liniach o małej ilości pasażerów • Brak obwodnic z Lubartowa z węzłami bezkolizyjnymi, nieprzystosowanie dróg do dużego tonażu i natężenia ruchu • Mała ilość ciągów pieszych • Niska jakość taboru transportu zbiorowego • Brak dostosowania transportu publicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych • Słabe oznakowanie pionowe i poziome dróg • Brak rond na skrzyżowaniach dróg powiatowych i gminnych • Mały procent skanalizowania powiatu • Brak zakładu zagospodarowania odpadów na terenie powiatu • Duża ilość dzikich wysypisk śmieci w lasach i na nieużytkach • Brak powszechnie dostępnego internetu szerokopasmowego • Degradacja systemu melioracji i brak spółek wodnych • Mała świadomość społeczeństwa na temat odnawialnych źródeł energii
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym • Zmniejszenie intensywności ruchu drogowego • Budowa drogi ekspresowej S19 • Budowa skrzyżowań bezkolizyjnych przy obwodnicach • Możliwość pozyskiwania środków EU • Poprawa komunikacji z aglomeracją lubelską • Systemowe podejście państwa do cyfryzacji i informatyzacji zasobów geodezyjnych- projekt e- geodezja- PO Polska cyfrowa 	<ul style="list-style-type: none"> • Duża ilość wypadków na drogach • Niezadowolenie społeczne spowodowane brakiem dobrej jakości dróg • Wyłączenie odcinków dróg z ruchu • Utrudnienia w podróżowaniu osób starszych i niepełnosprawnych

ZARZĄDZANIE	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Obsługa interesanta w Starostwie powiatowym • Wprowadzone i wdrożone programy współpracy z organizacjami pozarządowymi • Wykwalifikowana kadra urzędnicza starostwa • Dobra strona internetowa powiatu, foldery • Istniejące dobre relacje pomiędzy przedsiębiorcami i samorządem • Funkcjonowanie publicznego systemu ratowniczo- gaśniczego (Komenda PSP i 17 jednostek OSP w KSRG). • Możliwość koncentracji w przypadkach zagrożeń dużych sił i środków • Poziom wykształcenia umożliwiający likwidację zagrożeń w zakresie ratownictwa technicznego, chemicznego, wodnego, medycznego • Wysoki poziom wykształcenia bojowego i technicznego jednostek OSP 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczna koordynacja działań na rzecz współpracy z organizacjami pozarządowymi • Brak aktywnej i spójnej polityki informacyjnej powiatu • Niedostateczna aktywność radnych • Brak szerszych konsultacji społecznych z mieszkańcami • Brak współpracy pomiędzy organizacjami społecznymi • Niefunkcjonalny budynek urzędu – starostwa • Brak kompleksowego punktu obsługi interesanta, kasa na 1 piętrze • Brak efektywnych kanałów informacyjnych ze społecznością. • Ograniczone środki finansowe, niski budżet • Niedostosowane do rozwoju przedsiębiorczości i zmieniających się warunków i przepisów dokumenty planistyczne • Brak wspólnej promocji gospodarczej i turystycznej • Niski poziom współpracy partnerskiej JST z NGO • Brak systemu wizualnej informacji turystycznej • Niedofinansowanie zadań z zakresu promocji w powiecie i gminach • Brak odpowiedniego finansowania jednostek OSP włączonych do systemu • Brak wsparcia jednostek OSP w szczególności przez przedsiębiorców prywatnych zatrudniających strażaków OSP • Lokalizacja obiektu Komendy Powiatowej PSP – centrum miasta Lubartów- utrudniony wyjazd, konieczność dojazdu do miejsca zdarzenia • Mała ilość tematów i godzin w szkołach dotyczących zagadnień związanych z bezpieczeństwem. • Niska świadomość społeczeństwa w zakresie przepisów prawa (ruch drogowy, BHP, PPOŻ, wypalanie traw)

	<ul style="list-style-type: none"> • Mała ilość patroli policji • Brak systemu przeciwpowodziowych • Niedostateczna promocja gospodarki • Mała promocja gospodarstw i producentów ekologicznych • Brak wspólnej promocji gospodarczej i turystycznej powiatu i gmin • Niski poziom współpracy partnerskiej JST z NGO • Brak systemu wizualnej informacji turystycznej • Niedofinansowanie zadań z zakresu promocji w powiecie i gminach
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie elektronicznego systemu załatwiania spraw w urzędzie • Korzystna zmiana przepisów dotyczących tworzenia organizacji pozarządowych • Zwiększenie zakresu koordynacji w zakresie wspólnych działań poszczególnych organizacji pozarządowych • Zwiększenie środków finansowych na funkcjonowanie jednostek OSP • Dostrzeżenie problemu zwolnień w pracy przez przedsiębiorców w przypadku szkoleń i działań • Budowa nowego obiektu PSP dostosowanego do potrzeb PSP i potrzeb szkoleniowych PSP i OSP • Możliwość pozyskiwania funduszy unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenia w dostępności do środków zewnętrznych (kryteria dostępu, wymagania formalne) • Niechęć społeczna do czynnego udziału w partycypacji działań • Ciągłe zmieniające się przepisy prawa • Niedostateczna informacja o możliwości finansowania celów statutowych organizacji • Niewielka aktywność radnych w organizacjach społecznych • Silny lobbying pojedynczych organizacji na rzecz swoich rozwiązań i celów.

V. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Powiat lubartowski charakteryzuje bogactwo środowiska przyrodniczego, w tym lasów. Obszary prawnie chronione (Kozłowiecki Park Krajobrazowy wraz z otuliną, obszary chronionego krajobrazu, rezerwaty, użytki ekologiczne, pomniki przyrody, a także ostoje ptasie i ostoja siedliskowa w ramach sieci NATURA 2000) zajmują ok. 25% powierzchni powiatu. Obok walorów przyrodniczo-krajobrazowych, niewątpliwą atrakcją są zasoby historyczno-kulturowe, w tym: zespoły urbanistyczne, zespoły pałacowe (m.in. w Lubartowie i Kozłowie), dworskie i folwarczne, a także obiekty sakralne. Dopelnieniem jest malownicza dolina Wieprza przecinająca wzdłużnie powiat.

Sfera społeczna

W stosunku do powierzchni, jest powiatem słabo zaludnionym. Gęstość zaludnienia w powiecie jest niższa niż w województwie lubelskim. Lubartów, jako jedno z trzech miast powiatu i jednocześnie będący jego stolicą ma znaczny potencjał demograficzny. Miasta te zamieszkuje 31,2% populacji powiatu. Od roku 2007 liczba ludności zmniejszyła się o 486 osób, a według prognoz demograficznych do 2025 roku z powiatu ubędzie kolejny 1 tys. osób. Przyczyny tego zjawiska leżą w ujemnym przyroście naturalnym oraz migracji ludności (do innych miejscowości w województwie i innych regionów kraju). W powiecie obserwujemy zjawisko starzenia się społeczeństwa. W analizowanym okresie liczba osób w wieku produkcyjnym nie zmieniła się, natomiast wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Znajduje to odzwierciedlenie w kształtowaniu się wskaźników obciążenia demograficznego. Osoby z wyższym wykształceniem w powiecie lubartowskim stanowią 13% mieszkańców, jest to wskaźnik zbliżony do średniej dla województwa lubelskiego, jednak znacznie niższy niż w podregionie, a ze względu na bliskość Lublina, mógłby być wyższy.

Występują jednak problemy wynikające w głównej mierze z funkcjonowania oświaty, a więc czynnika niezależnego od działań samorządu. Są to problemy związane z wszechobecną biurokracją, która rzutuje na czas, jaki nauczyciele mogą poświęcić samym uczniom i ich kształceniu. Kolejnym problemem jest niedoinwestowane szkolnictwo zawodowe. W sytuacji coraz większego zainteresowania młodzieży tą formą kształcenia i uzyskiwania kwalifikacji do wykonywanej w przyszłości pracy niedostateczny poziom wsparcia finansowego szkół zawodowych jest czynnikiem destymulującym ich rozwój, a w konsekwencji rynek pracy. Pomimo wzrostu liczby i zróżnicowania kierunków kształcenia zawodowego, kolejnym negatywnym aspektem jest niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy, oczekiwań uczniów lub też brak działań zachęcających młodzież do wyboru proponowanych kierunków rozwoju. Kierunki kształcenia powinny być dostosowane do potrzeb rynku pracy, tak by młodzież decydując się na uzyskanie wiedzy i kompetencji w danej dziedzinie, widziała sens podjętej decyzji w kontekście przyszłych możliwości uzyskania pracy w wybranym zawodzie. Wiąże się z tym konieczność cyklicznego organizowania giełd pracy, ukierunkowania młodzieży (poprzez doradztwo) do zainteresowania się zawodami o największej podaży na rynku pracy, a także pokazania przyszłych korzyści związanych z danym zawodem. Takie działania przyczynią się do zahamowania odpływu młodzieży poza granice powiatu w związku z poszukiwaniem przez nich bardziej adekwatnych dla nich kierunków kształcenia.

Struktura rynku pracy w powiecie lubartowskim jest skorelowana z rolniczym charakterem tego regionu. Osoby zatrudnione w rolnictwie, leśnictwie i łowiectwie stanowią 58% zatrudnionych, co jest wskaźnikiem niekorzystnym zarówno w stosunku do danych dla województwa lubelskiego jak i podregionu lubelskiego. Analizując rynek pracy z pominięciem osób zatrudnionych w rolnictwie, liczba osób pracujących uległa w ostatnich latach wzrostowi. Dowodem na to jest bezwzględny wzrost liczby pracujących, jak i odsetek osób pracujących na 1000 mieszkańców powiatu.

Poziom bezrobocia rejestrowanego w powiecie w ostatnich latach wzrósł znacząco wśród mężczyzn, natomiast uległ obniżeniu w przypadku kobiet. Per saldo w porównaniu do roku 2007 nastąpił nieznaczny wzrost zarejestrowanych bezrobotnych. O ile uległ obniżeniu odsetek bezrobotnych z grupy wiekowej do 25 lat, o tyle znacznemu pogorszeniu na rynku pracy uległa sytuacja osób w grupie wiekowej 55+ (liczba zarejestrowanych bezrobotnych podwoiła się). Największy odsetek bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem zawodowym i policealnym (55% bezrobotnych).

W powiecie lubartowskim 28% mieszkańców utrzymuje się z pozazarobkowych źródeł (renty, emerytury, zasiłki) Duży odsetek stanowią też osoby będące na utrzymaniu współmałżonków lub rodziny. Praca zarobkowa stanowi główne źródło utrzymania dla 36% mieszkańców. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie stanowi 85,7 % średniego wynagrodzenia w województwie lubelskim i 77,2% średniej krajowej.

Niewątpliwym plusem jest różnorodność stosowanych form aktywności osób bezrobotnych, w tym mnogość programów dotyczących zmiany kwalifikacji zawodowych, współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Należałoby jednak skorelować te działania z potrzebami rynku pracy. Niezbędne jest także zacieśnienie współpracy pracowników Powiatowego Urzędu Pracy z przedsiębiorcami oraz nawiązanie współpracy PUP ze szkołami, w tym zawodowymi.

Infrastruktura społeczna

W powiecie lubartowskim znacznej poprawie uległa dostępność dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) do edukacji przedszkolnej realizowanej w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych oraz punktach przedszkolnych (wzrost o 69%), co jest zjawiskiem bardzo korzystnym biorąc pod uwagę fakt, że w tym samym czasie liczba dzieci w wieku przedszkolnym wzrosła jedynie o 9%.

Infrastruktura szkolna w powiecie jest w dobrym stanie i dostosowana wielkością do liczby uczęszczających do niej uczniów (adekwatna do potrzeb). Kadra pedagogiczna jest dobrze przygotowana do wykonywania zawodu, angażuje się w organizacje wszelkiego rodzaju wydarzeń sportowych i kulturalnych. Jednakże, przy utrzymującym się trendzie spadkowym w liczbie dzieci w wieku wczesnoszkolnym i szkolnym oraz młodzieży (niż demograficzny), może w przyszłości dojść do konieczności likwidacji części szkół ze względów ekonomicznych. Większość szkół wyposażona jest w komputery z łączami internetowymi. Przy szkołach funkcjonują sale gimnastyczne i boiska sportowe. Szkoły wyposażone są w niezbędny sprzęt dydaktyczny i naukowy. Jest to skutek skutecznych starań kadry o fundusze ze źródeł zewnętrznych.

Jednym z większych problemów jest niedoinwestowanie infrastruktury kultury i obiektów zabytkowych w powiecie lubartowskim, związane w dużej mierze z brakiem środków na pokrycie wkładu własnego na tego typu działania. Dotyczy to w znaczniej mierze obiektów objętych ochroną konserwatorską, w przypadku których wszelkie prace renowacyjne wiążą się z kilkakrotnie wyższymi nakładami finansowymi niż w przypadku

innych obiektów. Prowadzi to do degradacji zabytków kultury i ubożenia spuścizny kulturowej i historycznej powiatu.

Infrastruktura sportowa jest bogata w różnorodne obiekty sportowe i rekreacyjne, gwarantujące mieszkańcom szerokie możliwości spędzenia wolnego czasu i uprawiania sportów. W szczególności dotyczy to samego Lubartowa jak i Kocka, natomiast w pozostałych gminach należałoby dokonać niezbędnych inwestycji. O ile w samym Lubartowie i Kocku stworzono mieszkańcom szerokie możliwości korzystania z infrastruktury i oferty rekreacyjnej, to w pozostałych miejscowościach sytuacja jest mniej korzystna. Dotyczy to również oferty agroturystyki oraz obiektów wypoczynkowych i gastronomicznych. Powiat posiada bardzo dogodne warunki środowiskowe do uprawiania turystyki i rekreacji, wydaje się słusznym podjęcie działań, również partnerskich między poszczególnymi samorządami, do stworzenia produktów turystycznych i pozyskania finansowania na rozwój turystyki i rekreacji. W planach zagospodarowania władze powiatu zadbały o rozwój tras i ścieżek rowerowych. Zważywszy, że Lubartów można uznać za „rowerową stolicę Lubelszczyzny”, dzięki organizowanym rokrocznie z sukcesami imprezom, w tym głównie ogólnopolskiego „Święta roweru”, jest to kierunek bardzo pożądanym dla przyciągnięcia turystów i promocji całego powiatu.

Funkcjonowanie placówek ochrony zdrowia jest czynnikiem zależnym zarówno od działań samorządów lokalnych jak i od organizacji funkcjonowania służby zdrowia w Polsce. W powiecie lubartowskim jak i w innych regionach Polski pacjenci napotykają na trudności związane z długim, często wielomiesięcznym oczekiwaniem na wizytę w poradniach specjalistycznych. Ponadto bolączką pacjentów są kolejki do rejestracji medycznej. O ile problem związany z uzyskaniem pomocy specjalistów wynika w głównej mierze z niedoszacowania kontraktów NFZ, o tyle sama organizacja pracy służby zdrowia w powiecie a więc organizacja pracy w rejestracjach pacjentów, brak programów zdrowotnych, niedostosowanie funkcjonujących w szpitalu powiatowym oddziałów do potrzeb powinno być jednym z priorytetowych działań samorządu. Pomimo przeprowadzonych prac modernizacyjnych i remontowych w szpitalu powiatowym należy dążyć do pozyskania niezbędnych funduszy na dalsze prace remontowe, a także doposażenie szpitala w niezbędny sprzęt medyczny i diagnostyczny. Priorytetem wydaje się być również zmiana systemu zarządzania szpitalem. Z problemem braku opieki specjalistycznej lekarskiej i stomatologicznej w szkołach związana jest szeroko rozumiana profilaktyka. Przywrócenie w placówkach oświatowych podstawowej opieki medycznej i stomatologicznej przyniesie korzyści związane z obniżeniem kosztów leczenia dorastającej młodzieży powiatu.

Pomoc społeczna w powiecie lubartowskim realizowana jest za pośrednictwem gminnych ośrodków pomocy społecznej, miejskiego ośrodka pomocy społecznej oraz powiatowego centrum pomocy rodzinie. Najczęstszymi powodami przyznania pomocy społecznej jest ubóstwo i bezrobocie (54% decyzji o przyznaniu wsparcia). Do najważniejszych problemów związanych z funkcjonowaniem pomocy społecznej dla mieszkańców powiatu lubartowskiego należą niedostateczna organizacja specjalistycznego wsparcia i terapii dla osób poszkodowanych lub narażonych na przemoc domową czy też borykających się z problemami uzależnienia od alkoholu i narkotyków. Wynika to zarówno z przyczyn finansowych, tj. braku dostosowania ukierunkowanego wsparcia finansowego do walki z tego typu problemami, instytucjonalnego (np. likwidacja oddziału uzależnień) jak i niska aktywność ze strony służb społecznych. Dodatkowo problemy te pogłębia brak współpracy pomiędzy pracownikami służb społecznych, a organizacji społecznych, które działają w tym obszarze. Korelacja działań i szeroka współpraca w tym zakresie zarówno instytucjonalna jak i społeczna przyczyni się do lepszego zrozumienia potrzeb osób potrzebujących wsparcia, a także lepszego wykorzystania pozyskanych funduszy na ten cel. Innym problemem jest nierozwiązany problem likwidacji barier architektonicznych

dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. Problem ten dotyczy zarówno dostępu do obiektów publicznych i infrastruktury w ich wnętrzach, jak i infrastruktury drogowej (chodniki, krawężniki).

Na stan bezpieczeństwa publicznego ma wpływ wiele czynników. Są to w głównej mierze: organizacja działań i wyposażenie jednostek policji, straży pożarnej oraz działania pracowników sztabu kryzysowego w powiecie. W powiecie funkcjonuje publiczny system ratowniczo-gaśniczy, w który zaangażowana jest Powiatowa Straż Pożarna jak i jednostki OSP i który daje możliwość koncentracji dużych sił i środków w przypadku zagrożeń. Wysoki poziom wykształcenia bojowego i technicznego strażaków PSP i OSP gwarantuje mieszkańcom sprawne przeprowadzanie akcji ratowniczych. Ponadto szczegółowe kwestie związane z zapewnieniem bezpieczeństwa mieszkańców powiatu reguluje obowiązujący do 2018 roku „Powiatowy program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego na lata 2014 – 2018.

Niewątpliwym problemem jest natomiast likwidacja posterunków policji w siedzibach gmin oraz niewystarczająca liczba patroli policji, co w znacznym stopniu obniża poczucie bezpieczeństwa mieszkańców powiatu. Rozwiązania wymaga również problematyczny wyjazd ze zlokalizowanej w centrum Lubartowa Komendy Powiatowej Straży Pożarnej, co utrudnia szybki dojazd jednostek straży na miejsce interwencji. W przyszłości należy pomyśleć o budowie nowego obiektu dostosowanego do obecnych potrzeb straży pożarnej, w tym szkoleniowych.

Sfera gospodarcza

W powiecie lubartowskim dominują mikro i małe przedsiębiorstwa, przy czym podmioty prowadzone przez osoby fizyczne (jednoosobowa działalność gospodarcza) stanowią 81 % firm zarejestrowanych w rejestrze REGON. Wśród podmiotów gospodarczych dominują firmy usługowe i handlowe. Wskaźnik przedsiębiorczości jest dla powiatu bardzo niekorzystny. Wynosi on 64% i jest zdecydowanie niższy niż w podregionie lubelskim i całym województwie. Powodem może być niski poziom świadomości społecznej w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, utrudnienia w zakładaniu firm, brak odpowiedniego wsparcia ze strony urzędników i lub niewiara we własne możliwości. Firmy z terenu powiatu są niedoinwestowane. Świadczą o tym stosunkowo niskie nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca powiatu (stanowiły one jedynie w zależności od okresu od 46 do 81% wskaźników uzyskanych średnio w województwie lubelskim) oraz w konsekwencji wieloletniego niedoinwestowania znacznie niższa niż w województwie lubelskim wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach. Wykazują również (w większości) niską zdolność eksportową.

Pomimo istnienia specjalnej strefy ekonomicznej, posiadania terenów inwestycyjnych (zbyt mała liczba terenów uzbrojonych o odpowiednich parametrach powierzchniowych), atrakcyjnego położenia powiatu (bliskość Lublina i aglomeracji lubelskiej) potencjał inwestycyjny jest nie do końca wykorzystany. Świadczy o tym niskie zainteresowanie firm zagranicznych lokowaniem swoich firm na terenie powiatu.

Gleby w powiecie charakteryzują się niską klasą bonitacyjną. Gospodarstwa rolne są rozdrobnione, stąd występuje duży problem efektywności gospodarstw rolnych w powiecie. Sprzyja temu niestabilność cen płodów rolnych oraz niedostateczny rynek zbytu dla płodów z mniejszych gospodarstw. Niewiele z nich stanowi jedyne lub główne źródło utrzymania dla ich właścicieli. Niewielki odsetek gospodarstw specjalizuje się w konkretnym kierunku upraw czy hodowli, z tego też tytułu rolnicy w niewielkim stopniu organizują się w grupach producenckich.

Rolniczy charakter powiatu, nie stosowanie w dłuższym okresie czasu w nadmiarze środków ochrony roślin i nawozów sztucznych, stworzyło dogodne warunki do rozwoju rolnictwa, w tym ekologicznego. Jednakże takich gospodarstw nie jest zbyt wiele na terenie powiatu, pomimo dobrych praktyk, jakimi mogą się podzielić nagradzane w konkursach gospodarstwa ekologiczne z Woli Skromowskiej i Michowa.

Wskazany jest również rozwój przetwórstwa rolnego na terenie powiatu, a także promocja płodów ziemi, w tym produktów ekologicznych.

Powiat jest zasobny w wiele wyjątkowych miejsc, malowniczych zakątków, lasów zasobnych w dziką zwierzynę i pięknych jezior. Bogactwo przyrody, krajobrazu, czyste środowisko naturalne w połączeniu z cennymi obiektami kultury sakralnej i świeckiej są szansą dla wzmacniania lokalnej gospodarki i rozwoju powiatu. Turyści pragnący poznać bogactwo przyrodniczo-kulturowo-historyczne powiatu lubartowskiego mogą skorzystać z Interaktywnej Mapy Powiatu. Powiat, jako całość i każda gmina z osobną odznaczają się sprzyjającymi warunkami do uprawiania turystyki oraz różnych form rekreacji i wypoczynku. Na turystów czekają szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe i edukacyjne, park linowy, kąpieliska, miejsca rekreacji dla dzieci i rodzin, jednak Powiat nie wykorzystuje w pełni swojego potencjału turystycznego. Świadczy o tym liczba turystów korzystających z noclegów w 2014 roku w porównaniu do roku 2007 (rekordowa liczba turystów w 2010 roku, drastyczny spadek w 2011 roku i powrót do stanu z 2007 roku). Wydaje się niezbędne dolożenie starań do promocji turystycznej oferty powiatu, zachęcenie lokalnych przedsiębiorców do inwestycji w infrastrukturę turystyczną jak i dalsze inwestycje samorządu w ten sektor. Włączenie wszystkich gmin powiatu w te działania powinno przynieść zadowalające efekty, tym bardziej, że tylko nieliczne z nich widzą potencjał i stworzyły na swoim terenie niezbędną infrastrukturę i ofertę.

Infrastruktura techniczna

Pomimo poniesienia znacznych nakładów finansowych na infrastrukturę drogową i około drogową w powiecie lubartowskim, nadal istnieją duże utrudnienia dla ruchu samochodowego i pieszego. Znaczna ilość dróg wymaga natychmiastowych nakładów finansowych na ich remont i dostosowanie do obecnego stanu natężenia ruchu. W samym Lubartowie, jak i innych miejscowościach brakuje też parkingów jak i udogodnień dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Część dróg i mostów wymaga ponownych inwestycji (degradacja nawierzchni, niedostateczne oznakowanie pionowe i poziome dróg). Inwestycje wymagają również chodniki i organizacja ruchu pieszego w terenie zabudowanym. Problem ten w części zostanie rozwiązany przez budowę drogi S19 jednak na pozostałym obszarze niezbędne jest współdziałanie poszczególnych samorządów w kierunku pozyskiwania funduszy na infrastrukturę drogową.

Transport zbiorowy w obrębie powiatu, jak i w innych powiatach województwa lubelskiego jest utrudniony. Zostały zlikwidowane lub w znacznym stopniu ograniczone z przyczyn ekonomicznych (PKS) połączenia pomiędzy poszczególnymi miejscowościami powiatu, co utrudnia przemieszczanie się mieszkańców z i do pracy lub szkoły. Przywrócenie połączeń kolejowych w nieznacznym stopniu poprawiło funkcjonowanie przewozów pasażerskich. Funkcjonujący tabor do przewozów pasażerskich jest niedostosowany do potrzeb zdrowych jak i niepełnosprawnych mieszkańców jak i podróżnych odwiedzających powiat. Jednym z działań w tym obszarze problemowym powinna być analiza potrzeb mieszkańców pod kątem przemieszczania się w obrębie powiatu jak i podjęcie działań zmierzających do likwidacji barier, w tym dofinansowania najbardziej potrzebnych połączeń.

Poziom infrastruktury wodociągowej jest na dobrym poziomie. Większość gmin w powiecie jest w 100% zwodociągowana. Występuje jednak niedostatek w sieci kanalizacyjnej, pomimo, że przeprowadzono szereg inwestycji w tym zakresie. Niezbędne są dalsze starania o pozyskanie środków finansowych na rozbudowę sieci kanalizacyjnej w powiecie.

Niska świadomość mieszkańców powiatu w zakresie ochrony środowiska i zagrożeń, jakie niesie za sobą składowanie odpadów w miejscach do tego nieprzeznaczonych, powoduje, że na terenie powiatu, w lasach i na nieużytkach stale utrzymują się „dzikie” wysypiska śmieci. Pomimo likwidacji wielu z nich nadal problem jest nierozwiązany.

Właściciele domów jednorodzinnych częstokroć spalają w piecach nieprzeznaczone do tego celu odpady, zanieczyszczając powietrze atmosferyczne. Należałoby podjąć celu działania proekologiczne, uświadamiające mieszkańców powiatu, włączając w nie również dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, na temat skutków takich działań, promując jednocześnie stosowanie i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

W powiecie nie ma również zakładu zagospodarowania odpadów.

Pod względem infrastruktury sieci gazowniczej występuje bardzo duże zapóźnienie powiatu – jedynie 5% mieszkańców ma możliwość korzystania z gazu sieciowego.

Zarządzanie

Powiat dysponuje ograniczonymi środkami finansowymi. Najbardziej miarodajnym wskaźnikiem ukazującym poziom dochodów i wydatków budżetowych jest ich wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Dochody budżet w przeliczeniu na 1 mieszkańca są dwukrotnie niższe niż średnia dla województwa lubelskiego, natomiast wydatki stanowiły jedynie 58% wskaźnika dla województwa lubelskiego.

Współpraca powiatu z gminami jest niewystarczająca, należałoby zachęcić poszczególne gminy do wspólnej realizacji najważniejszych przedsięwzięć, w tym informacji, promocji gospodarczej i turystycznej powiatu oraz do wspólnych inwestycji.

Pomimo zatrudnienia w powiecie pracowników posiadających niezbędną wiedzę i doświadczenie w realizacji powierzonych im zadań, mieszkańcy powiatu oczekują większego zaangażowania urzędników w obsługę ich spraw. Samorząd powinien podjąć kroki zmierzające do podniesienia kwalifikacji kadry w zakresie obsługi klienta. Należy także doprowadzić do stworzenia kompleksowego punktu obsługi interesanta i wyznaczyć dyżury pracowników merytorycznych w takim punkcie.

Mieszkańcy powiatu wykazują niską aktywność społeczną. Nie angażują się w prowadzone przez samorząd konsultacje społeczne. Radni również nie poświęcają (poza pracami w ramach rad powiatu) w wystarczającym zakresie uwagi sprawom istotnym dla powiatu. Niewystarczająca jest także współpraca powiatu z organizacjami pozarządowymi (brak koordynacji działań). W przypadku części organizacji pozarządowych zarysowuje się wyraźny lobbying na rzecz celów i działań swojej organizacji z pominięciem celów społecznych.

Wskazane by było wypracowanie efektywnego kanału/kanałów informacyjnych ze społecznością powiatu oraz skuteczniejsza koordynacja działań wspólnych powiatu i organizacji pozarządowych.

VI. WIZJA - MISJA – CEL GENERALNY PROGRAMU

Wizja powiatu lubartowskiego

Wizją określamy obraz powiatu, jaki chcielibyśmy widzieć w przyszłości, na koniec okresu obowiązywania opracowywanej strategii. Wizja jest to stan, do którego dążymy. Odpowiada ona na pytania: co chcielibyśmy osiągnąć? Jaka sytuację chcielibyśmy mieć? Wizja wskazuje zasadniczy kierunek działania, pozwala również wyklarować jasność celów, stojących przed powiatem. Wizja jest wizualizacją przyszłości, która z założenia motywuje jej twórców i odbiorców do działań na rzecz jej realizacji.

Wizja powiatu lubartowskiego została wypracowana przez uczestników konsultacji społecznych oraz w oparciu o przeprowadzone badania ankietowe.

Wybrana wizja przedstawia obraz powiatu lubartowskiego, atrakcyjnego i przyjaznego miejsca do życia i rozwoju społeczno-gospodarczego. Mieszkańcy powiatu żyją w miejscu nowoczesnym, bezpiecznym, rozwiniętym gospodarczo, ale jednocześnie czystym i ekologicznym. Dla kreowania rozwoju powiatu są wykorzystywane i pielęgnowane zasoby historyczno – kulturowe, potencjał turystyczny i aktywność społeczna. Sformułowana wizja podkreśla, że powiat lubartowski zamieszkały jest przez ludzi, otwartych i przedsiębiorczych, gotowych na współpracę, którzy wspólnie z profesjonalnym i kompetentnym samorządem dbają o wysoką jakość życia.

Wizja powiatu lubartowskiego:

Powiat lubartowski miejscem atrakcyjnym, przyjaznym i bezpiecznym dla mieszkańców i inwestorów. To region efektywnie wykorzystujący zasoby turystyczne, promujący lokalną kulturę, tradycje i historię, posiadający dobrze rozwiniętą infrastrukturę, w którym otwarta na współpracę i sprawna administracja publiczna zapewnia wysoką jakość życia i rozwój gospodarki.

Misja powiatu lubartowskiego

Ważnym momentem w opracowaniu programu jest sformułowanie misji, czyli głównego przesłania. Misja, jako nadrzędny cel funkcjonowania jest krótkim, syntetycznym określeniem docelowego kierunku rozwoju, wraz ze sprecyzowaniem nadrzędnych wartości, które będą zawsze przestrzegane. Misja zapowiada ogólny trend rozwojowy, zgodny z oczekiwaniami wszystkich zainteresowanych podmiotów, a zwłaszcza mieszkańców.

Misja służy określeniu systemu wartości, jakie przyświecają powiatowi do osiągnięcia projektowanego w wizji obrazu powiatu w przyszłości. Misja określa wartości, jakimi będziemy się kierowali w celu osiągnięcia wizji. Misja ukierunkowuje na szczegółowe działania, definiuje również wewnętrzny klimat działań w powiecie. Misja wyraźnie związana jest z odpowiedzią na pytania o sens i istotę naszego działania? Co chcemy osiągnąć? Czyje i jakie potrzeby zaspokajamy? Co powoduje, że jesteśmy wyjątkowi?

Misja sformułowana w 2007 roku obowiązującej do 2015 roku Strategii Rozwoju Powiatu Lubartowskiego brzmiała następująco:

Misją powiatu lubartowskiego jest podniesienie poziomu życia mieszkańców poprzez zrównoważony rozwój oraz poprawę konkurencyjności powiatu.

Podczas prac nad Programem Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 powstała nowa propozycja misji powiatu, która bazuje na misji dotychczas obowiązującej. Misja jest publiczną, jawną deklaracją wartości wyznawanych przez członków powiatowej wspólnoty samorządowej, które powinny być stałe w okresie jej funkcjonowania.

Misja i wynikające z niej cele strategiczne powiatu lubartowskiego zostały wypracowane w trakcie procesu konsultacji strategicznych i są kontynuacją ustalonych kierunków rozwoju powiatu zawartych w Strategii Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2007 - 2015.

Misja otrzymała brzmienie:

Misją Powiatu Lubartowskiego do 2022 roku jest kreowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego zapewniającego odpowiedni poziom i jakość życia mieszkańców w oparciu o potencjał rozwojowy, zasoby i walory powiatu, rozwój infrastruktury oraz partnerską współpracę i efektywną promocję.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju uznaje równorzędną wartość społeczeństwa, gospodarki i środowiska naturalnego – nie faworyzuje ani nie degraduje roli żadnego z tych trzech elementów, lecz wytycza kierunki ich zrównoważonego rozwoju. Przyjmuje się więc założenie, że gospodarka nie może się rozwijać kosztem ludzi i przyrody, człowiek nie może rozwijać się kosztem gospodarki i przyrody, ale także przyroda nie może być ważniejsza niż człowiek i gospodarka.

Polityka rozwoju lokalnego winna służyć realizacji tej koncepcji. Polityka rozwoju lokalnego rozumiana jest jako świadoma i celowa działalność organów samorządu, zmierzająca do systematycznej poprawy konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrostu potencjału gospodarczego regionów, przyczyniającego się ostatecznie do rozwoju społeczno – gospodarczego kraju.

VII. CELE STRATEGICZNE - OBSZARY PRIORYTETOWE

Cele strategiczne formułuje się w obszarach priorytetowych – to jest tych aspektach życia społecznego i gospodarczego, które mają kluczowe znaczenie dla osiągnięcia stanu rzeczy określonego w celu generalnym strategii.

Cele rozwojowe dla powiatu lubartowskiego zostały sformułowane w oparciu o przeprowadzone konsultacje w formie warsztatowej z przedstawicielami głównych środowisk i instytucji działających na terenie powiatu, reprezentujących sektory: społeczny, publiczny i gospodarczy.

Terminologia i przyjęta metodologia opracowania Programu Rozwoju Powiatu, np. zaleceń ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 17 ust.1) wskazuje, iż struktura poszczególnych poziomów planowania ma opierać się o cel główny, cele szczegółowe oraz kierunki działań. Przyjąć należy zatem, iż w niniejszym Programie Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 celem głównym będzie sformułowana misja, celami szczegółowymi – cele strategiczne (obszary priorytetowe), zaś kierunkami działań – cele operacyjne.

Celem generalnym rozwoju powiatu lubartowskiego jest:

kreowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego zapewniającego odpowiedni poziom i jakość życia mieszkańców w oparciu o potencjał rozwojowy, zasoby i walory powiatu, rozwój infrastruktury oraz partnerską współpracę i efektywną promocję.

Cel generalny Strategii osiągnięty zostanie poprzez realizację celów strategicznych.

Aby cel generalny mógł być zrealizowany, należy podjąć działania w ramach następujących celów strategicznych:

Dla Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego, w perspektywie lat 2015 – 2022 wyznaczono następujące cele strategiczne:

<u>Cel strategiczny 1:</u> Rozwój edukacji publicznej
<u>Cel strategiczny 2:</u> Podniesienie jakości usług medycznych oraz poprawa stanu zdrowia mieszkańców powiatu
<u>Cel strategiczny 3:</u> Zapewnienie efektywnej opieki społecznej dla potrzebujących mieszkańców powiatu, w tym osób niepełnosprawnych oraz rozwój skutecznej polityki prorodzinnej
<u>Cel strategiczny 4:</u>

Rozwój infrastruktury technicznej
Cel strategiczny 5: Zwiększenie atrakcyjności powiatu
Cel strategiczny 6: Podniesie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców powiatu
Cel strategiczny 7: Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy
Cel strategiczny 8: Budowa społeczeństwa obywatelskiego i zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców

Uzasadnienie przyjętych celów strategicznych

Rozwój edukacji publicznej związany jest przede wszystkim z poprawą jakości nauczania oraz oferty edukacyjnej. Zasadne jest wprowadzenie do programu nauczania wiedzy o lokalnym dziedzictwie, promocji regionu i kultury/historii lokalnej. Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego i przeciwdziałania bezrobociu należy dostosować kierunki kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych do potrzeb rynku pracy oraz uatrakcyjnić ofertę edukacyjną poprzez poprawę wyposażenia szkół i placówek przyszkolnych w sprzęt i pomoce naukowe.

Dla potrzeb organizacji zajęć dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz poprawy atrakcyjności oferty spędzania czasu wolnego należy zwiększyć wykorzystanie istniejącej infrastruktury oświatowej, dzięki czemu wzrośnie dostępność oferty dla mieszkańców, bez kreowania dodatkowych kosztów. Dostępność budynków oświatowych zwiększy możliwości realizacji programów profilaktyki zdrowotnej, rozwoju sportu, promocji zdrowego stylu życia, wsparcia funkcjonowania rodziny oraz przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym.

Istotna z punktu widzenia jakości życia mieszkańców powiatu jest poprawa jakości i dostępności do usług i opieki medycznej. Konieczne jest dalsze inwestowanie w infrastrukturę i usługi w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej. W większym stopniu należy zadbać o lepszą dostępność do usług specjalistycznych, szczególnie w zakresie schorzeń urazowo-ortopedycznych oraz chorób psychicznych i geriatrycznych związanych z procesem starzenia się społeczeństwa.

W celu poprawy sytuacji w obszarze pomocy społecznej należy kreować rozwój różnych form aktywizacji społecznej i zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Rozwój społeczny powiatu powinien także opierać się o formułowanie i realizację aktywnej polityki prorodzinnej. Głównym celem tych działań powinno być zwiększanie świadomości mieszkańców w zakresie znaczenia rodziny i małżeństwa, stanowiących fundament rozwoju społeczeństwa. Poza tym należy tworzyć atrakcyjne warunki związane z funkcjonowaniem rodzin i wychowaniem dzieci. Zrealizowanie tych celów powinno przyczynić się do zmniejszenia negatywnych procesów emigracyjnych i związanych z przyrostem naturalnym.

Rozwój infrastruktury drogowej na obszarze powiatu warunkuje poprawę dostępności komunikacyjnej i ma bezpośredni związek z decyzjami inwestycyjnymi, zarówno w zakresie lokalizacji przedsiębiorstw produkcyjnych, usługowych i handlowych jak i zabudowy mieszkaniowej. Nakłady inwestycyjne na budowę infrastruktury drogowej spowodują przyrost wpływów budżetowych z udziałów w podatku dochodowym, ograniczą wydatki na ich utrzymanie, będą stymulowały rozwój lokalnego rynku pracy i przyrost stałych mieszkańców powiatu. Inwestycje w infrastrukturę drogową umożliwią zewnętrzną i wewnętrzną spójność komunikacyjną obszaru powiatu, poprawią funkcjonalność transportu publicznego (dogodny dojazd do pracy, szkół i uczelni),

umożliwią optymalne wykorzystanie zasobów powiatu (m.in. elastyczne wykorzystanie budynków oświatowych, infrastruktury społecznej), poprawią jakość warunków życia mieszkańców i będą korzystnie oddziaływać na ochronę środowiska naturalnego (m.in. komunikacja publiczna, ograniczenie emisji pyłów i hałasu).

Istotnym celem, który współcześnie warunkuje odpowiednią jakość infrastruktury na danym obszarze, jest właściwa dostępność do usług teleinformatycznych. Cel może zostać zrealizowany przede wszystkim poprzez zbudowanie sieci Internetu szerokopasmowego oraz promowanie nowoczesnych rozwiązań informatycznych, które zostaną wykorzystane zarówno przez podmioty gospodarcze oraz instytucjonalne, ale także mieszkańców Powiatu.

Współcześnie atrakcyjność gospodarcza, inwestycyjna, w tym turystyczna obszaru opiera się o zbudowanie i promocję lokalnej marki. Istotne działania i przedsięwzięcia na terenie powiatu powinny być spójne, mieć jasno sformułowane cele, i logiczny system wdrażania w pod szyldem jednej marki lokalnej. Można do tego doprowadzić m. in. poprzez udział w imprezach targowych, misjach itp., stworzenie portalu internetowego promującego lokalne atrakcje, jak również stworzenie lokalnych map, przewodników i folderów i wydawnictw okolicznościowych.

Słabo jest rozwinięta infrastruktura turystyczna, sportowa i rekreacyjna, co wpływa ujemnie na jakość życia mieszkańców, zniechęca ludzi z zewnątrz do osiedlania się na terenie powiatu, oraz potencjalnych inwestorów do inwestowania, a także nie pozwala na wykorzystanie potencjału turystycznego i walorów powiatu dla rozwoju turystyki. Słabo rozwinięta infrastruktura kulturalna i sportowa wpływa negatywnie na poziom rozwoju psychofizycznego młodzieży oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym. W związku z tym należy zwrócić szczególną uwagę na stan i zasoby infrastruktury społecznej, sportowej i rekreacyjno-turystycznej. Podjąć próby jej rozwoju, rozbudowy, budowy nowych placówek oraz unowocześniania istniejących obiektów. Rozwój infrastruktury społecznej, sportowej oraz rekreacyjno-turystycznej wpłynie z korzyścią nie tylko na poprawę warunków życia mieszkańców, rozwój społeczny, ale również na podniesienie atrakcyjności terenu powiatu, poprawę możliwości korzystania z wypoczynku i rekreacji przez samych mieszkańców i osób przyjeżdżających z zewnątrz.

Kolejnym istotnym wyzwaniem powiatu z punktu widzenia kwestii społecznych jest zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego. Priorytet ten powinien być zrealizowany poprzez ograniczenie przestępczości wobec obywateli, poprawę bezpieczeństwa na drogach, budowę systemu skutecznej pomocy w sytuacjach zagrożenia oraz zapewnienie właściwej ochrony życia i zdrowia ludzi oraz środowiska naturalnego. Należy przy tym zadbać o właściwą ochronę przeciwpożarową.

Dużym problemem mieszkańców powiatu lubartowskiego jest mała ilość atrakcyjnych miejsc pracy, który jest podstawową przyczyną utrudniającą poprawę warunków życia lokalnej społeczności, zniechęca mieszkańców do osiedlania się na terenie powiatu oraz stanowi barierę w jego rozwoju. Dlatego rozwój gospodarczy powiatu i oraz stworzenie atrakcyjnych miejsc pracy stanowią podstawowe uwarunkowania osiągnięcia tego celu. Ważne jest przy tym także wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw działających na terenie powiatu lubartowskiego oraz lokalnej społeczności w zakresie rozwoju zawodowego, podnoszenia poziomu wiedzy i kwalifikacji, podejmowania inicjatyw przedsiębiorczości. W celu rozwoju gospodarczego powiatu należy wykorzystać jego potencjał turystyczny, kulturowy, historyczny i przyrodniczy, a także stworzyć warunki dla rozwoju i wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw, które mogłyby zaoferować mieszkańcom atrakcyjne miejsca pracy. Cel ten zostanie osiągnięty w szczególności poprzez promocję powiatu jako obszaru gospodarczego, stworzenie ośrodków i instytucji wspierających przedsiębiorczość lokalną, jak również dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. Niezbędne w tym zakresie będzie tworzenie centrów i punktów

informacji turystycznej, centrum obsługi inwestora oraz organizowanie cyklicznych imprez kulturalnych w oparciu i istniejący potencjał i dziedzictwo.

Rozwój kapitału ludzkiego i aktywne społeczeństwo obywatelskie jest podstawową siłą napędową w procesie kształtowania rozwoju lokalnego. Jednym z głównych celów strategicznych powinno być wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej mieszkańców. Może się to stać poprzez na przykład organizowanie lokalnych przedsięwzięć kulturalnych związanych z tradycjami tego obszaru. Powinny się również rozwijać inicjatywy lokalne na rzecz odnowy miejsc ważnych historycznie. Aktywność kulturalna mieszkańców jest możliwa jeśli będą tworzone i będą się rozwijać ośrodki kulturalne i infrastruktura kultury, szczególnie na terenach wiejskich. Jakość kapitału ludzkiego i aktywność obywatelska w powiecie powinna być także oparta o rozwój inicjatyw mających na celu zrzeszanie, w tym tworzenie organizacji społecznych. Rolą powiatu jest przy tym koordynowanie tych procesów i wspieranie tworzenia i promocja podmiotów trzeciego sektora.

W rozwoju społeczności lokalnej aktywną rolę odgrywa lokalna administracja. Samorząd przyjazny dla społeczeństwa jest podstawą efektywnego jego funkcjonowania. Należy zatem doprowadzić do poprawy jakości pracy jednostek administracji i wzrostu świadomości obywatelskiej mieszkańców. Cel ten może zostać zrealizowany poprzez działania na rzecz podniesienia jakości kadr, szczególnie w administracji (szkolenia, usługi doradcze i wdrożeniowe), stworzenie systemów zarządzania wiedzą w JST, jak też stworzenie systemu monitoringu usług publicznych w powiecie.

VIII. CELE OPERACYJNE - KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cele operacyjne stanowią uszczegółowienie celów strategicznych i są podstawą dla określenia kierunków działań, co przekłada się w dalszym etapie planowania – etapie wdrożeniowym na wyznaczenia szczegółowych zadań do realizacji. W ten sposób cele operacyjne stanowią podstawę i uzasadnienie do umieszczania konkretnych zadań w Programie Rozwoju Powiatu, programach branżowych, czy Wieloletniej Prognozie Finansowej.

W ramach celów strategicznych realizowane będą następujące cele operacyjne – kierunki działań:

Cele strategiczne oraz kierunki działań

Cel strategiczny 1: Rozwój edukacji publicznej

Kierunki działań:

1. Rozwój infrastruktury oświatowej
  - 1.1 Podniesienie jakości infrastruktury sportowej przy szkołach ponadgimnazjalnych prowadzonych przez Powiat Lubartowski, poprzez budowę nowych boisk sportowych oraz modernizację istniejących hal sportowych, a także zakup niezbędnego wyposażenia.
  - 1.2 Modernizacja przyszkolnej infrastruktury pomocniczej m.in.: warsztatów do praktycznej nauki zawodu, pracowni specjalistycznych oraz zakup niezbędnego wyposażenia.
  - 1.3 Modernizacja obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej.
2. Poprawa jakości kształcenia oraz dostosowanie wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców powiatu do potrzeb rynku pracy.
  - 2.1 Dostosowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy - współpraca między pracodawcami a szkołami zawodowymi prowadzonymi przez Powiat Lubartowski.
  - 2.2 Realizacja projektów wyrównujących szanse edukacyjne uczniów szkół ponadgimnazjalnych.
  - 2.3 Nawiązanie współpracy partnerskiej pomiędzy placówkami oświatowymi z innymi podmiotami spoza terenu powiatu lubartowskiego w celu wymiany doświadczeń i podniesienia jakości kształcenia.
  - 2.4 Rozwój systemu poradnictwa zawodowego i psychologiczno-pedagogicznego.
  - 2.5 Realizacja projektów z zakresu aktywizacji zawodowej i społecznej młodzieży.

Cel strategiczny 2: Podniesienie jakości usług medycznych oraz poprawa stanu zdrowia mieszkańców powiatu

Kierunki działań:

1. Podniesienie jakości usług medycznych.
  - 1.1 Kontynuacja remontów budynków i infrastruktury zewnętrznej Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Lubartowie. Rewitalizacja otoczenia SP ZOZ w Lubartowie.
  - 1.2 Informatyzacja obsługi klienta w placówkach służby zdrowia (np. wprowadzenie

rejestracji internetowej i telefonicznej, wprowadzenie elektronicznej karty pacjenta).

1.3 Promowanie i wspieranie kształcenia podyplomowego kadry medycznej w kontekście dostosowania zasobów do zmieniających się potrzeb społecznych.

2. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców.

2.1 Rozszerzenie świadczeń w zakresie profilaktyki chorób cywilizacyjnych oraz mających największy wpływ na dezaktywizację zawodową (choroby układu krążenia, choroby nowotworowe, choroby psychiczne, choroby układu kostno-stawowo-mięśniowego oraz choroby układu oddechowego).

2.2 Rozszerzenie świadczeń medycznych w kierunku potrzeb osób starszych

2.3 Realizacja programów zdrowotnych typu: szczepienia profilaktyczne, zapobieganie cukrzycy, otyłości, próchnicy zębów u dzieci.

2.4 Wspieranie i promowanie inicjatyw mających na celu upowszechnienie zasad zdrowego stylu życia (impresz sportowych, tworzenie siłowni na świeżym powietrzu, zajęć i konkursów poświęconych m.in. przeciwdziałaniu uzależnieniom, profilaktyce nowotworów i chorób zakaźnych, promowaniu idei krwiodawstwa i transplantologii, doskonaleniu umiejętności udzielania pierwszej pomocy).

Cel strategiczny 3:

Zapewnienie efektywnej opieki społecznej dla potrzebujących mieszkańców powiatu, w tym osób niepełnosprawnych oraz rozwój skutecznej polityki prorodzinnej

Kierunki działań:

1. Dostosowanie powiatowych budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych (montaż wind, budowa podjazdów, tworzenie miejsc parkingowych dla niepełnosprawnych mieszkańców powiatu).
2. Efektywna informacja o instytucjach pomocowych świadczących usługi skierowane do osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.
3. Tworzenie punktów bezpłatnej pomocy prawnej na terenie powiatu.
4. Rozwój środowiskowych form wsparcia dla seniorów, osób niepełnosprawnych, osób z zaburzeniami psychicznymi.
5. Wsparcie dla osób samotnie wychowujących dzieci.

Cel strategiczny 4:

Rozwój infrastruktury technicznej

Kierunki działań:

1. Poprawa jakości dróg i komunikacji.
  - 1.1 Przebudowa i remonty wybranych odcinków dróg powiatowych zgodna z Planem rozwoju sieci dróg powiatowych na lata 2015-2020 z perspektywą do 2025 r.
2. Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnej
  - 2.1 Umożliwienie dostępu do szybkiego Internetu mieszkańcom wszystkich gmin.
  - 2.2 Zwiększenie liczby korespondencji elektronicznej względem korespondencji tradycyjnej.
  - 2.3 Podniesienie liczby e-usług świadczonych na platformie e-PUAP.
  - 2.4 Cyfryzacja zasobów geodezyjnych i kartograficznych powiatu.

Cel strategiczny 5:

Zwiększenie atrakcyjności powiatu

Kierunki działań:

1. Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości.
  - 1.1 Kompleksowa informacja gospodarcza skierowana do przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów w tym marketing oferty inwestycyjnej i terenów inwestycyjnych (istniejących i projektowanych).
  - 1.2 Realizacja prac scaleniowych na terenie Powiatu Lubartowskiego.
2. Ochrona i poprawa jakości środowiska przyrodniczego.
  - 2.1 Wdrażanie projektów z zastosowaniem odnawialnych i alternatywnych źródeł energii polegająca na działaniach termomodernizacyjnych budynków użyteczności publicznej należących do jednostek organizacyjnych Powiatu Lubartowskiego (obejmująca m.in. docieplenie ścian, stropów, wymianę stolarki okiennej, modernizację instalacji c.o. i c.w.u. , zastosowanie odnawialnych źródeł energii).
  - 2.2 Edukacja ekologiczna i propagowanie postaw proekologicznych wśród mieszkańców powiatu m.in.: poprzez akcje informacyjne podnoszące świadomość ekologiczną wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych przeprowadzane w placówkach oświatowych w formie konkursów ekologicznych, wydawnictwa proekologicznego.
  - 2.3 Promowanie istniejących szlaków turystycznych.
  - 2.4 Budowa ścieżek rowerowych.
  - 2.5 Promocja i korzystanie z ekologicznych środków transportu np. rower.
  - 2.6 Promowanie wśród mieszkańców informacji o rozwiązaniach wykorzystujących alternatywne źródła energii oraz programach umożliwiających pozyskanie środków na np.: wymianę kotłów c.o., instalację kolektorów słonecznych czy usuwanie azbestu z budynków mieszkalnych.
  - 2.7 Promowanie gospodarstw zajmujących się rolnictwem ekologicznym oraz agroturystyką.
  - 2.8 Promowanie i informowanie społeczeństwa nt. budowy farm wiatrowych.
  - 2.9 Pomoc przy tworzeniu grup producentów rolnych.
3. Zwiększenie roli i znaczenia kultury i dziedzictwa historycznego.
  - 3.1 Stworzenie nowej koncepcji promocji kultury i życia kulturalnego Powiatu w kontekście zmiany siedziby Młodzieżowego Domu Kultury (wzbogacenie oferty programowej o imprezy promujące dziedzictwo regionu).
  - 3.2 Propagowanie twórczości ludowej i rękodzieła podczas cyklicznych imprez kulturalnych m.in. „Powiatowego Przeglądu Dokonań Twórczych Biesiada Czerwcowca”, „Dożynki Powiatu Lubartowskiego”.
  - 3.3 Wydawanie publikacji zawierającej informacje na temat imprez kulturalnych, sportowych i społecznych.
4. Wzmocnienie potencjału turystycznego powiatu.
  - 4.1 Tworzenie warunków do rozwoju turystyki.
  - 4.2 Kontynuacja budowy tras rowerowych.
  - 4.3 Promocja lokalnej agroturystyki oraz wspieranie warunków do jej rozwoju.
  - 4.4 Wsparcie lokalnych producentów zdrowej żywności.
5. Promocja powiatu oraz współpraca powiatu z gminami, innymi powiatami oraz ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.
  - 5.1 Partnerska współorganizacja z gminami różnych przedsięwzięć (konferencji, szkoleń).
  - 5.2 Uczestnictwo w targach, wystawach, sympozjach i forach krajowych

- i międzynarodowych.
- 5.3 Nawiązanie partnerskiej współpracy z miastem lub powiatem z innego regionu kraju lub zagranicy.

Cel strategiczny 6:

Podniesie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców powiatu

Kierunki działań:

1. Poprawa stanu infrastruktury drogowej (chodniki, pobocza, sygnalizacja świetlna).
2. Wyposażenie młodzieży szkolnej w elementy odblaskowe.
3. Wsparcie budowy nowej siedziby KP PSP w Lubartowie.
4. Budowa systemu skutecznej pomocy w sytuacjach zagrożenia.

Cel strategiczny 7:

Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy

Kierunki działań:

1. Współpraca z przedsiębiorcami w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy.
  - 1.1 Utworzenie Partnerstwa Lokalnego na Rzecz Promocji Zatrudnienia, Rozwoju Rynku Pracy, Poradnictwa Zawodowego i Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu.
  - 1.2 Promocja ekonomii społecznej.
  - 1.3 Współpraca przy tworzeniu programów aktywności lokalnej.
  - 1.4 Kontynuowanie promocji przedsiębiorstw poprzez organizowanie „Złotego Lamparta”.
  - 1.5 Kontynuowanie realizowanego na terenie placówek oświatowych doradztwa zawodowego.
2. Podejmowanie działań zmniejszających bezrobocie.
  - 2.1 Zwiększenie ilości szkoleń zawodowych.
  - 2.2 Organizacja giełd pracy w szkołach ponadgimnazjalnych.
  - 2.3 Wspieranie i promowanie samozatrudnienia.

Cel strategiczny 8:

Budowa społeczeństwa obywatelskiego i zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców

Kierunki działań:

1. Organizowanie otwartych debat, sympozjów z udziałem mieszkańców gmin i władz powiatu.
2. Wspieranie samorządności i przedsiębiorczości i aktywności społecznej młodych ludzi.
3. Propagowanie wiedzy na temat praw człowieka i obywatela.
4. Wspieranie lub współrealizacja z NGO projektów społecznych poprzez wzmocnienie współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi.
5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz wspieranie inicjatyw oddolnych na rzecz rozwoju powiatu.

Wyznaczone cele strategiczne i operacyjne (kierunki działań) nie mają układu hierarchicznego i będą realizowane równocześnie w zależności od potrzeb i dostępności środków finansowych oraz zaangażowania się we wdrażanie programu poszczególnych instytucji i podmiotów.

W obrębie każdego z celów strategicznych wskazano propozycje przedsięwzięć, których realizacji należy się podjąć, aby osiągnąć wyznaczone cele strategiczne i priorytety.

Sformułowane zadania nie mają charakteru zamkniętego i mogą podlegać modyfikacjom w miarę pojawiania się realnych możliwości ich realizacji. W ramach poszczególnych kierunków działań realizowane będą projekty szczegółowo określające przedsięwzięcia.

Przyjęte rozwiązanie umożliwi zachowanie zgodności dokumentu z możliwościami finansowymi powiatu a przede wszystkim umożliwi dostosowanie go do aktualnych uwarunkowań zewnętrznych, w tym społeczno – gospodarczych i politycznych. Uszczegółowieniem i doprecyzowaniem planowanych do realizacji zadań z zakresu infrastruktury technicznej i drogowej jest sporządzany przez jednostkę organizacyjną – Zarząd Dróg Powiatowych „Planem rozwoju sieci dróg powiatowych na lata 2015-2020 z perspektywą do 2025 r. ”. Plan ten zawiera listę konkretnych zadań i projektów inwestycyjnych przewidzianych do realizacji na wraz z zakresem i harmonogramem finansowym w perspektywie do roku 2025.

W Programie Rozwoju Powiatu zostało zamieszczone zestawienie wieloletnich projektów inwestycyjnych we wszystkich obszarach związanych z rozwojem powiatu.

Przedstawione obszary wsparcia, cele operacyjne i kierunki działań sprecyzowano w taki sposób, aby możliwa była ich realizacja z udziałem krajowych i zagranicznych środków finansowych, w tym Funduszy Europejskich na lata 2014-2020.

Zadania ujęte w Planie zadań do roku 2020 są kontynuacją celów i priorytetów wyznaczonych w Strategii Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2007- 2015 i jednocześnie wpisują się w cele wyznaczone w „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 roku”. Zapisy przyjęte ujęte w Programie Rozwoju Powiatu Lubartowskiego są zgodne z pozostałymi dokumentami programowymi na poziomie krajowym i wspólnotowym.

Zgodność celów rozwoju powiatu lubartowskiego z celami rozwojowymi województwa lubelskiego pozwala na prowadzenie zintegrowanej polityki w regionie i umożliwia współpracę władz szczebla samorządowego z władzami województwa.

IX. ZGODNOŚĆ CELU GŁÓWNEGO I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

Podstawowe aktualne strategiczne dokumenty planistyczne w Polsce to:

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2030 r.
- Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

Praktycznym rezultatem dyskusji oraz zmianami w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U.06. nr 227, poz. 1658, z późn. zm.) było stworzenie nowego porządku strategicznego. W spójności z oczekiwaniami Unii Europejskiej co do zakresu dokumentów o charakterze strategicznym powstał nowy model. Ramę stanowią: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (perspektywa 2030 roku) oraz Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (zawsze w układzie 20 lat do przodu). W tak zdefiniowanych granicach mieścić się powinna Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 (10 letni horyzont czasowy) w korelacji z europejskim dokumentem programowym (Europa 2020) oraz 9 zintegrowanymi strategiami dotyczącymi:

- Innowacyjności i Efektywności Gospodarki,
- Rozwoju Transportu,
- Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska,
- Rozwoju Regionalnego,
- Rozwoju Kapitału Ludzkiego,
- Rozwoju Kapitału Społecznego,
- Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa,
- Sprawnego Państwa,
- Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa RP⁸.

Celem głównym Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu powinno być mierzone, z jednej strony, wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a z drugiej zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierówności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów.

Głównym sposobem osiągnięcia tego celu jest stabilny i wysoki wzrost gospodarczy. W porównaniu z przeciętnym tempem wzrostu w okresie 20 lat transformacji (4,2% rocznie) ambitnym celem byłoby osiągnięcie poziomu średnio ok. 3,5% wzrostu gospodarczego do 2020 roku, co jest niebywale trudne, nawet przy obecnych, ostrożnych założeniach. Gdyby realny okazał się taki scenariusz rozwojowy, w którym średni wzrost wyniesie ok 3,5%, to przyspieszenie wzrostu w większej skali potrzebne będzie w następnej dekadzie – 2020 - 2030.

W tym sensie „trzecia fala nowoczesności” oznacza umiejętne łączenie modernizacji, innowacji, impetu cyfrowego z poprawą jakości życia, powiązaną ze skokiem cywilizacyjnym, jakiego w tej perspektywie czasowej Polska winna dokonać. Realizacji tak postawionych zadań powinno towarzyszyć odpowiednio wysokie tempo wzrostu gospodarczego, które umożliwiłoby efektywną konwergencję do wyżej

⁸ Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030, mac.gov.pl

rozwinętych gospodarek Unii Europejskich pod względem dochodu na mieszkańca, w warunkach równowagi finansów publicznych, bez zagrożeń płynących z tytułu nadmiernego wzrostu długu publicznego, czy deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych. Wyraźnie postawionym **zadaniem** powinno być **przesunięcie wydatków publicznych w kierunku wydatków prorozwojowych**. Wysiłek na rzecz oszczędności musi być bowiem połączony z odpowiedzialnym ponoszeniem nakładów na inwestycje prorozwojowe o szczególnie priorytetowym charakterze. Wyznacznikiem takiego działania jest dostosowanie i połączenie tempa konwergencji z potrzebami inwestycyjnymi, zapobiegającymi nadmiernemu spowolnieniu gospodarczemu, czy stagnacji na rynku pracy.

Przez podniesienie poziomu życia rozumiemy wzrost dochodów w sektorze gospodarstw domowych, ułatwienie dostępu do edukacji i szkolenia, co prowadzi do podwyższenia poziomu wykształcenia społeczeństwa i podnoszenia kwalifikacji obywateli, wzrost zatrudnienia i wydajności pracy, skutkujące zarówno obniżeniem bezrobocia, jak i zwiększeniem poziomu aktywności zawodowej oraz poprawę zdrowotności mieszkańców Polski.

Przez podniesienie jakości życia rozumiemy istotną poprawę stanu i wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli, możliwość korzystania z funkcjonalnej i łatwo dostępnej infrastruktury technicznej i społecznej, życie w czystym, zdrowym i sprzyjającym środowisku przyrodniczym, uczestnictwo w życiu demokratycznym, uczestnictwo w kulturze i turystyce, przynależność do zintegrowanej, pomocnej wspólnoty lokalnej, umożliwiającej lepszą harmonizację życia rodzinnego i zawodowego oraz aktywność w ramach społeczeństwa obywatelskiego.

Podniesienie poziomu i jakości życia ma umożliwić polityka państwa pozwalająca na szybki, trwały rozwój gospodarczy w perspektywie długookresowej, oparty na rozwoju kapitału ludzkiego, zwiększaniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki i regionów, w tym na inwestycjach w sferze badań i rozwoju, oraz na uzyskanie stabilnych warunków ekonomiczno-społecznych i środowiskowych zapewniających europejski poziom i jakość życia obywateli i rodzin w kraju i wspólnotach lokalnych. Funkcjonowanie wspólnoty i jej bezpieczeństwo powinno być oparte o zasadę subsydiarności. W sytuacjach zagrożeń przerastających możliwości reagowania społeczności lokalnej powinna ona mieć wsparcie właściwych organów administracji publicznej.

Osiąganie strategicznego celu kluczowego Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2030 roku będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach zadaniowych:

- **konkurencyjności i innowacyjności (modernizacji),**
- **równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji),**
- **efektywności i sprawności państwa.**

Realizacja powyższych priorytetów będzie następować poprzez działania regulacyjne, decyzyjne i wdrożeniowe władz państwowych i administracji publicznej, jak i innych podmiotów życia społeczno – gospodarczego oraz system oceny postępu realizacji działań.

Celem głównym

Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego jest:

kreowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego zapewniającego odpowiedni poziom i jakość życia mieszkańców w oparciu o potencjał rozwojowy, zasoby i walory powiatu, rozwój infrastruktury oraz partnerską współpracę i efektywną promocję.

Cel główny Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego jest spójny z celem głównym Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju, a priorytety Strategii nawiązują do priorytetów w niej określonych.

Cele, priorytety i kierunki rozwoju na szczeblu regionalnym określa **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku**.

Wizja Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego

Wizja ta jest oparta na wspomnianym już założeniu, że szeroko rozumiane otoczenie regionu (świat – Europa – Polska) nie zostanie dotknięte długotrwałym, głębokim załamaniem gospodarczym i że procesy społeczno-gospodarcze będą przebiegały zgodnie z prawidłowościami współczesnego modelu rozwoju, w którym rosnącą rolę ogyrywają czynniki jakościowe (tak technologiczne, jak i społeczne).

Cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego z perspektywą do 2030 roku to:

Cel strategiczny 1: *Wzmacnianie urbanizacji regionu* będzie realizowany dzięki osiągnięciu następujących celów operacyjnych:

- 1.1. **Rozwijanie funkcji metropolitalnych** Lublina jako głównego ośrodka Polski Wschodniej, koncentrującego gospodarcze, naukowe i kulturalne kontakty ze światem, zwłaszcza ze wschodnimi sąsiadami.
- 1.2. **Wspieranie ponadlokalnych funkcji miast** (np. naukowych, akademickich, kulturalnych, turystycznych), które przyczyniają się do dynamizacji rozwoju tych miast i otaczających je obszarów.
- 1.3. **Poprawa skomunikowania** Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy.

Cel strategiczny 2: *Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich* będzie realizowany dzięki osiągnięciu następujących celów operacyjnych:

- 2.1. **Poprawa warunków dla wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw** przez m.in. promowanie i wspieranie scalania gruntów i powiększania obszaru gospodarstw, poprawę struktury gospodarstw i przyspieszenie przepływu ziemi do gospodarstw większych obszarowo i nastawionych na produkcję towarową.
- 2.2. **Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego**, pozwalający na wykorzystanie istniejącego potencjału surowcowego regionu.
- 2.3. **Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi** (grupy producenckie, spółdzielnie itp.).
- 2.4. **Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich** w najbardziej efektywnych sektorach gospodarki (głównie usług, w tym usług dla rolnictwa).
- 2.5. **Wyposażanie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną**, w sposób skoordynowany z innymi przedsięwzięciami i spójny wewnętrznie.

Cel strategiczny 3: *Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu* będzie realizowany dzięki następującym celom operacyjnym:

- 3.1. **Wspieranie najbardziej perspektywicznych kierunków badań i komercjalizacji ich wyników**.

3.2. Wspieranie kierunków kształcenia na poziomie wyższym szczególnie istotnych dla przyszłego rynku pracy regionu oraz mających unikatowe znaczenie w skali ponadregionalnej.

3.3. Stworzenie systemu wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego na rzecz rozwoju wybranych sektorów gospodarki.

3.4. Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu.

3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw.

3.6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Cel strategiczny 4: *Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu* będzie osiągniany dzięki realizacji następujących celów operacyjnych:

4.1. **Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu** dzięki powiązaniu jego najważniejszych miast sprawną siecią drogową, budowaną w pierwszej kolejności tam, gdzie jej niedoskonałość jest barierą rozwoju.

4.2. **Wspieranie włączenia społecznego.**

4.3. **Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej** m.in. przez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączaniu jej do regionalnych programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturotwórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych i edukacyjnych.

4.4. **Przełamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu.**

4.5. **Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.**

Do osiągnięcia celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego przyczynia się realizacja celów zapisanych w strategiach jednostek samorządu terytorialnego na szczeblu gmin i powiatów. Przyczynia się do tego także formuła celów strategicznych oraz operacyjnych Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego.

X. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA

Najbardziej znanym i powszechnie stosowanym przez samorządy mechanizmem weryfikacji postępów wdrażania planów jest ich monitoring. Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji i dokonywaniu systematycznych pomiarów przebiegu realizacji celów strategii. Ponieważ **Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015 – 2022** jest zarówno narzędziem planowania, jak i wspomaganie rozwoju Powiatu, stosownie do tych dwóch funkcji Programu, zasadnym wydaje się wyróżnienie dwóch płaszczyzn jego obserwacji i oceny.

Pierwszą płaszczyzną monitoringu jest obserwacja Programu jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój z całą logiką uzasadnienia tych działań. W płaszczyźnie tej obserwację należy prowadzić w trzech sferach:

- w sferze zmieniającej się diagnozowanej rzeczywistości;
- w sferze identyfikacji problemów;
- w sferze planowania rozwoju lokalnego.

Wymienione trzy sfery monitoringu dotyczą w istocie stopnia spójności z rzeczywistością i stopnia spójności z tymi uwarunkowaniami zewnętrznymi, którymi są osiągnięcia cywilizacyjne. Przyływ informacji o tych osiągnięciach wywołuje potrzebę ich adaptacji na terenie Powiatu. **Monitoring Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój powiatu winna być przeprowadzana, co najmniej raz na rok.** Zmienność uwarunkowań wpływających na potrzeby korygowania Programu i względy organizacyjne służb planowania strategicznego mogą w przyszłości pokazać, jakie cykle czasu należy przyjąć.

Drugą płaszczyzną monitoringu jest obserwacja i ocena wdrażania zadań lub programów operacyjnych w życie, w tym obserwacja realizacji zadań w sferze materialnej, głównie inwestycyjnej, jak i obserwacja wdrażania przedsięwzięć organizacyjnych. Niezwykle korzystną sytuacją dla monitoringu jest sytuacja, gdy Program posiada zorganizowany podmiot koordynujący prace nad jego wdrażaniem, informujący wszystkich partnerów o najbliższych zamierzeniach rozwojowych i przyjmujący od nich wszelkie inicjatywy w tym zakresie.

Z planowaniem strategicznym nierozdzielnie winien być związany system pomiaru efektów w formie **wskaźników** obrazujących miarę postępu i skuteczności wdrażania celów zawartych w Programie.

W metodologii planowania strategicznego stosuje się najczęściej wskaźniki na poziomie:

- produktu;
- rezultatu;
- oddziaływania;

Produkt to bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia, mierzony konkretnymi wielkościami. Produkt jest wynikiem interwencji w stan aktualny.

Rezultat to bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno – ekonomiczne, uzyskany natychmiast po zakończeniu danego projektu. Rezultaty to bezpośrednie, natychmiastowe efekty zrealizowanego projektu. Dostarczają one informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.

Oddziaływanie to długofalowe konsekwencje zrealizowanego produktu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów, którzy skorzystali w wyniku realizacji projektu.

Pomiar efektów wdrażania strategii mierzony będzie poprzez zestaw wskaźników obrazujących miarę postępu i skuteczności realizacji celów zawartych w strategii.

Wskaźniki realizacji celów strategicznych

**Cel strategiczny 1:
Rozwój edukacji publicznej**

Wskaźniki:

- średni wynik zdanych egzaminów maturalnych w danym roku (%)
- liczba rozbudowanych lub modernizowanych obiektów służących realizacji zadań oświatowych
- liczba wybudowanych i zmodernizowanych obiektów sportowych przy placówkach oświatowych
- liczba nowoutworzonych kierunków kształcenia

**Cel strategiczny 2:
Podniesienie jakości usług medycznych oraz poprawa stanu zdrowia mieszkańców powiatu**

Wskaźniki:

- liczba imprez i innych projektów służących ochronie zdrowia i profilaktyce zdrowotnej
- nakłady finansowe z budżetu powiatu lubartowskiego na przedsięwzięcia z zakresu ochrony i promocji zdrowia
- wysokość nakładów poniesionych na modernizację, rozbudowę i wyposażenie placówek ochrony zdrowia
- liczba wdrożonych programów promocji i profilaktyki zdrowotnej
- liczba osób biorących udział w programach promocji i profilaktyki zdrowotnej

**Cel strategiczny 3:
Zapewnienie efektywnej opieki społecznej dla potrzebujących mieszkańców powiatu, w tym osób niepełnosprawnych oraz rozwój skutecznej polityki prorodzinnej**

Wskaźniki:

- liczba punktów bezpłatnego poradnictwa prawnego funkcjonujących na terenie powiatu dla mieszkańców
- liczba utworzonych spółdzielni socjalnych
- liczba funkcjonujących rodzin zastępczych na terenie powiatu
- liczba dzieci znajdujących się w rodzinie zastępczej
- kwota wydatków na pomoc społeczną

**Cel strategiczny 4:
Rozwój infrastruktury technicznej**

Wskaźniki:

- długość zmodernizowanych dróg powiatowych
- długość zbudowanych i rozbudowanych ciągów pieszych i rowerowych
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych mostów
- liczba wybudowanych parkingów i miejsc parkingowych w miejscach atrakcyjnych turystycznie
- wysokość nakładów poniesionych na inwestycje drogowe.

**Cel strategiczny 5:
Zwiększenie atrakcyjności powiatu**

Wskaźniki:

- kwota wzrostu dochodów budżetu Powiatu w wyniku pojawienia się nowych

inwestycji

- liczba inicjatyw i przedsięwzięć w ramach współpracy lokalnych firm i władz Powiatu
- liczba podpisanych międzynarodowych porozumień partnerskich
- liczba kampanii / imprez promocyjnych

Cel strategiczny 6:

Podniesie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców powiatu

Wskaźniki:

- liczba inicjatyw i przedsięwzięć powiatu mających na celu promowanie zachowań prospołecznych wśród młodzieży
- liczba inicjatyw i przedsięwzięć mających na celu wspieranie Policji i innych służb
- spadek ilości przestępstw i wypadków drogowych
- ilość nowego sprzętu i wyposażenia jednostek straży pożarnej
- liczba inicjatyw i przedsięwzięć promujących i informujących lokalną społeczność o zagrożeniach

Cel strategiczny 7:

Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy

- stopa bezrobocia, liczba bezrobotnych, liczba osób długotrwale bezrobotnych
- liczba stworzonych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych
- struktura bezrobocia wg wieku, wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy
- kwota wydatków na programy walki z bezrobociem
- liczba szkoleń / warsztatów / prelekcji dostosowujących zasoby wiedzy

Cel strategiczny 8:

Budowa społeczeństwa obywatelskiego i zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców

Wskaźniki:

- liczba przedsięwzięć, inicjatyw i projektów zorganizowanych przez lokalne organizacje społeczne
- liczba opracowanych i wdrożonych technik prowadzenia konsultacji społecznych ze społecznością lokalną w kluczowych sprawach dla Powiatu
- liczba przedsięwzięć i inwestycji zrealizowane w oparciu o konsultacje społeczne
- liczba mieszkańców uczestniczących w konsultacjach społecznych
- liczba wydawnictw promujących Powiat, jego historię i teraźniejszość

XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I PLAN FINANSOWY REALIZACJI PROGRAMU

Realizacja przewidzianych w Programie Rozwoju projektów inwestycyjnych oraz zadań o charakterze nieinwestycyjnym wymaga zazwyczaj wydatkowania znacznych środków finansowych. W obecnej sytuacji ekonomiczno – prawnej główne źródła finansowania rozwoju lokalnego stanowią:

- Budżet jednostek samorządu terytorialnego: gmin, powiatów, województw;
- Budżet państwa: dotacje celowe, środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw;
- Środki funduszy celowych, np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Środki z Funduszy Strukturalnych, Funduszu Spójności, oraz Inicjatyw Wspólnotowych Unii Europejskiej;
- Fundusze prywatne oraz fundusze organizacji pozarządowych.

Nowa perspektywa budżetowa Unii Europejskiej na lata 2014-2020 umożliwia pozyskanie znacznych funduszy z programów krajowych oraz programu regionalnego. Środki finansowe na realizację celów tych programów pochodzą z Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Należy jednak nadmienić, że podział środków w ramach dostępnych programów oraz opracowywanie ich ostatecznej wersji w dalszym ciągu trwa, dlatego poniższe informacje zaczerpnięte są z najbardziej aktualnych źródeł.

Środki pozyskane z Unii Europejskiej

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020,

W ramach Priorytetu inwestycyjnego 3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym poprzez inkubatory przedsiębiorczości małe i średnie przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu i sieci aniołów biznesu mogą otrzymać wsparcie w formie dotacji i instrumentów finansowych.

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój,

Priorytet inwestycyjny 8.6.

Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie Gwarancji dla Młodzieży. Przykładowe przedsięwzięcie, które może otrzymać wsparcie:

- Udzielanie pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Pożyczki na preferencyjnych warunkach ze środków będących w dyspozycji Banku Gospodarstwa Krajowego.

Priorytet inwestycyjny 8.10. Aktywne i zdrowe starzenie się. Przykładowe przedsięwzięcia, które mogą otrzymać wsparcie:

- Upowszechnianie idei aktywnego i zdrowego starzenia się.
- Stworzenie i rozbudowanie sieci współpracy na rzecz aktywności zawodowej i zatrudnienia osób w wieku 50+.

Beneficjentami mogą być JST oraz ich jednostki organizacyjne.

Priorytet inwestycyjny 9.4. Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie. Przykładowe przedsięwzięcia, które mogą otrzymać wsparcie:

- Podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadr publicznych i niepublicznych instytucji działających na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem (m.in. szkolenia, specjalizacje, studia, studia podyplomowe, samokształcenie, superwizja, doradztwo) oraz kadr publicznych i niepublicznych instytucji działających w ramach innych polityk sektorowych kluczowych dla włączenia społecznego i walki z ubóstwem.
- Wypracowanie, przetestowanie i wdrożenie nowych modeli pracy socjalnej i innych form wsparcia grup wykluczonych.
- Wypracowanie i wdrożenie systemu kooperacji pomiędzy publicznymi i niepublicznymi instytucjami działającymi w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa, a także pomiędzy tymi instytucjami a podmiotami innych Polityk sektorowych m. in. edukacji i zdrowia na rzecz redukcji ubóstwa, integracji społecznej i poprawy zatrudnienia, rewizja i doskonalenie istniejących rozwiązań w tym zakresie.

Priorytet inwestycyjny 9.7. Ułatwienie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. Przykładowe przedsięwzięcia, które mogą otrzymać wsparcie:

- Rozwój nowych usług społecznych o charakterze profilaktycznym i interwencyjnym, z uwzględnieniem grup szczególnie zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym dzieci i młodzieży.
- Badanie efektywności stosowania usług społecznych na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Priorytet inwestycyjny 9.8. Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej. Przykładowe przedsięwzięcia, które mogą otrzymać wsparcie:

- Wyposażenie w kompetencje i wiedzę w obszarze ekonomii społecznej i na rzecz rozwoju ekonomii społecznej interesariuszy ważnych dla rozwoju sektora ekonomii społecznej, w tym przedstawicieli władz i pracowników administracji publicznej oraz liderów lokalnych.

Priorytet inwestycyjny 10.1. Ograniczanie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego z uwzględnieniem formalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia. Przykładowe przedsięwzięcia, które mogą otrzymać wsparcie:

- Wzmocnienie systemu wspierania szkół i placówek ukierunkowanego na ich rozwój służący podniesieniu jakości kształcenia oraz zapewnieniu równego dostępu i równych szans.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,

Priorytet inwestycyjny 6.5. Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu.

Przewidywane jest wsparcie w formie bezzwrotnej.

Finansowanie rozwoju Powiatu Lubartowskiego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

Podział Funduszy Europejskich na poszczególne dziedziny wymagające wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

Oś priorytetowa	Wsparcie UE (EUR)	Udział łącznego wsparcia UE w całości środków programu	Fundusz
I. Badania i innowacje	100 416 755	4,50%	EFRR
II. Cyfrowe lubelskie	72 255 674	3,24%	EFRR
III. Konkurencyjność przedsiębiorstw	262 806 216	13,07%	EFRR
IV. Energia przyjazna środowisku	150 866 891	6,76%	EFRR
V. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna	258 939 368	11,61%	EFRR
VI. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	154 615 611	6,93%	EFRR
VII. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	70 707 126	3,17%	EFRR
VIII. Mobilność regionalna i ekologiczny transport	271 031 040	12,15%	EFRR
IX. Rynek pracy	197 944 462	8,87%	EFS
X. Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian	55 943 406	2,51%	EFS
XI. Włączenie społeczne	180 510 722	8,09%	EFS
XII. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje	123 735 094	5,55%	EFS
XIII. Infrastruktura społeczna	232 928 490	10,44%	EFRR
XIV. Pomoc techniczna	69 424 084	3,11%	EFS

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020

Innym ważnym źródłem finansowania będą środki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020. Samorzady lokalne będą miały możliwość

sfinansowania inwestycji w ramach działania Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich (art. 20). Będą możliwe do sfinansowania :

- Inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem, lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i w oszczędzanie energii
- Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej
- Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury.

Program ERASMUS+

Program wszedł w życie w 2014 r. zaś realizacja zadań jest przewidziana do 2020 r. Program oferuje wsparcie finansowe dla instytucji i organizacji działających w obszarze edukacji i szkoleń, młodzieży oraz sportu w Europie. Jego celem jest wspieranie rozwijania umiejętności jego uczestników oraz zwiększania ich szans na zatrudnienie, a także modernizacja systemów edukacji, szkoleń i wspierania młodzieży. Istnieją możliwości finansowania działań w ramach następujących sektorów:

Edukacja szkolna - sektor realizujący akcje 1 i 2 programu Erasmus+ w odniesieniu do przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych:

- Akcja 1. Mobilność edukacyjna – projekty mające na celu „poprawę jakości pracy placówki oświatowej osiąganą przez udział jej pracowników w mobilnościach zagranicznych takich jak kursy i szkolenia, w trakcie których podnoszą oni własne kompetencje zawodowe”.

Potencjalni beneficjenci to: organizacje – publiczne i niepubliczne przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja oraz szkoły ponadpodstawowe.

- Akcja 2. Partnerstwa strategiczne - projekty polegające na dwu- lub trzyletniej, międzynarodowej współpracy placówek edukacyjnych, władz oświatowych i innych organizacji zajmujących się edukacją szkolną. W szczególności współpraca szkół (co najmniej dwie szkoły z różnych krajów) oraz współpraca instytucji działających w obszarze edukacji (co najmniej trzy dowolne instytucje działające w obszarze edukacji z trzech różnych krajów). Potencjalni beneficjenci to: placówki publiczne i niepubliczne: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i artystyczne oraz władze oświatowe i inne organizacje działające w obszarze edukacji z terenu Unii Europejskiej i nie tylko.

Edukacja dorosłych - to sektor realizujący akcje 1 i 2 programu Erasmus+ w odniesieniu do instytucji związanych z edukacją osób dorosłych:

- Akcja 1. Mobilność edukacyjna - organizacje związane z edukacją dorosłych mogą wysyłać za granicę swoich pracowników. O dofinansowanie projektu, trwającego rok lub dwa lata, mogą się ubiegać organizacje związane z edukacją dorosłych (lub konsorcjum minimum trzech organizacji z tego samego kraju).
- Akcja 2. Partnerstwa strategiczne - akcja umożliwia wymianę doświadczeń i rozszerzenie współpracy pomiędzy organizacjami i instytucjami zajmującymi się edukacją dorosłych z różnych krajów. O dofinansowanie mogą się ubiegać

organizacje działające w obszarze edukacji dorosłych z krajów uczestniczących w programie Erasmus+.

Projekty Centralne i Sport:

Projekty, które ubiegać się będą o dofinansowanie muszą dotyczyć przede wszystkim rozwoju sportu na poziomie najbliższym obywatelowi. Wspierane będą m.in. projekty partnerskie w dziedzinie sportu. Działania, które mogą uzyskać dofinansowanie to: rozwój oraz wprowadzanie innowacyjnych praktyk w różnych obszarach sportu i aktywności fizycznej pomiędzy różnymi instytucjami i organizacjami w i poza sportem. Beneficjentami mogą być np. instytucje publiczne odpowiedzialne za sport na lokalnym, regionalnym lub krajowym poziomie, organizacje działające na rzecz promocji aktywności fizycznej i aktywnego wypoczynku, organizacje sportowe.

Skarb Państwa

Ministerstwo Sportu i Turystyki

Ministerstwo Sportu i Turystyki Departament Turystyki ogłasza rokrocznie otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych z zakresu turystyki. O dofinansowanie mogą starać się organizacje pozarządowe oraz inne jednostki prowadzące działalność pożytku publicznego jak np. stowarzyszenia jednostek samorządowych działające dłużej niż trzy lata, których działalność w sferze turystyki (m.in. ekoturystyki, agroturystyki, przewodnictwa i pilotażu, rekreacji, wypoczynku, hotelarstwa) lub krajoznawstwa jest jednym z celów lub zadań statutowych. Podmioty te mogły się starać o dofinansowanie następujących zadań w 2015 r.:

- Wspieranie rozwoju turystyki polskiej (popularyzacja turystyki krajowej, rozwój dziedzin gospodarki turystycznej, konkurencyjność i innowacyjność produktów turystycznych). Zadania te mają być realizowane ze szczególnym uwzględnieniem:
  - turystyki dzieci i młodzieży, osób starszych i niepełnosprawnych oraz turystyki związanej z „Dużymi Rodzinami” (wielodzietnymi);
  - turystyki kulturowej, w tym w obiektach zabytkowych i dziedzictwa przemysłowego;
  - turystyki aktywnej, w tym turystyki rowerowej i wodnej;
  - turystyki wiejskiej;
  - turystyki biznesowej i przemysłu spotkań w Polsce;
  - ekoturystyki;
  - turystyki zdrowotnej;
- Kształtowanie przestrzeni turystycznej – zadania związane z wytyczaniem, znakowaniem i konserwacją szlaków (m.in. pieszych, narciarskich, rowerowych, wodnych), które znajdują się na terenie Polski.
- Działania na rzecz jakości kadr (szkolenia, seminaria, warsztaty, konferencje).

Wymagany jest wkład własny finansowy podmiotu wnioskującego o dotację wynosi minimum 15 % kosztu całkowitego zadania.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Możliwe jest uzyskanie dofinansowania w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. Mecenatu, które są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, oraz podmioty gospodarcze. Na rok 2015 zostały ogłoszone np. program: Dziedzictwo kulturowe składający się z m.in. takich priorytetów jak: ochrona zabytków (przewidujący

konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne), kultura ludowa i tradycja (wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnymi ogólnopolskim).

Inne programy:

- Rozwój infrastruktury kultury – program, którego celem rozbudowa i modernizacja infrastruktury instytucji kultury i innych podmiotów działających w obszarze kultury. Do dofinansowania kwalifikują się m.in. zadania takie jak: budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej czy zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej
- Infrastruktura domów kultury – celem programu jest rozbudowa i modernizacja infrastruktury domów i ośrodków kultury m.in. remont obiektów kulturalnych i zakup wyposażenia na potrzeby prowadzenia edukacji kulturalnej. O dofinansowanie mogą starać się biblioteki, domy kultury, ośrodki kultury posiadające status samorządowej instytucji kultury oraz jednostki samorządu terytorialnego jako organy prowadzące te instytucje.

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020

Program przewiduje realizację działań w ramach czterech obszarów priorytetowych:

Priorytet I. Edukacja osób starszych.

Przykładowe kierunki działań, które mogą otrzymać wsparcie to: zajęcia edukacyjne z zakresu różnych dziedzin, programy edukacyjne, warsztaty o starzeniu osób starszych i aktywnym starzeniu, kształcenie opiekunów.

Priorytet II. Edukacja osób starszych.

Przykładowe kierunki działań, które mogą otrzymać wsparcie to: budowanie sieci społecznych w tym wolontariat wewnątrz- i międzypokoleniowy, przeciwdziałanie e-wykluczeniu.

Priorytet III. Partycypacja społeczna osób starszych.

Przykładowe kierunki działań, które mogą otrzymać wsparcie to: wspieranie uczestnictwa i integracji w życiu społecznym/publicznym, włączanie osób starszych w proces tworzenia i funkcjonowania grup obywatelskich oraz organizacji pozarządowych.

Priorytet IV. Usługi społeczne dla osób starszych.

Przykładowe kierunki działań, które mogą otrzymać wsparcie to: rozszerzenie dostępności do usług społecznych m.in. opiekuńczych, kulturalnych, edukacyjnych, poradniczo-doradczych, sportowych i turystycznych, szkolenia dla wolontariuszy i opiekunów (z zakresu pomocy osobom starszym).

Beneficjentami programu mogą być np. organizacje pozarządowe, spółdzielnie socjalne, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, partnerstwa JST. Wsparcie będzie miało charakter dotacyjny (od 20 000 – 200 000 tys. zł), wkład własny w wysokości minimum 10% wartości projektu.

Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2020

Fundusz Inicjatyw Obywatelskich jest „instrumentem programowym i finansowym zwiększającym dynamikę rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz przejawem, wypracowanej w partnerstwie publiczno-społecznym, troski o rozwój aktywności obywatelskiej i potrzeby wzmocnienia miejsca i roli trzeciego sektora w realizacji zadań publicznych”. Program FIO na lata 2014-2020 będzie finansowany z krajowych środków

publicznych pochodzących z budżetu państwa. Rocznie na ten cel ma być przeznaczanych 60 mln zł.

Zakres wszystkich możliwych do zrealizowania w ramach Programu projektów obejmuje wymienione w Ustawie o Działalności Pożytku Publicznego i Wolontariatu (art.4) obszary działalności pożytku publicznego m.in. pomoc społeczna, ochrona i promocja zdrowia, nauka, edukacja, oświata i wychowanie, upowszechnianie kultury fizycznej i sportu, promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem pracy.

1. PLAN FINANSOWY KLUCZOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH PROGRAMU – lata 2015-2022

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2015-2025							Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	- 2025				
Cel strategiczny 1: Rozwój edukacji publicznej											
Planowane projekty:											
Podniesienie kompetencji kluczowych uczniów, wykształcenie umiejętności niezbędnych na rynku pracy								RPO WL działanie 12.2, budżet powiatu	-	-	I LO i Gimnazjum Sportowe w Z S Nr 2
Budowa boiska wielofunkcyjnego wraz z bieżnią								RPO, budżet powiatu	2055244	15%	Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej
Wsparcie uczniów w zakresie zdobywania dodatkowych uprawnień zwiększających ich szanse na rynku pracy i wyposażenie pracowni przedmiotów zawodowych								Działanie 12.4 RPO WL	400000	-	j.w.
Poprawa warunków kształcenia poprzez prace termo modernizacyjne w Zespole Szkół Nr 2 w Lubartowie.								RPO WL działanie 13.7, budżet powiatu	1175000	15%	Zespół Szkół Nr 2 im. Księcia Pawła Karola Sanguszki
Nowoczesna Szkoła w Powiecie Lubartowskim								RPO WL 2014-2020 Działanie 13.6, budżet powiatu	3 725 000	15%	Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej

Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2015-2025							Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	- 2025				
Zakup sprzętu i wyposażenia związanego z edukacją zawodową								RPO WL działanie 12.4, budżet powiatu	1 027 806	15%	Technikum Zawodowe Nr 2 w Zespole Szkół Nr 2
Nowoczesne centra edukacji zawodowej powiatów lubelskich								-	-	-	-
Cel strategiczny 2: Podniesienie jakości usług medycznych oraz poprawa stanu zdrowia mieszkańców powiatu											
Planowane projekty:											
„Zdrowe Lubelskie” optymalizacja usług medycznych w Województwie Lubelskim, poprzez utworzenie i zintegrowanie sieci szpitali powiatowych”								RPO WL , budżet powiatu	11 000 000	15%	SPZOZ
Cel strategiczny 3: Zapewnienie efektywnej opieki społecznej dla potrzebujących mieszkańców powiatu, w tym osób niepełnosprawnych oraz rozwój skutecznej polityki prorodzinnej											
Planowane projekty:											
Realizacja projektu „Przełamując Milczenie”								RPO WL	80 200	15%	PCPR
Aktywizacja społeczno-zawodowa beneficjentów PCPR w Lubartowie								j.w.	1 250000	15%	PCPR
Usługi społeczne na rzecz rodziny								j.w.	500000	15%	PCPR
Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie								Dotacja celowa budżetu państwa	80000	-	PCPR
„Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej”								j.w.	113 292	50%	PCPR
„Zakup autobusu do przewozu osób niepełnosprawnych”								Budżet powiatu, PFRON	400000	50%	Środowisko wy Dom

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2015-2025							Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	- 2025				
											Samopomocy w Lubartowie
„Docieplenie budynku Środowiskowego Domu Samopomocy w Lubartowie”								Budżet Państwa	160000	-	j.w.
„Przystosowanie Środowiskowego Domu Samopomocy w Lubartowie dla potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo.”								Budżet Państwa	2500000	-	j.w.
Cel strategiczny 4: Rozwój infrastruktury technicznej											
Planowane projekty:											
Przebudowa i remonty wybranych odcinków dróg powiatowych zgodna z Planem rozwoju sieci dróg powiatowych na lata 2015-2020 z perspektywą do 2025 r.								Środki zewnętrzne z budżetu środków krajowych i europejskich, RPO WL, PROW 2014-2020, budżet państwa, budżet powiatu,	160 922 855	15%	Powiatowy Zarząd Dróg
e-Geodezja – cyfrowy zasób geodezyjny województwa lubelskiego								RPO WL budżet państwa, budżet powiatu,	11 632 808	-	Starostwo powiatowe
Regionalna Sieć Szerokopasmowa Lublin północny wschód. Obniżenie kosztów usług teleinformatycznych								RPO WL budżet państwa, budżet powiatu,	1 054 604	-	-
Cel strategiczny 5: Zwiększenie atrakcyjności powiatu											
Cel strategiczny 6:											

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2015-2025							Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	- 2025				
Podniesie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców powiatu											
Cel strategiczny 7: Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy											
„Aktywizacja osób 30 lat i więcej pozostających bez pracy w powiecie lubartowskim (I)”								Działanie 9.2 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego	b.d.	-	Powiatowy Urząd Pracy
„Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w powiecie lubartowskim (I)”								Poddziałanie 1.1.2 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój	4 294 900	-	Powiatowy Urząd Pracy
Cel strategiczny 8: Budowa społeczeństwa obywatelskiego i zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców											
Łączne nakłady na realizację Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego								-	197 618 903	-	Zarząd Powiatu

XII WDRAŻANIE PROGRAMU – ZAŁOŻENIA SYSTEMU REALIZACJI

Realizacja Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego uzależniona jest od możliwości finansowych powiatu oraz od wysokości uzyskanych środków, zarówno krajowych jak i w ramach funduszy Unii Europejskiej.

W celu efektywnego wdrażania Programu konieczna będzie koordynacja działań na poziomie Powiatu. Rolę koordynatora pełnił będzie powołany komitet sterujący – zespół zadaniowy – do zadań którego należało będzie:

- opiniowanie zmian i uzupełnień Programu;
- zapewnienie zgodności realizacji Programu z obowiązującymi przepisami (w zakresie zamówień publicznych, ochrony środowiska, ochrony dóbr dziedzictwa kulturowego);
- promocja Programu;
- sporządzanie materiałów informacyjnych na temat wdrażania Programu;
- sporządzanie informacji o nieprawidłowościach w realizacji Programu;
- monitorowanie działań związanych z realizacją Programu;

Instytucją wdrażającą Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego jest Zarząd Powiatu Lubartowskiego, na którym spoczywa obowiązek:

- opracowania i składania wniosków o dotacje;
- kontroli formalnej składanych wniosków i ich zgodności z obowiązującymi procedurami;
- zapewnienie informacji o finansowaniu projektów.

Ocena Programu

Monitoring Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego polegał będzie na kontroli przebiegu realizacji projektów i zadań, prowadzących do osiągnięcia celów operacyjnych oraz celów strategicznych. Ocena stopnia realizacji Programu służyła będzie przede wszystkim do oszacowania uzyskanych efektów z realizacji poszczególnych projektów. Oceniając projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej przyjmuje się następujące typy ocen:

- ex – ante – przed realizacją projektu;
- mid – term – w połowie realizacji projektu;
- ex – post – na zakończenie projektu;
- on – going – na bieżąco;

Inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym oraz organizacjami pozarządowymi

Czynnikiem decydującym o realizacji Programu jest współpraca pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi. Drugim istotnym czynnikiem w rozwoju Powiatu jest komunikacja władz samorządowych z mieszkańcami Powiatu. Współpraca międzysektorowa miała miejsce na etapie opracowania Programu, gdzie wszyscy wspólnie wyznaczyli kierunek działania Powiatu Lubartowskiego. Współpraca ta będzie dalej prowadzona w odniesieniu do podejmowanych zadań inwestycyjnych i o charakterze nieinwestycyjnym.

Aktualizacja Programu

Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego jest dokumentem otwartym i podlegała będzie aktualizacji w miarę potrzeb lokalnych. Podstawą do aktualizacji Programu będzie:

- analiza postępu w realizacji zadań podjętych w Programu;
- zmiany w lokalnej sytuacji społeczno – gospodarczej, np. nowe, pojawiające się problemy i uwarunkowania;
- zmiany w otoczeniu zewnętrznym, będące np. źródłem szans rozwojowych.

Promocja i informowanie o Programie

Strategia promocyjna jest jednym z podstawowych elementów zapewniających realizację celów w poszczególnych fazach wdrażania Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego. Jest ona ściśle powiązana z celami strategicznymi oraz zakładanymi rezultatami.

Celem działań promocyjnych jest rozpowszechnienie założeń Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego wśród mieszkańców **poprzez zastosowanie różnorodnych środków komunikacji społecznej**.

Realizacja Programu zależy od skutecznie przeprowadzonej kampanii promocyjnej, która musi być dobrze zaplanowana i profesjonalnie zrealizowana z wykorzystaniem odpowiednich metod i instrumentów promocji.

Strategia realizacji działań promocyjnych wynika z założeń zawartych w Programie Rozwoju Powiatu Lubartowskiego jest ukierunkowana na realizację następujących celów:

- Promocja projektu, w ramach którego została opracowana Strategia,
- Promocja założeń strategicznych na poziomie Powiatu Lubartowskiego,
- Pozyskanie poparcia społeczności lokalnych do realizacji poszczególnych projektów,
- Rozpowszechnienie efektów Programu.

Nadrzędnym celem działań promocyjnych jest wykreowanie celów Programu na zewnątrz, a także zaprezentowanie konkretnych projektów w celu zachęcenia społeczności lokalnych do realizacji poszczególnych projektów.

ZAŁOŻENIA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH

Działania promocyjne realizowane w ramach Programu będą prowadzone na dwóch płaszczyznach:

- budowanie kanałów komunikacyjnych w celu uzyskania akceptacji społecznej dla działań projektowych.
- prowadzenie akcji promocyjnych działań projektowych prowadzących do efektywnego pozyskania potencjalnych beneficjentów i zmotywowania ich do aktywnego udziału we wdrażaniu Programu.

ODBIORCY DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH

Odbiorcy bezpośredni (beneficjenci ostateczni):

⇒ mieszkańcy Powiatu Lubartowskiego

Odbiorcy pośredni:

- ⇒ władze lokalne, regionalne
- ⇒ instytucje współpracujące w ramach realizacji Programu
- ⇒ media lokalne i regionalne.

ZASIĘG PROMOCJI

Promocja Programu obejmie swoim zasięgiem Powiat Lubartowski. Ponadto zakłada się rozpowszechnienie celów i efektów wdrażania Programu na poziomie ościennych powiatów i całego Województwa lubelskiego.

GŁÓWNE DZIAŁANIA PROMOCYJNE

W ramach realizacji projektu zostaną przeprowadzone następujące działania promocyjne:

DZIAŁANIE 1

- ⇒ **Nazwa działania:** przygotowanie i dystrybucja materiałów promocyjnych Programu (ulotki promocyjne)
- ⇒ **Cel działania:** rozpowszechnienie informacji o Programie wśród mieszkańców Powiatu Lubartowskiego
- ⇒ **Miejsce realizacji:** Powiat Lubartowski
- ⇒ **Zasięg oddziaływania:** Województwo Lubelskie

DZIAŁANIE 2

- ⇒ **Nazwa działania:** prowadzenie akcji informacyjno-promocyjnej wśród mieszkańców (spotkania, seminaria tematyczne, panele robocze)
- ⇒ **Cel działania:** zaangażowanie mieszkańców w proces tworzenia projektów lokalnych zgodnych z założeniami Programu
- ⇒ **Miejsce realizacji:** Powiat Lubartowski
- ⇒ **Zasięg oddziaływania:** Powiat Lubartowski

DZIAŁANIE 3

- ⇒ **Nazwa działania:** prowadzenie akcji rozpowszechniającej wdrożone projekty
- ⇒ **Cel działania:** określenie efektów projektów i rozpowszechnienie ich na poziomie lokalnym i regionalnym
- ⇒ **Miejsce realizacji:** Powiat Lubartowski
- ⇒ **Zasięg oddziaływania:** Województwo Lubelskie

KAMPANIA PUBLIC RELATIONS

Kampania Public Relations Programu będzie obejmowała następujące akcje promocyjne:

- Zamieszczenie Programu na stronie internetowej Powiatu Lubartowskiego;
- Poinformowanie prasy lokalnej o opracowaniu i wdrażaniu Programu;
- Wywieszenie informacji o przystąpieniu do wdrażania Programu na tablicy ogłoszeń Powiatu Lubartowskiego;

- Informowanie mieszkańców o etapach wdrażania Programu na posiedzeniach Rady Powiatu Lubartowskiego.

SPÓJNOŚĆ MATERIAŁÓW PROMOCYJNYCH

Akcja informacyjno-promocyjna będzie bazowała na wykorzystaniu i nawiązaniu do symboli, haseł, logo i znaków Powiatu Lubartowskiego.

NARZĘDZIA KAMPANII PROMOCYJNEJ

Narzędzia służące dotarciu do poszczególnych grup docelowych:

- materiały reklamowe (broszury, plakaty, tabliczki ogłoszeniowe);
- jednolity system identyfikacji wzrokowej projektu, tzn. używanie odpowiednich oznaczeń i symboli projektu;
- informacje w mediach lokalnych i regionalnych (wysyłanie notatek prasowych, wywiady, nawiązanie i podtrzymywanie kontaktów z instytucjami współpracującymi);
- Internet (informacja o projekcie na stronie internetowej Powiatu, banery na stronach instytucji rynku pracy);
- bezpośrednie spotkania z mieszkańcami;
- prezentacja multimedialna Programu i poszczególnych projektów.

ZASADY PROWADZENIA KAMPANII PROMOCYJNEJ

Kampania promocyjna będzie miała charakter ciągły i jest ściśle powiązana z poszczególnymi fazami realizacji Programu. Realizacja poszczególnych etapów kampanii promocyjnej będzie przebiegała zgodnie z jej założeniami. Zakłada się, że nasilona kampania informacyjno-promocyjna będzie prowadzona w pierwszym etapie wdrażania Programu. W kolejnej fazie stopniowo przejdzie w etap promocji osiągnięć i dobrych przykładów.

Efektami działań, które zostaną podjęte przez Powiat Lubartowski w zakresie Public Relations Programu będą:

- zapewnienie mieszkańcom wpływu na poprawę jakości życia i kierunek rozwoju obszaru objętego Programem;
- budowanie wzajemnego zaufania pomiędzy władzami samorządowymi a społeczeństwem;
- uzyskanie poparcia dla działań i inwestycji władz lokalnych podejmowanych dla dobra wspólnego;
- zwiększenie zaangażowania mieszkańców Powiatu w realizację wspólnych przedsięwzięć;
- bieżące informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań na poziomie lokalnym;
- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich grup docelowych na terenie wdrażania Programu.

1. WDRAŻANIE PROGRAMU NA POZIOMIE OPERACYJNYM

Za wdrażanie Programu na poziomie operacyjnym odpowiedzialne będzie Starostwo Powiatowe w Lubartowie, którego zadaniem będzie organizowanie i przeprowadzanie odpowiednich działań. Wśród działań najściślej związanych z realizacją projektów wynikających z Programu Rozwoju wskazać należy:

Sprawy techniczno – inwestycyjne, w tym między innymi:

- prowadzenie procedur przetargowych dotyczących zamówień publicznych;
- obsługa procesów inwestycyjnych Powiatu;
- utrzymywanie bądź nadzór technicznych nad obiektami użyteczności publicznej, terenami zieleni, drogami publicznymi, itp.;
- zarządzanie mieniem komunalnym oraz racjonalne gospodarowanie zasobem nieruchomości;
- zarządzanie zagospodarowaniem przestrzennym;
- zarządzanie ochroną środowiska.

Sprawy finansowo – księgowo, w tym między innymi:

- obsługa finansowa budżetu, w tym prowadzenie rozliczeń inwestycji powiatowych;
- podejmowanie działań w celu pozyskania środków spoza budżetu Powiatu na realizację zadań własnych;
- współdziałanie w pracach komisji przetargowej.

Sprawy związane z promocją Powiatu, kontaktami z mediami, turystyką, itd., w tym między innymi:

- promocja Powiatu;
- współpraca zagraniczna;
- nadzorowanie i współuczestniczenie w działaniach z zakresu turystyki, kultury, rekreacji i kultury.

System wdrażania na poziomie Starostwa Powiatowego obejmować będzie następujące działania:

- przygotowanie dokumentacji zadań objętych Programem, występowanie z wnioskami o dofinansowanie;
- przeprowadzenie procedur wyboru wykonawców zadań, kontraktowanie;
- monitorowanie przebiegu prac w ramach poszczególnych projektów;
- raportowanie kwartalne i roczne;
- przygotowanie propozycji dotyczących korekt w zakresie poszczególnych zadań;
- prowadzenie rozliczeń finansowych;
- prowadzenie działań promocyjnych i informacyjnych.

Za poszczególne zakresy zadań odpowiadają osoby – pracownicy Starostwa Powiatowego, zgodnie ze swoją właściwością i zakresem odpowiedzialności. Oprócz pracowników Starostwa Powiatowego we wdrażaniu Programu uczestniczyć będą jednostki organizacyjne Powiatu.

Warunkiem niezbędnym dla wdrożenia Programu jest również uwzględnianie wydatków z nią związanych w kolejnych budżetach na lata 2015 – 2022. Za ten element odpowiada Rada Powiatu. Dlatego też Zarząd Powiatu przedkładając Radzie projekty budżetów winien przetransponować do nich założenia finansowe zawarte w Programu Rozwoju przewidziane w nim na dany rok.

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Programu Rozwoju będzie pełnił Zarząd Powiatu Lubartowskiego pod przewodnictwem Starosty Powiatu. Za zakres zadań Instytucji Zarządzającej odpowiedzialne będzie Wydział Inwestycji i Rozwoju. Zakres zadań obejmuje między innymi:

- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Programu;
- zapewnienie zgodności realizacji Programu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu;
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Programu;
- dokonanie oceny ex-post po zakończeniu realizacji Programu.

W celu sprawnego i efektywnego działania Programu Rozwoju istnieje potrzeba ciągłego monitorowania rzeczowych projektów wchodzących w zakres Programu oraz wydatków na ich realizację. Zarząd Powiatu odpowiada za proces monitorowania i raportowania wraz z podlegającym mu aparatem wykonawczym w postaci Starostwa Powiatowego oraz jednostek organizacyjnych Powiatu.

Raport monitoringowy przedstawiony winien być Radzie Powiatu i powinien zawierać:

- przebieg procesu wdrażania poszczególnych projektów;
- realizację planu finansowego;
- sposoby promocji projektów;
- zidentyfikowane przewidywane zagrożenia realizacji planu.

Program Rozwoju zostanie poddany ocenie po zakończeniu okresu objętego procesem planowania. Oceny dokonają pracownicy Starostwa Powiatowego i jednostki organizacyjne Powiatu. Raport z tej oceny zostaje przedstawiony Zarządowi, który następnie przedłoży ją Przewodniczącemu Rady Powiatu.

Ocena ta powinna zawierać:

- daty rozpoczęcia i zakończenia projektów;
- sposoby zarządzania projektami po ich zakończeniu;
- potwierdzenie kosztów projektów;
- potwierdzenie realizacji założeń społeczno – ekonomicznych.

XIII. KONSULTACJE SPOŁECZNE

Nieodłącznym elementem zastosowanej metodologii przy opracowaniu Programu Rozwoju jest partycypacja społeczna na etapie jego budowania, a następnie na etapie wdrażania.

Proces uspołecznienia prac nad Programem miał formę konsultacji społecznych, polegających na przeprowadzeniu warsztatów problemowych, w których uczestniczyli przedstawiciele Starostwa Powiatowego, Rady Powiatu oraz różnych grup społecznych i zawodowych z terenu Powiatu Lubartowskiego.

Załącznik 2 zawiera listę uczestników jednych z warsztatów nad Programem Powiatu Lubartowskiego, które odbyły się w Lubartowie w dniach 11 oraz 25 czerwca 2015 roku.

W trakcie warsztatów sporządzono analizę SWOT, wynikającą z obecnej sytuacji społeczno – ekonomicznej Powiatu, analizę problemów oraz weryfikację misji i celów strategicznych, określonych we wcześniejszych dokumentach planistycznych Powiatu. Przedyskutowano i uaktualniono także cele operacyjne oraz priorytetowe zadania inwestycyjne, będące podstawą skonstruowania Programu Rozwoju Powiatu na lata 2015-2022.

Warte podkreślenia jest także zastosowanie badania ankietowego. W celu zdiagnozowania najważniejszych potrzeb, jakie istnieją w powiecie lubartowskim zostały przeprowadzone badania jakościowo – ilościowe wśród jego mieszkańców. Kwestionariusz wywiadu składał się zarówno z pytań otwartych jak i zamkniętych. Badanie zostało przeprowadzone w czerwcu 2015 roku. Próba została dobrana w sposób celowy. W raporcie zostało uwzględnionych 105 ankiet. Załącznik nr 2 zawiera raport z przeprowadzonego badania.

W celu przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 dokument został zamieszczony na stronie internetowej www.powiatlubartowski.pl oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego w Lubartowie <http://splubartow.bip.lubelskie.pl> w okresie od 4 do 25 grudnia 2015 roku. Uwagi i opinie dotyczące dokumentu mogły być zgłaszane za pośrednictwem poczty elektronicznej na adres e-mail: konsultacje@powiatlubartowski.pl lub przesłanie na adres: Starostwo Powiatowe w Lubartowie, ul. Słowackiego 8, 21-100 Lubartów.

Konsultacje dokumentu były zgodne z art. 19 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U.2014.1649 z późn. zm.) oraz art. 39-43 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U.2013.1235 z późn. zm.).

Wersja robocza niniejszego Programu została poddana konsultacjom społecznym w konsultacji internetowych.

Skuteczne wdrażanie dokumentu strategicznego zależy nie tylko od aktywnej pracy Starostwa Powiatowego i realizacji projektów infrastrukturalnych, ale wymaga włączenia się szerokich kręgów społecznych do tego procesu.

W szczególności ma to odniesienie do osiągnięcia celów „miękkich” programu, dotyczących np.: rozwoju kultury, edukacji, przedsiębiorczości, turystyki. Modelowym rozwiązaniem w tym zakresie jest podjęcie współpracy „Trzech Sektorów”, to jest samorządu, organizacji społecznych i pozarządowych oraz sektora prywatnego (przedsiębiorców, rolników).

XIV. ZAŁĄCZNIKI

- Załącznik 1 – Powiat Lubartowski na tle innych powiatów województwa lubelskiego – analizy statystyczne
- Załącznik 2 - Raport z badania ankietowego przeprowadzonego w procesie opracowania Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022
- Załącznik 3 – Lista uczestników konsultacji założeń Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego
- Załącznik 4 - Spisy map, tabel, wykresów i fotografii
- Załącznik 5 – Zestawienie, źródeł, dokumentów i opracowań, które wykorzystano przy opracowaniu Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego

Załącznik nr 1

Powiat Lubartowski na tle innych powiatów województwa lubelskiego – analizy statystyczne

Tab. Powierzchnia i ludność w 2013 r.

POWIATY	Powierzchnia w km ²	Ludność				Kobiety na 100 mężczyzn
		Ogółem	mężczyźni	Kobiety	na 1 km ²	
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	25 123	2 156 150	1 045 350	1 110 800	86	106
Podregion lubelski	4 221	713 691	338 840	374 851	169	111
Powiaty						
Bialski	2 754	113 336	56 187	57 149	41	102
Parczewski	956	36 044	17 828	18 216	38	102
Radzyński	965	60 870	30 409	30 461	63	100
Włodawski	1 256	39 657	19 552	20 015	31	102
Bilgorajski	1 681	103 366	50 922	52 444	61	103
Chełmski	1 886	79 573	39 266	40 307	42	103
Hrubieszowski	1 268	67 157	32 906	34 251	53	104
Krasnostawski	1 031	66 559	32 361	34 198	65	106
Tomaszowski	1 489	86 936	42 877	44 059	58	103
Zamojski	1 870	109 198	53 826	55 372	58	103
Lubartowski	1 289	90 065	44 084	45 981	70	104
Lubelski	1 680	149 481	73 116	76 365	89	104
Łęczyński	637	57 587	28 271	29 316	90	104
Świdnicki	468	72 960	35 133	37 827	156	108
Janowski	875	47 296	23 441	23 855	54	102
Kraśnicki	1 005	98 749	48 170	50 579	98	105
Łukowski	1 394	109 325	54 372	54 953	78	101
Opolski	810	61 803	30 263	31 540	76	104
Puławski	934	116 206	55 867	60 339	124	108
Rycki	615	58 080	28 935	29 145	95	101
Miasta na prawach powiatu						
Biała Podlaska	49	57 658	27 704	29 954	1 167	103
Chełm	35	65 481	30 826	34 655	1 856	112
Zamość	30	65 256	30 798	34 457	2 151	112
Lublin	148	343 598	158 236	185 362	2 330	117

Tab. Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w 2013 r.

POWIATY	ogółem	W wieku						Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
		przedprodukcyjnym		produkcyjnym		poprodukcyjnym		
		ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	
WOJEWÓDZ TWO LUBELSKIE	2 156 150	395 257	193 039	1 352 470	834 339	408 423	283 422	59
Podregion lubelski	713 691	128 164	62 962	451 085	217 607	134 442	94 282	58
Powiaty								
Bialski	113 336	22 926	11 163	69 852	31 914	20 558	14 072	62
Parczewski	36 044	6 619	3 225	22 348	10 118	7 077	4 873	61
Radzyński	60 870	12 282	5 955	37 688	17 045	10 900	7 461	62
Włodawski	39 567	7 173	3 447	25 104	11 444	7 290	5 124	58
Bilgorajski	103 366	19 654	9 530	64 710	29 814	19 002	13 100	60
Chełmski	79 573	15 086	7 387	50 466	23 039	14 021	9 881	58
Hrubieszowski	67 157	11 746	5 765	41 809	19 123	13 602	9 363	61
Krasnostawski	66 559	11 058	5 326	40 641	18 548	14 860	10 324	64
Tomaszowski	86 936	15 720	7 662	54 557	24 920	16 659	11 477	59
Zamojski	109 198	20 161	9 844	67 549	30 815	21 488	14 713	62
Lubartowski	90 065	17 525	8 572	56 132	25 909	16 408	11 500	60
Lubelski	149 481	30 464	14 699	93 804	44 208	25 213	17 458	59
Łęczyński	57 587	11 320	5 650	38 212	17 955	8 055	5 711	51
Świdnicki	72 960	12 797	6 239	45 565	21 592	14 598	9 996	60
Janowski	47 296	8 858	4 349	29 277	13 289	9 161	6 220	62
Kraśnicki	98 749	17 636	8 534	61 187	28 409	19 926	13 636	61
Łukowski	109 325	23 443	11 431	67 183	30 751	18 699	12 771	63
Opolski	61 803	11 160	5 496	38 668	17 724	11 975	8 320	60
Puławski	116 206	20 607	10 018	70 772	33 334	24 827	16 987	64
Rycki	58 080	10 745	5 131	36 449	16 566	10 886	7 448	59
Miasta na prawach powiatu								
Biała Podlaska	57 658	10 512	5 170	38 061	18 360	9 085	6 424	51
Chełm	65 481	10 472	5 112	42 655	20 729	12 354	8 814	54
Zamość	65 255	11 235	5 532	42 409	20 793	11 611	8 132	54
Lublin	343 598	56 058	27 802	217 372	107 943	70 168	49 617	58

Tab. Przyrost naturalny w roku 2013 w ‰

POWIATY	Przyrost naturalny na 1000 ludności
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	-1,44
Podregion lubelski	-0,09
Powiaty	
Bialski	-1,99
Parczewski	-2,75
Radzyński	-1,71
Włodawski	-2,93
Biłgorajski	-1,42
Chelmski	-2,62
Hrubieszowski	-4,42
Krasnostawski	-5,41
Tomaszowski	-2,26
Zamojski	-3,93
Lubartowski	-2,10
Lubelski	-0,44
Łęczyński	2,85
Świdnicki	-0,11
Janowski	-2,92
Kraśnicki	-1,97
Łukowski	1,00
Opolski	-3,50
Puławski	-2,86
Rycki	-1,34
Miasta na prawach powiatu	
Biała Podlaska	1,24
Chelm	-1,55
Zamość	0,29
Lublin	0,10

Tab. Bezrobotni zarejestrowani w 2013 r.

POWIATY	ogółem	Bezrobotni zarejestrowani będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy						stopa bezrobocia rejestrowanego w %
		w wieku:		Długotrwałe bezrobotni	bez kwalifikacji zawodowych	samotnie wychowujący c najmniej 1 dziecko w wieku do 18 roku życia	Niepełno sprawni	
		24 lata i mniej	50 lat i więcej					
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	134 042	28 290	26 142	79 555	37 694	10 281	5 102	14,4
Podregion lubelski	37 954	6 761	8 197	21 796	12 997	3 106	1 686	11,9
Powiaty								
Bialski	7 019	1 559	1 297	4 298	1 554	532	208	15,8
Parczewski	2 281	464	488	1 433	470	189	68	15,3
Radzyński	4 040	1 054	653	2 555	944	230	102	15,3
Włodawski	3 858	719	800	2 446	1 065	312	77	25,0
Bilgorajski	4 489	1 124	763	1 860	1 089	253	195	9,4
Chełmski	6 390	1 408	1 102	3 668	2 173	628	221	20,3
Hrubieszowski	5 946	1 381	1 073	4 025	2 277	424	182	20,3
Krasnostawski	5 037	1 172	858	3 407	1 195	395	179	17,0
Tomaszowski	6 107	1 337	1 123	3 497	1 674	434	160	15,8
Zamojski	7 215	1 882	1 164	4 365	1 136	533	272	16,2
Lubartowski	6 382	1 356	1 266	3 948	2 450	318	119	17,5
Lubelski	7 185	1 880	1 106	3 922	2 277	396	179	12,9
Łęczyński	2 669	726	423	1 301	812	262	153	10,3
Świdnicki	4 296	759	929	2 467	1 350	282	172	16,1
Janowski	3 811	1 012	626	2 564	867	118	75	15,3
Kraśnicki	7 010	1 795	1 275	4 552	2 054	379	219	16,0
Łukowski	5 887	1 644	891	3 148	1 917	366	222	12,9
Opolski	4 390	1 040	791	2 771	1 384	363	128	16,0
Puławski	5 889	1 260	1 166	3 085	1 681	443	240	11,7
Rycki	3 476	883	600	1 929	735	215	114	15,5
Miasta na prawach powiatu								
Biała Podlaska	3 914	501	901	2 357	710	341	175	16,4
Chełm	4 468	637	1 017	2 541	1 160	543	253	18,3
Zamość	4 861	657	1 357	3 058	612	457	326	16,5
Lublin	17 422	2 040	4 473	10 158	6 108	1 848	1 063	10,0

Tab. Wodociągi, kanalizacja i gaz sieciowy w 2013 r.

POWIATY	Sieć w km			Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych w szt.		
	wodociągowa	kanalizacyjna	gazowa	wodociągowe	kanalizacyjne	gazowe
	Stan w dniu 31.XII					
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	20 583	5 538	8 294	358 768	116 983	138 371
Podregion lubelski	5 326	1 579	2 917	94 339	28 803	50 498
Powiaty						
Bialski	1 891	487	93	23 814	9 540	962
Parczewski	588	132	39	8 573	3 189	132
Radzyński	869	145	120	12 740	3 856	1 881
Włodawski	613	213	-	7 746	2 952	-
Biłgorajski	971	455	433	23 368	10 950	7 498
Chełmski	1 339	208	185	185	3 707	2 140
Hrubieszowski	786	173	73	10 170	3 405	204
Krasnostawski	898	189	425	15 614	3 058	5 626
Tomaszowski	912	244	299	15 855	5 108	5 726
Zamojski	1 035	182	870	19 009	3 600	10 787
Lubartowski	1 085	386	161	21 520	8 481	872
Lubelski	2 087	282	1 597	33 210	3 887	20 912
Łęczyński	853	188	242	10 828	2 473	3 164
Świdnicki	596	134	287	10 617	2 488	4 780
Janowski	429	55	155	9 119	2 645	2 439
Kraśnicki	867	174	638	16 219	4 123	11 720
Łukowski	1 248	270	324	23 280	6 999	5 124
Opolski	695	10	356	12 982	2 096	5 774
Puławski	968	370	754	19 713	8 135	11 937
Rycki	655	109	220	11 796	2 395	4 285
Miasta na prawach powiatu						
Biała Podlaska	181	170	83	6 430	6 393	3 094
Chełm	175	140	158	4 151	2 409	4 330
Zamość	140	144	153	5 331	3 620	4 214
Lublin	605	589	631	18 163	11 474	19 770

Tab. Zasoby mieszkaniowe w 2013 r.

POWIATY	Mieszkania	Powierzchnia użytkowa mieszkań w tys. m ²	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ²	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ² na 1 osobę
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	751 092	57 428 207	76,5	26,6
Podregion lubelski	266 107	18 943 575	71,2	26,5
Powiaty				
Bialski	38 402	3 221 487	83,9	28,4
Parczewski	12 845	1 005 285	78,3	27,9
Radzyński	19 415	1 663 038	85,7	27,3
Włodawski	14 034	1 065 395	75,9	26,9
Biłgorajski	30 754	2 754 117	89,6	26,6
Chełmski	28 077	2 130 235	75,9	26,8
Hrubieszowski	22 739	1 754 460	77,2	26,1
Krasnostawski	24 462	1 935 454	79,1	29,1
Tomaszowski	27 894	2 379 619	85,3	27,4
Zamojski	36 080	3 226 391	89,4	29,5
Lubartowski	29 813	2 451 785	82,2	27,2
Lubelski	47 603	4 579 381	96,2	30,6
Łęczyński	18 119	1 443 440	79,7	25,1
Świdnicki	26 268	1 829 780	69,7	25,1
Janowski	13 352	1 223 393	91,6	25,9
Kraśnicki	31 450	2 561 804	81,5	25,9
Łukowski	32 626	2 714 915	83,2	24,8
Opolski	20 610	1 596 297	77,5	25,8
Puławski	41 883	3 051 357	72,9	26,3
Rycki	19 993	1 543 122	77,2	26,6
Miasta na prawach powiatu				
Biała Podlaska	21 275	1 491 494	70,1	25,9
Chełm	25 445	1 593 644	62,6	24,3
Zamość	23 649	1 573 125	66,5	24,1
Lublin	144 304	8 639 189	59,9	25,1

Tab. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2013/14

POWIATY	Szkoły	Oddziały	Uczniowie		Absolwenci	
			ogółem	w tym dziewczęta	ogółem	w tym dziewczęta
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	981	7 361	121 093	58 996	21 195	10 200
Podregion lubelski	240	2 219	39 545	19 348	6 488	3 130
Powiaty						
Bialski	67	437	6 748	3 294	1 256	576
Parczewski	23	143	2 013	996	378	179
Radzyński	43	276	3 966	1 965	704	339
Włodawski	23	142	2 152	1 008	402	194
Biłgorajski	59	369	6 013	2 940	1 127	527
Chełmski	44	293	4 338	2 120	753	354
Hrubieszowski	41	262	3 486	1 701	643	310
Krasnostawski	29	207	3 410	1 590	598	291
Tomaszowski	55	337	4 765	2 262	832	421
Zamojski	66	391	5 816	2 885	1 106	534
Lubartowski	53	364	5 398	2 628	922	434
Lubelski	82	542	8 136	3 929	1 420	689
Łęczyński	31	217	3 418	1 706	626	290
Świdnicki	22	214	3 930	1 897	632	295
Janowski	28	168	2 700	1 302	495	236
Kraśnicki	57	375	5 353	2 579	989	466
Łukowski	64	469	7 299	3 558	1 337	641
Opolski	32	226	3 488	1 753	592	273
Puławski	42	368	6 345	3 060	1 069	535
Rycki	32	229	3 427	1 671	602	298
Miasta na prawach powiatu						
Biała Podlaska	10	143	3 444	1 683	601	315
Chełm	13	144	3 293	1 592	588	296
Zamość	13	165	3 472	1 689	635	295
Lublin	52	882	18 663	9 188	2 668	1 422

Tab. Gimnazja dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2013/14

POWIATY	Szkoły	Oddziały	Uczniowie		Absolwenci	
			ogółem	w tym dziewczęta	ogółem	w tym dziewczęta
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	472	3 101	66 386	31 853	23 505	11 492
Podregion lubelski	111	921	20 119	9 663	6 951	3 444
Powiaty						
Bialski	30	177	3 785	1 804	1 361	701
Parczewski	7	50	1 115	534	396	201
Radzyński	15	107	2 210	1 036	807	365
Włodawski	10	58	1 237	593	417	211
Biłgorajski	29	158	3 399	1 618	1 219	603
Chełmski	24	111	2 366	1 150	860	407
Hrubieszowski	19	105	2 038	996	731	362
Krasnostawski	20	98	1 959	924	731	349
Tomaszowski	23	133	2 681	1 322	1 055	517
Zamojski	27	154	3 252	1 600	1 207	616
Lubartowski	20	132	2 852	1 381	1 015	503
Lubelski	31	208	4 207	2 012	1 468	706
Łęczyński	10	87	1 824	868	618	316
Świdnicki	12	87	1 983	946	717	350
Janowski	17	76	1 548	746	556	276
Kraśnicki	22	140	2 993	1 411	1 055	492
Łukowski	33	197	4 144	2 015	1 368	656
Opolski	12	88	1 916	937	656	316
Puławski	29	187	3 627	1 702	1 224	571
Rycki	15	96	1 953	906	702	338
Miasta na prawach powiatu						
Biała Podlaska	8	81	2 031	1 003	728	348
Chełm	9	70	1 829	888	679	337
Zamość	12	94	2 184	1 005	802	382
Lublin	38	407	9 253	4 456	3 135	1 569

Tab. Technika i ogólnokształcące szkoły artystyczne dla młodzieży w roku szkolnym 2013/14

POWIATY	Szkoły	Oddziały	Uczniowie		Absolwenci	
			ogółem	w tym kobiety	ogółem	tym kobiety
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	160	1 381	31 138	11 329	6 738	2 384
Podregion lubelski	54	430	9 770	3 554	1 874	661
Powiaty						
Bialski	5	45	1 067	363	246	66
Parczewski	3	31	534	174	94	23
Radzyński	2	28	667	261	118	52
Włodawski	2	23	508	142	126	33
Biłgorajski	9	81	1 910	581	454	103
Chelmski	1	6	122	31	45	21
Hrubieszowski	5	35	644	250	140	46
Krasnostawski	4	47	955	332	216	59
Tomaszowski	4	47	1 065	399	256	98
Zamojski	3	9	119	37	6	1
Lubartowski	4	34	873	227	174	35
Lubelski	12	50	1 100	345	236	69
Łęczyński	6	41	825	274	210	79
Świdnicki	5	35	701	234	126	35
Janowski	8	34	671	243	113	56
Kraśnicki	7	50	1 044	315	234	81
Łukowski	4	56	1 491	568	325	128
Opolski	4	29	628	259	190	77
Puławski	11	91	1 984	842	408	152
Rycki	11	46	1 153	344	301	88
Miasta na prawach powiatu						
Biała Podlaska	3	68	1 770	686	404	166
Chelm	8	85	2 195	828	475	177
Zamość	12	121	2 841	1 120	691	291
Lublin	27	270	6 271	2 474	1 128	443

Tab. Licea ogólnokształcące dla młodzieży w roku szkolnym 2013/14

POWIATY	Szkoły	Oddziały	Uczniowie		Absolwenci	
			ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	159	1 424	38 209	23 904	14 879	9 277
Podregion lubelski	55	509	13 228	8 233	4 867	3 057
Powiaty						
Bialski	6	42	1 024	602	467	270
Parczewski	2	18	443	262	172	116
Radzyński	3	32	872	544	307	183
Włodawski	2	21	613	406	257	156
Biłgorajski	6	64	1 816	1 250	716	504
Chełmski	5	11	196	112	90	49
Hrubieszowski	3	38	1 010	590	408	230
Krasnostawski	4	30	794	483	324	211
Tomaszowski	8	40	1 177	738	836	525
Zamojski	4	9	116	67	75	48
Lubartowski	4	48	1 196	775	460	302
Lubelski	6	34	755	484	283	189
Łęczyński	4	18	336	207	179	126
Świdnicki	5	30	719	413	249	145
Janowski	4	32	848	527	317	216
Kraśnicki	8	65	1 728	1 091	647	366
Łukowski	7	64	1 904	1 210	716	462
Opolski	4	13	333	208	199	123
Puławski	11	9	2 475	1 557	901	574
Rycki	7	46	1 122	603	464	257
Miasta na prawach powiatu						
Biała Podlaska	7	89	2 427	1 582	818	523
Chełm	4	72	2 251	1 466	963	625
Zamość	11	133	3 832	2 373	1 335	865
Lublin	36	379	10 222	6 354	3 696	2 212

Tab. Uczący się języków obcych (nauczanie obowiązkowe) w szkołach podstawowych i gimnazjach w roku szkolnym 2013/14

POWIATY	Szkoły podstawowe			Gimnazja			
	angielskiego	niemieckie go	innego	angielski ego	niemieckie go	francuskieg o	innego
WOJEWÓDZT WO LUBELSKIE	118 543	1 582	2 092	65 279	34 274	2 557	18 189
Podregion lubelski	39 196	463	75	19 937	13 550	1 294	3 292
Powiaty							
Bialski	6 392	-	384	3 706	252	12	2 735
Parczewski	1 974	-	28	1 058	653	-	340
Radzyński	3 726	179	120	2 093	846	-	440
Włodawski	2 097	-	95	1 159	432	72	532
Biłgorajski	5 739	141	129	3 387	1 464	43	1 043
Chełmski	4 194	152	9	2 313	1 236	17	490
Hrubieszowski	3 327	-	338	1 986	-	-	1 588
Krasnostawski	3 287	55	9	1 947	1 490	113	257
Tomaszowski	4 591	-	112	2 658	1 472	-	671
Zamojski	5 770	14	44	3 249	1 853	111	861
Lubartowski	5 362	-	-	2 826	2 384	70	72
Lubelski	8 075	40	-	4 165	3 596	194	70
Łęczyński	3 355	125	75	1 821	1 508	-	321
Świdnicki	3 899	30	-	1 956	976	148	553
Janowski	2 683	-	32	1 544	573	61	594
Kraśnicki	5 313	67	13	2 913	2 147	71	623
Łukowski	7 069	132	278	4 097	526	-	2 269
Opolski	3 429	27	13	1 885	1 606	71	5
Puławski	6 273	325	53	3 595	2 318	73	721
Ryki	3 402	27	169	1 920	957	-	562
Miasta na prawach powiatu							
Biała Podlaska	3 417	-	192	1 976	545	65	992
Chełm	3 251	-	-	1 817	844	24	174
Zamość	3 413	-	-	2 139	1 500	530	-
Lublin	18 505	268	-	9 169	5 084	882	2 276

Tab. Wychowanie przedszkolne w 2013 r.

POWIATY	Placówki		Miejsca w przedszkolach	Oddziały		Dzieci	
	ogółem	w tym przedszkola		ogółem	w tym w przedszkolach	ogółem	w tym w przedszkolach
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	1 412	515	46 922	3 434	2 087	68 515	44 918
Podregion lubelski	433	217	20 004	1 252	910	24 524	18 138
Powiaty							
Bialski	82	18	1 429	161	67	3 312	1 563
Parczewski	29	7	530	56	23	1 055	496
Radzyński	64	15	839	106	49	1 937	1 025
Włodawski	36	8	596	64	25	1 211	564
Biłgorajski	72	19	1 858	168	88	3 277	1 740
Chełmski	52	7	434	84	18	1 637	429
Hrubieszowski	62	9	750	101	34	1 683	698
Krasnostawski	30	13	1 108	88	52	1 758	1 110
Tomaszowski	62	14	1 396	142	60	2 373	1 435
Zamojski	77	12	1 037	138	45	2 610	969
Lubartowski	62	15	1 625	138	69	2 782	1 478
Lubelski	118	37	2 619	257	133	4 531	2 310
Łęczyński	47	12	1 365	107	56	2 145	1 298
Świdnicki	36	18	1 864	110	79	2 293	1 665
Janowski	38	10	643	66	28	1 362	648
Kraśnicki	73	24	2 126	157	89	2 960	1 838
Łukowski	88	36	2 661	195	117	4 163	2 713
Opolski	36	9	1 076	91	45	1 866	1 014
Puławski	59	26	2 771	176	118	3 808	2 901
Rycki	52	20	1 158	88	48	1 826	1 132
Miasta na prawach powiatu							
Biała Podlaska	27	17	1 775	97	79	2 321	1 922
Chełm	18	16	2 516	95	92	2 544	2 517
Zamość	22	18	2 215	109	100	2 289	2 186
Lublin	170	135	12 531	641	573	12 773	11 389

Tab. Łóżka w szpitalach ogólnych, ambulatoryjna opieka zdrowotna, apteki i punkty apteczne w 2013 r.

POWIATY	Liczba mieszkańców	Łóżka w szpitalach ogólnych		Ambulatoryjna opieka zdrowotna		Apteki ogólnodostępne	Punkty apteczne
		w sztukach	na 10.000 mieszkańców	Przychodnie	Praktyki lekarskie	w sztukach	w sztukach
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	2 156 150	11 502	53	1 113	409	810	51
Podregion lubelski	713 691	4 827	68	427	90	296	6
Powiaty							
Bialski	113 336	152	13	40	18	33	4
Parczewski	36 044	239	66	21	13	13	3
Radzyński	60 870	304	50	22	15	23	1
Włodawski	39 657	258	65	15	8	16	2
Bilgorajski	103 366	312	30	35	37	38	3
Chełmski	79 573	46	6	28	14	18	1
Hrubieszowski	67 157	369	55	31	16	25	4
Krasnostawski	66 559	290	44	35	16	22	3
Tomaszowski	86 936	446	51	38	26	37	1
Zamojski	109 198	66	6	32	28	29	2
Lubartowski	90 065	269	30	32	15	38	1
Lubelski	149 481	177	12	52	28	40	4
Łęczyński	57 587	183	32	24	8	20	-
Świdnicki	72 960	247	34	43	7	24	1
Janowski	47 296	280	59	27	11	15	4
Kraśnicki	98 749	346	35	56	17	39	2
Łukowski	109 325	513	47	36	24	23	9
Opolski	61 803	295	48	26	16	18	3
Puławski	116 206	684	59	68	17	49	-
Ryki	58 080	160	28	33	1	26	3
Miasta na prawach powiatu							
Biała Podlaska	57 658	583	101	39	13	24	-
Chełm	65 481	589	90	43	9	31	-
Zamość	65 256	743	114	61	14	35	-
Lublin	343 598	3 951	115	276	32	174	-

Tab. Pomoc społeczna stacjonarna w 2013 r.

POWIATY	Domy pomocy społecznej i zakłady opieki	Miejsca w domach pomocy społecznej, zakładach i filiach	Mieszkańcy domów pomocy społecznej, zakładów opieki i ich filii
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	76	5 638	5 256
Podregion lubelski	30	1 835	1 734
Powiaty			
Bialski	5	415	401
Parczewski	1	90	90
Radzyński	1	12	12
Włodawski	1	198	198
Biłgorajski	6	330	295
Chełmski	4	346	280
Hrubieszowski	1	59	59
Krasnostawski	3	532	532
Tomaszowski	3	276	206
Zamojski	5	352	332
Lubartowski	3	264	252
Lubelski	6	369	336
Łęczyński	-	-	-
Świdnicki	4	309	307
Janowski	1	178	178
Kraśnicki	3	321	315
Łukowski	4	204	200
Opolski	-	-	-
Puławski	1	54	54
Rycki	1	205	197
Miasta na prawach powiatu			
Biała Podlaska	1	20	10
Chełm	2	118	76
Zamość	3	93	87
Lublin	17	893	839

Tab. Baza noclegowa turystyki w 2013 r.

POWIATY	Obiekty	Miejsca noclegowe		Korzystający z noclegów	
		ogółem	w tym całoroczne	ogółem	w tym turyści zagraniczni
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	343	19 693	12 707	727 263	115 101
Podregion lubelski	72	4 406	3 243	250 448	61 104
Powiaty					
Bialski	25	1 015	669	52 588	14 718
Parczewski	10	402	86	4 844	13
Radzyński	4	73	53	3 550	562
Włodawski	43	2 526	283	33 727	1 077
Biłgorajski	13	412	312	7 103	660
Chełmski	6	388	155	8 915	4 069
Hrubieszowski	5	161	151	3 725	51
Krasnostawski	5	147	137	7 474	380
Tomaszowski	13	998	138	17 664	1 838
Zamojski	38	1 717	986	36 205	1 176
Lubartowski	17	1 172	302	10 066	268
Lubelski	17	564	564	37 282	7 217
Łęczyński	5	271	72	1 552	27
Świdnicki	4	149	149	7 636	427
Janowski	5	394	244	18 485	438
Kraśnicki	2	50	50	4 572	334
Łukowski	5	228	178	9 913	310
Opolski	5	186	161	6 394	110
Puławski	60	4 465	4 264	155 347	5 271
Rycki	4	116	116	6 756	259
Miasta na prawach powiatu					
Biała Podlaska	6	475	227	30 216	10 866
Chełm	7	464	464	18 670	2 185
Zamość	15	1 070	790	50 667	9 690
Lublin	29	2 250	2 156	193 912	53 165

Tab. Drogi publiczne powiatowe i gminne w 2013 r.

POWIATY	Drogi powiatowe w km		Drogi gminne w km	
	ogółem	na 100 km ² powierzchni	ogółem	na 100 km ² powierzchni
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	9 221,5	36,7	8 710,1	34,7
Podregion lubelski	1 861,8	39,4	2 138,5	50,7
Powiaty				
Bialski	887,1	32,2	571,0	20,7
Parczewski	301,3	31,6	180,4	18,9
Radzyński	388,7	40,3	415,2	43,0
Włodawski	282,4	22,5	104,7	8,3
Biłgorajski	526,2	31,3	340,1	20,2
Chełmski	625,5	33,2	496,6	26,3
Hrubieszowski	325,8	41,5	495,5	39,1
Krasnostawski	403,8	39,1	284,3	27,6
Tomaszowski	629,9	42,3	413,9	27,8
Zamojski	686,4	36,7	884,3	47,3
Lubartowski	443,5	34,4	348,5	27,0
Lubelski	683,5	40,7	905,3	53,9
Łęczyński	227,6	35,8	326,7	51,3
Świdnicki	176,3	37,6	274,5	58,6
Janowski	283,0	32,3	276,8	31,6
Kraśnicki	363,6	36,2	353,2	35,1
Łukowski	513,8	36,9	625,8	44,9
Opolski	356,9	44,1	262,2	32,4
Puławski	337,9	36,2	420,5	45,0
Rycki	300,7	48,9	228,3	37,2
Miasta na prawach powiatu				
Biała Podlaska	48,7	98,6	101,1	204,7
Chełm	49,0	138,9	63,3	179,4
Zamość	49,0	161,5	54,4	179,3
Lublin	131,2	89,0	283,5	192,2

Tab. Dochody budżetów powiatów i miast na prawach powiatu według działów w 2013 r.

POWIATY	Ogółem	W tym							
		transport i łączność	gospodarka mieszkaniowa	administracja publiczna	oświata i wychowanie	ochrona zdrowia	pomoc społeczna	pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	edukacyjna opieka wychowawcza
w tys. zł									
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	3 956 216,5	427 704,1	128 995,4	35 599,5	69 754,3	87 495,2	355 851,1	47 451,4	14 647,5
Podregion lubelski	2 107 244,0	373 447,9	93 970,8	11 002,4	31 609,4	24 314,5	160 524,7	17 578,9	7 642,2
Powiaty									
Bialski	79 894,0	1 012,2	399,5	1 014,8	1 764,3	6 998,2	15 851,9	2 842,7	41,3
Parczewski	36 273,9	7 110,3	227,8	330,9	127,4	1 466,3	3 219,5	303,6	5,2
Radzyński	45 049,4	556,6	849,0	484,9	883,9	2 571,4	441,3	439,3	180,0
Włodawski	53 901,9	1 341,7	2 095,2	314,9	659,8	2 330,9	7 702,0	919,1	126,3
Biłgorajski	98 651,4	4 281,2	2 089,8	653,8	4 596,4	3 521,4	11 974,6	2 046,4	786,7
Chełmski	66 230,4	6 500,4	362,2	3 400,8	26,2	6 771,9	12 181,8	2 993,0	77,7
Hrubieszowski	50 453,7	558,8	469,5	358,8	393,9	3 721,3	502,7	932,8	7,4
Krasnostawski	74 343,3	5 659,5	237,3	1 390,1	1 353,1	3 361,0	20 345,0	458,5	30,1
Tomaszowski	78 062,6	1 692,8	228,8	1 535,6	3 581,5	3 879,2	4 535,8	4 195,0	36,8
Zamojski	59 677,7	2 158,5	669,7	3 184,1	816,3	70,7	15 683,1	683,9	292,4
Lubartowski	84 205,4	6 097,6	406,2	1 319,2	950,7	3 780,0	7 625,9	2 492,0	956,2
Lubelski	111 587,4	15 620,7	1 501,0	1 167,7	4 311,8	4 620,9	9 984,3	2 452,3	234,1
Łęczyński	55 291,6	2 317,8	725,0	378,0	456,6	1 822,9	1 581,0	471,6	233,6
Świdnicki	64 559,9	1 912,4	1 068,2	389,1	885,8	2 718,0	9 925,6	2 346,3	137,7
Janowski	40 971,3	1 031,0	1 362,9	379,0	1 231,5	2 377,1	6 851,0	616,4	93,8
Kraśnicki	88 798,2	2 057,3	298,6	551,1	639,2	4 366,3	15 003,9	1 672,8	45,7
Łukowski	94 688,0	1 213,9	784,2	875,5	1 925,7	3 739,9	6 543,8	1 075,0	104,1
Opolski	45 883,6	2 356,2	585,0	497,4	944,2	3 099,1	1 425,9	562,0	12,9

Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022

Puławski	112 170,9	2 640,0	1 602,6	6 044,8	1 060,1	4 312,1	1 418,5	1 803,0	2 371,2
Rycki	53 286,7	1 233,5	2 591,0	354,4	1 864,5	2 169,5	2 572,4	675,7	15,7
Miasta na prawach powiatu									
Biała Podlaska	225 265,5	9 157,0	5 069,7	902,6	7 092,5	3,7	17 891,5	1 392,3	785,0
Chelm	249 176,0	928,2	6 725,8	1 115,7	4 395,7	117,5	26 048,4	991,3	1 117,9
Zamość	296 193,9	2 767,1	8 376,0	1 208,0	4 788,7	8 303,0	25133,3	5 269,4	875,1
Lublin	1 791 599,7	347 499,4	90 270,4	7 748,4	25 004,5	11 372,7	131 407,9	9 816,7	6 080,6

Tab. Wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu według działów w 2013 r.

POWIATY	Ogółem	W tym							
		transport i łączność	gospodarka mieszkaniowa	administracja publiczna	oświata i wychowanie	ochrona zdrowia	pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	edukacyjna opieka wychowawcza	kultura i ochrona dziedzictwa narodowego
w tys. zł									
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	4 010 628,5	774 887,6	43 287,8	295 471,8	1 311 403,8	102 641,5	629 884,6	194 945,2	117 808,4
Podregion lubelski	2 195 691,1	590 214,4	29 343,4	136 000,6	635 439,7	30 901,2	298 578,9	79 892,7	69 182,9
Powiaty									
Bialski	77 822,2	7 338,1	126,4	10 009,0	20 332,1	7 012,4	26 093,5	3 871,8	565,5
Parczewski	36 366,6	10 039,2	31,7	3 328,2	8 256,8	1 476,1	5 688,1	1 068,7	196,9
Radzyński	42 581,8	3 442,4	511,8	4 752,4	17 377,7	2 571,4	5 048,9	3 250,5	153,2
Włodawski	51 443,7	3 435,9	1 411,1	4 252,1	11 716,4	2 255,5	10 764,0	4 984,3	506,8
Biłgorajski	91 543,6	13 007,5	181,4	8 138,8	34 862,7	2 690,5	18 069,6	5 791,0	1 163,4
Chełmski	68 232,6	17 105,9	249,0	9 433,9	4 136,0	6 826,9	20 550,2	3 875,8	146,0
Hrubieszowski	53 159,7	5 765,0	133,7	4 928,3	22 996,6	3 729,1	5 466,0	4 306,7	991,4
Krasnostawski	74 732,0	13 158,2	52,3	6 050,8	18 490,7	4 164,0	23 359,8	3 260,2	686,0
Tomaszowski	71 857,6	7 451,2	62,7	7 964,6	24 303,9	3 902,4	12 924,0	7 202,7	777,3
Zamojski	56 294,9	8 980,0	243,1	8 461,2	5 016,2	615,4	22 751,6	2 018,8	211,9
Lubartowski	97 152,0	27 905,4	32,5	8 272,9	20 038,6	3 933,9	14 954,6	7 855,0	101,7
Lubelski	117 282,8	34 098,8	586,9	13 943,8	31 846,7	5 076,8	21 305,3	7 113,7	292,1
Łęczyński	54 385,6	5 638,9	379,3	5 784,4	15 208,6	1 826,9	6 562,9	5 995,1	312,3
Świdnicki	61 621,1	4 181,1	362,3	6 531,9	16 687,3	2 918,0	18 720,6	4 343,5	100,7
Janowski	40 750,3	5 565,1	151,3	4 009,4	11 309,4	2 443,0	9 351,2	2 750,7	60,6
Kraśnicki	83 431,8	6 020,7	72,6	7 512,6	31 357,1	5 401,2	21 885,3	4 598,1	154,9

Program Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022

Łukowski	91 155,1	7 666,7	150,7	9 327,4	35 930,5	3 842,8	13 869,3	6 987,8	993,6
Opolski	46 533,3	9 131,3	392,7	4 734,0	13 542,9	3 743,3	4 775,1	3 070,3	269,5
Puławski	114 950,4	11 629,8	916,0	16 027,5	39 893,0	5 475,8	10 435,9	21 153,7	416,9
Rycki	50 777,1	4 248,7	411,6	5 199,4	20 217,0	2 174,5	7 288,6	2 832,0	94,0
Miasta na prawach powiatu									
Biała Podlaska	217 631,2	17 994,2	1 022,2	15 399,6	104 067,5	1 019,6	28 405,1	6 016,9	7 639,8
Chełm	255 964,3	20 943,9	3 802,2	15 453,6	116 487,3	2 156,8	40 257,8	15 298,3	11 841,9
Zamość	289 709,0	11 749,6	4 021,8	14 487,7	135 670,4	10 239,3	44 321,8	12 714,4	21 755,9
Lublin	1 865 249,6	518 390,2	27 982,4	101 467,6	551 658,5	17 145,6	237 035,5	54 585,4	68 376,1

Tab. Dochody i wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2013 r.

POWIATY	Dochody		Wydatki		
	ogółem	w tym własne	ogółem	w tym bieżące	w tym inwestycyjne
	w zł				
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	1 831,15	701,88	1 858,33	1 484,42	360,24
Powiaty					
Bialski	705,13	205,04	686,84	649,33	37,51
Parczewski	1 007,16	196,80	1 009,74	779,70	230,03
Radzyński	739,47	142,71	698,97	681,02	17,95
Włodawski	1 361,68	319,19	1 299,58	1 163,45	136,12
Bilgorajski	955,14	210,96	886,32	792,44	93,88
Chełmski	831,29	189,89	856,42	624,37	232,05
Hrubieszowski	750,52	133,71	790,77	730,78	59,99
Krasnostawski	1 116,32	333,26	1 122,15	948,63	173,52
Tomaszowski	695,74	167,21	824,54	764,52	60,02
Zamojski	546,09	214,72	515,13	432,87	82,27
Lubartowski	935,52	200,75	1 079,36	763,98	315,38
Lubelski	748,58	202,28	786,78	607,59	179,19
Łęczyński	959,52	221,77	943,80	768,20	175,61
Świdnicki	884,87	268,78	844,59	765,93	78,65
Janowski	865,91	267,28	861,24	752,33	108,91
Kraśnicki	898,18	232,68	843,90	800,22	43,68
Łukowski	865,77	176,04	833,46	766,25	67,22
Opolski	740,07	139,50	750,55	628,64	121,91
Puławski	965,58	227,24	989,50	887,22	102,29
Rycki	917,17	247,00	873,98	806,96	67,01
Miasta na prawach powiatu					
Biała Podlaska	3 891,60	1 603,81	3 759,72	3 550,71	183,09
Chełm	3 796,45	1 593,00	3 899,87	3 613,15	245,89
Zamość	4 522,46	1 630,02	4 423,44	4 088,36	327,45
Lublin	5 163,30	2 506,06	5 375,56	3 754,36	1 562,00

Załącznik nr 2

Raport z badania ankietowego przeprowadzonego w procesie opracowania Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022

W celu zdiagnozowania najważniejszych potrzeb, jakie istnieją w powiecie lubartowskim zostały przeprowadzone badania jakościowo – ilościowe wśród jego mieszkańców. Kwestionariusz wywiadu składał się zarówno z pytań otwartych jak i zamkniętych. Badanie zostało przeprowadzone w czerwcu 2015 roku. Próba została dobrana w sposób celowy. W raporcie zostało uwzględnionych 105 ankiet.

Należy dodać, iż respondenci byli w różnym wieku (najwięcej w przedziale 31 – 40 lat), wykształcenia (najwięcej ze średnim a zaraz po nim z wyższym) a także różnych zawodów (najwięcej rolników). Były to osoby powiązane z powiatem lubartowskim głównie przez fakt zamieszkania a także pracy.

Część I – DIAGNOZA

ŚRODOWISKO

1. Jak oceniasz stan środowiska naturalnego w powiecie?

4 – bardzo zły

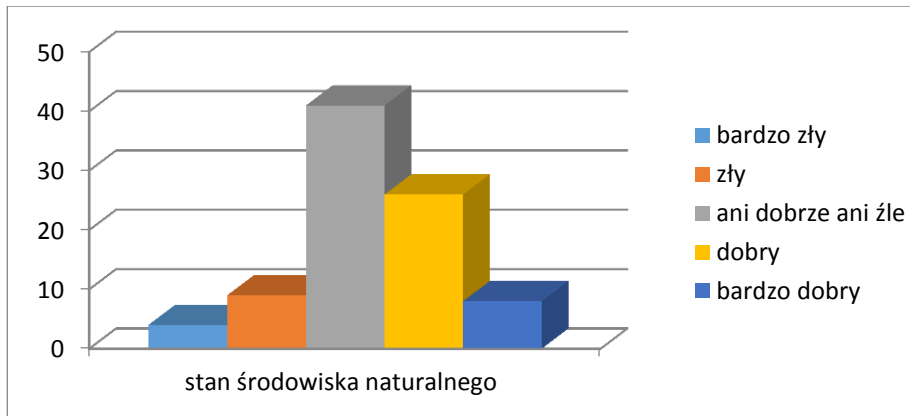
9 – zły

41 – ani dobrze ani źle

26 – dobry

8 – bardzo dobry

Łącznie: 88 odpowiedzi

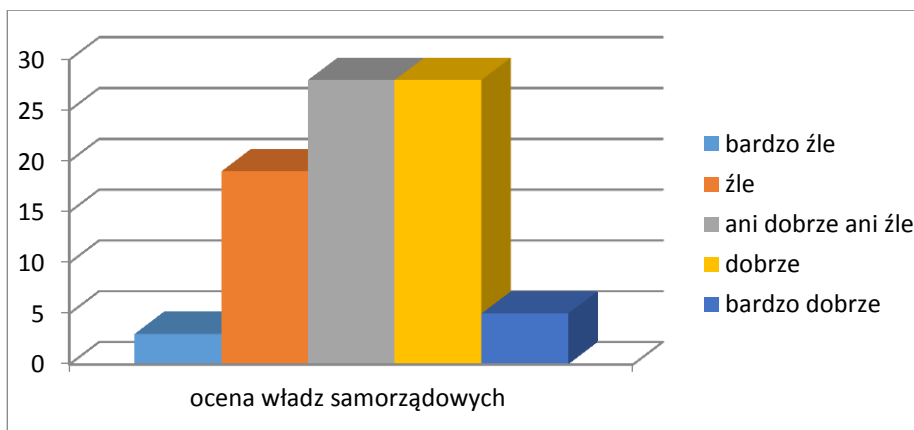

Na 88 odpowiedzi dotyczących stanu środowiska naturalnego, większość respondentów nie miała sprecyzowanego zdania (41 odpowiedzi). Ponad jedna trzecia ankietowanych (34) uważa, iż stan środowiska jest dobry/bardzo dobry. Wydaje się zatem, iż w ocenie mieszkańców przeważają pozytywne opinie w tej materii. Jednocześnie warto wziąć pod uwagę, zdanie jednego z respondentów, który w sposób negatywny ocenił stan środowiska. Jak stwierdził: *W lesie zdarzają się dzikie wysypiska śmieci. Wiele gospodarstw domowych wciąż utylizuje odpady w domowych kotłowniach, zanieczyszczając środowisko.*

2. Jak oceniasz działania lokalnych władz samorządowych i innych podmiotów w zakresie ochrony naturalnych walorów powiatu lubartowskiego?

- 3 – b. źle
- 19 – źle
- 28 – ani dobrze ani źle
- 28 – dobrze
- 5 – b. dobrze

Łącznie: 83 odpowiedzi

Na pytanie dotyczące oceny działań lokalnych władz samorządowych i innych podmiotów w zakresie ochrony naturalnych walorów powiatu lubartowskiego odpowiedziało 83 ankietowanych. Należy zauważyć, iż w równej liczbie albo mieszkańcy nie mają zdania na ten temat (28 odpowiedzi), albo mają pozytywną ocenę tych działań (28 odpowiedzi). Jak zauważył jeden z respondentów: *Zawsze można więcej.*

3 . Jak oceniasz poziom edukacji ekologicznej mieszkańców powiatu?

- 8 – bardzo nisko
- 28 – nisko
- 29 – ani nisko ani wysoko
- 12 – wysoki
- 1 – bardzo wysoki

Łącznie: 76 odpowiedzi

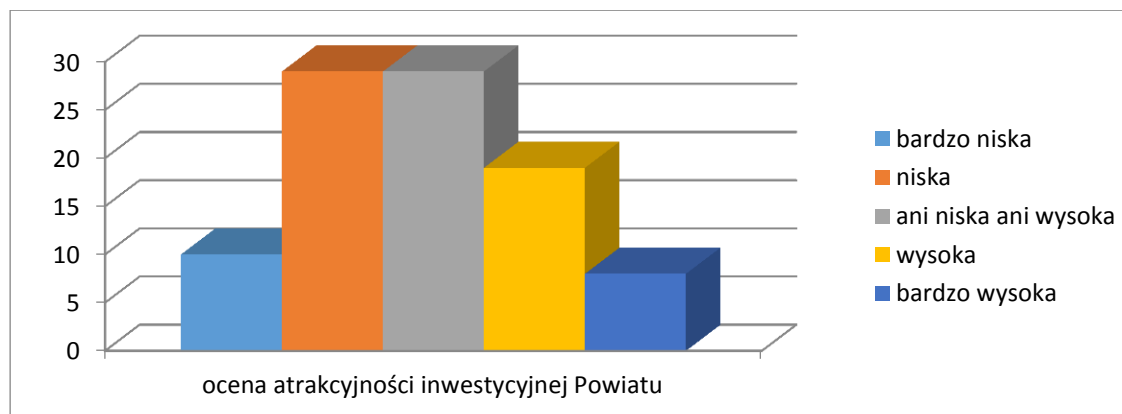
W odpowiedzi na trzecie pytanie dotyczące środowiska naturalnego i poziomu edukacji ekologicznej, przeważają negatywne oceny. Na 76 udzielonych odpowiedzi 8 osób wskazało, iż jest bardzo niski, a 28 że jest niski. Jak zasygnalizował jeden z respondentów: *Jest niewystarczająca. Nadal wysypywane są śmieci w lasach.* Można zatem wyraźnie zauważyć, iż poziom edukacji ekologicznej mieszkańców powiatu lubartowskiego nie jest wystarczający.

Gospodarka

4. Jak oceniasz atrakcyjność inwestycyjną obszaru Powiatu (cechy, dzięki którym jest atrakcyjny dla inwestorów z zewnątrz)?

10 – bardzo niska
29 – niska
29 – ani niska ani wysoka
19 – wysoka
8 – bardzo wysoka

Łącznie: 95 odpowiedzi

W ocenie większości respondentów atrakcyjność inwestycyjna Powiatu kształtuje się na niskim poziomie. Na 95 odpowiedzi ponad jedna trzecia odnosi się do tego problemu krytycznie (10 – bardzo nisko, 29 – nisko). Jak wynika jednak ze wskazania jednego z respondentów, nawet przy negatywnej ocenie, Powiat dysponuje wciąż niewykorzystanymi możliwościami: *Mamy tereny w Niedźwiadzie. Nie jest atrakcyjny, ponieważ słaba jest infrastruktura drogowa - partia koalicyjna w powiecie, a nie potrafi przyśpieszyć prac nad budową drogi s 19 zawałiła sprawę lotniska.*

5. Jak oceniasz możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie Powiatu?

27 – bardzo złe
27 – złe
15 – ani dobre ani złe
1 – dobre
0 – bardzo dobre

Łącznie: 70 odpowiedzi

W odpowiedzi na pytanie dotyczące możliwości zatrudnienia na terenie powiatu, wyraźnie zarysowuje się pesymistyczne spojrzenie na tę kwestię. Na 70 uzyskanych odpowiedzi, aż 54 z nich ma charakter negatywny.

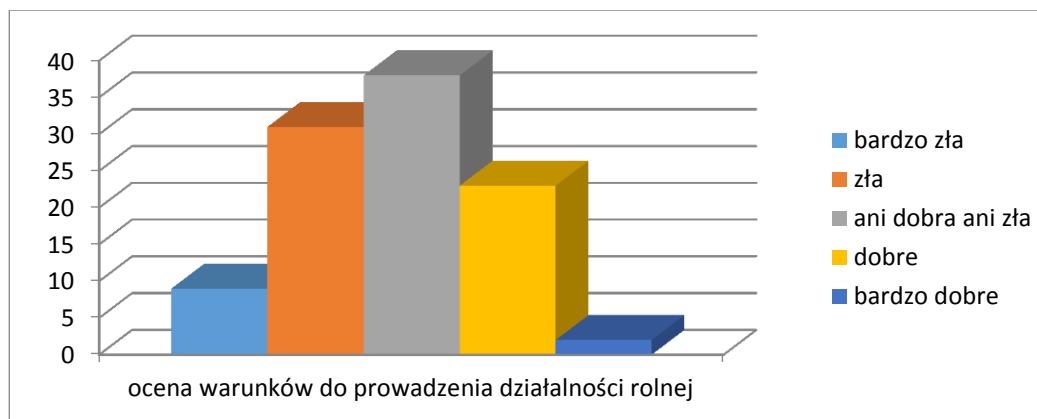
6. Jak oceniasz warunki do prowadzenia działalności rolnej (czy organizowane są szkolenia, czy rolnicy mają dostęp do informacji na temat specjalizacji lub zmiany profilu upraw)?

9 – bardzo złe
31 – złe

38 – ani dobre ani złe
23 – dobre
2 – bardzo dobre

Łącznie: 103 odpowiedzi

Ocena warunków prowadzenia działalności rolnej jest zróżnicowana. Na 103 opinie przeważają opinie niezdecydowane. Jest ich 38 (ani dobrze ani źle). Jak wskazał jeden z respondentów: *Dobrze [oceniam warunki do prowadzenia działalności rolnej – M.S.], ale to bardziej zasługa AR i MR, ARR. Niski poziom zrzeszania się rolników w grupy producenckie.*

Należy też zwrócić uwagę, iż wszyscy respondenci odpowiedzieli na to pytanie. Oznacza to, iż sprawy rolnictwa są szczególnie istotne w powiecie lubartowskim. Ponadto, spośród 103 respondentów, aż 44 jest rolnikami.

7. Jak oceniasz warunki prowadzenia działalności produkcyjnej (ulgi i inne udogodnienia dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności)?

12 – b. źle
22 – źle
21 – ani dobrze ani źle
5 – dobrze
2 – b. dobrze

Łącznie: 62 odpowiedzi

W opinii większości ankietowanych warunki prowadzenia działalności produkcyjnej w powiecie lubartowskim są oceniane negatywnie. Na 62 odpowiedzi, ponad połowa tj. 34 wskazań ma charakter krytyczny (12 respondentów ocenia je jako bardzo złe, a 22 jako złe).

8. Jak oceniasz dostępność usług na terenie powiatu (handel, punkty usługowe)?

2 – b. źle
27 – źle
19 – ani dobrze ani źle
29 – dobrze

9 – b. dobrze

Łącznie: 86 odpowiedzi

W kwestii dostępności usług na terenie powiatu respondenci mają podzielone zdanie. Przeważają jednak pozytywne opinie tj. na 86 odpowiedzi, 29 – oceniło tą dostępność na dobrym poziomie a 9 osób na poziomie bardzo dobrym.

Infrastruktura

9. Jak oceniasz stan dróg na terenie powiatu?

11 – b. źle

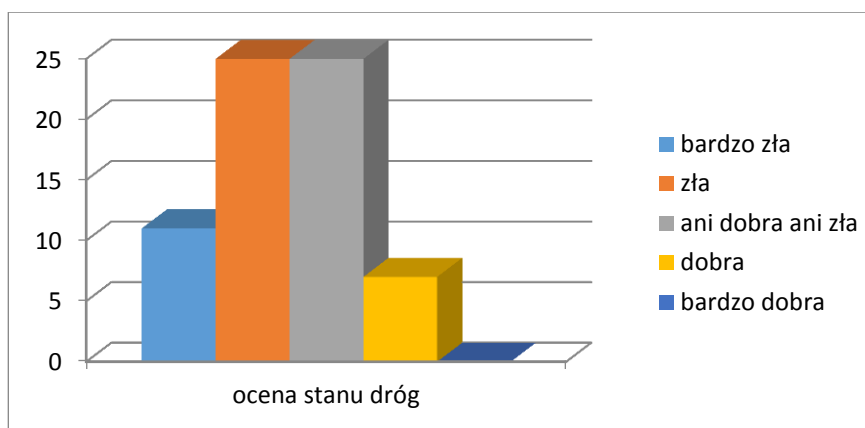
25 – źle

25 – ani dobrze ani źle

7 – dobrze

0 – b. dobrze

Łącznie: 68 odpowiedzi

Ocena stanu dróg na terenie powiatu jest zdecydowanie negatywna przez respondentów. Na 68 odpowiedzi, 11 – wskazało, iż jest bardzo źle a 25 że jest źle. Należy zaznaczyć, iż poprawa stanu dróg będzie często podnoszona przez respondentów w tym badaniu.

10. Jak oceniasz małą infrastrukturę drogową w powiecie (oświetlenie, ciągi pieszo-rowerowe, przystanki, itp.)?

11 – b. źle

39 – źle

42 – ani dobrze ani źle

10 – dobrze

0 – b. dobrze

Łącznie: 102 odpowiedzi

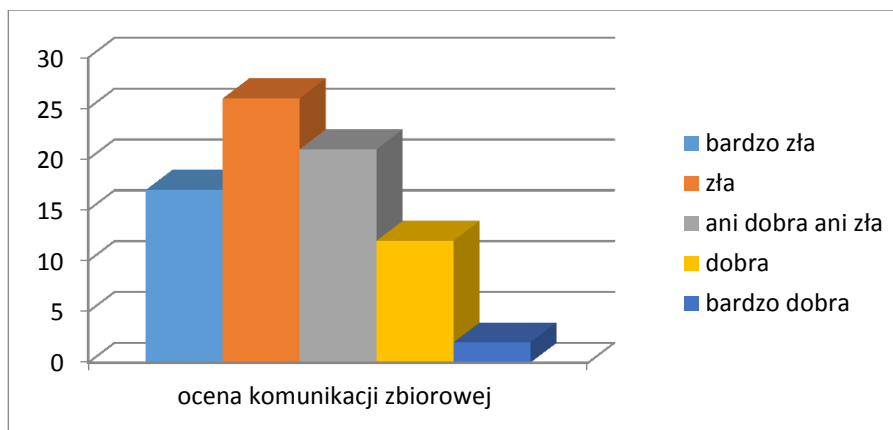
Małą infrastrukturę drogową (oświetlenie, ciągi pieszo-rowerowe, przystanki) ankietowani oceniają w sposób niejednoznaczny. Dla ponad jednej trzeciej z nich (na 102 odpowiedzi - 42 wskazania) tego rodzaju infrastruktura nie jest ani dobra ani zła. Wśród pozostałych odpowiedzi przeważają głosy negatywne (50) nad pozytywnymi (10).

11. Jak oceniasz komunikację zbiorową na obszarze powiatu (linie autobusowe)?

17 – bardzo zła

26 – zła
21 – ani dobra ani zła
12 – dobra
2 – bardzo dobra

Łącznie: 78 odpowiedzi

Większość respondentów negatywnie ocenia dostępność komunikacji zbiorowej na terenie powiatu. Na 78 udzielonych odpowiedzi, jedna trzecia ocenia ją źle (26) a 17 – bardzo źle. Sprawa komunikacji zbiorowej będzie wielokrotnie podnoszona w tym raporcie. Oznacza to, iż sprawa komunikacji zbiorowej istotnym problemem powiatu lubartowskiego.

12. Jak oceniasz dostęp do Internetu w Twojej miejscowości?

7 – b. źle
21 – źle
32 – ani dobrze ani źle
15 – dobrze
9 – b. dobrze

Łącznie: 84 odpowiedzi

Oceny dotyczące dostępności do Internetu w powiecie są różnorodne. Na 84 ogólnych odpowiedzi przeważają oceny niezdecydowane (32 – ani dobrze, ani źle). Z kolei 28 respondentów postrzega negatywnie to zjawisko (7 – bardzo źle, 21 – źle). Natomiast niewiele mniej postrzega je pozytywnie (15 – dobrze, a 9 – bardzo dobrze).

Przestrzeń

13. Jak oceniasz jakość bazy turystyczno-wypoczynkowej (baza noclegowa, gastronomiczna) istniejącej na terenie powiatu?

6 – b. źle
34 – źle
45 – ani dobrze ani źle
10 – dobrze
4 – b. dobrze

Łącznie: 99 odpowiedzi

Jakość bazy turystyczno – wypoczynkowej jest oceniana różnorodnie. Warto przytoczyć jedną z wypowiedzi: *Coś jest, ale mało*. Warto zatem popracować nad jej polepszeniem.

14. Jak oceniasz atrakcyjność turystyczną Powiatu? (ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, stan środowiska naturalnego, obszary chronione i rezerваты, ścieżki przyrodnicze i edukacyjne)?

- 3 – b. źle
- 20 – źle
- 35 – ani dobrze ani źle
- 27 – dobrze
- 8 – b. dobrze

Łącznie: 93 odpowiedzi

Mamy Kozłówkę i rzekę Wieprz.

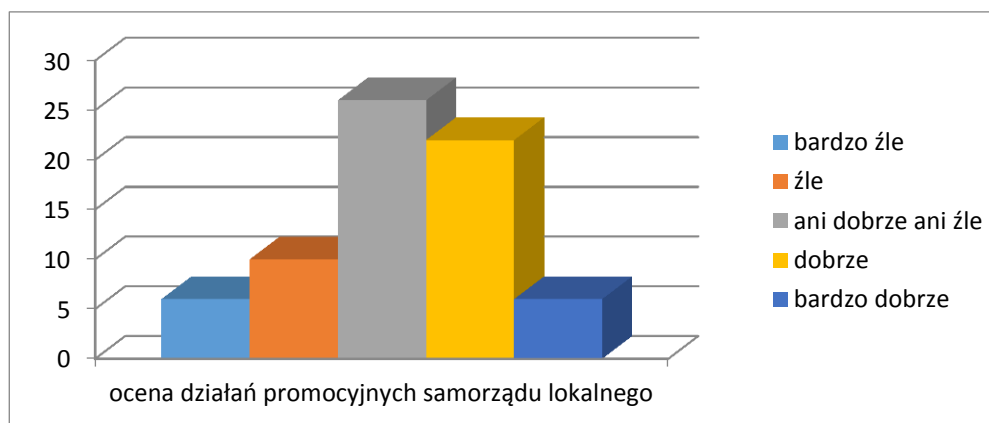
Pytanie dotyczące atrakcyjności turystycznej powiatu miało wskazać, w jaki sposób mieszkańcy oceniają swój powiat w tym zakresie. Pomimo, iż na terenie powiatu znajduje się jedno z najbardziej atrakcyjnych muzeów w Polsce tj. Muzeum w Kozłówce, ocena respondentów nie jest w pełni pozytywna. Co prawda, przeważają oceny pozytywne (35) nad negatywnymi (23), ale liczba niezdecydowanych (35) wskazuje, iż atrakcyjność turystyczna powiatu lubartowskiego nie jest do końca doceniana.

15. Jak oceniasz działania promocyjne podejmowane przez samorządy lokalne oraz inne podmioty, mające na celu przyciągnięcie potencjalnych turystów?

- 6 – b. źle
- 10 – źle
- 26 – ani dobrze ani źle
- 22 – dobrze
- 6 – b. dobrze

Łącznie: 70 odpowiedzi

Działania zdekoncentrowane, niespójne, nie wykorzystujące lokalnych zasobów i potencjału. Mógłby powstać klaster turystyczny.

Działania promocyjne podejmowane przez samorząd lokalny są oceniane w dużej mierze pozytywnie. Z 70 respondentów, aż 28 z nich ocenia je dobrze (22) a nawet bardzo dobrze (6). Pojawiają się również głosy krytyczne (6 ankietowanych ocenia je jako bardzo źle, a 10 jako źle), choć ze wskazaniem na zmianę. Jak napisał jeden z respondentów: *Działania zdekoncentrowane, niespójne, nie wykorzystujące lokalnych zasobów i potencjału. Mógłby powstać klaster turystyczny.*

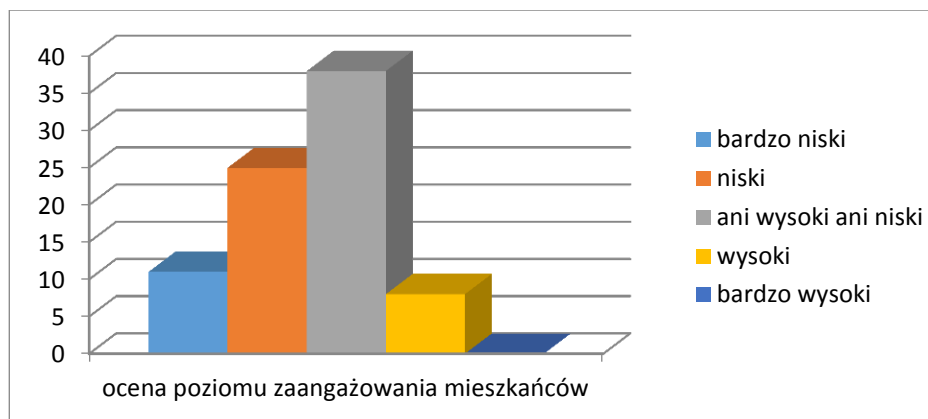
Spółeczeństwo

16. Jak oceniasz poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy społeczności lokalnej?

- 11 – bardzo niski
- 25 – niski

38 – ani wysoki ani niski
8 – wysoki
0 – bardzo wysoki

Łącznie: 82 odpowiedzi
Nie wykracza poza średnią.

W ocenie prawie połowy respondentów poziom zaangażowania mieszkańców nie jest jednoznaczny (na 82 odpowiedzi, 38 ankietowanych deklaruje, iż nie jest on ani wysoki ani niski). Jak stwierdził jeden z ankietowanych: *Nie wykracza poza średnią.* Biorąc zatem pod uwagę średnią ogólnopolską oznacza to, iż zaangażowanie obywateli nie jest zbyt wysokie. Z badań CBOS –u wynika, iż co piąty Polak (20%) poświęca swój wolny czas na dobrowolną nieodpłatną pracę na rzecz społeczności, środowiska naturalnego lub miejscowości, w której mieszka⁹.

Tłumaczy to zatem fakt, iż tylko 8 respondentów naszego badania wskazało, iż poziom zaangażowania mieszkańców powiatu lubartowskiego jest wysoki.

17. Jak oceniasz poziom usług pomocy społecznej w Powiecie?

8 – b. niski
27 – niski
32 – ani wysoki ani niski
18 – wysoki
2 – b. wysoki

Łącznie: 87 odpowiedzi

Brakuje aktywnych form. Dominują tradycyjne, reaktywne formy.

Ocena poziomu usług pomocy społecznej jest różnorodna. Przeważają odpowiedzi niezdecydowane (na 87 aż 32 respondentów nie ma zdania) a po nich negatywne (8 – ocenia je bardzo nisko a 27 – nisko). Jak wskazał jeden z respondentów: *Brakuje aktywnych form. Dominują tradycyjne, reaktywne formy.* Wydaje się zatem, iż władze samorządowe powinny wprowadzić bardziej aktywizujące i nowatorskie metody rozwiązywania problemów społecznych. Jednocześnie pojawia się pytania, czy respondenci oceniając poziom tych usług sami z nich korzystają. Z metryczki tego badania wynika bowiem, iż tylko jedna osoba jest bezrobotną, co nie oznacza jednak że na pewno korzysta z pomocy społecznej.

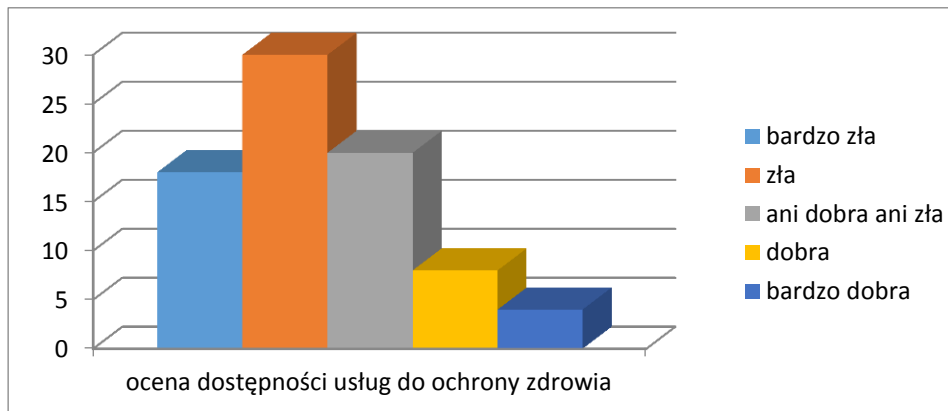
Należy dodać, iż 20 respondentów oceniło poziom usług społecznych wysoko (18) a nawet bardzo wysoko.

18. Jak oceniasz dostępność do usług ochrony zdrowia w Powiecie?

18 – bardzo zła

⁹ Aktywność społeczna Polaków, Komunikat z badań CBOS, nr 60/2014, maj 2014.

30 – zła
20 – ani dobra ani zła
8 – dobra
4 – bardzo dobra
Łącznie: 80 odpowiedzi

Ocena dostępności do usług ochrony zdrowia w powiecie jest przez większość respondentów krytycznie postrzegana. Na 80 odpowiedzi, aż 48 było negatywnych (18 – bardzo zła, 30 – zła). Należy zaznaczyć, iż problem dostępności do usług ochrony zdrowia pojawi się kilkakrotnie w tym raporcie. Oznacza to, iż poprawia tej dostępności jest jednym z kluczowych wyzwań powiatu lubartowskiego.

Niska też jest ocena jakości usług medycznych świadczonych przez placówki służby zdrowia działające na terenie Powiatu. Ponad połowa respondentów uważa, iż jest ona na niskim (37 na 84 odpowiedzi) lub bardzo niskim poziomie (14). Jako jeden z głównych problemów wskazuje się: *Kolejki do specjalistów*.

Średnio ten poziom klasyfikuje 21 respondentów. Natomiast tylko 12 respondentów jest zadowolonych z jakości tych usług.

19. Jak oceniasz skalę występowania w Powiecie alkoholizmu, narkomanii itp.?

0 - bardzo niska
24 - niska
43- średnia
19 - wysoka
12 -bardzo wysoka
Łącznie: 98 odpowiedzi

W ocenie skali występowania w powiecie takich zjawisk jak alkoholizm, narkomania przeważają odpowiedzi umiarkowane. Na 98 ankietowanych 43 odpowiedziało, iż skala występowania zjawisk patologicznych jest średnia. Z kolei, przeciwstawne odpowiedzi tzn. niska (24 odpowiedzi) lub wysoka (31 odpowiedzi) rozkładają się podobnie, z niewielką przewagą odpowiedzi, iż skala ta jest wysoka (19 odpowiedzi) lub bardzo wysoka (12 odpowiedzi).

20. Jak oceniasz skalę występowania w Powiecie przemocy w rodzinie?

7- bardzo niska
28 - niska
43 - średnia
15 - wysoka
5 - bardzo wysoka
Łącznie: 98 odpowiedzi

Ocena skali występowania przemocy w rodzinie w powiecie lubartowskim nie jest jednoznaczna. Najwięcej ankietowanych wskazało, iż plasuje się ono na średnim poziomie (na 98 wszystkich odpowiedzi jest ich 43). Pomimo, iż 35 ankietowanych uważa, iż jest to zjawisko marginalne (7 – bardzo nisko, 28 – nisko), to jednak niepokoi, iż odmiennego zdania jest 20 respondentów. Należy powiązać występowanie tego zjawiska z płcią. Wśród ankietowanych jest prawie równomierna reprezentacja kobiet (41) jak i mężczyzn (45)¹⁰.

21. Jak oceniasz poziom edukacji w Powiecie?

1 - bardzo niska

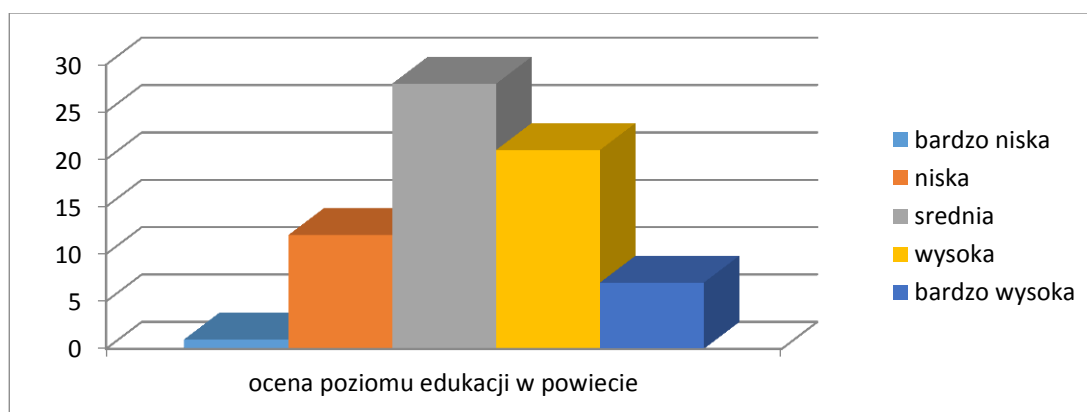
12 - niska

28 - średnia

21 - wysoka

7 - bardzo wysoka

Łącznie: 68 odpowiedzi

Wydaje się, że poziom edukacji w powiecie lubartowskim jest na zadawalającym poziomie. Przeważają opinie pozytywne (28) nad negatywnymi (13). Wpływ na takie postrzeganie poziomu oświaty ma również dostępna infrastruktura. Jedna trzecia respondentów uważa, iż jakość obiektów oświatowych jest odpowiednia. Na 84 odpowiedzi jest ich 28, gdzie 21 klasyfikuje je wysoko, a 7 – bardzo wysoko. Nieco więcej, bo 33 ankietowanych ocenia stan tych obiektów średnio. Najmniej tj. 23 osoby ma negatywne zdanie na ten temat.

Ocena poziomu edukacji jak i stanu obiektów oświaty w powiecie nie przekłada się na pozytywne opinie dotyczące dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. Przeważają opinie uśrednione (39 respondentów) lub negatywne (32 respondentów, przy czym 5 klasyfikuje to bardzo nisko, a 27 nisko). Natomiast tylko 22 respondentów ma w tym zakresie pozytywne zdanie. Wydaje się, że dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy nie jest tylko wyzwaniem dla powiatu lubartowskiego, lecz problem ogólnopolskim.

22. Jak oceniasz poziom dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy?

5 - bardzo niska

27 - niska

39 - średnia

15 - wysoka

7 - bardzo wysoka

Łącznie: 93 odpowiedzi

Omówienie przy pytaniu nr 21.

¹⁰ Pozostali respondenci nie zaznaczyli w ankiecie płci.

23. Jak oceniasz jakość obiektów oświatowych w Powiecie?

3 - bardzo niska

20 - niska

33 - średnia

21 - wysoka

7 - bardzo wysoka

Łącznie: 84 odpowiedzi

Omówienie przy pytaniu nr 21.

24. Jak oceniasz jakość infrastruktury sportowej w Powiecie?

5 - bardzo niska

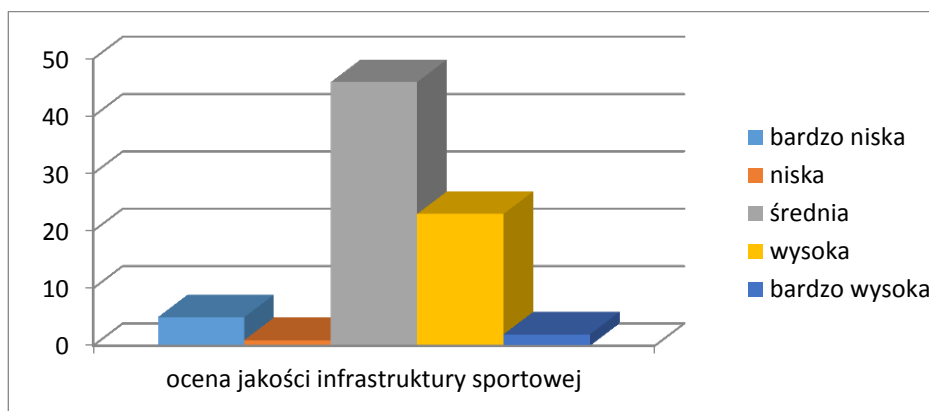
1 - niska

46 - średnia

23 - wysoka

2 - bardzo wysoka

Łącznie: 77 odpowiedzi

Jakość infrastruktury sportowej jest przez większość respondentów pozytywnie oceniana. Przeważają opinie uśrednione (46 respondentów) i pozytywne (25) nad negatywnymi (6).

25. Jak oceniasz poziom bezpieczeństwa w Powiecie?

15 - bardzo niska

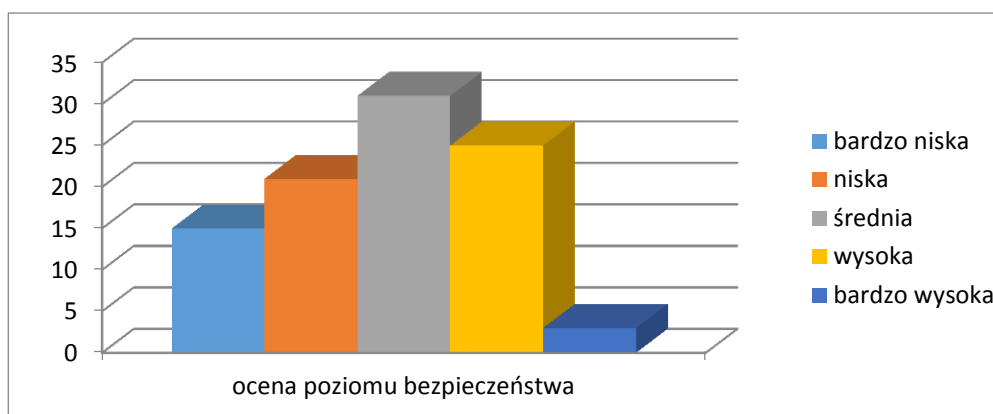
21 - niska

31 - średnia

25 - wysoka

3 - bardzo wysoka

Łącznie: 95 odpowiedzi

Różnorodnie jest postrzegany poziom bezpieczeństwa w powiecie. Zdaniem ponad jednej trzeciej ankietowanych poziom ten jest niedostateczny (na 95 odpowiedzi, 15 respondentów ocenia je bardzo nisko, a 21 – nisko). Nieco mniej ankietowanych uważa, iż poziom bezpieczeństwa jest dostateczny (31 odpowiedzi). Natomiast 28 osób jest zadowolona z obecnego stanu. Przy tak zbliżonych wynikach trudno jednoznacznie określić, czy poprawy poziomu bezpieczeństwa w powiecie lubartowskim jest jednym z kluczowych wyzwań.

26. Jak oceniasz jakość usług medycznych świadczonych przez placówki służby zdrowia działające na terenie Powiatu?

14 - bardzo niska

37 - niska

21 - średnia

10 - wysoka

2 - bardzo wysoka

Łącznie: 84 odpowiedzi

Kolejki do specjalistów.

Omówione przy pytaniu nr 18.

27. Jak oceniasz poziom dostępności do usług medycznych dla mieszkańców powiatu?

18 - bardzo niska

36 - niska

24 - średnia

7 - wysoka

1 - bardzo wysoka

Łącznie: 86 odpowiedzi

Kolejki do lekarzy i to długie.

Podobne pytanie jak nr 26. nie ma potrzeby omówienia.

28. Jak oceniasz działania władz samorządowych w kierunku zapewnienia atrakcyjnej oferty dla prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenia nowych miejsc pracy?

16 - bardzo niska

39 - niska

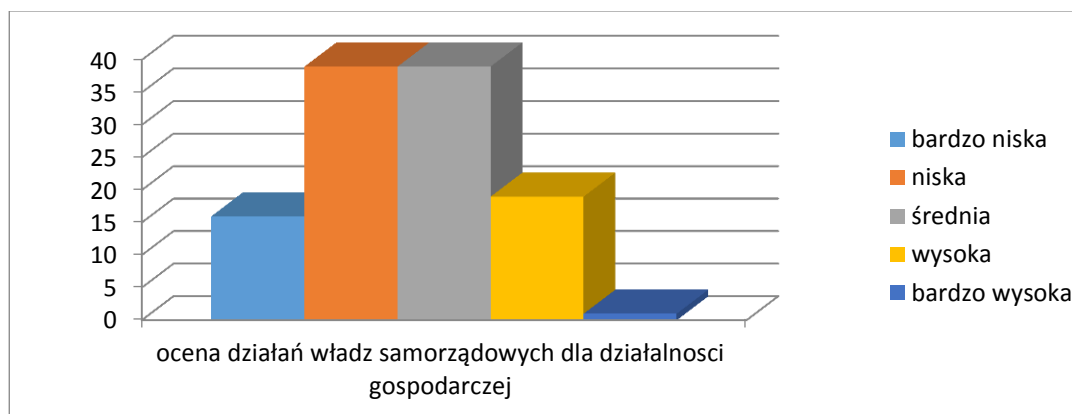
39 - średnia

19 - wysoka

1 - bardzo wysoka

Łącznie: 86 odpowiedzi

Nie utrudniają.

Ocena działań władz samorządowych w kierunku zapewnienia atrakcyjnej oferty dla prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenia nowych miejsc pracy nie jest w większości pozytywnie postrzegana przez respondentów. Zdecydowanie przeważają odpowiedzi negatywne (51 na 86 wszystkich) nad pozytywnymi (20). Wśród osób o umiarkowanych ocenach (39) pojawiła się wypowiedź, iż władze samorządowe nie robią trudności przedsiębiorcom prowadzącym działalność gospodarczą.

Należy jednak zaznaczyć, iż przy tak wyraźnej przewadze ocen negatywnych władze samorządowe powinny rozważyć opracowanie strategii zmierzającej do zapewnienia atrakcyjnej oferty dla prowadzenia działalności gospodarczej.

Część II – ANALIZA PROBLEMÓW ORAZ MOCNYCH, SŁABYCH STRON, SZANS I ZAGROŻEŃ

2. Prosimy o podanie najpoważniejszych problemów związanych obecnie z jakością życia w Powiecie Lubartowskim

144 – odpowiedzi:

41 – bezrobocie, w tym 6 – niskie zarobki, 6 – brak zakładów pracy

32 – ochrona zdrowia

29 – infrastruktura drogowa (drogi, chodniki, ścieżki rowerowe), w tym 10 słaba komunikacja

12 – infrastruktura społeczna

- Niedostatek spotkań kulturowych
- Spotkań sportowych na terenie gminy
- Brak przedszkola dla dzieci od 3 lat
- Mało szkoleń na terenach wiejskich
- Brak spotkań kulturalnych dla młodzieży ze wsi
- Brak zajęć pozalekcyjnych w szkołach wiejskich
- Kino
- Mało imprez jednoczących społeczność
- Brak domu kultury w gminach
- Brak świetlic wiejskich
- Brak miejsc wypoczynku
- Brak placów zabaw na wsiach

8 – ekologia:

- Piękne tereny rekreacyjne na terenie powiatu
- Dużo jezior
- Porządku na terenie jezior
- Brak melioracji
- Dziki, bobry, lisy
- Problemy z dziczyzną
- Ekologia ważniejsza niż człowiek i jego potrzeba
- Niszczenie upraw rolnych przez dzika i zwierzynę brak rozwiązań problemu

8 – problemy społeczne:

- Ubóstwo
- Patologie
- Alkoholizm
- Przemoc w rodzinie
- Narkomania
- Słaby poziom nauczania w szkołach podstawowych
- Alkoholizm

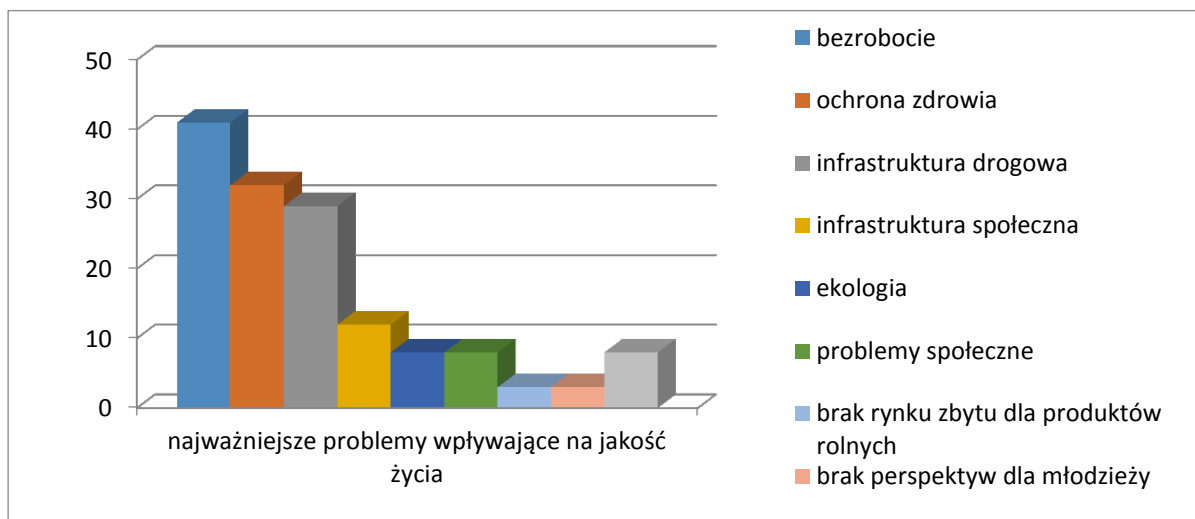
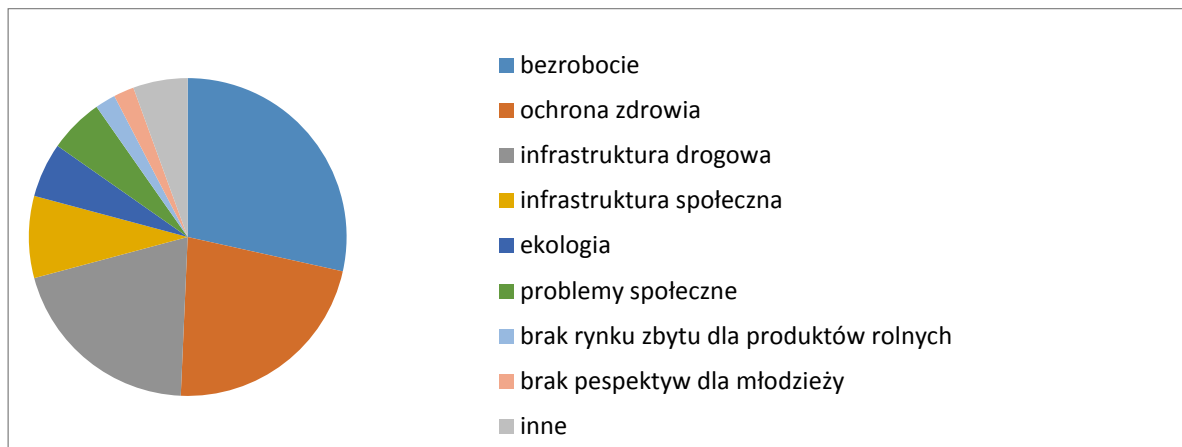
- Niskie wykształcenie mieszkańców

3 - brak rynku zbytu dla produktów rolnych

3 – brak perspektyw dla młodzieży

8 – inne

- Brak pomocy dla firm istniejących jak i nowopowstałych
- Brak Internetu szerokopasmowego na wsi
- Internet
- Baza turystyczna
- Niedostateczny poziom usług infrastruktury technicznej, podnoszącej poziom życia mieszkańców
- Przerost sieci handlowych w stosunku do potrzeb
- Brak dostępu do infrastruktury gazowej
- Rewitalizacja siedzib powiatu

Według respondentów jednym z najważniejszych problemów, który wpływa na jakość życia mieszkańców powiatu lubartowskiego jest bezrobocie (41 wskazań na 144 odpowiedzi). Część respondentów łączy to zagadnienie z brakiem zakładów pracy, a także z niskimi zarobkami. Drugim w kolejności istotnym problemem jest ochrona zdrowia, z podkreśleniem kolejek do lekarzy – specjalistów (32 wskazań). Infrastruktura drogowa,

w tym również chodniki i ścieżki rowerowe to kolejne zagadnienie, które wpływa na jakość życia mieszkańców (29 wskazań). Część respondentów łączy ten problem ze słabą komunikacją. Prawdopodobnie związane jest to z tym, iż liczba połączeń autobusowych nie jest dostateczna.

Zdaniem 12 ankietowanych infrastruktura społeczna nie jest dostosowana do potrzeb mieszkańców. Jak wskazano są one różnorodne, a wśród nich należy wymienić m.in.: niedostatek spotkań kulturowych i sportowych co łączy się z brakiem domu kultury i świetlic wiejskich, nie ma przedszkoli i placów zabaw, brakuje również kina i miejsc wypoczynku.

Problemy związane z ekologią to według 8 respondentów jeden z najistotniejszych problemów powiatu lubartowskiego. W tej kategorii mieszczą się takie zagadnienia jak: brak porządku na terenie jezior, brak melioracji a także problemy z dziką zwierzyną (dziki, bobry, lisy). Jak podkreślił jeden z ankietowanych: *Niszczenie upraw rolnych przez dziką i zwierzynę brak rozwiązań problemu.*

Dla 8 ankietowanych problemy społeczne istotnie wpływają na jakość życia mieszkańców powiatu lubartowskiego. Wskazano na różnorodne problemy od przemocy w rodzinie do słabego poziomu nauczania w szkołach podstawowych.

3 respondentów wymieniło potrzebę zapewnienia rynku zbytu dla produktów rolnych. Taka sama liczba osób uważa, iż brak perspektyw dla młodzieży istotnie wpływa na jakość życia mieszkańców powiatu lubartowskiego.

Na ostatnią kategorię „inne” składają się pojedyncze problemy, które wymienili ankietowani. Wśród nich można wymienić: brak pomocy dla firm istniejących jak i nowopowstałych, brak Internetu szerokopasmowego na wsi, niedostateczny poziom usług infrastruktury technicznej, podnoszącej poziom życia mieszkańców, przerost sieci handlowych w stosunku do potrzeb, brak dostępu do infrastruktury gazowej czy rewitalizacja siedziby powiatu.

Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
20 – przyroda, walory przyrodnicze 10 – komunikacja i położenie blisko Lublina 8 – atrakcje turystyczne (zabytki) 6 – oświata, w tym rozwinięta baza szkolnictwa średniego 5 – infrastruktura (poprawa jakości dróg, szansa na posiadanie własnej sortowni śmieci) 5 – praca urzędu (mili urzędnicy, pozyskiwanie środków, dobra współpraca) 4 – mieszkańcy powiatu (młodzi, dobrze wykształceni) 3 – nowe zakłady pracy (inwestycje) 5 – inne	20 – brak miejsc pracy 17 – infrastruktura drogowa (2 – w tym ścieżki rowerowe) 7 – sprawy związane z rolnictwem (rozdrobnienie gospodarstw, brak przetwórstwa rybnego, zbyt produktów rolnych) 6 – poprawa ochrony zdrowia (dostępność do usług medycznych) 6 – słaba infrastruktura społeczna (brak dobrych szkół, brak imprez kulturalnych i sportowych) 6 – zarządzanie powiatem (brak współpracy w samorządzie, brak polityki informacyjnej, słaba promocja powiatu) 5 – słaba komunikacja 2 – zaśmiecone lasy 9 – inne
Szanse	Zagrożenia
12 – rozwój turystyki, w tym rozwój agroturystyki 7 – rolnictwo ekologiczne	14 - emigracja młodych ludzi, migracja poza powiat 6 - starzenie się społeczeństwa,

7 – możliwość pozyskania funduszy unijny 7 – tworzenie warunków dla nowych miejsc pracy 6 – potencjał w młodych mieszkańcach, zatrudnienie młodych, otwarcie na rodziny z dziećmi 4 – polepszenie stanu dróg 3 – pozyskiwanie inwestorów 2 – lepsza promocja regionu 2 – energetyka odnawialna 2 – kultura i edukacja (spotkania seniorów, warsztaty, szkolenia, rękodzieła) 2 – dobry stan środowiska 5 – inne	6 – bezrobocie 6 – problemy społeczne (alkoholizm, w tym pijani kierowcy, narkomania) 5 – brak możliwości rozwoju firm, dobrej polityki proinwestycyjnej 3 – zanieczyszczenie środowiska (fabryki, farmy wiatrowe) 2 – nierozwiązane problemy służby zdrowia 9 – inne
--	--

W przedstawionej powyżej analizie SWOT utworzonej na podstawie odpowiedzi respondentów zauważyć można pewne sprzeczności. Z jednej bowiem strony część respondentów uważa, iż słabą stroną powiatu lubartowskiego jest bezrobocie (20 wskazać). Z drugiej jednak strony podkreśla się, choć w mniejszości (3 wskazania), iż mocną stroną są nowe zakłady pracy. Podobnie jest także z komunikacją. Dla 10 ankietowanych położenie blisko Lublina i komunikacja jest mocną stroną powiatu. Z kolei dla 5 innych respondentów występuje problem z komunikacją. Możliwe, iż jest to zależne od miejsca zamieszkania, tzn. osoby, które mieszkają w większym oddaleniu od Lubartowa dostrzegają ten problem, w przeciwieństwie do osób, które mieszkają blisko.

Prosimy o podanie 5 mocnych stron¹¹ Powiatu Lubartowskiego:

Ogólnie na 75 odpowiedzi.

- 20 – przyroda, walory przyrodnicze
- 10 – komunikacja i położenie blisko Lublina
- 8 – atrakcje turystyczne (zabytki)
- 6 – oświata, w tym rozwinięta baza szkolnictwa średniego
- 5 – infrastruktura (poprawa droga, szansa na posiadanie własnej sortowni śmieci)
- 5 – praca urzędu (mili urzędnicy, pozyskiwanie środków, dobra współpraca)
- 4 – mieszkańcy powiatu (młodzi, dobrze wykształceni)
- 3 – nowe zakłady pracy (inwestycje)

5 – inne:

- *Rolnictwo*
- *Sieć handlowo-usługowa*
- *Dostępność do Internetu*
- *Organizacje wspierające*
- *Doradztwo kulturowe mieszkańców*

9 – błędnych odpowiedzi (negatywne strony)

Prosimy o podanie co najmniej 5 słabych stron¹² Powiatu:

---

¹¹ Mocne strony – to uwarunkowania wewnętrzne (walory, zalety), które należy wykorzystać sprzyjając będą rozwojowi powiatu (należy utrzymać je jako mocne i na nich opierać rozwój),

¹² Słabe strony – to uwarunkowania wewnętrzne (wady, braki), które niewyeliminowane utrudnią będą rozwój powiatu (należy minimalizować ich oddziaływanie),

Ogólnie na 81 odpowiedzi.

20 – brak miejsc pracy

17 – infrastruktura drogowa (2 – w tym ścieżki rowerowe)

7 – sprawy związane z rolnictwem (rozdrobnienie gospodarstw, brak przetwórstwa rybnego, zbyt produktów rolnych)

6 – poprawa ochrony zdrowia (dostępność do usług medycznych)

6 – słaba infrastruktura społeczna (brak dobrych szkół, brak imprez kulturalnych i sportowych)

6 – zarządzanie powiatem (brak współpracy w samorządzie, brak polityki informacyjnej, słaba promocja powiatu)

5 – słaba komunikacja

2 – zaśmiecone lasy

9 – inne:

- *Słaby dostęp do Internetu*
- *Mały dozór policji na osiedlach*
- *Melioracja*
- *Płatne parkingi w Lubartowie*
- *Położenie powiaty na bloku wschodnim*
- *Mała atrakcyjność turystyczna*
- *Złe promowanie zdrowej żywności*
- *Brak otwarcia dla rodzin z dziećmi*
- *Niż demograficzny i spadek liczby ludności w powiecie- migracje na inne kraje i powiaty*

3 – błędne odpowiedzi (bliska dostępność miasta wojewódzkiego, bogactwo kulturowe, historyczne i przyrodnicze)

5. Prosimy o podanie co najmniej 5 największych zagrożeń¹³ dla rozwoju Powiatu Lubartowskiego:

Ogólnie na 51 odpowiedzi.

14 - emigracja młodych ludzi, migracja poza powiat

6 - starzenie się społeczeństwa,

6 – bezrobocie

6 – problemy społeczne (alkoholizm, w tym pijani kierowcy, narkomania)

5 – brak możliwości rozwoju firm, dobrej polityki proinwestycyjnej

3 – zanieczyszczenie środowiska (fabryki, farmy wiatrowe)

2 – nierozwiązane problemy służby zdrowia

9 – inne:

- *Pogorszenie się bezpieczeństwa na drodze spowodowane złą jakością dróg w małych miejscowościach*
- *Słaby poziom nauczania*
- *Choroby nowotworowe*
- *Brak propozycji zagospodarowania obszaru użytków zielonych*
- *Bezpańskie psy*
- *Budowa dużej ilości marketów*
- *Konkurencja w pozyskiwaniu środków unijnych*
- *Brak współpracy pomiędzy gminami a powiatem*
- *Kryzys finansów publicznych*

---

¹³ Zagrożenia – to uwarunkowania zewnętrzne, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności powiatu, ale które mogą stanowić zagrożenie dla jego rozwoju (należy unikać ich negatywnego oddziaływania na rozwój powiatu),

6. Prosimy o podanie co najmniej 5 szans rozwojowych¹⁴ dla obszaru Powiatu Lubartowskiego:

Ogólnie na 60 odpowiedzi.

12 – rozwój turystyki, w tym rozwój agroturystyki

7 – rolnictwo ekologiczne

7 – możliwość pozyskania funduszy unijny

7 – tworzenie warunków dla nowych miejsc pracy

6 – potencjał w młodych mieszkańcach, zatrudnienie młodych, otwarcie na rodziny z dziećmi

4 – polepszenie stanu dróg

3 – pozyskiwanie inwestorów

2 – lepsza promocja regionu

2 – energetyka odnawialna

2 – kultura i edukacja (spotkania seniorów, warsztaty, szkolenia, rękodzieła)

2 – dobry stan środowiska

5 – inne:

- *Rozwój szpitala w konkretnych wyspecjalizowanych dziedzinach*
- *Rozwój infrastruktury*
- *Możliwość tworzenia perspektyw*
- *Złóża kopalin*
- *Rozwój społeczeństwa informacyjnego*

1 – błędna odpowiedź

CZĘŚĆ III – PERSPEKTYWY ROZWOJU POWIATU

7. Jak Pan/Pani ocenia ważność podjęcia działań w najbliższych latach w przedstawionych poniżej obszarach:

a) modernizacja obiektów użyteczności publicznej (63 odpowiedzi):

- niska – 4

- średnia – 36

- wysoka – 23

b) modernizacja infrastruktury drogowej (w tym poprawa stanu infrastruktury drogowej i rozwój węzłów komunikacyjnych) (82 odpowiedzi):

- niska – 9

- średnia – 37

- wysoka – 36

c) rewitalizacja zdegradowanych terenów (78 odpowiedzi):

- niska – 10

- średnia – 41

- wysoka – 27

d) zwiększenie udziału mieszkańców w kulturze, sporcie i rekreacji (76 odpowiedzi):

- niska – 16

- średnia – 41

- wysoka – 19

e) aktywizacja osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwój ekonomii społecznej (86 odpowiedzi):

- niska – 9

- średnia – 39

---

¹⁴ Szanse rozwojowe – to uwarunkowania zewnętrzne, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności powiatu, ale mogą być traktowane jako szanse i przy odpowiednio podjętych działaniach wykorzystane jako czynniki sprzyjające rozwojowi powiatu,

- wysoka – 38

f) zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z regionem (74 odpowiedzi):

- niska – 24

- średnia – 35

- wysoka – 15

g) podniesienie jakości nauczania (65 odpowiedzi):

- niska – 4

- średnia – 35

- wysoka – 26

h) urozmaicenie oferty edukacyjnej i dostosowanie jej do wymagań rynku pracy (97 odpowiedzi):

- niska – 23

- średnia – 34

- wysoka – 40

i) aktywizacja osób biernych zawodowo i bezrobotnych (68 odpowiedzi):

- niska – 19

- średnia – 30

- wysoka – 19

j) zachowanie dziedzictwa i krajobrazu kulturowo-przyrodniczego (60 odpowiedzi):

- niska – 8

- średnia – 29

- wysoka – 23

k) wsparcie i rozwój aktywnej turystyki (77 odpowiedzi):

- niska – 7

- średnia – 35

- wysoka – 35

l) promocja powiatu lubartowskiego (54 odpowiedzi):

- niska – 10

- średnia – 25

- wysoka – 19

m) zwiększenie atrakcyjności turystycznej, umożliwiającej powstanie nowych miejsc pracy

- nowe produkty turystyczne (74 odpowiedzi):

- niska – 21

- średnia – 28

- wysoka – 25

n) zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej (62 odpowiedzi):

- niska – 10

- średnia – 25

- wysoka – 27

o) zwiększenie świadomości społecznej w zakresie ochrony środowiska (78 odpowiedzi):

- niska – 19

- średnia – 40

- wysoka – 19

p) zwiększenie efektywności energetycznej poprzez wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii (75 odpowiedzi):

- niska – 22

- średnia – 26

- wysoka – 27

r) poprawa bezpieczeństwa publicznego (64 odpowiedzi):

- niska – 8

- średnia – 40

- wysoka – 16

s) upowszechnianie idei przedsiębiorczości, stwarzanie warunków dla jej rozwoju (74 odpowiedzi):

- niska – 27
- średnia – 18
- wysoka – 29

t) włączenie mieszkańców w animację społeczności lokalnych (70 odpowiedzi):

- niska – 20
- średnia – 37
- wysoka – 13

u) poprawa dostępności do usług medycznych (78 odpowiedzi):

- niska – 25
- średnia – 19
- wysoka – 34

x) rozwój e – usług (60 odpowiedzi):

- niska – 10
- średnia – 25
- wysoka – 25

y) dostępność Internetu w powiecie (79 odpowiedzi)

- niska – 12
- średnia – 27
- wysoka – 40

Inne – brak dodatkowych odpowiedzi.

W części dotyczącej perspektyw rozwoju powiatu zapytano respondentów, jakie najważniejsze działania należy podjąć w ciągu najbliższych kilku lat. Wymienione działania zazwyczaj były oceniane przez respondentów na średnim poziomie. Najwięcej uśrednionych odpowiedzi otrzymały:

- a) modernizacja obiektów użyteczności publicznej (36 na 63 odpowiedzi):
- b) modernizacja infrastruktury drogowej (w tym poprawa stanu infrastruktury drogowej i rozwój węzłów komunikacyjnych) (37 na 82 odpowiedzi):
- c) rewitalizacja zdegradowanych terenów (41 na 78 odpowiedzi):
- d) zwiększenie udziału mieszkańców w kulturze, sporcie i rekreacji (41 na 76 odpowiedzi):
- e) aktywizacja osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwój ekonomii społecznej (39 na 86 odpowiedzi):
- f) zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z regionem (35 na 74 odpowiedzi):
- g) podniesienie jakości nauczania (35 na 65 odpowiedzi)
- h) aktywizacja osób biernych zawodowo i bezrobotnych (30 na 68 odpowiedzi):
- i) zachowanie dziedzictwa i krajobrazu kulturowo-przyrodniczego (29 na 60 odpowiedzi):
- j) promocja powiatu lubartowskiego (25 na 54 odpowiedzi):
- k) zwiększenie atrakcyjności turystycznej, umożliwiającej powstanie nowych miejsc pracy - nowe produkty turystyczne (28 na 74 odpowiedzi):
- l) zwiększenie świadomości społecznej w zakresie ochrony środowiska (40 na 78 odpowiedzi)
- m) poprawa bezpieczeństwa publicznego (40 na 64 odpowiedzi)
- n) włączenie mieszkańców w animację społeczności lokalnych (37 na 70 odpowiedzi)

Wydaje się, iż kilka działań, które są szczególnie ważne dla części respondentów. Działania te uzyskały więcej pozytywnych ocen niż uśrednione. Są nimi:

- a) urozmaicenie oferty edukacyjnej i dostosowanie jej do wymagań rynku pracy (40 na 97 odpowiedzi):

- b) wsparcie i rozwój aktywnej turystyki (35 na 77 odpowiedzi):
- c) zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej (27 na 62 odpowiedzi):
- d) zwiększenie efektywności energetycznej poprzez wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii (27 na 75 odpowiedzi):
- e) upowszechnianie idei przedsiębiorczości, stwarzanie warunków dla jej rozwoju (29 na 74 odpowiedzi):
- f) poprawa dostępności do usług medycznych (34 na 78 odpowiedzi):
- g) rozwój e – usług (25 na 60 odpowiedzi):
- h) dostępność Internetu w powiecie (40 na 79 odpowiedzi)

Proszę o podanie 5 inwestycji, które zdaniem Pani/Pana są priorytetowe do wykonania na terenie powiatu lubartowskiego w najbliższych latach:

Łącznie udzielono 102 odpowiedzi:

38 - modernizacja dróg (5 - ścieżki rowerowe, przebudowa drogi Skrobów- Kozłówka, przebudowa drogi Samokłęski- Kozłówka, Ścieżki rowerowe z Lubartowa na pojezierze gmina Uścimów, remonty dróg osiedlowych)

18 – rozbudowa i/lub poprawa infrastruktury technicznej (fotowoltaika, alternatywne źródła energii, budowa sortowni śmieci, modernizacja targowisk, kanalizacja, gazociągi, poprawa komunikacji publicznej)

13 – infrastruktura społeczna (obiekty sportowe, kino, dom kultury, place zabaw dla dzieci, basen)

10 – poprawa opieki zdrowotnej, modernizacja szpitala

8 – nowe zakłady pracy:

Najważniejszy jest rozwój gospodarczy który ma na celu podniesienie konkurencyjności na rynku , niesie to ze sobą podniesienie jakości życia, wzrost zarobków i obniżenie bezrobocia.

4 – Internet szerokopasmowy

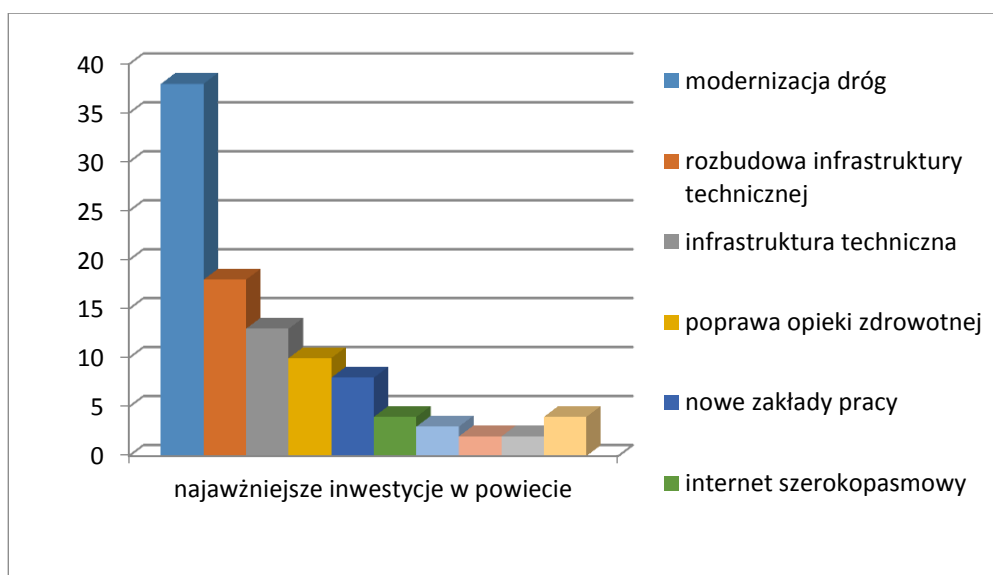
3 – rozwój turystyki

2 – poprawa bezpieczeństwa

2 – podniesienie jakości nauczania

4 – inne:

- Zakłady przetwórstwa rolnego
- Schronisko dla zwierząt
- Zmniejszyć alkoholizm i patologię w rodzinach
- Inwestycja w promocję i reklamę

Dla większości respondentów priorytetowymi inwestycjami są te związane z modernizacją dróg, w tym również ścieżek rowerowych (38 na 102 odpowiedzi). Niektórzy respondenci wskazali konkretne inwestycje w tym zakresie tj.: przebudowa drogi Skrobów- Kozłówka, przebudowa drogi Samokłęski- Kozłówka, ścieżki rowerowe z Lubartowa na pojezierze gmina Uścimów, remonty dróg osiedlowych.

Drugie w kolejności są inwestycje techniczne (18 na 102 odpowiedzi). Ankietowani wymieni tutaj chociażby takie inwestycje jak: fotowoltaika, alternatywne źródła energii, budowa sortowni śmieci, modernizacja targowisk, kanalizacja, gazociągi, poprawa komunikacji publicznej.

Trzecia ważna inwestycje to poprawa opieki zdrowotnej w tym modernizacja szpitala (10 na 102 odpowiedzi). Z kolei czwarta to powstanie nowych zakładów pracy (8 na 102 odpowiedzi). Jak podkreślił jeden z respondentów: *Najważniejszy jest rozwój gospodarczy który ma na celu podniesienie konkurencyjności na rynku , niesie to ze sobą podniesienie jakości życia, wzrost zarobków i obniżenie bezrobocia.*

Kolejne priorytetowe inwestycje, które powinny być zrealizowane w powiecie to: Internet szerokopasmowy (4 wskazania), rozwój turystyki (3), poprawa bezpieczeństwa (2) czy podniesienie jakości nauczania (2).

Jeśli chodzi o kategorię inne, to padły pojedyncze odpowiedzi takie jak: budowa zakładu przetwórstwa rolnego, schronisko dla zwierząt, zmniejszenie alkoholizmu i patologii w rodzinach czy inwestycja w promocję i reklamę.

9. W jakim stopniu jest Pani /Pan zadowolona/ny z inwestycji przeprowadzanych do tej pory przez Powiat Lubartowski?

	Inwestycje drogowe	Inwestycje w infrastrukturę oświatową	Inwestycje w infrastrukturę kulturalną	Inwestycje w pozostałą infrastrukturę społeczną
Inwestycje są wystarczające	13	21	29	14
Inwestycje są przydatne, ale niewystarczające	84	61	42	53
Inwestycje są	10	10	18	15

mało przydatne				
Inwestycje nie są przydatne	8	6	9	7
Razem	115	98	98	89

Z powyższej tabeli wyraźnie wynika iż zarówno inwestycje w infrastrukturę drogową, oświatową, kulturalną czy społeczną są przydatne ale wciąż niewystarczające. Nie można zatem zaprzestać tego rodzaju inwestycji.

10. Które inwestycje były najbardziej i najmniej potrzebne? Dlaczego?

Inwestycje najbardziej potrzebne:

Łącznie udzielono 50 odpowiedzi:

- 40 – budowa i modernizacja dróg (obwodnica Lubartowa, ścieżki rowerowe, budowa drogi Nowodwór – Kozłówka, przebudowa skrzyżowania przy pałacu)
- 4 – modernizacja budynku szpitala
- 3 – inwestycje związane z oświatą
- 3 – rozwój turystyki

Drogowe- dlatego że, pozwalają na szybkie przemieszczanie się

Inwestycje najmniej potrzebne:

- Farma wiatrakowa- zmniejsza atrakcyjność działek i terenów
- Rozwój turystyki
- Inwestycje oświatowe
- Budowa PMDK, finansowane w 100 procentach ze środków unijnych
- Każda inwestycja jest potrzebna
- Parki i place w centrum Lubartowa, mało atrakcyjne do spędzania czasu wolnego
- Nawierzchnia przed pałacem budzi dużo zastrzeżeń
- Kultura
- Społeczeństwo
- Rozwój turystyki
- Oświatowe
- Remont całego odcinka drogi Ostrów Lubelski- Uścimów
- Zbyt wielkie środki na infrastrukturę kultury
- Budowa siedziby powiatowej Straży Pożarnej poza Lubartowem
- Instytucje społeczne
- Kanalizacja

11. Czy Pana/Pani zdaniem Powiat Lubartowski ma potencjał z wizją¹⁵ na przyszłość, który powinien szczególnie rozwijać, jeśli tak to jaki?

- Zwiększenie atrakcyjności pod względem turystycznym, promowanie ekologii
- Walory krajobrazowe- rozwój turystyki i rekreacji.
- Sprzyjanie małej przedsiębiorczości i rolnictwu lokalnemu
- Powiat niewątpliwie posiada potencjał rozwojowy, ale brak jest wizji rozwoju
- Turystyka
- Powiat Lubartowski to piękny, czysty i ekologiczny obszar z jeziorami lasami i zabytkami położony niedaleko Lublina i lotniska w Świdniku. Ten potencjał należy wykorzystać w najbliższych latach
- Tworzyć przemysł przetwórstwa rolno - spożywczego

---

¹⁵ Tworząc wizję powiatu należy określić jakie cechy powinny go w przyszłości charakteryzować. Jaki jest pożądaný przez lokalną społeczność obraz ich miejsca zamieszkania z punktu widzenia rozwoju powiatu.

- Rozszerzać areał upraw ekologicznych

12. Źródła informacji o działaniach podejmowanych przez władze powiatu i wydarzeniach lokalnych. (Proszę zaznaczyć max 3 odpowiedzi).

Z jakich źródeł najczęściej czerpie Pan/Pani powyższe informacje?		Z jakich źródeł chciałby Pan/Pani otrzymywać powyższe informacje?	
ze strony internetowej	60	ze strony internetowej	54
z biuletynu powiatowego	18	z biuletynu powiatowego	25
z innych stron internetowych	23	z innych stron internetowych	20
z prasy lokalnej	50	z prasy lokalnej	35
z tablic ogłoszeń	13	z tablic ogłoszeń	19
z plakatów i ulotek	15	z plakatów i ulotek	18
od pracowników starostwa powiatowego i innych instytucji	11	od pracowników starostwa powiatowego i innych instytucji	19
z zebrań społeczności lokalnych	25	z zebrań społeczności lokalnych	31
Podczas imprez	16		16

Z powyższej tabeli wyraźnie wynika, iż Internet jest najbardziej popularnym źródłem pozyskiwania informacji o działaniach podejmowanych przez władze powiatu i wydarzeniach lokalnych. Nie należy jednak zapominać o innych formach komunikacji ze społecznością lokalną, zwłaszcza z osobami starszymi. Jak widać powyżej, prasa lokalna jest również istotą metodą komunikacji z mieszkańcami.

13. W tym miejscu prosimy o wskazanie Pana/Pani refleksji, uwag, spostrzeżeń, rekomendacji, pomysłów, propozycji projektów, które uważa Pan/Pani za ważne w kontekście opracowywanego Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2015-2022 i jego przyszłej realizacji:

- Najważniejsza służba zdrowia i dostęp do specjalistów (3 wskazania)
- Poprawa jakości dróg powiatowych i gminnych (3 wskazania)
- Poprawa jakości kanalizacji wodno - ściekowej
- Jesteśmy społeczeństwem, który cały czas goni za pracą
- Rozwój powiatu to rozwój energii odnawialnej i produkcja żywności
- Wykorzystanie miejsc w OSP w powiecie Lubartowskim
- Zwiększenie nakłady na rozwój atrakcyjności turystycznej, sportowej, polepszenie jakości dróg w małych miejscowościach, wspieranie małych przedsiębiorstw rodzinnych
- Rozwiązywanie problemów z dzikami i bobrami oraz sarnami
- Powiat Lubartowski w porównaniu do innych powiatów mniej korzysta ze środków unii europejskiej
- Powiat powinien otworzyć się na młodych ludzi i dać im szansę na start na rynku pracy
- Otwarcie i inwestycje dla rodzin z dziećmi
- Dzieci nie mają szans i możliwości rozwoju
- Zabawy, spotkania z rówieśnikami

- Opracowując program rozwoju powiatu Lubartowskiego należy skupić się jak przeciwdziałać największemu problemowi mieszkańców, a mianowicie brakowi miejsc pracy. Należy wspólnie zastanowić się jak znaleźć sposoby przyciągania kapitału z zewnątrz. Kolejnym problemem który należałoby rozwiązać w najbliższych latach przy udziale wsparcia środków UE jest poprawa stanu środowiska naturalnego
- Należy wziąć pod uwagę opracowując ten program czyli czyste środowisko, jeziora, lasy, zabytki oraz atrakcyjnie położenie niedaleko Lublina. Jeżeli projekty realizowane będą w tych dziedzinach powodując ich rozwój to wtedy powstawać nowe miejsc pracy.
- Poprawa jakości powietrza w Lubartowie w sezonie grzewczym
- Dalsza poprawa funkcjonowania placówek oświaty
- Dalszy rozwój ekologicznego rolnictwa
- wzmocnienie grup producenckich
- Pomoc w pozyskiwaniu funduszy na tworzenie przechowalni, przetwórni tych produktów i promocja przetworzonych produktów na rynkach zewnętrznych w tym zagranicznych
- Rozwój nowoczesnego szkolnictwa zawodowego otwartego na nowe technologie
- Lepsze wykorzystanie turystyczne terenu choćby o ofertę turystyki weekendowej
- Blokada inwestycji obciążających
- Wykorzystanie walorów turystycznych i rolniczych powiatu
- Budowa parkingów
- Otworzenie wyższej uczelni.

METRYCZKA

1) **Płeć (86) :** kobiet – 41; mężczyźni – 45

2) **Wiek (87) :**

- do 20 – 4,
- 20 – 30 lat – 19,
- 31 – 40 lat – 31
- 41 – 50 lat – 24
- 60 i więcej – 9

3) **Wykształcenie (79):**

- podstawowe – 2
- zawodowe – 20
- średnie - 29
- wyższe – 28

4) **Zatrudnienie (102):**

- uczeń/student - 0
- rolnik - 44
- przedsiębiorca - 7
- osoba pracująca - 37
- osoba bezrobotna - 1
- emeryt/rencista - 12
- inne - 1

5) **Związek z obszarem Powiatu Lubartowskiego:**

- miejsce zamieszkania - 96
- miejsce pracy - 44
- miejsce rekreacji, wypoczynku - 6

- miejsce prowadzenia działalności gospodarczej - 2
- inne (jakie) - Radny - 1

Załącznik 3

Lista uczestników konsultacji założeń Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego

LISTA OBECNOŚCI NA I SPOTKANIU RADY PROGRAMOWEJ
DS. OPRACOWANIA PROGRAMU ROZWOJU POWIATU
LUBARTOWSKIEGO NA LATA 2015 - 2022
11 czerwca 2015 r.

Lp.	Imię i nazwisko	Instytucja	Podpis
1)	Kazimierz Sysiak	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
2)	Radosław Guz	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
3)	Jolanta Skiba	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
4)	Agnieszka Waśniowska	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
5)	Agnieszka Kasperek	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
6)	Krzysztof Krupa	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
7)	Jerzy Piekarczyk	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
8)	Lucyna Józwiak	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
9)	Marek Kowalski	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	
10)	Grażyna Szafrńska	Rada Powiatu w Lubartowie	
11)	Piotr Fiutka	Rada Powiatu w Lubartowie	
12)	Anna Wójtowicz	Zespół Szkół Nr 2 w Lubartowie	
13)	Zbigniew Zarzycki	RCEZ w Lubartowie	
14)	Monika Kanadys	Powiatowy Urząd Pracy	
15)	Iwona Maj	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	
16)	Jolanta Tomaszewicz	Powiatowy Młodzieżowy Dom Kultury	
17)	Grzegorz Jaworski	Dyrektor Zarządu Dróg Powiatowych	
18)	Anna Zielińska	SPZOZ w Lubartowie	
19)	Grzegorz Szyszko	Komenda Powiatowa PSP w Lubartowie	
20)	Robert Filipowicz	Komenda Powiatowa Policji w Lubartowie	
21)	Leszek Gajus	Nadleśnictwo Lubartów	
22)	Piotr Krzyżanowski	Zespół Doradztwa Rolniczego	

23)	Michał Rola	Gmina Abramów	<i>HRol</i>
24)	Dariusz Firczuk	Gmina Firlej	
25)	Agnieszka Piecyk	Gmina Jeziorzany	<i>Piecyk</i>
26)	Katarzyna Ogórek - Świdarska	Gmina Kamionka	<i>[Signature]</i>
27)	Tomasz Futera	Miasto Kock	
28)	Piotr Turowski	Miasto Lubartów	<i>Piotr Turowski</i>
29)	Małgorzata Kołodziej	Gmina Lubartów	<i>Kołodziej</i>
30)	Janusz Jankowski	Gmina Michów	
31)	Janusz Marzęda	Gmina Niedźwiada	<i>Janusz Marzęda</i>
32)	Sylvia Szczepańska	Miasto Ostrów Lubelski	<i>[Signature]</i>
33)	Małgorzata Karasek	Gmina Ostrówek	<i>Małgorzata Karasek</i>
34)	Stanisław Marzęda	Gmina Serniki	
35)	Stanisław Wołoszkiewicz	Gmina Uścimów	<i>[Signature]</i>
36)	Ewa Zielińska	Lubelska Fundacja Rozwoju	
37)	Jakub Wróblewski	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Lubartowie	<i>[Signature]</i>
38)	Leszek Zieliński	LGD <i>Doliną Wieprza i leśnym szlakiem</i>	<i>[Signature]</i>
39)	Paweł Waśniowski	LGR <i>W dolinie Tyśmienicy i Wieprza</i>	<i>[Signature]</i>
40)	Jacek Bednarski	Stowarzyszenie Sąsiedzi	<i>[Signature]</i>
41)	Jolanta Włoszek	Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych	<i>[Signature]</i>
42)	Monika Grzeszczak	Spółdzielnia Socjalna <i>Planetarium</i>	<i>[Signature]</i>
43)	Grzegorz Poznański	Społem PSS <i>Jedność w Lubartowie</i>	<i>[Signature]</i>

Załącznik 4

Spisy map, tabel, wykresów i fotografii

Spis map:

- Mapa 1. Umiejscowienie powiatu lubartowskiego w województwie lubelskim
- Mapa 2. Układ osadniczy powiatu lubartowskiego
- Mapa 3. Mapa obszaru Nadleśnictwa Lubartów
- Mapa 4. Walory przyrodnicze i krajobrazowe w powiecie lubartowskim
- Mapa 5. Zabytki architektoniczne powiatu lubartowskiego
- Mapa 6. Uwarunkowania rozwoju sektora turystyki w powiecie lubartowskim
- Mapa 7. Infrastruktura ochrony środowiska w powiecie lubartowskim

Spis tabel:

- Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności gmin powiatu lubartowskiego
- Tabela 2. Powierzchnia gruntów leśnych, lesistość, powierzchnia lasów w powiecie lubartowskim na tle Podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego w 2014 roku
- Tabela 3. Powierzchnia gruntów leśnych, lesistość, powierzchnia lasów w powiecie lubartowskim i poszczególnych gminach powiatu w 2013 roku
- Tabela 4. Ludność powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014 w podziale na płeć oraz miejsce zamieszkania
- Tabela 5. Ruch naturalny ludności powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014
- Tabela 6. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014
- Tabela 7. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014
- Tabela 8. Źródła utrzymania mieszkańców powiatu lubartowskiego wg danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2011
- Tabela 9. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie lubartowskim, podregionie lubelskim i województwie lubelskim w latach 2007-2014
- Tabela 10. Pracujący na 1000 ludności w powiecie lubartowskim na tle wskaźników dla podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego w latach 2007-2014
- Tabela 11. Pracujący w powiecie lubartowskim w podziale na płeć i sektor wg stanu na 31.12.2014 roku
- Tabela 12. Bezrobotni zarejestrowani w podziale na płeć, miejsce zamieszkania, wiek i poziom wykształcenia w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014
- Tabela 13. Dzieci w wieku 3-6 lat objęte edukacją przedszkolną w latach 2007-2014

Tabela 14. Biblioteki, księgozbiór, czytelnictwo w powiecie lubartowskim na tle podregionu lubelskiego i województwa lubelskiego

Tabela 15. Łóżka w szpitalach ogólnych, ambulatoryjna opieka zdrowotna, apteki i punkty apteczne w 2014 r

Tabela 16. Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy społecznej w latach 2007-2013

Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2014 w powiecie lubartowskim

Tabela 18. Nakłady inwestycyjne i wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w powiecie lubartowskim w 2013 roku wg sektorów

Tabela 19. Użytkowanie gruntów w 2014 roku

Tabela 20. Liczba gospodarstw ekologicznych w Powiecie Lubartowskim w latach 2007-2012

Tabela 21. Turystyka w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Tabela 22. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna i ich poziom wykorzystania w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Tabela 23. Dochody i wydatki budżetowe w powiatach województwa lubelskiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Spis wykresów:

Wykres 1. Ludność powiatu lubartowskiego w latach 2007-2014

Wykres 2. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w powiecie lubartowskim w roku 2007 i 2014

Wykres 3. Wykształcenie mieszkańców powiatu Lubartowskiego w 2011 roku

Wykres 4. Główne źródła utrzymania mieszkańców powiatu lubartowskiego

Wykres 5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie lubartowskim na tle podregionu i województwa w latach 2007-2014

Wykres 6. Pracujący w powiecie lubartowskim wg płci w latach 2007-2014 (w osobach)

Wykres 7. Struktura pracujących w powiecie lubartowskim w 2014 roku

Wykres 8. Bezrobotni zarejestrowani w podziale na płeć w latach 2007-2014

Wykres 9. Bezrobotni zarejestrowani w powiecie lubartowskim w roku 2007 i 2014 w podziale na wykształcenie

Wykres 10. Stopa bezrobocia w latach 2007-2014 w powiecie lubartowskim i województwie lubelskim

Wykres 11. Dzieci w wieku 3-6 lat objęte edukacją przedszkolną w latach 2007-2014

Wykres 12. Uczniowie szkół podstawowych, gimnazjów i liceów ogólnokształcących w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Wykres 13. Powody przyznania pomocy społecznej w powiecie lubartowskim w 2013 roku

Wykres 14. Liczba dostępnych miejsc oraz mieszkańcy stacjonarnych domów opieki społecznej w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Wykres 15. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Wykres 16. Podmioty gospodarki narodowej w powiecie lubartowskim wpisane do rejestru REGON w latach 2007-2014 wg poziomu zatrudnienia

Wykres 17. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca

Wykres 18. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca

Wykres 19. Struktura użytkowania gruntów w powiecie lubartowskim

Wykres 20. Struktura użytkowania gruntów w powiecie lubartowskim, podregionie lubelskim i województwie lubelskim w 2014 roku

Wykres 21. Podstawowe kierunki produkcji roślinnej w powiecie lubartowskim wg danych Spisu Rolnego w 2010 roku

Wykres 22. Podstawowe kierunki produkcji zwierzęcej w powiecie lubartowskim

Wykres 23. Gospodarstwa rolne wg areалу w powiecie lubartowskim wg danych Spisu Rolnego 2010

Wykres 24. Zużycie nawozów sztucznych na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze w powiecie lubartowskim i województwie lubelskim

Wykres 25. Liczba turystów i udzielonych usług noclegowych w powiecie lubartowskim w latach 2007-2014

Wykres 26. Struktura nawierzchni dróg powiatowych w powiecie lubartowskim, podregionie lubelskim i województwie lubelskim w 2013 roku

Wykres 27. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w powiecie lubartowskim

Wykres 28. Struktura wydatków budżetowych w powiecie lubartowskim oraz średnio w powiatach województwa lubelskiego w 2014 roku

Spis rycin:

Rys. 1. Insygnia powiatu lubartowskiego: herb i flaga powiatu

Spis fotografii:

Zespół pałacowo – parkowy w Kocku

Zespół pałacowo – parkowy w Lubartowie

Bazylika Mniejsza pw. św. Anny w Lubartowie

Kościół pw. św. Piotr i Pawła w Kamionce

Kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Ostrowie Lubelskim

Rabinówka w Kocku

Załącznik 5

Zestawienie, źródeł, dokumentów i opracowań, które wykorzystano przy opracowaniu Programu Rozwoju Powiatu Lubartowskiego

Woś. A.: Klimat Polski. PWN, 1999;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2014, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2014;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2013, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2013;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2012, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2012;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2011, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2011;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2010, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2010;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2009, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2009;

Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2008, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2008;

B. Filipiak, M. Kogut, A. Szewczuk, M. Ziolo – Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury”, Szczecin 2005

„Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013”, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2015

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030, mac.gov.pl;

Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000-2010;

Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla województwa lubelskiego, BPP, Lublin 2013;

Strategia Rozwoju Powiatu Lubartowskiego na lata 2007-2015;

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Lubartowskim na lata 2014-2020;

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 578;

Wspieranie wzrostu konkurencyjności w polityce rozwoju regionalnego Polski – T. Markowski w „Strategiczne wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego Polski” Warszawa 1996, Friedrich Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Polsce;

www.wikipedia.pl;

www.powiatlubartowski.pl;

www.lubartow.lublin.lasy.gov.pl;

www.stat.gov.pl;

www.stat.gov.pl/bdl/;

www.puplubartow.pl;

www.loklubartow.pl;

www.mosirlubartow.pl;